14

ALBERICI
GENTILIS
I. C. CLARISSIMI,
PROFESSORIS
Regii,
DE ARMIS ROMANIS
Libri duo,

Nunc primùm in lucem editi.

AD ILLVSTRISSIMVM
COMITEM ESSEXIÆ, ARCHIMARE-
ſchallum Angliæ.

HANOVIÆ,
Apud Hæredes Guilielmi Antonii,
MDCXII.

ILLVSSTRISS. ET EXCELLENTISS.

ROB. DEVREVXO.

COMITI

DE ESSEX, ET EV.

VICECOMITI

DE HEREFORD, ET BOVRGCHER,

BARONI

DE FERRERS, ET LOVAIN. &c.

Regio conſiliario fideliſſ.

EQVITI GARTERIÆ.

MAGISTRO EQVOR.

PRÆF. MACHIN. MILIT.

Archimareſchallo Angliæ fortiſſ.

Supremo gub. Hiberniæ prouidentiſſ. &c.

ARM. ET BEL. PRÆSTANTISS.

LIT. ET PAC. ART. ORNATISS.

Reip. regendæ ſapientiſſ.

Suus refert hac ſua,

ET DD. BM.

ALBERICVS GENTILIS.

INDEX CAPITVM
IN HIS DVOBVS LIBRIS DE ARMIS ROMANIS, CONTENTORVM.

CAPVT.	PAG.
1, *Rerum Romanarum veritatem vitiatam*	1
2, *De varia Romuli iniuſtitia*	9
3, *De Numa & reliquis Regibus*	20
4, *De Brutis duobus, & Scæuola & aliis ſimilibus*	24
5, *Romani bellis victi*	28
6, *Fraus Romanorum in fœderibus*	33
7, *Samnitici belli cauſſa iniuſta*	37
8, *De bellis Punicis*	41
9, *De Græcia & Syria*	52
10, *De Mithridate & Annibale*	60
11, *De Cæſaribus*	68
12, *De Romanis & Alexandro*	72
13, *Tyrannis Romanorum*	80, 81

LIBRI SECVNDI.

1, *Teſtimonia certa Romanæ iuſtitiæ*	90
2, *Romulus*	100

ALBERICI GENTILIS
De armis Romanis
Liber I.
VEL,
De iniuſtitia bellica Romanorum;
Actio.

Rerum Romanarum veritatem vitiatam,
Cap. I.

EST M. Ciceronis illa vox, in controuerſia militaris rei, & Sapientiæ ciuilis, [a] *Virtus militaris populo Romano nomen, vrbi æternam gloriam peperit, orbem terrarum parere huic imperio coegit.* & à nobis exiſtimata ſemper veriſſima eſt vox; quum veritas oppreſſa malis malorum ſcriptorum artibus iacuit aut ſubmerſa, aut demerſa profundiſſime: de quibus populum Romanum ſanctum; populum Romanum pulcrum, populum Romanum inuictum, populum Romanum omni laudis genere ſic florentem, tantum inter alios caput extollentem, [b] *quantum lenta ſolent inter viburna cu-*

[a] Cic. pro Mura.

[b] Virg. ecl. I.

preſſi: vt de eo alter ocellus Virgilius cecinit: & id genus alia oculis hauſimus attentiſſimis: & ſpecie ducti eruditionis auctorum ſummę, & blandiloquenti oratione perducti eorum, credidimus, & decepti ſumus. Eualuit perſuaſionis vultus, & oratio gratioſa nos à tramite tranſuerſo rapuit veritatis. [c] Hæ ſcilicet res duæ non hîc ſolum turbant, ſed paſſim inferunt veritati cladem. [d] Vt tanta ſit ſæpe res, non quanta eſt ipſa per ſe, at quanta dicentis virtus fuerit, & eloquentia: & omnes omnium virtutes tantæ ſint, quantas videri voluerunt illorum ingenia, qui deſcripſerũt. [e] *Nec morem veritate ponderat, ſed ornatu*: rectiſſimè Lactantius. [f] Et ergo exclamauit ad Achillis tumulum Alexander, exclamauit Scipio, *Felix Æacide, cui tali contigit ore Gentibus oſtendi. creuit tua carmine virtus*. Creuit? Imò credita virtus: quæ longiſſime abfuit à virtute. Longiſſime abfuit: ſi res reſpicimus laudari herois, quas ipſi habent laudatores, non obſtupefacti, & attoniti ad laudes ſtamus. Adeamus ad Platonis libros de rep. & ex ipſo Homero vitia exprimemus Achillis, quæ laudes legeramus. [g] *O fides alma, apta pinnis iurandum Iouis*: huc, huc pro gemina tibi veritate contra mendacia turpiſſima, & calumnias iniquiſſimas adſis. Veritatem alis in altum ſublatam tuis, & Iouis patris magni aſſertam manu iam tandem conſpicere fas ſit. orbemque terrarum

c *Plut. de Hero. mali.*

d *Vop. Prob. Diod.* 1. *Herodia.* 1.

e *Lact.* 5. *Inſt.* 1.

f *Cic. pro Arch. &* 5. *fam.* 12.

g *Cic.* 3. *de off.*

terrarum nunc demum, tot reſpublicas, tot imperia vrbi vni virtute non cōceſſiſſe intelligamus. Age, exponantur om̄nia ſimpliciter, quando fucum illum, & illam fallaciam orationis vituperamus in aliis non immerito. Age, producantur res ipſæ nudè, vt ſine omni periculo, faciliuſq; iudicium fieri rerum poſſit. Eripiatur noſtris illis Hortenſiis artificiū omne, quo Romani populi iniuſta facta, & aliena à virtute bellica tegere, & contrario veluti velamento ornare ſolent. Aduocentur illico teſtes:[h] & teſtimonia ſingulorum expendantur. Teſtibus, non teſtimoniis credatur: vt prouidum Adriani imperatoris conſilium eſt: & relatum in leges eſt. Sed & in perſona teſtium exploretur, quod eædem iubent leges, an quis inimicus ei ſit, aduerſus quem tulerit teſtimonium: vel amicus ei ſit, pro quo teſtimonium dederit.[i] Cetera in perſonis, & in teſtimoniis expendantur: quæ conſiderat ſapiens iudex, & religioſus, & qui fidem teſtium dictis credulus non adcommodat. Iudex religioſus Græculis teſtibus, ſeruis illis Romanorum, fidem non accommodauerit. Romani contemnunt, M. Tullius de omni deiicit fide.[k] *Teſtimoniorum religionem & fidem nunquam iſta natio colit: totiuſq; huiuſce rei quæ ſit vis, quæ auctoritas, quod pondus ignorant. vnde illud eſt, Da mihi teſtimonium mutuum? Num Gallorum, num Hiſpanorum pu-*

h l. 3. de teſti.

i Cic. pro Font.

k Cic. pro Sext.

tatur? Totum iſtud Græcorum eſt, vt, etiam quæ Græce neſciunt, hoc quibus verbis à Græcis dici ſoleat, ſciant. & cetera quæ Cicero contra Græcos teſtes detonat. & cetera, quæ alii de Græca fide, [l] ipſi etiam Græci tradidere. Aut ſic ſunt Græcorum teſtimonia leuia, hiſtoriæ non ſunt leues? Quaſi, qui iurati neſciunt dicere verum, vbi & redargui in os poſſunt ab offenſis, & puniri à iudicibus, iidem iniurati, nec arguendi forte, nec puniendi certe, verum amabunt? Quaſi pater hiſtoriæ Græcæ Herodotus non audiat mendaciſſimus? Quaſi Græcia mendax non audiat in hiſtoriis, veluti multum propriumq; vitium ſuum? Hiſpanis ſane, M. Tulli, Gallisq; credemus magis. Ego Hiſpanum Oroſium, Gallum Trogum adducam teſtes, te iudice, M. Tulli, meliores. Etiam illi Græci, viri exteri, nec verſati ſatis in re Romana. Hæc mihi attendantur; hæc diſcutiantur. [m] *Quicquid non diſcutitur, iuſtitia non putatur.* Equidem alios dum audio, & Liuium Romanæ eius hiſtoriæ primum, qui nominant hoſtes omnes, contra quos gererent Romani bellum, ſuſpectas habeam ipſorum hiſtorias, neceſſe eſt: nam profitentur palam, inimicos ſe eſſe omnibus, qui inimici Romanis extitiſſent. Amici Romanorum fuere omnino: & itaque gratiæ (an dubitamus?) dederit plurimum. Viſus idem Liuius eſt plurimum Pōpeianus: & non

l *Polyb. lib.* 6.

m *Caſſiod.* 7. *Var.* 8.

& non æquo tractaſſe calamo Iulianas partes. Et non fuerit plurimum, atque plurimum Romanus: hoſtibus Romanorum iniquus plurimum, atq; plurimum? Quid quum hiſtoriam eius, & aliorum teſtium Romanorum in narrationibus rerum falſam, atq; mēdacem; in iudicationib. temerariam, variam, vanam certiſſimis argumentis deprehendimus ſæpe, & ſæpe rationibus vincimus indubitatis? [n] Inſtrumētum, falſum in vno, cenſetur falſum in omnibus. vt eſt recepta Iuriscōſultorum ſententia: & eſt ratio, quia deficiat fides, quæ indiuidua eſt. Et teſtis, falſus in vno, falſus in omnibus intelligitur. [o] Vel ſi in vno admittatur aut ſcripturę ſacræ quodlibet mendacium, tota ſcripturæ ſacræ fides vacillat, & nulla ſit auctoritas: vt ſanctiſſimè ſcribitur ab Auguſtino. Quid cum libris hominum fiet: quorum eſt proprium, eſſe mendaces? [p] *Omnis homo mendax.* [q] Contēndit magnus auctor Cardanus, non Tacito, nō Tranquillo oportere contra Neronem credere: quoniam eſſent viri illi ſenatoriæ factionis, principi aduerſæ. Etiam contra Neronem. [r] Non ipſe Tacitus teſtatur, odiis recentibus multa aduerſum defunctos principes ſcripta? [s] Non conteſtatur Ioſephus, etiam contra Neronem & impudentia, & aperta exſtitiſſe mendacia? Nos verò viris Romanis credemus aduerſum Romanorum hoſtes loquen-

[n] *Alciat. 5. conſ. 139. 7. 4. & 9. 79.*

[o] *c. 7. diſt. 9.*

[p] *Rom. 3.*

[q] *Card. enco. Nero.*

[r] *Tac. 1. hiſt.*

[s] *Ioſe. 20. antiq.*

tibus? & eos non ſane Nerones, ſed principes fortiſſimos, aut ciuitates, & gentes præſtantiſſimas. [t] Et non cognoſcimus, quod Oroſius ait in hac ipſa cauſſa, ſeparata hoſtis eſſe, & victoris iudicia? [u] Et non ille ingenioſe, qui ſæpe hoc inquit, aliter proculdubio ſcripturum fuiſſe Gothum, quam Romanus fecerit? Sunt autem hîc genera rerum duo, de quibus diſputetur, narrationes nudæ factorum, & adiectæ ſententiæ. Et quamquam eſt in cẽſendis narrationibus maior, quam in diiudicandis ſententiis difficultas: ſi tamen aut non conueniunt teſtimonia, aut veriſimilia nõ ſunt, aut quid eorum aliud patiuntur, propter quæ fidem eleuari teſtimoniorum tradunt latè auctores iuris: iam ſupereſt & in genere iſto nobis facultas non minima ad refellendos ſcriptores, in quibus vitia notare iſthæc valemus. Non mihi excitatus ab inferis Philenius eſt, aut Soſilus, aut Eumacus, aut alius, qui partium Romanarum non ſtudioſus ſuggerat argumenta, per quæ vaniſſimas illas reliquorum narrationes, & teſtimonia leuiſſima arguam. [x] Nihil de Carthaginenſium habeo rebus geſtis, niſi quod ſcripſerunt hoſtes eorum: nihil de aliis, cum quibus contentiones, & bella Romanorum fuerunt. Sed ſunt vel in his ipſis hoſtibus plura, & diſiecta paſſim, & quaſi in amplo quodam naufragio diſſipata, quæ per ſedulam operam collecta vincere

t *Oroſ. lib. 3. cap. 20.*
u *Krantz. Suec. 2.*
x *Vict. ep. an. pol. Ariſt.*

vincere vulgi opinionem, conſenſum hominum inueteratum ſuperare, perſuaſionem de virtute Romanorum bellica tollere poſſunt. Et verum hoc eſt, verum, etſi credibile aut veriſimile non videtur: [y] quemadmodum credibilia exiſtimantur multa, ac ſimilia veris, quæ falſa ſunt. Nã in altero, quod eſt de cenſendis ſententiis, ſi dico, deferri nobis oportere aliquid amplius, quam aduerſariis ſcriptoribus, id arrogantiæ nullius nomine condemnari poteſt. Vt enim non moueam, quod grauem habet virorum eruditorum litem, ſi nõ perperam, & præter hiſtorici munus faciant, qui non modo facta, dicta narrant, verum etiam de his iudicium apponunt ſuum: hoc certe controuerſiam habere nõ debet; quod, cum eodem nos, atque illi fuerint, ſimus loco, aut etiam meliori, qui ſtudio partium non imbuti, & ſeculis ſuccedentibus magis inſtructi, artibusq; nonnullis rei iſti neceſſariis ſubornati fortaſſe magis, accedimus ad iudicandum: & nobis eſſe oportet facultatem diſputandi, &, quæ illis fuit, cenſendi, etiam contra illos. Quanquam non illis fuit, non ſane iſta facultas. Non eſt teſti iudicandi facultas. [z] Et teſtem, qui iudicat, non audiendum, prudentes iamdudum docent. Scilicet is oſtendit affectum ſe, & propenſum ad partem alteram omnino hominem leuem, & itaque leuis fidei, qui officii ſui fines tranſilijt.

[y] *Ariſt. Quinct.*

[z] *Dec. conſ.* 83.

a Pla. Gorg. [a] Valebit autem in vtroque genere Socratis ſapientis eius documentum ſapientiſſimum, vt rationi vni magis, quam mille credamus teſtibus. Ratio eſt vera regula: teſtimonium eſt illa flexilis Lesbia, quod ſic eſt, vt perſona eſt teſtis, inimicum inimici, improbum improbi, ineptum inepti. Sed ratio eſt natura altera, cōſilium prudentiæ, lux veritatis. Agite, mortalium acerrimi Europæi, Lybes prudentiſſimi, potentiſſimi magnæ Aſię reges, agite huc conuenite: & mecum vnà genti Romuleæ coronam trahite; quam gerit, & de nobis omnibus partam triumphat. Huc mihi fortis conueniat Italus, durus Germanus, bellicoſus Gallus, indomitus Hiſpanus, [b] *inuictus Romano Marte Britannus:* & triumphantem per dolos malos de nobis, & per malitias malas Romuli populum vincant. Quid tu Græcia nobilis? Quid gentium domitrix Macedonia? Quid tu Africæ tuæ perfectiſſimum columen Carthago? Quid Perſæ, Medi, Aſſyrii, vetuſtiſſima, & latiſſima regna? An illam audire, & ferre vocem poteſtis, *Virtus militaris populo Romano nomen, vrbi Romæ æternam gloriam peperit, orbem terrarum parere imperio Romano coegit.* Imò, vt pro orbis reliqui dignitate iam tandem contendere incipiamus, imò non ita eſt, M. Tulli. Sed fraus, perfidia, auaritia, audacia, crudelitas, illud nobis imperium pepererunt. orbem terræ ali-

b Tib. 4. eleg. 1.

quem

quem, & orbis punctum, vt nominas [c] alibi, c *Cic. Somn.*
ſimpliciorem, iuſtiorem, humaniorem, faciliorem, moderatiorem ſubegerunt: nam gloriam, quam fingis tibi æternam, & nomẽ laudatum falſiloqui homines effecerunt.

De varia Romuli iniuſtitia. Cap. II.

Atque fraus quæ eſt, & perfidia maior, quam vt ſacrilego inceſtu nati Deum ſibi patrem vindicarent? [a] Fabulam tu quidem a *Cic.* Cicero dicis: ſed exſecrabili impoſturæ nomen ſuum non imponis: & ludos hæc nobis crìmina fuiſſe ſignificas. Educti illi ſub fornice, latronum coacta manu, & ſeminario futurorum ſato bellorum iniuſtiſſimorũ, agrum occupant alienum: vbi nouam, ſed tetriorem, Caci cauernam, aperto aſylo, aliis quibusque perditiſſimis futuram receptui, exædificarũt, [b] Quam tu aliam, Philippe rex, πονηρόπολιν appellaſti? b *Plut. de curioſ.* [c] Aut quæ alia eſt ἀσελγὴς dicta vulgo: Hæc ciuitas iniuſtorum, vitioſorum. Hæc c *Lib. dem. adu. Mid.* vna improborum colluuies improba barbarorum. *Iun. Tert. de pa. 3.* [d] ſi barbaros rectè notauit Plato eos eſſe, qui nulla inter ſe morum, ſermonisque d *Pla. polit.* communione deuincti ſunt. Huc enim Troia profugi, ex Etruria, ex Opicis, ex Latio, ex Græcia, vndiq; transfugæ, linguis diuerſi, inſtitutis diſcordes conuenerunt. [e] *Populus de ſceleratis, & nocentibus congregatur*: ait Cyprianus. e *Cypr. 4. de ido. na. Aug. l. de co. eu. 12.* & Auguſtinus itidem facinoroſorum aſylum conſtitutum ſcribit: & collectam, & arma-

tam manum contra ſuas ciuitates: quæ videlicet leges, & magiſtratus timeret. [f] Omnes recipiebat in aſylum Romulus: nec ſeruum domino, nec creditoribus nexum, nec magiſtratibus criminoſum reddebat. ita Plutarchus. non ſoli Ætoli, non ſolus Mithridates dicebat, Etruſcorum vernas eſſe Romanos. [g] *Romulus infami compleuit mœnia luctu*: Lucanus, hiſtoricus verius, quam poeta. [h] Et poeta, ſi aut Iuuenalis poeta, qui mentiri neſcius, *Et tamen vt longe receptas, longeq; reuoluas Nomen, ab infami gentem deducis aſylo. Maiorum primus quiſquis fuit ille tuorum, Aut paſtor fuit, aut illud, quod dicere nolo.* Latronem dicere noluit, aliumve facinoroſum, & improbum. Hęc improborum ciuitas improba. in qua primum facinus parricidam nepote ſcilicet Dardani parricidæ patratum à conditore. [i] *Parricidio Roma dedicata*: ait Hieronymus. *Prima certe victima Remus munitionem vrbis nouæ ſanguine ſuo conſecrauit*: ita Florus. Id Auguſtinus, id Cyprianus, id omnes exprobrant [k] fratricidæ: vt inquit Tertullianus. *Fraterno maduerunt ſanguine muri.* [l] Et qui Remum occidit, in gratiæ facti vicem meruit à fratricida tribunus equitum fieri. Et Romulum tamen aliquis hiſtoricorum, vel poetarum dixit, aut finxit, nec occidiſſe fratrem, nec aliquod perpetraſſe flagitium, vt id Auguſtinus notat valde. Et nos habemus notare valde, &

validam

f *Plut. Rom. Iuſt. 28. 38.*
g *Luca. 7.*
h *Iuu. ſaty. 8. 3.*
i *Hier. ep. 4. & c. 41. 7. q. 1. Flor. 1.*
k *Tert. de Spect.*
l *Seruius 11. Æneid.*

validam ex eo capere coniecturam, quemadmodum nihil ſit à Romanis vmquam, & maximum & clara luce factum turpe, quod ſcriptores mendaciis ſuis non inuertant, & omni machinatione non peruertant. Ceterum parricidii huius memoria certa manet, & perpetuis conſignata monumentis perdurat. Quæ igitur, Iliæ fili, quæ cauſa tibi patricidii fuit? Nam facinus tibi defendendum eſt, quod admiſſũ negare nõ potes. [m] At verò audias maximum Iuriſcõſultum prius, qui parricidium pattari facilius, quam excuſari, Cæſari Baſſiano, itidem parricidæ reſpondit. [n] *In parricidio nulla ſatis iuſta cauſſa ad ſceleris patrocinium prætexi poteſt.* Ludibrio, ais tu, mea habuit mœnia, & per ludibrium traiecit Tua, Romule? in quibus cõdendis æquè ac tu laborauit frater: qui itaque conſors audit, [o] *Mœnia cõſorti non habitanda Remo.* Ludibrio habuit? [p] Qui imò te monuit, & docuit ſaltu illo, ad tutelam vrbis non fuiſſe vallum ſatis, vt id quoque eſt in hiſtoria. Imò, imo fratrem, nihil in te mali perpetrantem, occidiſti nulla iuſtitiæ vindictâ, ſed cupidine principatus, quod illi iidem theologi magni probãt. [q] Aſt pronunciet hîc ipſius Romulus Arpinas, *Muri ſpecies honeſtatis nec probabilis, nec ſane idonea, peccaſti Quirine.* [r] Tu ante iuniorem Dionyſium, illum Siciliæ tyrannum, huic, cui debebas regni conſortium, ne ſpiritus quidem conſor-

m *Spart. Carac.*
n *Iuſt. lib. 16. Pla. 9. de legi.*
o *Tib. 2. eleg. 5.*
p *P. Diac. 1.*
q *Cic. 3. de off.*
r *Iuſtin. 21.*

tium reliquiſti. Quæ item tua, Romule, perfidia in augurio renunciando? Vidit augurium frater primus, an potius ſolus? an tibi vllum conſpectum eſt, qui duplicatum auium numerum dupliciter ementitis? Illam tu tertio regi Romano, & Cæſari tuo præiuiſti ſententiam, regni cauſſa violare ius, pietatem in reliquis colere oportere? Recolamus auguria hîc, aues rapto viuentes. ſed & horum puerorum altricem picum, furaciſſimam, audaciſſimam auem. Sed & altricem feram, cuius dentes famelicos, & profundum inexplebile nullæ vmquam ſatiare rapinæ poſſint.[r] *Lacteque quis infantes neſcit creuiſſe ferino? Et picum expoſitis ſæpe tuliſſe cibos?* Oſtenta hæc, & portenta ſunt ciuitatis futuræ, Romuli iam vnius filiolæ: quæ quotidie aliena per infinitam rapinam ſibi arripere, de aliis vndiq; eripere habuiſſet. Hic Antiochus ille Hierax, qui annos quatuordecim natus, & fratri, partem regni donanti, latronis more totum eripere voluit: & in alienis eripiendis ſectatus vitam accipitris, cognomen illud ſibi peperit. Age tu, M. Tulli, reſpice ad parentis virtutem veſtri: qui nouæ vrbis agro fines nõ ponit, quo vicinis ſubinde præciperet: & bellandi libidine inſanus (hoc ei nomen Plutarchus tribuit) occaſionem bellandi primo ſtatim die naſcentis vrbis nanciſceretur. Quid? Quum nec fraude iſta proficeret: eſſentque

r Ouid. 3. Faſt. Plut. probl. Ro. 21.

Itali

Itali almæ ſtudioſiores pacis, quam vt cum barbaris turpiſſimis, & perditis parricidis digladiari vellent: tum ſacris in ſpectaculis mediis, tum verus Martis pullus, hoc eſt, vt voluit Ariſtophanes, homo ad omnem audaciam proiectiſſimus, mulieres ad ſe inuitatas rapit: & iura diuina diſturbat: iura gentium profligat: hoſpitalem gratiam, apud alias barbaras gentes omnes inuiolabilem, violat: ſanctiſſimum fidei pignus penitus tollit perfidus. Adde ſacrilegium hominis: qui Conſi Dei conſilium ſceleri huic obtendit ſceleroſiſſimo. [s] Et quæ improbarentur facta ab homine quouis, ea interpoſito diuino nomine defenduntur? Etiam atrociſſimum eſt, facere hoc prætextu, ſi quid non licet. [t] Inuectus autē in facinus facinoroſum ſæpe Tertullianus, inuectus Auguſtinus, inuectus Minutius: qui, deſponſatasq́;, deſtinatas, maritas raptas, ſcribit: cōtra quā perſuadere alii de virginibus ſolis voluerūt. [u] Exclamat Virgiliusq;, *& raptas ſine more Sabinas.* Sine exēplo cōtra decus, malo more, & cōtra leges. Et de quo mores tamē fuere: quod damnat facin⁹ magis: [x] *Tu criminis auctor, nutritus duro, Romule, lacte lupæ. Tu rapere intactas docuiſti impune Sabinas.* Quod ſi nobiles illi populi connubia vobis denegarunt: an tu iure indignari potes Romule: [y] qui in tua illa ſicariorum turba vix cētum deprehendiſti, qui patrem ciere potuerint: quos

s *Demoſt. Leptin.*

t *Tert. de ſpect. & adu. Val. Aug. 2. de ciu. Minut. Oct.*

u *Virg. 8. Æn. Schop. 4. veriſ. 4. Seru. Æn. 7.*

x *Prop. 2. eleg. 6.*

y *Plut. pr Rō. 58. Manut. 9. fam. 21.*

& ſenatores feciſti? cum reliqui omnes, tui ſimiles, ſine lare, ſine nomine, nothi, ignoti, terræ filii aut filii potius Erebi eſſent Vos, patriciis cum populi veſtri reliquis, cum aliis ciuibus veſtris ius nuptiarum eſſe nō voluiſtis. Alienos à vobis hìc ſocios etiam Latinos feciſtis.[z] Hos & per turpem fraudem afflixiſtis, connubia veſtra petentes: per quæ exſoleſcens neceſſitudo vos inter & illos inſtauraretur. Et vobis olim illuſtres illæ gentes connubia non denegaſſent? Et dominæ in manum fugitiuorum cōueniſſent? Ingenuæ nupſiſſent ſeruis? Honeſtæ ſceleſtis traditæ fuiſſent? Sed negauerint etiam iniuſtè, & non probè vobiſcum detrectauerint affinitatem: num tu propterea iuſtè talem ac tantum raptum confeceris?[a] Prædo eſt, qui ſua auctoritate capit, quod ſibi eſt debitum. Neceſſitas (quod dicebas) vim excuſabit? At non vis turpitudinem.[b] At neceſſitas non excuſat, ſi exemplo, auctoritate ve aut generali, aut ſpeciali factum non adfirmatur. Vbi exemplum ſine more facti? Vbi auctoritas vituperari ab omnibus auctoribus facti? Bello quæſiiſſes negatas nuptias non ſpectaculi fraude. vt ſic Auguſtinus tibi reſpondet.[c] *Sed an etiamſi neceſſe fuit facere, ignoſcendum propterea eſt? Ad quædam nulla debet neceſſitas compellere.*[d] Fœda, flagitioſa ne conſeruādæ quidem patriæ cauſa facienda ſunt. Contra naturam eſt, & contra

z *Macr.* 1. *Sat.* 11.

a *l.* 5. *de adq. poſ.*

b *Cuth. Dec.l.*122. *de reg. iu.*

c *Sen.* 7. *cōtr.* 2.

d *Cic.* 1. 3. *de off.*

tra leges populorum, hominis incommodo ſuum commodum augere. Etiamſi omnia incommoda eſſent ſubeunda, vel externa, vel corporis, vel etiam ipſius animi, quæ iniuſtitia vacent: non tamen de commodis alienis licet detrahere: Ait Cicero. [e] Non hic excuſat neceſſitas aduerſus hominē. [f] Nullibi excuſat neceſſitas, quæ non neceſſitas eſſe poteſt. [g] Neque enim verè eſt neceſſitas, quum poteſt caſui aliter prouideri. An à patribus Albanis, an ab auo rege Albanorum, qui & manu tua reſtitutus in regnum erat, ſicuti viros, ita etiam mulieres impetrare non potuiſſes, ſi nō belli cauſſam quæſiiſſes cum aliis? Et non vobis, quemadmodū viri, pares & coniuges in aſylo inuentæ? *Vt matrimonium facias, rem concordiæ per diſcordiam auſpicaris. rapis, ferocis, fallis, & nuptiæ tibi ſunt rupta hoſpitii fœdera.* Quæ tibi Cyprianus. Ecce autem nobis virtutis illius Romanæ ſpecimina prima. Ecce ſpecimina militaris virtutis. Strenui iſti, hoſpitum inermium, puellarumque victores, & muliercularū, dum armatos mox habent, etiam mœnibus, & parietibus ſuæ vrbis incluſos, cum quibus conſerant manus, fugantur in illa ſua vrbe trepidi, & conciduntur. Et qui regni conſortem, regni conſundatorem, & fratrem ferre geminum, atq; [h] primogenitum nequiit, is hoſtem in regni partē habere coactus eſt. Habes, Romule, quod

c *Ceph. conſ.* 451.
f *Tertu. exh. cuſt.*
g *Alc. S. conſ.* 35.
h *Ior. de rē. ſucc.*

meruiſti. Non fratrem, hoc eſt, te alterum, [i] & eum geminum, quod plus eſt aliquid, ferebas: &, feras peregrinum, hoſtemque, neceſſe eſt. Imo vero neceſſe non eſt. Quem enim ſpoliare armis per Tarpeiæ virginis dolum non potuit: nec ſatis per allegatas fraudare Sabellas: inſidiis illum obtruncari Lanuuiorum, ſibiq; de medio tolli curat.[k] Legimus apud Dionyſium, quam virgo illa vafram inierit rationem, vt hoſtes perderet. Pacta arcis deditionem, ſi acciperet geſta hoſtium in ſiniſtris. vt ita ſcutis nudaret, & ita traderet cædendos ſuis. De ſcutis, non de armillis pepigit. & ſcutis obruta eſt. An vero puellæ commentum exiſtimamus? An virorum verius, qui Tarpeiæ inferias conſtituēre ſolēnes, annuas, perpetuas? Quid etiam per Sabellas tentatū exiſtimamus? Non eæ ſponte ſua inter tela volantia ſe tulerunt. vt pulcra eſt Liuii fabula. ſed legatæ miſſæ ab iiſdem ſunt viris Romanis. vt Dionyſius ſcribit, fidus ille, & cautus ſcriptor, & Liuio iuuentus certior. [l] Quod ſcribunt critici doctiſſimi. Tentata procul dubio fuerunt alia omnia quam partitio, quæ ſecuta regni eſt. Tatii porro cædem nec ſine [m] auctoribus adſcribimus Romulo, nec ſine ratione damus parricidę ſolenni. quę & patrata à cognatis Lauinienſibus, & bono eidem fuit.[n] Facti ſuſpicio confirmatur, ſi adeptio commodi, vitatio incommodi oſtendatur.

i Sen. 9. contr. 3.
k Diony. 2.
l Manut. Aſco. pro Cor. Lipſ. de mag c. 16.
m Oroſ, 2. c. 4 P. Diac. 1.
n Cic. part.

datur. Inquis Cicero. [o] Qui quid lucratur ex crimine, is conſilium ad crimen dediſſe, is tractaſſe de crimine creditur, ei geſtum negotium intelligitur. Id Baldus, & reliqui Iuris-conſulti. De quibus illud iam vulgatum, *Semel malus*. Dico autẽ parricidam ſolennem: [p] qui non fratrem ſolum, ſed & auum Numitorem, aut auum Amulium (quid moremur nominis varietatem?) interfecit âuum. Auum, an patrem Amulium? ſemper parentem occidit parricida. [q] Patricida ſemper, etſi nec legitimum (qualis propatruus fuit Amulius) occidit. quia ius ſanguinis in natura eſt, nõ in lege. Parricida etiam qui occidit patruum: adeoque & propatruum. Quod propter ſcelus inexpiabile hereditate Romulum Albani regni excidiſſe, vnum ſiue Numitoris, ſiue Amulii hæredem, aut quam aliam ob cauſſam nõ regnaſſe Albæ exiſtimemus? Verum non fuerit Romulus auctor cædis Tatii. cur tamen nec vltionem quærit ſocii regis? An deſiit bellicoſus eſſe? Aut pius, iuſtusque fuit numquam? Et imò ex ſequenti hoc facto apparet auctor. Siſtentes ſe noxios ad ipſius tribunal abſoluit. & iudicat, cædem iure factam, vi ſcilicet pro vi reddita. Et vim fecerit Tatius, qui Sabinos ſuos, à te vinctos, inimicisque deditos, eripuerit? Et neglexerit Tatius iuſtiſſimas Lanuuiorum querelas: an propterea Romulus, nihil cunctatus (ſic Dio-

o *Bal. 5. con. 506*

p *Oroſ. Cedr. Friſ. 2. c. 3.*

q *Inſt. de nupt. l. 1. de par. l. 6. de in ius vo. l. 50. de V. S.*

nyſius) alterius ſibi partes aſſumpſerit? Et quoniam, id in ſe fieri, non eſt paſſus Tatius, cæſus iure à Lanuuinis erit? Et quoniam iſtis illico non ſit à Tatio ſatis, regem propterea, ſacrum gentibus quibuſque caput, etiam interque aras deorum, & in ſolenni ſacrificio tamquam victimam mactare, fas fuerit? Lauinium ad ſolenne ſacrificium venerat ſenex Tatius. Num credimus, in Lauinienſes, admiſſi vllius à ſe peccati fuiſſe conſcium? [r] Periti docent, innocentiæ ſignum eſſe maximũ, ſi veniat in carcerem ſponte, qui accuſatus criminis eſt. Cenſent aduerſum fugientes. cenſent pro manentibus. & magis igitur pro venientibus in periculi locum. Innocentia præſtat ſecuritatem. Et ſic Tatius Lanuuium venit. & ibi hoſpes, rex, ſacerdos, in conſpectu deorum immortalium, interficitur iuſtè. Sed ecce dii illi, latè immiſsâ in noxios peſtilentiâ, cædem vindicant, quam Romulus iuſtam pronunciauit. [s] Et Remique cædem paria vindicarunt mala: de quibus Plutarchus, & alii expoſuerunt. Hîc verò fraudis, & perfidiæ à raptu mulierum finis. Verùm ex finibus agro non poſitis fraus, quam ardentiſſimè quæſiit, infinita. Romule, terminos cur agro non ponis tuo? [t] *Dimenſiones terrarum, terminis poſitis, vagantibus, ac diſcordantibus populis pacis vtilia præſtiterunt.* At pacem Romulus non quærebat. [u] Audiamus Plutarchum,

r *Ceph. conſ. 721. Alc. 5. conſ. 6. Deci. 3. conſ. 96. 104.*

s *Cedr. Seru. 1. Æneid.*

t *Boeth. geometr.*

u *Plut. Nu. & pr. R. 15.*

chum, *Noluit Romulus menſurâ proprii agri prodere menſuram alieni. ſiquidem virium compedes terminos eſſe, ſi ſeruarentur: & iniuriæ indicium, ſi non ſeruarentur.* Aut quid teſtes aduocamus? Re ipſa tu, hoc tuum fuiſſe conſilium, oſtendiſti, Romule. Nam hinc arripis belli cauſſam in Fidenates: ac ſi iſti de tuo agro Romano prædas abegerint. Et eripi vobis quidquam valuerit: quorum patrii ſoli ([x] vt Florus loquitur) gleba nulla eſſet, ſed ſtatim pomœrium, & omnibus portis in alienum exiretur. Iſtâ autem (quod idem ſcribit) contagione per ſingulos itum eſt: & proximis quibusq; correptis totam ſub vos redegiſtis Italiam. [y] *Aſſumptis ſemel armis numquã quies.* (en teſtem alterum) *quippe quibus egeſtas turpis, atque obſcœna fames domi timerentur, ſi paci vnquam, aut fœderi adquieuiſſent.* Vi igitur, atque iniuria ſub Romulo occupatum imperium, ſcribit idem Florus veriſſimè. Nam bella inferre finitimis, & inde in cetera procedere, ac populos ſibi non moleſtos ſola regni cupiditate conterere, & ſubdere, dic, age, reſponde Auguſtino, quid aliud, quã grande latrocinium nominandum eſt? Immane huius vnius latrocinium regis: qui non ſupra tria hominum millia habuit primùm, & non habuit pedem terræ: moriens ad mare vsque tenebat, hominum verò millibus quinquaginta imperitabat. Sed an exorſi lon-

x *Flor. lib. 1.*

y *P. Dia. 1.*

giſſimam orationem non ſumus, ſi regum omnium, ducumque geſta expendimus? Vtar deinceps compendio. nam & ſtat generale teſtimonium, [z] *Cum Romulo, regibus ceteris, poſtremisque ducibus diſciplinam communem: prædamque audaciæ eſſe, quicquid Romani ſub imperium retinerent.* [a] Sanè verò & Cicero, & Liuius, & alii faciunt reges omnes, excepto Superbo, pares: etſi probos. At de probitate nunc in Romulo oſtenſum contrarium eſt. Et id ergo ſequitur nobis belliſſimè, quod ſi pares fuerunt omnes: & Romulus, diuus ille vnus in omnibus, fuit improbiſſim⁹: omnes improbiſſimi multo fuerunt. Et ego tamen excipio item vnum, ſed Numam. Vidit omnium improbitatem Oroſius, & oſtendit: quod ſi vnus fuiſſet rex improbus, non ſuſtuliſſent regnum Romani, ſed illum regem. Et itaque vrbis exordium hoc, & Romuli virtus hæc eſt.

z Minut. Oct.

a Cic. 1. Parad. Liu. 2.

De Numa, & reliquis regibus.

CAP. III.

Q*Vis procul ille autem, ramis inſignis oliuæ Sacra ferens? noſco crines, incanaque menta Regis Romani: primus qui legibus vrbem fundauit.* Rectè à ſanguinario Romulo, & illege procul, qui ſequitur Numa, vt alibi etiam longe à templis, domiciliis deorum, ſunt inferi: *hinc procul addit tartareas etiam ſedes.* Procul à Romulo iſte: vir Italicus: & fidei colen-

colentiſſimus, & pacis: & iuſtiſſimus vnus. Sub cuius regno lõgiſſimo animi illi feri quieuere Romulidarum: & aurea patris Iani ſecula Latio rurſus, regnata per arua Saturno quodam, condita ſunt. Neque enim finitimi populi, læſi licèt vehementer à Romulo fuerint, licèt & Numę contemnere animum potuiſſent, pacem vmquam ſollicitarunt. Vt intelligamus, bella omnia fuiſſe Romanis volentibus, mouentibus. Ecce hi pacem ſollicitant mox à Numa: qui frenum effreni alioqui, & impotenti belluæ fuit. *Cui deinde ſubibit, Ocia qui rumpet patriæ, reſidesque mouebit Tullus in arma viros.* [a] Tullus: cuius incunabula agreſte tugurium cœpit; & adoleſcentia in pecore paſcendo fuit occupata. [b] Quem in patres Albanos nihil aliud mouit, Virgilio dicente, Auguſtino adnotante, niſi reſides vt moueret in arma viros. Et hæc iuſta Romanis bellandi cauſſa ſcilicet, arma ne rubiginẽ traherent, aut otiarentur. Non audis Suetonium narrantem, bellum ab Auguſto nullum cuiquam ſine iuſtis, & neceſſariis cauſſis fuiſſe illatum? [c] & Velleium, & Dionem, illatum ab Auguſto bellum Pannoniis, quo arma Romana exercerentur? [d] Ecquis ille Fabius, qui Cretam inuadit, ne haberet (ita Liuius) prouinciam ocioſam? Sed de Tullo. *Ferocior Romulo, vndique materiam excitandi belli quærebat.* quod itidem Liuius. Apud

[a] *Val.* 3. c. 4.

[b] *Aug.* 3. *de ciu.* 14.

[c] *Dio.* 49.

[d] *Liu.* 37.

quem, & apud Dionyſium, & apud alios legimus reliquas Albani belli rationes regis huius improbiſſimas, & crudeliſſimas: & vnâ horâ quadringentorum annorum opus, quibus Alba ſteterat, vrbem regiam à primo ortu, vrbem Latii principem, vrbem parentem exſcidio datam à ſuis colonis, qui filii parricidæ, & parricidæ ipſi, & parricidarum parẽtes. Iam audies. *Sequitur iactantior Ancus.* [e] id eſt, qui plurimum ſibi arrogat: *& nimium gaudens popularibus auris:* fauoribus populi, quos non quærunt ſapientes. [f] Et is condemnauit ſuperiores: quod vidiſſe dicitur, populum Romanum ardentem amore bellorũ, inferentemque gentibus bella plerunque ratione nulla iuſta exſtante: & itaque fecialia iura (remedium huic iniquitati) de Æquicolis accepiſſe. Hoc Seruii Honoratii teſtimonium. At remedium, an emplaſtrum, atque fucum dicimus potius? Fucum potius. [g] Ecce nobis Picenus noſter Firmianus Lactantius: *Quantum à iuſtitia recedat vtilitas, populus ipſe Romanus docet: qui per faciales bella indicendo, & legitimè iniurias inferendo, ſemperque aliena cupiendo, atque rapiendo, poſſeſſionem ſibi totius orbis comparauit.* De Priſco, Seruio, Superbo, tribus inuaſoribus regni, hoc ſatis. Et Superbus, qui laudatur foris, (etiam iſtum laudant) num fraude mala non aggreſſus eſt Gabios? Num contra Rutulos bellum non mouit,

e *Donatus.*
f *Seru. 10. Æn.*
g *Lact. 4. Inſt. 9.*

mouit, quia diuites erant? Num per ſcelus inauditum non ſuſtulit Hordeonium Turnum? Sed de regibus reliquis, ſimul & de ſuperioribus nunc notemus, quemadmodum ſenatorum manibus Romulus diſceptus fuit. Hic raptus in cælum.[h] *Rude illud, & ferox ſeculum conditoris ſui cruore fœdè maculatum ne ſumma quidem poſteritatis diſſimulare pietas poteſt.* Hoc aliorum, hoc Valerii Maximi. [i] Tullus cum tota domo exuſtus per inſidias Anci. Et Ancus per inſidias Priſci ſublatus eſt: certè per inſidias. [k] nam, excepto Numa, abſumptus ſuo fato (ſic Plutarchus) eſt nemo: ſed inſidiis occubuere; & Superbus actus in exilium fuit: quæ ciuilis mors. Priſcum ſcimus occiſum procurantibus filiis Anci. Seruium generi manu cæſum, & filiæ calcatum pedibus cernimus. Superbum à filio ſororis Bruto, à cognato Tarquinio ſpoliatum regno, ſpoliatum domo non ignoramus. Et virtutis quidquam in ea ciuitate fuiſſe credamus; in qua aliud ſuper aliud ſcelera tragica, & parricidia infanda tenemus? Num foris iuſti cũ aliis fuerint: qui domi ne tantillum quidem iuſtitiæ habuerunt? Quaſi ſcilicet vt aliæ ſunt domi veſtes, aliæ foris, aliæ viatoriæ, ita iſti in ciuitate per omnem viuentes iniuſtitiam cum externis iuſtitiam colerent. Atque hæc infantia populi Romani dicitur: quum in viſceribus matris catulus viperinus luctatus,

h *Val.* 5. c. 3.
i *Zonara.*
k *Plut. Nu.*

l Lucan. Ser. 3. Geor. Apul. Apol. 2.

& graſſatus eſt. [l] *Viperi coeunt abrupto corpore nodi.*

De Brutis duobus, & Scæuola, & aliis ſimilibus. CAP. IV.

a Macr. 3. Sat. vlt.

SEcundus conditor ciuitatis ille eſt: [a] cui à brutis moribus nomen obtigit. Non eum magis decuiſſet, hominem ante mori, quam agere vitam brutorum, & bruti appellationem ſubire? Sanè accepimus, Socratem nec orationem vnam recitate ſuſtinuiſſe paullo molliorem: atque, quod ſupereſſet, ex vita perire ſibi, quam quod præterierat, maluiſſe. Vita breuis, vita hominis bulla. & ad mundi æuitatem collata, fermè nulla. Quo argumẽto à ſcientia rerum, & harum quidem obuiarum, ducto docemur, nec magni facere rem paruam, nec oportere pro re parua retinenda peccare. Brutus is, alter reipublicæ Romanæ pater, in regem perfidus, & auunculum ſuum cenſebitur nihilo minus, quam progenies eius perfida in Cæſarem dictatorem extiterit: [b] quæ damnata ſententiis ſummorum virorum, & ſummorum theologorum eſt. [c] Mitto poſterioris huius aliam brutitatem: qui, in magna republica inſtaurari libertatem, vt in parua, potuiſſe, opinatus eſt ſtultè & ſperauit, ibi libertatem futuram, vbi tam magnum erat præmium imperandi, & tanta ſeruiendi voluntas. & exiſtimauit, ciuitatem in priorem formam poſſe reuocari, amiſſis priſti-

b Dio. 44. Marty. 3. Iud. Dant. inf. Melan. epit ph. mo. c Card. 3. de ſap. Sen. 2. de benef.

priſtinis moribus. & credidit, futuram ibi æqualitatem iuris ciuilis, & ſtatutas ſuo loco leges, vbi viderat, tot millia hominum pugnare, non ſi ſeruirent, ſed cui ſeruirent domino. Quanta illum aut rerum naturæ, aut vrbis ſuæ tenuit obliuio: qui, vno interemto, defuturum alium, cenſuit, qui idem vellet: cum Tarquinius eſſet inuentus poſt tot reges ferro, ac flammis occiſos? Hæc prudentiæ cum Bruto non exputo. Animum illi exprobro immanem: qui vitam adimere Cæſari potuit: à quo fuerat in vita conſeruatus: ornatus dignitatibus: quaſi filius habitus. Iniuſtitiam illius vitupero: qui optimum reipublicæ ſtatum, qui ſub rege iuſto eſt & ad illud temporis neceſſarium ſubuertere conatus eſt. [d] Popularis ſtatus ad magnum euectus imperium rectè ſe habere deinceps nequit. Et id ratio, & id experientia cõteſtatur Quid mihi libertatem obtendis patriæ: & iuſtitiam propterea vnam cordi tibi fuiſſe contendis? Obſiſtere potueris inuadenti principatum: factum principem tollere non potuiſti. Non hæ ſunt partes ſubditorum: non tuæ, qui magno in Cæſaris principatum obſtrinxiſti te iuramento. [e] In principatum Cæſaris te obſtrinxiſti, maximo ſtudio (ſic hiſtoria) ſenatus exquiſitum, atque delatum. Sed ecce vlciſcitur velox nemeſis iſtum, & reliquos parricidas. ecce breui temporis ſpatio miſerabi-

d *Dio.* 47.54.

e *Val.* 1. c. 6.

liter exſtinctos omnes. Vltà Nemeſis facinus prioris Bruti: qui vno quaſi momento cæcidit ſuper occiſos filios parricida. *Infelix, vtcunque ferant ea fata minores*: de Bruto iſto ceciniſſe Virgilium, ſcimus. Et iſte quod auferre regnum cognatis Tarquiniis voluit, an etiam ſtudio libertatis? Certè oſculum terræ tulit, quo præriperet regnum ſibi: & prærepti retinendi viam præiuit. Quem hic à Tarquinio rege magiſtratum tenebat in Tarquinium exercuit perfidus. [f] Perfidus & in collegam, bonum, atque innocentem virum, leuiculâ, aut nullâ potius nominis occaſione, quod Auguſtinus adnotauit. [g] Et, tu, Cicero, ſcribis, factum non admodum cum honeſtate coniunctum: etſi eo colore tentas defendere, quod patriæ exſtiterit vtiliſſimum. in quo diſcedis tu à te, & à documentis tuis. Nihil enim vtile, quod non honeſtum: & quod non honeſtum eſt, id ne ſeruandæ patriæ quidem diſputas admittendum. Ecce autem nobis in bello hoc regio iniuſtiſſimũ illud Scæuolæ facinus, quod Romano adprobante ſenatu ſicarius ille aggreſſus eſt. Neque enim licet, non licet, latronis, & ſicarii more hoſtibus inſidiari. Latuit inter Etruſcos Scæuola: [h] edoctus iam à nutrice Etruſcam linquam: [i] Non licet, non in bello vti deſperatis his rationibus: vt cum aliena cæde, cui inhies vni, certam ſemper cædem tuam coniunctam velis.

f *Aug. 2. de ciu. 17.*
g *Cic. 3. de off.*
h *Diony. 5.*
i *Dio lib. 46.*

lis. Hi mali ſunt, qui mortem non timent. nec enim abſtinent à delictis. Sed audi etiam Sinonem Romanum: & quid regi optimo pro clementiſſimo in ſe affectu reſpondit: *Quandoquidem eſt apud te virtuti honos, vt beneficio tuleris à me, quod minis nequiſti: trecenti coniurauimus iuuentuti Romanæ, vt in te hac via graſſaremur* & cetera, quæ ſequuntur apud Liuium pluſquam Sinonica. Et hæc Romanæ virtutis ſexcenta ſunt. [k] Ita idem ſenatus probauit dolos turpes Martii; calliditatem Græcam, verſutiam Punicam ait Liuius; & patrias Romanas artes dixiſſet rectiùs. Audiamus & iſtum: *Fauent pietati fideique dii: per quæ populus Romanus ad tantum faſtigii venerit.* Sic Martius loquitur: qui & ſuis habitus turpis impoſtor. [l] Quid dicam Fabii præſtigias (vt ſic Valerius nominat) in ſecando naues Antiochi omnes? [m] Quid quod ille diuum genus Scipio bellum, & perniciem extremam Siphaci parat intentiſſimè: & de pace interim legatos ad regem mittit, qui ſpecularentur apta inſidiis, & pacis ſpe incautum, improuidum hoſtem facerent: cumque omnia parata ſibi ſenſiſſet, tum nuntiat regi, placere quidem ſibi tractata omnia, ſed conſilio ſuo improbari: itaque redeundum eſſe ad bellum. Itáne magnanimus ille Scipio, à Punicis abhorrens factis? Hîc mihi de aliis dicendum eſſet. [n] De triumphatore Illyrii;

k *Liu.* 42.

l *Val.* 7. c. 3.

m *Polyb.* 14. *Liu.* 30.

n *App. Illyr.*

qui Gentium regem, venientem publicâ ſuâ ad ſe fide, ſupplicem retinet, in triumphum ducit. Qui vrbibus Illyrii ſeptuaginta pollicitus veniam, ſi omne argentum darent, eas deprędatur, quæ omne argentum dederant. Sed, vt dico, ſunt hæc plurima. Neque ego intelligo facta priuatorum, aut non probatorum Romæ hominum, at publica; at eorum magiſtratuum, qui exempla aliis effulſere virtutis in ciuitate vniuerſa. & quorum ſi conuellimus exiſtimationem, ſalua ciuitatis exiſtimatio eſſe non valet. [o] Neque enim aliud eſt ciuitas, quam ciues, magiſtratuſq;. in quibus ſi indigni ſint, qui digniores habiti ſunt: reliqui minus digni quales erunt?

o *l.2.de re. du.*

Romani bellis victi. CAP. V.

POrrò autem facere non valeo hîc, quin in mancipia Romana, in Romanorũ rerum ſcriptores non commouear vehementer: quorum eſt illud, [a] *Populus Romanus victus vi, & ſuperatus prœliis ſæpe eſt multis, bello verò numquam, in quo ſunt omnia.* Numquam, Lucili, numquam, Liui, victus bello populus Romanus? At vicit Tatius: qui regemque ſe, & Sabinos, Curetes ſuos in vrbem intulit: [b] quique nomen mutauit iſti populo, & de Romanis Quirites fecit, non ſolum dedit nomẽ vni colli Auentino, vni trium tribuum Tatienſi. At bello hoc regio vicit Porſena: qui Romanos agro multauit: ſub præſidiis poſuit:

a *Non. diff. dict. Liu.9.*

b *Feſtus. Dionyſ. Seru. 5. 7.*

it: ſpoliauit armis,& omni ferro,præter quam in agriculturæ vſum. Huic regi liberum iudicium,quod bello quærebatur, in cauſſa pulſi Tarquinii permiſſum eſt. huic dedita Roma eſt. [c] Quæ Dionyſius, Tacitus, Plutarchus, Plinius commemorarunt. [d] Alii & tributa memorant:atque,quod audis ex his, probè: vt vt idem Plutarchus non hos auctores, non hoc probet. At vicit Romanos Brennus,vicerunt Senones, ſcelere Romanorum prouocati: ſceleratis Romanorum armis petiti. Vrbem illi tenuerunt: etiam rupem illam Tarpeiam, etiam. [e] *Capitolium Senones occupauerunt*: ſic Tertullianus. *Tarpeia ſede perusta Gallorum facibus*: ita Lucanus. *Infelices vix mille hominum reliquiæ fame, peſte, deſperatione, formidine territæ ſubactæ, venditæ mille auri libris*: quod Oroſius. Non bello victi? Non *Capitolia capta?* quod apud Silium. & non *capti Quirites*? Nam cæſos, fugatosve à Camillo Gallos poſt fuiſſe, hoc demum impudentium mancipiorum eſt ſcribere. Quandoquidem exulem inopem, re publicâ accisâ, & proſtratâ, id potuiſſe, tum credere homines potuiſſent, quum fortiſque viri vim trũcatus pedum, manuumque, & trunco reliquo affixus humi vincere viſus fuiſſet. Aut num fatebimur Gallos victos ex Polyeni etiã teſtimonio? [f] *Capta vrbe*, inquit ille *fœdus eſt cum Gallis ictum, vt his Romani tributa pende-*

c *D. 2. T. 3. hiſt. Plut. de clar. mul. Pli. 34. c. 14.*
d *Plut. pr. R.* 18.
e *Tertu. apolog. c. 40. Luc. 5. Oroſ. 2. c. vlt.*
f *Polyen. lib.* 8.

rent, & portam apertam omni tempore praberent; terram darent, & aquam. Et hactenus Romani victi: & ſub ſeruitutem Gallorum ex conuentu adacti. *Sed Romani mox tamquam ad amicos munera mittunt hoſpitalia, & in his vinum: quo Galli inebriati occidione deleti omnes ab eis ſunt.* Sic Romani victores. ſed proditores, perfidi, fœdifragi. [g] Quæ victoriæ partæ contra æquū deteriores omnibus ſunt cladibus.[h] Verùm de Polybii, & aliorū libris, pacē cum Gallis pro iſtorū arbitrio initā, naues ad Tyberim tranſeūdum Gallis tributas, & aliò exercitum inuictum proficiſcētem, de victoria, & vrbe ſubacta, longumq; poſſeſſa, litteras ad ſuos exarauiſſe, ad eoſq; tandē fortunis integris omnibus rediiſſe conſtat. [i] Sic Liuius Druſus proprætore ex prouincia Gallia retuliſſe traditur aurum, Senonibus olim in obſidione Capitolii datum, nec, vt fama, extortū à Camillo. Sic Suetonius. Quid tamen vetera iſta conquiro, & me quaſi in obſcurū aliquod antiquitatis antrum cōcludo? Nos, nos Piceni, ducibus Aſculanis meis, amantiſſimis illis patriæ meæ, amātiſſimis familiæ: nos in ſummo Romani imperii faſtigio Romanos bello vicimus.[k] Et noſtra iuſtiſſima cauſſa fuit. Petebamus enim eam ciuitatem: cuius imperiū armis defendebam⁹: & per annos omnes, per omnia bella duplicē illi militum, equitumq; numerum explebamus: necdum tamē in ius

cius

g *Iſocr. pana.*
h *P. 1. 2.* *Front. 2. c. 6.* *Bod. 5. de rep. 5.*
i *Suet. Tyb.*
k *Paterc. 2.*

eius recipiebamur: at, qui illã in id ipſum deduximus faſtigium, homines eiuſdem & gentis, & ſanguinis, vt externi alieniq; faſtidiebamur. Quæ Velleius omnia. Et quæ virtutem, humanitatem gratitudinem, & iuſtitiam Romanam ſatis oſtendunt. At quod Velleius addit, & concludunt alii, bellatũ ab Italicis pro ciuitate Romana conſequenda: eoſq; ciuitatem conſecutos: ſed bello tamen fuiſſe victos hoc quidem eſt, de quo dicimus: & in quo ſcriptores iſti deridendi ſunt maximè. Nã cur victos Italicos affirmant? Quia victi præliis multis ſunt, & plures ipſorum vrbes, & ipſum *Aſculum*, captæ ſunt? At non hoc eſt bello vinci, ſed præliis. Bello vinci eſt, petitis excidere, hoſtibus certata relinquere. Non id etiam eſt vinci pro tribunalibus? Non ſumtus, non damna litis, non contrariæ interlocutiones victum efficiunt, ſed ſententia, quæ finem controuerſiis facit re iudicatâ, adiudicatâ. Et igitur Italici non victi, ſed victores iuſtiſſime cenſeantur: qui potiti voto ſunt, re petitâ. Etiam nec ridebat Roma, quum lugêret Italia. Sileant, ſi qui putant, victis voluiſſe Romanos dare hoſtibus, quod amicis, armatis noluiſſent. [1] Prætextas, ornamenta magiſtratuum poſita, ſaga ſumta Romæ ſcimus. Debilitatas manus, & murcios illic factos non ignoramus: in ciuitate nepotum Veneris timidiſſimos homines, qui

[1] *Val. 6. c. 3. Front. 3. c. 17. App. 1. ciu. Liu. 73. & ſeq.*

vitandæ militiæ præciderent pollices ſibi, ſæpe viſos, inuiſos alibi gentium. Etiam ad auxilia Latini nominis, externarumque gentium abiit inclita Roma. & (quod numquam antea) libertinos milites ſumpſit. Fugatus ab Aſculo Pompeius: recepti populi complures: capti Romani magiſtratus: cæſi legati: cæſi conſules: expugnatę vrbes: deleti exercitus. Et, quum iſthæc ita ſe haberent, delata nobis ciuitas eſt. Nos victi ſumus? Quid nũc memorem Parthos, Romanorum victores ſemper?[m] Memorat Trogus. Vincendos ego dixerim Romanos ſemper: niſi vnus, itidem noſter Picenus, Ventidius ille Aſculanus extitiſſet: qui Parthos ſemper victores ipſe vnus victos effeciſſet Romanis.[n] Tribus præliis eos fudit: & de eis triumphauit ſolus, aut certè primus, aut etiam meritò ſolus.[o] Nolo hîc aut Antonii inuidiam veſtri, nõ veſtrum, non Planci tui, Cicero, contumelias indignas dicere, quibus virum fortiſſimum lacerare ſolebatis. Hæc ad cæteras virtutes veſtras accedant per me tacita. Oſtendi, vos victos variis, pluribusque bellis. Oſtendi mendacia hiſtoricorum. Mendacia; non quod facere conſueuerunt poëtæ, qui res ſcribebant veſtras, vt veſtras præterirent calamitates:[p] vt apud te legimus: ſed mendacia: quæ hiſtoricos dedecent.

m *Iuſti. 40.*
n *Gell. 15. c. 4. App. Parth. Flor. 4.*
o *Dio. 49. Cic. 10. fa.*
p *Cic. pro le.*

Frans

Fraus Romanorum in fœderibus,

CAP. VI.

MIhi redire ad Gallos placet, & ad tertium ciuitatis fundatorem Camillum. Gallos iſte (cæſi Galli, aut fugati credantur) cur fugat, cur cædit? [a] Numquid ſenatus, populus, & quicquid erat Romæ ſine iſto magiſtro paciſci cum Gallis victoribus nequiit? [b] Cur ergo Caudinæ pactioni non ſtatur: quam tot magiſtratus pepigerunt? Pallium ſcilicet ([c] vt eſt in prouerbio) reuoluitur hic: &, magiſtratus absque populi, & ſenatus auctoritate non conuenire potuiſſe, contenditur. [d] Itaque Corſi, ita decepti Numantini. Et ita ſiue in vrbe cum iſtis contraxeris, ſiue peregrè, certum nihil, & nihil recte contractum cenſebant, quod libidini ipſorum non ſatis faceret. Ita Mithridates, ita Iugurtha, ita alii circumuenti. Atque eſt illud vtique importuniſſimum in argumento hoc fœderum, quod Romani ducum ſuorum pactionibus ſe obſtringi non poſſe contendant, niſi eaſdem ratas ipſi habuerint: alios populos tamen eorũ ducum conuentis obligare velint, nec ſi populi illi conuentiones ducum adfirmaſſent. [e] Id in fœdere cum Aſdrubale icto voluerunt: quo Carthaginenſes ſe non teneri, ab ſe non ſancito, iuſtiſſime reſpondebant. Et vana eſt Liuii, Polybiique contraria diſceptatio: qui Romanos tuentur, quia adiici ex Romano-

a *Liu.5.*

b *Liu.9.56.*

c *Alc.lib.4. de V.S.*

d *App. Hiſp. Val.9.c.3.*

e *Liu.21. Polyb.3.*

rum ducum parte diſerte ſoleret in fœdere, *Ita id ratum fore, ſi populus cenſuiſſet.* ex Aſdrubalis autem latere exceptum quicquam tale non fuerit: & tot annorum ſilentio ita viuo eo comprobatum ſit fœdus, vt ne mortuo quidem quicquam mutaretur. Quid enim ſi diſceptationis caput primum, quod huius eſt proprium loci, breuicula interrogatione diſperdo? An igitur ſi ſine illa exceptione dux Romanus ineat fœdus, hoc Romanos tenebit? Eccur igitur tenuerit Carthaginenſes? Et tantos hiſtoricos vanitatis tantæ non pudet? Alterum caput de ſilentio per iuris itidem imperitiā induxerunt, quando non ex ſilentio, re nihili, ſed ex verbis, factiſve obligari homines, ius oſtendat. *Qui tacet, non conſentit.* vt regula iuris eſt, & vulgi.[f] *Silentium nihil eſt, nec vmquam inuenies dictum, ſilendo aliquos concordaſſe.* Patientia non eſt verus hominis actus: quia ſilentium eſt quædam priuatio, non actus. Cum id genus aliis: quæ maximi interpretes iuris docuere. Quid præterea ſi Aſdrubalis fœdus non ſic obſeruatum fuit tacite, ac ſi ratificatum, aut ictum expreſſe fuiſſet? id eſt, quid ſi non publico tacito fuit obſeruatum, ſed aliquorum priuato? & priuatum dico etiam ducum, & magiſtratuum, & ipſius Aſdrubalis. quem ſeruaſſe pactum ſuum, nec mirum ſit.[g] Iſto caſu non obligari vniuerſitatem, certum eſt

&ſi

f *Bal.* 1. *conſ.* 396. 437. 5. 321. *Rom.* 311 *Alex.* 1. 136. 6. 191.

g *Alc.* 7. *conſ.* 3.

& ſi aliqui vniuerſitatis non obſeruaſſent, vel pauci; hi iura vniuerſitatis omnibus conſeruaſſent. Ecce Annibal non obſeruat. Sed quã illud difficile, vt oſtendatur, publico obſeruatum conſenſu quid exſtitiſſe? Cæterum ſi vos, Romani, pactiones ducum veſtrorum non tenent: & illas vos pro libitu, & libidine veſtra reſpuitis: num etiam non cenſebitis æquum, integra omnia aduerſariis conſeruari? [h] *Reſtitutio ita facienda eſt, vt vnuſquisque in integrum ſuum recipiat*: ait Paulus. *Reſtituere videtur, qui in priſtinum ſtatum reducit*: inquit Vlpianus. *Reſtituere eſt poſſeſſorem facere*: dicit Caius. *Eſt cauſſam reddere, & omnem condicionem*: vt Proculus loquitur. *Eſt id facere, quod fuerat* vt ſcribit Tertullianus. Quid ni igitur, Romane, ſi ſpõſionis ad furculas Caudinas factæ pœnitebat, legiones reſtitueris, vnde per ſponſionem eductæ ſunt? Quid ni recipiat Samnis, quod integrumque illi fuit, pro arbitrio ſtatuere de legionibus veſtris? Recipiat ſaltus illos, & vos imis incluſos anguſtiis? Poſſeſſionem corporum veſtrorum recipiat? Cauſſam veſtram, & conditionem omnem deploratiſſimam ex integro habeat? [i] Hæc vobis & Samnites dixerunt: & dicunt poſtea Numantini: aut pro Numantinis Oroſius. Numquamne cauſſa deficiet, cur victi pacto non ſtetis? Obſides Porſenæ dediſtis. furto (hoc credam, non tranaſſe Tyberim il-

h *l. 2. neq. in lo. p. l. 38. de vſur. l. 22. 35. vlt. de V. S. Tert. apol.*

i *Oroſ. 5. c. 1.*

las puellas) ſubduxiſtis. Auro ciuitatem à Gallis redemiſtis. inter accipiendum aurum cæſi ſunt. Pacem cum Samnitibus pepigiſtis. eam irritam facitis. & ſemper aliquam fraudi ſpeciem iuris imponitis. Quid ludibria illa religionum referam: & pueris vix dignas ambages, quas ſenes veſtri, ac conſulares fallendæ fidei exquiſiuerunt? Iuſte, Liui, hæc tu: & caute tamen ex perſona hoſtis Romanorum dictas. ne cum Patauinitate, & ſtudio partium etiam hoſtilitas tibi obiiceretur. Dum Samnitibus deditur Poſtumius, qui ſponſionem inierat, fæciali Romano femur perculit, & clarâ voce ait, ſe Samnitem ciuem eſſe: fæcialem à ſe contra ius gentium violatum: eo iuſtius bellum Romanos geſturos. An hæc ludibria non ſunt, & luſus? Et his fides publica liberatur? *Forſitan*, ais, Liui. *Forſitan*: & rides ridicula. Hæccine reſtitutio? Ciuis Samnis Poſtumius, quem Samnites non receperunt?[k] Ciuis an Romanus manſerit, diſputent Manilius, Scæuola, Brutus, Pomponius, Modeſtinus, alii iuriſconſulti: ſed factum ciuem Samnitem nullus dixerit.[l] Vt enim donatio, ita deditio intelligi ſine acceptione non poteſt. quod etiam Cicero ſcribit.[m] *Etiam qui erant Romæ rerum capitalium condemnati, nec prius eam ciuitatem amittebant, quam erant in eam recepti, quo vertendi, hoc eſt, mutandi ſoli cauſſa venerant. Non vniuerſi populi Romani po-*

k Cic. *Top. l. vlt. de lega. Alc.* 8 *conſ.* 14.
l *l.* 19. *de don.*
m *Cic. pro do. ſu.*

ni poteſtas aliter potuit· Certe & ciuis manſerat Romanus Poſtumius.[n] Quod alteri non adquiritur, id non perditur. Quod non adquiritur recipienti, id remanet penes dãtem, inquit Baldus.[o] *Si fidem fœderis, quam ſibi Romani ſeruari à ſubiectis volunt, ipſi ſubiecti Samnitibus ſeruaſſent, hodie aut omnino non eſſent, aut Samnio dominante ſeruirent.* Hic ita concludant verba hiſtoriæ.

n *Bal.l.3.de off.prat.l.21. de ſta.ho.*

o *P.Diac.2.*

Samnitici belli cauſſa iniuſta.

CAP· VII.

AT vero cauſſam Samnitici belli etiam intelligamus. Decet enim, & cœpimus cõfutare hiſtoricos,[a] qui, arma numquam niſi iuſtis de cauſſis ſumta à Romanis, tradunt. Scilicet iuſta cauſſa (vt audiuimus) ad arma ipſa exercenda, & ad otium fugiendum. Iuſta eſt cauſſa, bellis petere ignotos, & quietos.[b] vt hoc Romani fecerunt:[c] & itaque etiam belli iura, etſi (ridiculum) non bellum cum his eſſe, non eſſe hos hoſtes voluerunt. Iuſta eſt cauſſa, occaſiones quaſuis cupide arripere ([d] & hoc Romani) augendi imperii.[e] Negant Campanis auxilia contra veteres ſocios: in ditionem tamen venientibus largiter opitulantur. Quid tamen aut in ditionem accipiunt litigioſam rem, & ſociis ferme adquiſitam?[f] Feram vulneratam intercipi vulneranti ab alio non oportere, Trebatius iuriſconſultus admonuit. cuius & opinio probata à

a *Diony.2.*

b *Oroſ.3.c.*

c *l.5. de capt.*

d *App. Mitr.*

e *Liu.7.*

f *l.5. de ad.re. do. Cuia.1. feud.1.*

Friderico Cæſare: & moribus adfirmata, atq; recepta eſt. [g] *Scilicet honeſtum non eſt, competentia compendia aliis, vel debita, vel parata auertere:* ait Ambroſius. [h] Non poteſt quis abſque facto ſuo priuari ſpe ſua. Spes etiam ex condicione ſic eſt. Actio etiam eſt pro ſpe. & id genus alia, quæ tradunt periti iuris. Spes pro veritate habetur. Neque tu mihi diuerſam plerorumque ſententiam, & probatam à Iuſtiniano Cæſare renarres: vt non aliter intelligatur facta fera vulnerantis, quam ſi & capta eidem fuerit. Tractarunt enim poſteriores imperatores, & iuriſconſulti quædam diligentius, quam fecerũt priores. quod magnus Galliæ iuriſconſultus ſcribit Cuiacius: inque certa hac ratione adfirmat. Mirandum ſane, fuiſſe deſertam Trebatii ſententiam de fera vulnerata. Sed eualuit conſuetudine, quod erat naturaliter verum. *Opinionum commenta delet dies, naturæ iudicia confirmat.* Scilicet natura eſt, quod verum eſt. [i] Et id quidẽ ſic factum alibi cum opinionibus Trebatii eſt, & aliorum: vt, quod naturalem habet rationem, in vſu obtineat, etſi eſt in diſputationibus reiectum. Aut num rationem naturalem non habet, vt parata aliis compendia non auertantur? [k] *Iure naturæ æquum eſt, neminem cum alterius detrimento, & iniuria fieri locupletiorem.* Illud rationem naturalem non habet, *Omnia, quæ volumus alios nobis facere,* nos

g *Ambr. 3. de off. 9.*
h *Decian. 2. conſ. 17.*
i *l. 39. de ſtatul.*
k *l. 206. de reg. iur.*

nos & aliis faciamus?[l] quæ volumus,id eſt,quæ velle debemus.[m] Non habet rationem naturalem,quod ex ſenſu & affectu eſt communi? Sed me dies hic deficeret, ſi omnia velim dicere, quæ naturalem rationem oſtendunt. Etiam ego dico captum, quod aufugere non poteſt. pro actu enim eſt potentia proxima actui. condemnandus in proximo eſt pro condemnato. & id genus alia: quæ vel in ſubtili diſceptatione pro Trebatio afferuntur.[n] Quid, quod reliquorum quoque iuriſconſultorum mens hac ſtat? Ratio enim, cur non tribuant alii feram vulneranti, illa eſt, quoniam accidere poſſint multa, vt eam ille non capiat. Itaque ſi nihil multum poſſit accidere, cur non capiat, feram ei interuerti non oporteat.[o] Examen, quod euolauerit ex alueo noſtro, manet noſtrum, donec in conſpectu noſtro eſt, nec difficilis eius perſecutio eſt. Manet noſtrum: hoc eſt, interuerti nobis non oportet.[p] Nam feræ, piſces, aues deſinunt noſtra eſſe, quum effugerunt: etſi recuperari adhuc poſſunt.[q] Vt libertatis ſpecies eſt fugiſſe. Et nec igitur dico quæſitam vulneranti; ſed non auerti illi oportere ſpem tantā quærendi.[r] Videndum & hoc ait Proculus, vtrum in laqueo ita hæſerit aper, vt expedire ſe non poſſit ipſe; an diutius luctando expediturus ſe fuerit: vt ſi quis eum exemerit, teneatur mihi; qui laqueum venandi cauſſa poſui. Vi-

l *Decian.* 2. *conſ.* 29.
m *Decian.* 2 *conſ.* 9.
n *Ceph. conſ.* 136.
o *l* 5. *de ad. re. do.*
p *l.* 44. *de ad. re. do.*
q *l.* 17. *de ad. ed.*
r *l.* 55. *de ad. re. do.*

delicet vt non ſit aper ſtatim meus, atque *incidit* vel tenaciſſime in laqueum: hoc tamen caſu, actionem eſſe mihi aduerſus eximẽtem, ſemper eſt verius aut iuriſconſultus videndum voluit, quod attinebat nihil. Huc modò aduertatur diſputatio, ſi Campanos vulneratos à Samnitibus potenter, & iam iam capiendos, ſic eripuerint Romani iuſte? [s] Pro capto eſt reus, qui ſub oculis eſt magiſtratus. itaque delinquat, qui illum offendit nunc, alias offenſurus impune. Diſſerit ad quæſtionẽ vulneratæ feræ plura in ſententiam noſtram Ioannes Cephalus, iuriſconſultus primus in academia prima Patauina' concludit, quod qui hoſtes perſequebatur, & iam aſſequebatur, is agere ſaltem poſſit pro ſuis damnis, & intereſſe omni aduerſus interceptorem: qui cauſſa fuerit, quominus ipſe tanti laboris atque diſcriminis mercedem meritam conſequeretur. Hæc, Romani, effeciſtis *Samnitibus* ſociis. Hæc illis debita retinetis. Verum dicite nunc, quare etiam Sidicinos, itidem dedentes ſe vobis, non recepiſtis, & contra eoſdem Samnites non defenditis? Seram deditionem, vltimaque tandem neceſſitate expreſſam aſpernamini? An magis illicuere cupidinem veſtram Campanæ maiores opes, vberrimus ille totius Italiæ ager, certamen([t] vt dicunt) Liberi, Cereriſque, & naturæ gaudẽtis opus? Hoc verius in pari alioqui cauſa *Sidici-*

s Bal. l. 4. de ſta. ho.

t Ior. de re. ſucc. P li. 3. c. 5.

dicinorum, & Campanorum. Et ſic puncto tempore, fidem eſſe vtilitate antiquiorem, obliti eſtis. Fidem vtilitate antiquiorẽ, paullo ante deditionem, Campanis reſpondebatis: & fœdus vobis cum Samnitibus ſeruandum eſſe. Quid iam alias memorem Italicas gentes, iniquis Romanorum armis oppreſſas? Aut quomodo memorem? [u] Nos, in vltimo temporum poſiti, mala Romanorum ſcire non poſſumus niſi per eos, qui laudauere Romanos. Sed intelligimus tamen, quam valde multa iniuſta fuerint Romanorum facta, qui videmus, emanaſſe non pauca iniuſtiſſima in tanto ſtudio laudandi. Deleta Auſonum gens vix certo defectionis crimine, perinde ac ſi internecino bello certatum eſſet, vt ſcribit Liuius. [x] Calabriæ arma illata: quaſi excepiſſent Pyrrhum Calabri: ſed revera vt Brunduſio potirentur, portu in Græciam oportuno, vt alii adnotarunt: de quibus Zonara retulerit. At placet, à patriis calamitatibus auertere alio animum, & in regiones alias conuertere orationem. Hæc vero populi Romani adoleſcentia fuiſſe dicitur, quum Italiam ſubiugauit.

u *Oroſ. 4. 6. 5.*

x *Zonara.*

De bellis Punicis, Cap. VIII.

IN Siciliam quæ cauſſa deuexit arma Romana? [a] Quum viderent (ait Florus) opulentiſſimam in proximo prædã, cupiditate eius exarſerunt. Et hac quidem præda ſollicitan-

a *Flor. 2.*

te,ſed ſpecie Meſſanæ oppugnatæ, & fabuloſæ originis, [b] qua ſe Mamertini imputauere Romanis, arma illa in Siciliam deuecta ſunt. [c] Et iudicatum Romæ tamen turpiſſimum fuit, iuuare Mamertinos, flagitioſiſſimos homines. Hinc autem primum cũ Pœnis, veterrimis ſociis. [d] Nam auxilia tandem cum decreta Mamertinis eſſent, nec mitterentur: Mamertiniq; ad Pœnos refugerent, atque accepiſſent à Pœnis: tum Romani Meſſanam, factam Carthaginenſium, libertati reddere volunt. Vincuntur autem primo, & à Pœnis recipiunt amiſſas triremes: vt fœderis arguerentur clarius fracti. Sane enim violarunt Romani fœdus: qui in Siciliæ partes, quæ parebant Carthaginenſibus, nauigare ex fœdere non potuerunt. atque Carthaginenſibus Meſſana parebat. Tantum abeſt, vt eo etiam oppugnatum ſocios valuerint proficiſci. Et non apte in quæſtione iſta contrarium, & aduerſus Philenium in quæſtione iſta Polybius diſputauit. Pergo porro. Venit in colloquium dux Carthaginenſis. capitur improbe, à Mamertinis, an à Romanis dominis? Excedit cum omni exercitu tota *Sicilia*. Petitur, vt Romanus excedat quoque. Sed huic ſurdæ ſunt aures ad tantam, & tam euidentem æquitatem. Sic bellum primum Punicum, violatis fœderibus, adiutis improbis. Et ſecuta iniquam iſtam illic prædam præda

b *Panegy. Fla.*
c *Polyb.* 1.
d *Zonara.*

iniquior

iniquior Sardinia, per ſummã iniuriam, contra iura omnium fœderum ablata, vt omnium hiſtoricorum ſententia conuenit: & Polybius declarat luculentiſſime. Sed ſecundi belli non melior cauſſa, quam primi fuit. Et de Sagunto illud prius notem, quæ cauſſa creditur huius belli: eam imo Annibali ciuitatem perfidam exſtitiſſe: omni digniſſimam fuiſſe malo: & habitam tamen ab Annibale clementiſſime.[c] Ita Plutarchus.[f] Et alii ſic tradunt, obſeſſam à Romanis Saguntum, non ab Annibale. Et is ipſe igitur Annibal non per vanitatem ait, Romanos Sagunti feciſſe inique. Attamen ſic ſe habeat res, vt deſcripta à Liuio eſt: quid nos in Pœno reprehendimus, ſi Saguntum, ſuorum hoſtiũ munimen, atque perfugium, armis aggreditur? Non ſane pro iniuſtis viris Romani contra Carthaginenſes, ſexto iam fœdere iunctos, & iuſtum ius proſequentes, capeſſere bellum debuerunt. Nihil hic diſſero, ſi Saguntinis poſtumis ſociis cautum fœdere erat. Qua tamen in re definienda præcipitem fuiſſe Liuium, animaduertere eſt.[g] Etenim plures ſunt iuriſperitorum ſententiæ, quæ ſignificant, actum videri de præſenti, non de futuro: & itaq; fœdere illo proſpectum præſentibus ſolis, non etiam futuris ſociis.[h] Quid, quod Appianus tradit, Romæ ita decretum fuiſſe, ne auxilia Saguntinis mitterentur: quoniam

c *Plut. de cla. mu.*
f *Vet com. Iuu. ſat. 15.*
g *Ceph. con. 693. 733.*
h *App. Hiſp.*

non fœdere comprehenſi, ſed liberi relicti eſſent? An ita? An, quod feciſtis cum Mamertinis, exſpectabatis, ſe Saguntum defendere, & debilitari Pœnum, ſine veſtro incommodo? An etiam, Saguntum perdi, quam vobis interſepturam iter ad Hiſpaniarum imperium credebatis? Non ingrediar imperii veſtri arcana. Perfidi, ſi Saguntinis ſociis auxilia denegaſtis. Perfidi, ſi pro non ſociis Saguntinis contra ſocios Carthaginenſes pugnaſtis. Perfidi ſemper, qui contra veteres pro nouis ſtetiſtis ſociis. [i] Num quæſtio eſt ſubdifficilis, ſi amici noui ſint veteribus anteponendi? Indignam homine dubitationē, & tu ais illico, M. Tulli, ac ſubdifficilem quæſtionem aiebas. Romanorum etiam ſocios, iniurios ſibi, potuiſſe Annibalem bello perſequi, quis neget? [k] Etiam hoc ad iniuſtitiam Saguntinorum accedit: qui relicti per fœdus in libertate, & medii, tradiderunt ſe, & addixerunt Romanis totos. Nam hoc eſt contra fœdus, à partibus tributis longe abire. Male Saguntini à medio ad extremum iere. Et Romani in ſuum extremum recepere medium malè. [l] Etiam quum dicitur, licere cuilibet non adſcriptorum fœderi, ad vtros velit, ſe conferre: non tamen pactum hoc eſt ita intelligendum, vt quid fieri inque perniciem partis alterius poſſit. Quod prudenter ediſſerunt Corinthii legati, ne ſe contra, fœderatos

i *Cic. Læl.*

k *Plut. Ann.*

l *Thucyd.* 1.

tos primos', ſuſciperent Athenienſes Corcyræos defendere. Siue igitur Annibalis partem conſideramus, ſiue partem Romanorum, ſemper liquido iniuſtitiam horum deprehédimus. Porro belli huius ſecundi acceſſio eſt Hiſpania, in quam Sagunti prætextu malo exercitus tranſportarunt. Saguntum dicimus? [m] Ad fodinas auri petitam Hiſpaniam: ait teſtis magnus, Macchabeicus. *Auri ſacra fames.* Numantiam in Hiſpania exſciderunt.[n] quam illic vrbē iniuſtiſſimo bello petierunt: vt ſic Florus. cui vrbi conuentiones abruperunt: vt ſic dictum antea. à qua vrbe nullis condicionibus', niſi mortibus omnium mortalium, & ruina omnium rerum moueri potuerunt: vt omnis clamat hiſtoria. Nam quid de indignitate dicam, quod non niſi vincere fame Numantinos voluerunt?[o] *Neq; dignum videbatur; famem hoſtium operiri:* Tacitus de Tito, qui Hieroſolyma oppugnabat: locum illum munitiſſimum, & abnuentem impetus belli, [p] cum ſine mœnibus, vndique peruia Numantia eſſet. Turpiſſimi homines, toties cæſi innumeri à pauculis, viuere tantam virtutem, & teſtem ſupereſſe ignominiarum Romani populi, non tulerunt. Eſt belli ſecūdi acceſſio & Sicilia vniuerſa: præda illa iam antea expetita, & per tot annos, perque tot diſcrimina deprædata. Age, fidelem ſocium te præſta, Hiero, & amicum certum Roma-

m 1 Macchab. 8.
n Flor. 2.
o Tacit. 5. hiſtor.
p Lipſ. de mach.

nis.age. nunc puero nepoti tuo nec parcunt iſti, nec ciuitati tuæ. Sed in Corſos, reſiduam inſulam, quæ cauſſa, aut occaſio belli? [q] Incognitam ſibi profitētur periti ſſimi antiquitatum. An fuit nulla? [r] In fœderibus Punicis fuit, vt Corſica media eſſet inter Romanos & Carthaginenſes. Sed boni illi viri medium ſic interpretari conſueti, veluti ſuum. Non audiuimus de Sagunto: In fœderibus deceptos Corſos, ante cognouimus. Et ita igitur Italiam habent, Hiſpaniam, inſulas. Agite: in ipſam Africam traiiciamus: bella concludamus Punica. Neque enim ſingula iſtorum bellorum exquirenda ſunt per immenſam orationem. [s] Quanta illa erat in primo iniuſtitia, quod, redire Regulum, nollent? etiam iuramentum redeundi nihili interpretantes, iuratum vi. Sic ſenatus, populuſq;, non propinqui ſoli reditū morantes. Hos tu damnas, Cicero, omnes: qui Reguli reditum iuſtum dilaudaſti. Regulus & ipſe iniuſtus: qui contra ſuſceptum legationis officium agit Romæ. & iuſte igitur necatus à Pœnis. & iniuſte igitur Romani tot nobiles Carthaginenſes excarnificandos Reguli filiis in vindictam tradunt. En ſæuos: en iniuſtos. Sæui in ſecundo bello cum homine mortuo: vt poſt dico. iniuſti in captiuis periuris ad Annibalem non remittendis, aut ſi remiſſos dicentibus credimus magis; etiam hoc faciamus, vt, quia remittere

q Sigo. de ant. iu. pro.
r Seru. 4. Æneid.
s Polyen. 8. Zon. Sui. Horat. 3. od. 5.

mittere nolebant Regulum, de ipſis ſit, [t] *Seruandam in paruis iuſtitiam, vt iniuſtus eſſe in maioribus poſſis.* In vilibus capitibus colere iuſtitiam voluere, qui colere in magno recuſabant. Ceterum dico bellum tertium. Vrbem Carthaginem, & Punicum imperium quo tandem iure, quibus artibus exſtinxerunt? Ius dictum omnibus, quod æmulam in propinquo potentiam rebus tutam ſuis non cenſuerunt. Audiamus, quid tamen ſcribat hiſtoricus, [u] *Mihi ſtudioſe quærenti, nuſquam omnino cauſſa belli Punici tertii eluxit. alii volebant propter ſecuritatem dirui. alii manere ad virtutem acuendam: igitur cauſſa non ex iniuria laceſſentium.* Audiamus alium, qui & de Scipione hic tradit, [x] *Eam vrbem magis inuidia imperii, quam vllius eius temporis noxia inuiſam Romano nomini funditus ſuſtulit.* Adde cum eodem auctore, *Magis, quia volebant Romani, quicquid de Carthaginenſibus diceretur, credere, quam quia credenda afferebantur, ſtatuit ſenatus Carthaginem exſcindere.* [y] Catonis ficum meminimus, & cauilationes. Artes nihilo iuſtiores in bello, conſilia vaferrima', idoli peſſimi. Maſiniſſam vicinum apponunt infeſtiſſimum. ad cuius iniurias manifeſtas conniuent. cum & poſſent, & deberent eas prohibere: & ſimularent, etiam legationibus miſſis, prohibituros. Quid enim, quid Liuius? [z] *Maſiniſſa, poſtquam infames*

t Plut. de tra. bo. va.

u Oroſ. 4. c. 23.

x Patere. 1.

y Plin. 15. c. 18.

z Liu. 34.

Carthaginenſes ſenſit, & diſcordes inter ſe, locum injuria eſſe ratus, agrum depopulatur, &c. Quid enim, quid Numida ille obtendit, vt iure rapere Carthaginenſium bona videretur? Scilicet Carthaginenſibus in Africa nec terræ pedem extra Pyrſam eſſe oportere.[a] tantum enim, & hoc tantum callidis Tyriç commentis acceptum. Sed itane ſpernimus ſeptingẽtorum annorum poſſeſſionem? & iura ſic cõuellimus vetuſtiſſima? Et vobis igitur, Romani, probe Carneades, quod ſi iuſti eſſe velletis, ad caſas redire vos vnde prodiiſtis primum, & imperium iſthoc orbis terrarum relinquere vos oportuiſſet. Non ita à caſis?[b] *Roma, niſi immenſum vires promôſſet in orbem, Stramineis eſſet nunc quoq; denſa caſis.*[c] Etiam Romuli regis caſa; *Romuleoque recens horrebat regia culmo.*[d] Etiam reliqua vrbis ſic erãt. quod & alii canunt poetæ:[e] & ille ſanctus, *Ipſa caſas fragili texat gens Romula culmo, ſic tradunt habitaſſe Remum.* Barbaram rationem barbari Numidæ. Age tamen, age rex Maſiniſſa. obliuiſcere Hieronis liberos. inſerui Romanorum cupiditati.[f] ne audi, quod in ſuis curiis, templisve diſſerebant, abutendum te contra Carthaginenſes ad ſuæ vtilitatem reipublicæ. Et tu mox audies tui exſcidium regni: conniuente tuo hoc populo Romano ad mortes lamentabiles liberorum tuorum: & eas vlciſcente mox ad prædam accipien-

a *Iuſt.* 18.
b *Ouid.* 2. *eleg.* 9.
c *Virg.* 8. *Æn.*
d *Prop.* 4. *eleg.* 1.
e *Prud.* 2. *co. Sym.*
f *App. Puni.*

piendam adeo turpiter: vt veriſſime exclamaſſe ſciamus nepotem tuum, [g] *Vrbem venalem.* Sic regibus abuſa omnibus Roma eſt. Sic ſuſtulit omnes, quum opus ſeruitio illorum poſtea non haberet. [h] Inſeruientes hi reges nominati, & habiti. [i] Sic ecce Pœnia dusque Romanorum pedes deuoluti, intolerãdam Maſiniſſæ auaritiam, & ſuperbiam conquerũtur: ſi trium rerum vnam ſinerent impetrari, rogant cum lacrimis: vt vel ex æquo apud ſocium populum, quod cuique eſſet, diſceptarent: vel permiſſum ſibi eſſet, vt aduerſus iniuſta arma pio, iuſtoque ſe tutarentur bello: vel ad extremum, ſi gratia plus quã veritas apud eos valeret, ſemel ſtatuerent, quid donatum ex alieno Maſiniſſæ vellent. Et cetera, quæ exſecutus eſt ipſe Liuius. [k] Miſſi in Africam conciliatores: ſed cum mandatis, vt fauerent regi, quantum poſſent & iterum alii cum iiſdem mandatis clam, vt regis vtilitatem promouerent. Et quidem ſic negotium vtriq; conficiunt pro Maſiniſſa. Neque dum quieſcit is tamen. Et arbitros ergo Pœni rurſus implorant. Et promiſſi arbitri, nec miſſi prius, quam ſperatum Romæ eſſet, victos Pœnos, victorem Maſiniſſam exſtitiſſe. Etiam probus ille Africanus miſſus. qui paſſus vigere inimicitias. qui paſtus dulciſſimo (ſic & fari auſus) ſpectaculo, è colle proſpectans prælia Africæ, ſanguinem, & cladem

g *Liu.* 64. *Flor.* 3.
h *Tac.* 2. *hiſt.*
i *Liu.* 42.
k *App. Pun.*

Digitized by Google

l Lucr.2. Lybiæ, Numidiæque.[l] *Suaue etiam belli certamina magna tueri, per campos inſtructa tua ſine parte pericli?* Atque ita tandem quum proſpicere ipſi ſibi Carthaginenſes cogerentur, violati fœderis rei facti, & hoſtes declarati.[m] Quaſi ſcilicet aut lex, aut pactio valeat, ne quis ſe defendat. Bellum in eos ſimul indicitur, & infertur. Nam ſolennia illa, & iuſta res repetendi, tum deſierant. Excuſationes eorum æquiſſimæ non audiuntur. iubentur ſatisfacere aliter. rogantibus, quid eſſet hoc *aliter*, non exponitur, niſi ſcire eos & hoc *aliter*. At Pœni damnauerāt iam omnes, quos feciſſe contra fœdus, & voluntatem Romanorum credebant. Obſides nunc, & alia iuſſi dedunt. Ceterum, quod mandatum à principio fuit conſulibus, idem nunc iteratur clam, nō abſiſterent bello prius, quam diruta Carthago foret: quam tamē manſuram liberam, ſemper promittebatur. Rurſum igitur iubēt conſules, arma tradi, & naues. & naues, & arma traduntur. Atque ecce profertur tandem arcanum: ad quod per tot fruſtrationes, & fraudes ventum eſt: & quod Pœnis probe antea fuit cognitum, nec arcanum. Subruenda Carthago eſt: vrbs alia longe illinc ædificanda. Equidem exclamem, O monſtra! Sed de ciuitate, quæ ciuibus & hominibus conſtat, non de vrbe, quæ in tectis, & parietibus eſt, Pœnis relinquenda libera promiſſum eſt. Sed iterum,

m Bal.4. conſ.111.

iterum, O monſtra, & portenta terrarum! An potuit de ciuitatis libertate intelligi pollicitatio, cum eſſet iam à bello primo Carthago ciuitas vobis ſtipendiaria, & ſerua? Sic vos appellabatis Annibalem ipſum ſtipendiarium veſtrum, & ſeruum. Turpem vero captiunculam, vocularum nec certam diſtinctiunculam: quam nec admittere queant ſine ſtomacho, qui à ſyllabis toti pendent, cauſidici. Quid recitem conſulis orationem, huius ſceleris adminiſtri? qua deceptis Pœnis ruinam patriæ adprobare nititur, & nouæ ædificationem vrbis. Non eſt in parietibus reſpublica. eſt tamen in aris, & focis. [n] vt tu contra Pompeium dicebas Cicero: qui reliquerat vrbem. [o] Ite Quirites, ite ad Camilli orationem: quæ vos in ruinis vrbis veſtræ, in ruderibus, in cineribus olim retinuit. & capedunculam iſtam veſtram vrbis, & ciuitatis turpem, nefariamque vobis oſtendet. [p] *Si transferre ſedes cogerentur, maior vitæ metus, quam mortis*: ait de Iudæis Tacitus. Adeo nihil eſt ſolum patriæ? nihil ea terra, quam appellamus matrem? & aſſueta oculis regio? & cælum, ſub quo ſumus nati, & educati? Quid locus ille Carthaginis, ager, mare, loci genium? vbi parua exulum manus duce fæmina, inter tot vetuſtos principatus, inter tot gentes validiſſimas ita creuit, vt iam columen omnium facile eſſet, & cenſeretur. Ergo æmu-

n *Cic. 7. Att. 11.*
o *Liu. 5.*
p *Tacit. 5. hiſtor.*

la illa imperii veſtri: quæ & vos bonos eſſe cogebat, aut ſimulare: illa deleta Carthago eſt. Hæc in meridie, Numantia ad occidentem Solem Romanæ improbitatis, & feritatis inſignia monumenta. q quid loca, quid vrbes peccauere? Quod tu dicis crimen in illis?

q *Ouid. Met.* 10.

De Græcia, & Syria, CAP. IX.

SEd quid factum in Oriente? Corinthus, totius Græciæ lumen, euerſa. a Et tu cenſes, M. Tulli, ſpecie vtilitatis in ea diſturbanda, & euertenda peccatum. Nam hiſtoria clamitat, facinus indignum: quæ oppreſſa fuerit ante, quam in numerum certorum hoſtium referretur. b Illa commemorare non attinet, quæ Trogus, Pauſanias, Polybius, & nemo non litteris tradidit, geſta à Romanis turpiter ad concilium diſſoluendum Achaiæ. vnde Corinthus, & reliqua Græcia conflagrauit. c Ita voluerunt & coniunctionem diſſolui Agrippæ, & aliorum in Syria regũm. quod Ioſephus explanauit. Sane hoc vulgare, *Diuide, & impera,* magiſtri omnis arcani imperii non ignorarunt. Cæterum ad initia ire oportet, & cauſſas decet intellexiſſe, cur Græciam Romani adeundam, armis Orientem aggrediendum exiſtimarint. d Græcia petita à Philippo in ſeruitutem, & Annibal ab eodem adiutus pecuniis, auxiliiſque, fecerunt eum regẽ hoſtem, & arma Romana in Græciam deuocarunt. Ita apud Liuium. e Sed ab aliis

a *Cic. 3. de off. Flor. 2.*
b *Iuſt. 34. Pauſ. 7.*
c *Ioſe. 19. antiq.*
d *Liu. 45.*
e *Zonara.*

Digitized by Google

aliis audio, cultumque Philippum à Romanis poſtea quoque, quam illa Annibali præſtita eſſent, & eſſent intellecta. [f] Vt, ſi diſſimulatione, & tacito temporis aboletur iniuria, cultu magis aboleatur. [g] *Si tu cum illo poſtea in gratiam rediſti: ſi domi illius aliquoties fuiſti: ſi ille apud te poſt cœnauit: vtrum te perfidioſum, an præuaricatorem exiſtimari mauis?* ais Cicero contra illum, qui inimicitias ſibi dicebat cum Verre: & hæc tamen amici cum Verre animi ſigna dederat. [h] Etiam dominus ſeruitium recipiens à vaſallo inimico, feloniam videtur remittere, & iniuriam. vt ſic loquuntur, & cenſent feudiſtæ. [i] Etiam qui omittit agere, vt ſit gratior, non recte poſtea petet. vt diuus Pius reſcripſit. Perfidioſi igitur Romani. Attamen veteratores nobiliſſimi nunc non veteres obtendunt iniurias, ſed Græciæ libertatem vnam. Ad quam videlicet defendendam rogatu acceſſerint Ætolorum. Quales ſocii! communes qui eſſent hoſtes omnium. rapacem ſemper, & ferinam ducerent vitam. nihil proprium cuiusq;, ſed prædæ cuncti expoſita deputarent. non pacis, non belli vllum obſeruarent modum. ſacrilegi: Græcis omnibus deteſtabiles. vt hæc, aliaque ſcribit Polybius plura. Ad prædandam igitur, non ad ſeruandam Græciam profecti ſunt: deducti à latronibus publicis: latrones ipſi, & latronum fautores certiſſimi. Num-

f *l. 11. de iniu. l. 5. C. eo. Bal. l. 5. C. fa. erc.*
g *Cic. diuin.*
h *Iſer. c. 1. de fe. ſi. cu. non am.*
i *l. 17. de vſur.*

quid à ſociis coniectura potentiſſima non fuit ſemper? Et ipſos non audiuimus, vidimus latronum filios? Et ipſos (Romanos dico) nō latronum intelligimus tuitores? [k] At ſupereſt veſtigium legis duodecim tabularum, quæ piraticas ſocietates adprobabat. [l] Exſtat Alexandri, & Demetrii regum exprobratio Romanorum latrociniorum, & Romanæ piraticæ. Hæc piratarum latrocinia: quæ graſſata maxime in Italia. [m] vt ait Plato. [n] Hæc cum Italia erat, Oenotria illa, Saturni latibulum, Euandri regnum. Cauerunt ſibi Carthaginēſes aduerſus ea: in legibus primi fœderis adſcribentes, Ne Romani vltra promontorium Pulcri nauigarent aut mercaturæ gratia, aut prædæ. [o] Quid ſenatuſconſultum, quo data ſenatoribus impunitas tanti criminis eſt? [p] Et Balearibus tamen propter huiuſmodi improbos paucos bellum inferunt. Propterea inferunt bellum Illyriis. cum horum tamen regina promitteret, effecturam ſe, ne qua à ſuis iniuria publice Romanis inferretur. Nam de priuatis ſpondere, aut præſtare quis poteſt? *Singuli nec nocent vniuerſitati.* Hoc ſub prætextu bellatum cum Hiſtris, cum Dalmatis, cum Liguribus, cum aliis ab vrbe condita: à prædonibus iſtis ab vrbe condita: nec odio latrociniorum, ſed quod ſoli eſſe latrones cuperent. latrones in bello, latrones in pace. [q] Iudicium in Ardeatium, & Aricinorum

cauſſa

k *l. vlt. de colleg. Bod. 3. de rep. 6.*
l *Stra. 5.*
m *Pla. 6. de legi.*
n *Virg. 3. 8. Æn. & Stra. lib. 6.*
o *Dion 49.*
p *Stra. 3.*
q *Diony. vlt. Liu. 3. Val. 7. 6. 3.*

cauſſa an obſcurum? quo rē litigioſam neutri partium, ſed ſibi boni arbitri addixerunt. Iudicium turpis in cauſſa Neapolitanorum, & Nolanorum ignoramus? [r] An mentitum te, Cicero, exiſtimemus: qui, piratarum fidem meliorem, quam ſenatus, aliquando facis? An illic, vbi piratas immunes, ſocios vectigales vobis narras? Audin', piratas immunes? Adiunge aliis teſtimonium. Audin', ſocios vectigales? Adde (quod nunc dicimus) ſpoliatos, nudatos. Quid mihi paucorum paupertatem, aut etiam integritatem obiicies: ſi opes aliorum immenſas, & priuatorum, & publici cernimus? Non ego Verrem accuſo, ſed populum euerriculum orbis. Ceterum ā bellis, & ab Ætolis non diſcedamus. [s] His auxilia nec ſummiſſa, at ſpeculatores rerum Macedonicarum immiſſos, Pauſanias notat. [t] Et itaque Ætolos deſertos (Liuii vtor verbis) quibus voluit condicionibus ad petendam, & paciſcendam ſecum pacem Philippus ſubegit. Atque hoc tamen in partem peſſimam Romani capiunt: & Ætolis ſic iraſcuntur vehementiſſime. Quid autem? Exſcindi ſe, ſpectantes auxilia veſtra, veluti Saguntini, exſpectaſſent. Sic Saguntinis, ſic Mamertinis, ſic Ætolis, ſic aliis poſt colliſas omnium vires vos integri ſuperuenire malebatis verſuti. [u] *Non defendi homines ſine vituperatione fortaſſe poſſunt, ſed defendi negligenter ſine ſcelere non*

r *Cic. 3. de off.*

s *Pauſ. 7.*

t *Liu. 29.*

u *Ammian. 30.*

poſſunt: Cicero dixit. Quid igitur vobis hic eſt, qui Ætolos defendebatis & negligenter, & fraudulenter? Verum elegans eſt commẽtum alterum, quo in Ætolos ipſos mouentur

x *Iuſt*.28. pro Acarnenſibus.[x] Namne ſoli Acarnanes Ilium non profecti olim: & matrem illam Æneadum cum reliquis Græcis, & cum his ipſis Ætolis non oppugnarunt. Putabamus, Romanis ingeniis vſquam defuiſſe acumen?

y *Mont*.2. *eſſ*.36. [y] Sic ſane Turca mirabatur, Italos pro Græ-

z *Virg*.6. cis ſtare, non potius ſecum ire [z] *vltum auos*

a *Iulia*. *Caſſ*. *Troiæ, templa & temerata Mineruæ*.[a] Atque tandem hos ipſos ſocios Ætolos: quorum inductu opibusque vicerunt Macedoniam, ſuum ſub imperium cur redegerint, ſi quis de Romanis petat; reſponſum non accipiet magis, quam hoc ipſum interroganti alicubi Alexandro reſponderit Iulius Cæſar. Ætolorum caſu oppreſſus Antiochus, & in regna Orientis penetratum eſt. Quæ quidem re-

b 1 *Macc*. 14. *Iuſt*.36. gna attrectarunt certe impudẽter: ſi ([b] quod eſt in hiſtoriis) Iudæis à rege ſuo deficientibus libertatem tribuerunt. fœderatos ſe adiunxerunt. libertatem (ait Trogus) facile lar-

c *l*.54.*de fur*. giti ſunt de alieno.[c] Videlicet hæc quoque ſpecies lucri eſt, vtcunque inodori, (nam furtum eſt) de alieno largiri. At his furibus omnibus, non vni eorum ſordido, bonus odor

d *Dio*.36. *Flor*.3. lucri ex re qualibet. Sic tenẽt Græciam. Quomodo inſulas Græciæ?[d] Creta eſt Metelli

præda

præda perfidiæ, & ambitionis, & Cretici tamen cognomento inſigniti ad laudem poſteritatis, ad æmulationem Macedonici, Numidici, Dalmatici, Balearici, itidem Metellorum. *Fato Metelli Romæ fiunt conſules.* Sed Macedonicus factus: nec tamen cum iuſto hoſte rem habuit in Macedonia. Factus Numidicus: cum eius ſucceſſor prouinciam illā vicerit, & Iugurtham regem. Factus Dalmaticus: de amicis, & hoſpitibus agens triumphum, & nomen referens quod Appianus ait. Factus Balearicus, factus Creticus: quemadmodum modo dicebamus. O vanos, ô iniquos! [e] Tenent Cyprum, Clodii quæſtum turpiſſimum, ab omnibus ſcriptoribus vituperatum: à Catone tamen illo ſanctiſſimo, an perinuito? itaque factum ciuitatis condemnante: ſed certe non ſine grandi nota auaritiæ intolerandæ confectum. vt qui etiam venena vendiderit: [f] quæ perdi volunt leges, & corrumpi protinus. Nunc de Antiocho abſoluamus. [g] Blanditi & huic ſunt muneribus, legationibus, dum ſimul timent à Philippo. inſultarunt mox: & nullam pacis, aut honeſtæ, aut tolerabilis, ſpem reliquerunt. Ita & cum Perſeo poſt: ita cum aliis egerunt omnibus. Vt, ſi quid ſecum non probe actum cauſſari ſemel potuerint, id alia ratione emēdari paſſi ſint numquam, quam aduerſæ partis exſcidio ſupremo. Nam quod illud à Per-

e *Amm.* 14. *Dio* 38. *Cic. pro Sex. & Sex. Ruf. Flor.* 3.

f *l.* 4. *fam. erc.*

g *Zon. Liu.* 33.

ſeo actum eſt, quod expiari non potuerit aliter, quam ſi ſe, regnumque ſuum, & ſua omnia dedidiſſet? Veſtris amicis iniurius fuit? Imo his reſtitit, iniuriam, & arma inferentibus. Qui veſtræ controuerſiæ cardo eſt. Si enim vera Perſei eſt iſthæc defenſio, quam [h] Liuius recitat: nihil attinet, de iure fœderis diſputare. Sed & fœdus amplexurum ſe Perſeus, quod contraxerat pater, iam ait. & iam ſic poteſt.[i] & in cõtractibus bonæ fidei (quales omnes ſunt principum) ſemper admitti debet purgatio moræ. quod omnes tradunt interpretes iuris. Purgatio moræ fundata in æquitate eſt. & itaque Canonico iure, quod æquitatẽ reſpicit, ſemper admittitur. coram principe, qui æquitatem reſpicere habet vel maxime, admitti debet vel maxime. Sed ecce, etiam Perſeus, ſatisfacturum Romanis per omnia, etiam quum viciſſet nobili prælio, ſpondet vltro. nec auditur, niſi ſe dedat, & de ſumma rerum ſenatui liberum permittat de ſe, deque vniuerſa Macedonia ſtatuendi ius.[k] Sed hoc ius non eſt, ſumere bellum quaſi in iniurium, qui iure agere, & ſatisfacere paratus eſt. Fœdus abrupit? Pœnituit. Vos igitur abrumpitis: qui pœnitentiam non admittitis. [l] Si pœnituit eum, qui libellum diuortii dedit: ſatis, qui accepit, matrimonium ſoluere voluit: & per iſtum ſolui matrimonium dicitur. Ecce pœnamque ſpondet Perſeus, *non* *affert*

h *Liu.* 42.

i *Dec.* 2. *conſ.* 32.

k *Thucyd.* 1.

l *l.* 7 *de diuor.*

affert vobis pœnitentiam ſolam. [m] *Eſt autem vlciſcendi, & puniendi modus.* Haud autem ſcis, Cicero, an ſatis ſit, eum, qui laceſſierit, iniuriæ ſuæ pœnitere? [n] Ariſtoteles ait, & cum Ariſtotele interpretes iuris nihil errare iudices, qui liberent reum vſque adeo emendatum, vt nihil præterea delinquere velit. An tu neſcis, M. Tulli? At ſcis tamen, & dicis ſatis. At etiam ſcribis rotunde, *Vlciſcamur eos, qui nocere nobis conati ſunt: tantaque pœna afficiamus, quantam æquitas, humanitasque patiatur.* An ergo Perſei facinus tantum, quod dictam à vobis mereretur pœnam? [o] Iuſtum eſt bellum pro rebus repetendis, ſed quoaduſq; ſit ſatisfactum. Vere hic, vere, quod ait Pindarus, [p] *Contentionem ſuſceptam aduerſus potentiores deponere, difficile.* Etiam quid Antiochus tantum meruit mali, vt niſi maxima imperii parte ſpoliatus, ingenti ſtipendio oppreſſus, immani pecuniarum ſumma multatus, claſſe exſutus, elephantis priuatus, pacem à vobis nequierit obtinere? O profundam imperii cupidinem, & diuitiarum! Hæc vna bellandi cauſſa dicta Salluſtio veſtro, an non de vobis? Annibal certe, quum rex iſte ſplendidum belli in vos apparatum ſuum oſtentaret, ſatis, inquit, Romanis, etſi illi auari valde ſunt.

m Cic. 2. de off.

n Decian. 2. conſ. 5.

o Cur. Caſtr. l. 4. de iu. & iu.

p Pind. Olymp. 10.

De Mithridate, & Annibale,
CAP. X.

a *App. Mithrid.*

b *Ariſt.* 1. *rhet.*

c *Cic.* 2. *de off.*

SVpereſt Mithridates. Hunc artibus conſuetis circumuentum à Romanis, liquet. [a] Nam ſcimus, inſtigatum Nicomedem, qui fines Mithridatis infeſtaret: & vinceretur. itaq; pro victo ſocio bellum ipſi ſuſciperent, & vincerent victorem regem. Hoc iſtorum inſtitutum perpetuum, tentare per alios prius, quem ipſi aggredi conſtituerent: eius vires imminuere, certe intelligere, & artes cognoſcere in re præſenti, & in ipſo experimẽto, non per coniecturas, & ambages, quæ fallerent. [b] At iuſtitiæ colorandæ & illud Iaſonis Theſſali didicere, *Opus eſſe, vt iurefacere iniuriam poſſis, alium tibi fuiſſe iniurium prius.* Atque hoc aliud Romanæ dominationis arcanum fuit: vt tenderent amicitias late, & acciperent in ſocietatem plurimos: non ideo vt amicos, ſociosque defenderent, & ornarent: ſed vt illorum occaſione alios opprimere poſſent, qui ſociis ſuis, & amicis moleſti eſſe viderentur. *Noſter populus ſociis defendendis, terrarum iam omnium potitus eſt.* vt erat Ciceronis teſtimonium. Atque vt hoc eſt defendere, ſi euertas omnes, & cuncta rapias ad te vnum. Hoc eſt patrocinium, [c] quod itidem Cicero iactat, orbis terræ, ſi orbem terræ exſuas libertate, dominationi tuæ ſubiicias. Sic ſane, ſic fuit illa ſociorum defenſio, quemadmodum

modum & Cæſar conteſtatur, [d] *Maiores noſtri tantam vrbem noſtram fecerunt, cum ſuas fortunas, tamquam alienam poſſeſſionem, ſemper periculis obiecerunt: aliorum autem ditionem, tamquam pertinentem ad ſe haud cunctanter ſuam facerent.* Itaque vicerint Mithridatem: & regna illius ſua fecerint. [e] Vicerint Mithridatem? *Pompeius per ambages, & moras fregerit inuictum.* vt ſic Ammianus. Vicerint Mithridatem, *omnium ſui iuris regum vltimum: bello acerrimum, virtute eximium, aliquando fortuna, ſemper animo maximum.* vt ſic eſt Paterculi teſtimonium. Ego tamen quid dico victum? Etiam hic parricidas Romanos defero. [f] Aut ſi filio Pharnaci auctores parricidii non fuere: ei cur in parricidii præmium tribuere regnum paternum? cur ſociis, & amicis parricidam adſcribunt? [g] *Cæſaris iniuſſu cecidit Farneſius heros, at data ſunt iuſſu præmia ſicariis:* cecinit ille in Carolum quinctum: qui ſuo cæſum iuſſu negabat Farneſium, Parmæ ducem: ſed præmia ſicariis à ſe data, negare non poterat. O mendax carmen, [h] *Romani ſcelerum ſemper ſpreuere miniſtros.* [i] Proditori arcis Artenæ, præter libertatem, an nõ etiam duarum familiarum bona in præmium data? [k] Demetrio proditori Illyriorum non præmia contributa? [l] Papirius Curſor (laudatos laudo) non corrupit Tarentinum legatum: qui arcem ſibi proderet? [m] Quid dicam Me-

d *Dio* 38.
e *Pater.* 2.
f *Dio.* 37. *App. Mithr.*
g *Nat. Co.* 3.
h *Claud.*
i *Liu.* 4.
k *App. Illyr.*
l *Front.* 3.
m *Salluſt. Iugur.*

telli illius Numidici, plura eiuſcemodi teſtamenta? [n] Ipſe Bocchus non ſocius populi Romani dictus, ac multa Numidiæ parte donatus: quia Iugurtham prodidit ſocerũ parricida? O ſolentiſſimum vſque à patre Romulo Romanorum crimen. At pergo, Magni Pompei os illud accuſare probum, cetera nõ probum. [o] Albanos, & cognatos, & pactis ſecuros, opprimit. [p] *Albani, memores Italicæ originis, exercitum Cn. Pompeii fratres ſalutauere.* Perfidus Phraati eſt. Antiochum ſpoliat regno Syriæ, inermem, & numquam de populo Romano meritum male, prætextu inepto. Huius eſt probi oris vox illa improbiſſima, *Armatus vt leges cogitem*? Et propter hæc, quæ ad animum ſuorum pertinebant, dictus iſte Magnus? Aut adulati ſic ſunt homini: qui longe inferior prioribus ducibus? [q] ſic aiunt. Sed & Pompeiũ mitto. Et quemadmodum rapior huc illuc Romanorum ſceleribus plurimis, ita & feror oratione, nec ſatis cum certo ordine. Ecce vobis Mithridates, eximius ille, & acerrimus, & maximus, parricidio Romanorũ in Septentrione extinctus. & ad eam partem terrarum, quæ ſupereſſe videbatur incontaminata, ſcelerum Romanorum monumentum iacet. [r] Neſcis, Viriatum in Hiſpania? Non diximus, Iugurtham in Africa? Annibalem apud ſuos in Africa, apud alios in Aſia, & Europa turpibus peti-

n *Sigo 1. de an. iu. pr. 17.*
o *Dio. 37. App. Syr.*
p *Iuſtin. 42.*
q *Iulia. Caſſ.*
r *Iuſtin. 31.*

petitum dolis Romanorum, ignorat nemo. Equidem audio numquam Annibalis vocem illam ſupremam, [s] *Liberemus diuturna cura populum Romanum: quando mortem ſenis exſpectare longum cenſent: & legatum conſularem, qui auctor eſſet Pruſiæ per ſcelus occidendi hoſpitis, miſerunt.* hanc ego Annibalis orationem numquam memini, quin ad immanitatem, & turpitudinem Romanam non cohorreſcam. [t] Nobiliſſimum illum ducem: cuius parem ſol hactenus non aſpexit: qui magis noluit, quam nequiit, Romanos vincere; aut potuerit vincere, niſi domi ciuium ſuorum inuidia debilitatus fuiſſet: qui Romanos in Italia vicit ſemper: & poſt Cannenſem pugnam caſtra in campo cōtraria non inuenit: callidiſſimo etiam verba dedit Fabio: & inuictus defenſum patriam reuocatus eſt. Vt hæc Cornelius Nepos. Hunc ducem dum crudelitatis, impietatis, perfidiæ video accuſari à Romanis teſtibus, non commouear vehementer? Ec quæ tu crudelia, Liui, impia, perfida Annibalis recenſere potes? [u] *Iuſſu puberes Sagunti omnes occidi. crudele, ceterum & neceſſarium*, ais tu: & iuſtum ego ex iure belli defendo: adeoque nec fuiſſe crudele. Quid Romani tui? [x] *Aennam aut malo, aut neceſſario facinore retentam*, ſcribis, à tuis, & exſecrabile facinus nec à Marcello improbatum. [y] Quid in eadem Hiſpania cum Numantinis

s *Liu. 39*

t *Cor. Ne. Ann. Plut. de for. Ro. App. Ann. Iuſti. 38.*

u *Liu. 21.*

x *Liu. 24.*

y *App. 4. ciuili.*

Digitized by Google

egit Africanus? Fame eos cõfecit, morte longe ſæuiſſima: dum condicionibus nullis eos excipit, vere crudelis: nec armis ſperat vrbe potiri, pro timido ſapiens nuncupatus. An condiciones Annibal nullas Saguntinis tulit? Vbi crudelitas? An non capit vi Saguntinos, & per virtutem? Quid in bello iſto cum Annibale Maximus ille, vnus qui cunctando vobis reſtituit rem? Proditione Brutiorum Tarentum recepit, ſed ad hanc proditionis famam exſtinguendam, ante omnes trucidari Brutios imperauit. Cæſi & Tarentini plurimi, & venditi reliqui ſub haſta ſunt. Is perfidus, is crudelis.[z] Et vero ſic traditur perfidiæ, & crudelitatis aſperſus nota. Numquid tamen ſingula memorem ſingulorum?[a] Romani non modo homines quoſuis in captis ciuitatibus obuios cædere, ſed & canes diſſecare, & alia animalia membratim truncare ſoliti. Adde alia Annibalis, Liuii. *Vicuuias, tamquam vi captas, non deditas, diripiendas tradidit.* Sed non me dies deficeret, ſi talia laudatiſſimorum Romanorum exponere velim?[b] Quid enim de Pomœtia ſcribis tu actũ à tuis? *Nihilo minus fœde actum cum ea dedita, quam ſi capta foret. principes ſecuri percuſſi, alii venditi, vrbs diruta.*[c] Quid vnus ille in optimis optimatum Æmilius, imo quid ſenatus cum vrbibus Epiri egit ſeptuaginta? Sub amicitiæ ſpecie eas ingreſſus, dolo malo, peiori perfi-

z *Plut. Fab.*

a *Vopiſ. Aurelia. Polyb.* 10.

b *Liu.* 2.

c *Plut. Æmi.*

perfidia,mendaciis turpiſſimis,diripit & ſubuertit, & millia capitum centum quinquaginta rapit in ſeruitutem. Non recito, quæ ſunt innumera. Sed an Vicuuias tu non vi captas exiſtimas? ad quas in eruptionibus pugnatum: ductus exercitus victor duorum cõſulum eſt. Num cenſes, agi tamquam cum deditis oportere ſemper, vbi ſe dedãt aliqui, etſi iſti iamiã capti forent? Quid igitur prohibet,quominus vi capiatur nemo? Sed, Liui,perge. [d] *Maharbal fidem dat dedentibus ſe, abituros incolumes Annibal (quæ Punica fides) in vincula omnes coniecit.* Et iudicas igitur, iniuſſu maioris ducis poſſe minores paciſci pacta iſthæc cum hoſtibus? [e] Eccur igitur Maſiniſſæ pacta cum Sophonisba ſibi Scipio ſeruanda non ducit? Quanti res muliercula vna, vt de ea rex Maſiniſſa paciſci nequierit? nihili verò tot illi milites, de quibus paciſci Maharbal quierit? Aberras, Liui, à iure. [f] Hoc dicebat Annibal, quod eſt iuris, Maharbalem ſuo iniuſſu pactum facere non potuiſſe. Et illos captiuos tamen dimittit Annibal mox, puſillo neſcio quo adiecto ad conditiones liberationis. Sapienter. ne videri poſſet, crudelitate,auaritiaque magis, quam tuendi cauſſa iuris imperatorii, irritam feciſſe Maharbalis pactionem. Nunc loquatur Liuius: ſi plura habet. [g] *Annibal, quas tueri vrbes nequit, ſpoliat, vt vaſtata hoſti relinqueret præceps in aua-*

d *Liu.* 22.

e *Liu.* 30.

f *App. An.*

g *Liu.* 26.

ritiam & crudelitatem animus. Hoc videlicet eius hiſtorici magni imperitiæ iuris bellici teſtimonium magnum eſt. Num eſt iniuſtum perdere hoſtilia, & hoſtibus incommodare? [h] Fruges, loca, alia, quæ defendi nequeunt noſtra, perdi licitè poſſunt, & quotidie ſolent. [i] Politorium tui diruunt Romani, vt tu ſcribis, ne hoſtibus foret receptaculum. Et hæc ſunt omnia, quæ narrare contra Annibalem potuiſti? [k] Eius ſingularem humanitatem, & benignitatem cum captis ad Trebiam, ad Thraſymenum, ad Cannas notaſti tamen. Fidem erga præſidium Caſilini aſſeruiſti. Pietatem in Gracchi, Æmilii, Marcelli exſequiis ſuſpexiſti. [l] De qua alii, & poëtæ expoſuere magnifica: *credas, Sidonium cecidiſſe ducem.* [m] Etiam Flaminii corpus, vt funeraret, decoraretque virtutis cauſſa, quæſiuit magna cum cura. [n] Aut quæ illa huius inuiſi ducis vox ad Cannas, *Parce ferro*, ſuos à cædibus reuocantis? Quid iam poſt hæc omnia Romani? [o] Sæuiunt in cadauer Aſdrubalis: cuius præciſum caput ante Punica caſtra, & ante Annibalis fratris oculos abiecerunt. itaque humanitati, & pietati Annibalis gratias retulerunt. Itáne barbari? Iſta aut belli iura ſunt in hoſtes cæſos? Aut hoſtes iam ſunt, qui cæſi ſunt? *Neque enim finito Marte vocandus hoſtis eſt.* Itáne belli iura cum captiuis Pœnis? [p] *ne minus decem pondo compedibus vincti in carceris publici cuſto-*

h *Bal.l.3.de di.re.*
i *Liu.1.*
k *Liu. 22.23.*
l *Val.5. c.1. Sil.10.15.*
m *Plut. Fab. Liu. 2.*
n *Ior. de re. ſucc.*
o *Liu. 27.*
p *Liu. 32.*

cuſtodia eſſent. Sic, ſic Romani. [q] *ciuitas minimè in captiuos iam inde antiquitus indulgens*. Quò me tamen iuſta illa indignatio, & iuſta hæc Annibalis defenſio traxit? De Mithridate erat oratio? Qui per dolos, & iniuſtitiam Romanorum tractus in bellum: & eodem modo doloſè, iniuſtè exſtinctus eſt. Primùm, & poſtremum dixi. de quibus medium, tempus annorum eius belli ſex & quadraginta, tacitè cenſeamus. Quis Murenæ improbitatem abominetur ſatis? [r] Bellum à Sylla compoſitum ſuſcitat per ſuam triumphi neſcis cuius cupidinem. Et fœdera ei cum obiectarentur, hæc negat impudens. videlicet quia non perſcripſerat ea, contentus exſecutione pactorum, Sylla. Rex legatos vſq; mittit Romam. vbi Syllaque cenſet indignum, infeſtari fœderatum Mithridatem bello. Et egregius quidem ſenatus palàm iubet, deſiſtere à bello Murenam: clam autem contrariũ monet. [s] *Nullus clam facit, niſi ſciat illicitum. Qui male agit, odit lucem.* Specta regis fortiſſimi patientiam, & æquanimitatem. qui interim dum agit rem per legatos Romæ: non Murenæ deprædanti omnia, etiam ſacra, occurrit: at reditum legatorum quietus exſpectat. Eadem & vſus patientia primùm, ante quam contra Nicomedem, & Ariobarzanem, illos emiſſitios, commoueretur. Neq; tamen adnotabo ſingula. & quod feci in tota hac mea

q *Liu.* 23.

r *App. Mith.*

s *Seru.* 1. *Æneid.*

defenſione orbis, id hîc quoq; teneo: vt pauca de plurimis aperiam Romanorum facinora. [t] Ergo tentatus Mithridates inſidiis per hoſpitem Attilium, tentatus per Archelaum ducem: quem Sylla, gnarus benè geſtæ rei contra Iugurtam, ad proditionem ſollicitauit. [u] Etiam Africanus ducem Carthaginenſium ſollicitarat. Sed Mithridates parricidę tandem confectus, vt dixi, manu. [x] Magnus ille etiam Hiempſalem armauit contra patrē. etiam & ornauit eum regno paterno parricidam. Idem nunc agit cum Mithridate. [y] Atque Mithridates rex exſtinctus totum Septētrionem ruina ſua inuoluit. Hæc autem iuuentus dicitur eius populi: quum prolata arma ſunt extra Italiam, perque omnes partes orbis circumlata terrarum.

t *App. Mith.*
u *Liu.* 52.
x *Manut. agr.* 2.
y *Flor.* 3.

De Cæſaribus, CAP. XI.

VIdimus Romulos in infantia, & reges reliquos. Vidimus in adoleſcentia Brutos, Scæuolas, Camillos, Poſtumios. Vidimus in iuuentute Fabios, Africanos, Catones, Martios, Metellos, Claudios, Magnos. Vidimus hæc vrbis lumina, & vrbem totam. Et peruenimus iam ad Cæſares: quibus quaſi filiis tradidit ſe Roma in ſenectute, [a] vt loquitur Ammianus. De Cæſaribus autem quid dicemus? An filii meliores, quam parentes fuerunt, aut quam ipſa exſtitit mater? Progenies patribus vitioſior. [b] An expedierit, necne naſci *Iulium*,

a *Amm. lib.* 14.
b *Sen.* 5. *nat. q.*

um,quæſtio eſt. [c] Hic vir,hic eſt,qui prætor turbauit quieſcentem Hiſpaniam, & à bello in bellum rapuit. qui Galliam quietiſſimam proconſul commouit, & afflixit totam. qui adiit Britanniam iſtam ſepoſitam:& magnam Germaniam attentauit. Et profunda illa imperii cupido motuum cauſſa tantorum. quæ & ad lacrimas adegit hominem: quum Gadibus ſtatuam Alexandri vidiſſet: ſimul & meminiſſet, ſe nihil ea ætate magnum egiſſe, in qua Aſiam Alexander domuerit vniuerſam. [d] *Sic belli occaſione, ne iniuſti quidem, abſtinuit tam fœderatis, quam infeſtis gentibus vltrò laceſſitis.* Sic M. Cato, dedendum his gentibus auctorem hunc Cæſarum, cenſuit, iniqua inferentem bella. Sed te, Cato, nō audiuit pulcra Roma: non purpurea ſecuta eſt curia, *proſperè decedentibus rebus:* vt ait hiſtoria. Quamquam & ſolens Romæ agi cum Gallis improbè. Meminiſtis, nec deditum Fabium Gallis, violatorem Iurisgentium ſanctioris. [e] Meminiſtis perfidum Domitii factum cum Aruernorum rege, quod nec reſcidit, ſed adfirmauit ſenatus. Meminiſtis alia. Non geſſit alia Iulius occupatâ republica, & illicò periit. Filius Auguſtus mouit Cantabris bellum. [f] Nam angebatur, non eſſe ſuum in Hiſpania illud Cantabriæ terræ perpuſillum. Mouit bellum Pannoniis: vt arma exerceret Romana: quod antea dictum eſt. Cicero, quid ille

c *Dio.* 37.38. 40. *Suet.* 7. *Plut. apoph. reg & du.*

d *Suet.* 24. *Plut. Craſ.*

e *Val.* 9. c. 6.

f *Oroſ.* 6. c. 21

Brutus tuus in bellorum cauſſis dedit ſymbolæ? [g] *Progreſſus ſum ad inalpinos cum exercitu, non tam nomen captans imperatorium, quam cupiens militibus ſatisfacere.* Cæterùm quæ priuatæ horum, & Cæſarum filiorum cupiditates nunc dici valent, eæ matri venerandæ non adſcribantur. Et ipſos quoque quid inſecter oratione Cæſares? Quid Iulium, ceteroſque vincam tyrannos? in quo nomine vno ſcelera omnia concluduntur. Ille Iulius Nicomedis ſponda. Patrui Auguſtus ſponda. Nequam Tyberius. Furioſus Caius. Stolidus Claudius. Parricida Nero. Spurcus Galba. Luxurioſus Otho. Lurco Vitellius. Sordidus Veſpaſianus. Hypocrita Titus. Sanguinarius Domitianus. [h] Corruptor adoleſcentis principis Nerua: ipſe nullus. Vinolentus Traianus: herba parietaria: infamis flagitii compertiſſimus. Adi mihi vnum Suetonium: qui licentia pari Cæſarum ſcripſit vitas, atque illi egerunt. Et ſub iſtis principibus regna titulo (vt voluit) iuſtiſſimo quæſita plurima per teſtamenta. De quibus ſcilicet abiecti heredes fuere naturales, quorum ius non à voluntate regis, ſiue morientis, ſiue deſipientis, ſed ab immutabili ſucceſſione, aut à certo pendet conſenſu populorum. Quis Aſiam vobis reliquit? [i] Ille parricida ſceleſtæ rabiei: qui, mox pœnas pendens manibus interfectorũ, non aliquod ſignum ſani hominis habuit. Adi Trogum.

Sed

g *Cic. 11. fa. 4.*

h *Suet. Dom. 1. P. Dia Eu. 12. Amm. 27*

i *Iuſtin 36.*

Sed neque ſapientiſſimi hæc eſt facultas. Quod, quod enim in regnum eſt ius, id cum regis vita protinus finit. [k] Ampliſſima papæ Romani poteſtas limitibus vitæ continetur. [l] Feudum, quæſitum deſcendentibus ex inueſtitura, nequit poſt mutari pacto aſcendentium, etiam ſi ipſeque velit feudi dominus. [m] *Habeat*, inquiebat rex Gallus, *regnum Carolus, Balbi filius: à quo amouere orbis terrarum nequit vniuerſus.* [n] Inquit Baldus, *Regnum quis, velit, nolit, tranſmittit ex maieſtate radicis: quæ ſemper radicat.* Non eſt, ſanè non eſt lex vlla, aut ratio, quæ principi de imperio faciat poteſtatem teſtandi: vt priuato de rebus priuatis facit. Quod ſi etiam dari teſtamento regnum poteſt, cur non etiam contractu? cur non donari? vendi? & veluti venalia pecora haberi homines? [o] Subditi nõ eiuſmodi ſunt liberæ voluntati, ſed vt regãtur commodius. Abſoluo Cæſares. [p] Occiditur Iulius. Veneficio vxoris perit Auguſtus. Strangulatur Tyberius. Interficitur Caius. Veneno Claudius tollitur ab vxore. Nero ſui carnifex. Trucidatur Galba. Otho iugulum aperit ſibi. Vitellium & cum ludibriis tollunt. Veſpaſiano mors à Tito filio. Tito mors eſt à fratre. Domitianus gladio occumbit. Traianus ab vxore conficitur, & à filio. Nullus Nerua nullus obiit. Hi ſancti principes. ille populus ſanctus, atque iſta Palatinæ vrbis virtus: cui pa-

k *Alc. 4. conſ. 2.*
l *Alc. 9. conſ. 17*
m *P. Æmil. 3*
n *Bal. 2. conſ. 275.*
o *Alc. 5. conſ. 23.*
p *Xiph. Cedr. Philoſtr. 6. vi. Ap.*

rêre orbis terrarum debuerit vniuerſus.

De Romanis, & Alexandro,

CAP. XII.

AT fortuna factum Romanum imperium, Plutarchus diſſeruit. Fortuna muliebris ſeruauit à Volſcis vrbem. & illi muliebri poſitum templum fuit. Anſer à Gallis ſeruauit vrbem. *Romulidarum arcis ſeruator candidus anſer:* Lucretius. *Mira fortuna, viros, qui vniuerſum orbem erant miſſuri ſub iugum, auis vna ſeruauit:* Vegetius. [a] Et itaque prima cenſoris cura, locare illis auibus victum in Capitolio, quod Plinius narrat: & quis non? Quid, quod refert vrbis augmentum Auguſtinus in ſacram quandam occaſionem? Putat, Babylonem in Occidente quoque eſſe oportuiſſe. Quæ hæc fuerit vrbs ampliſſima, plena confuſionum, atque blaſphemiarum. Audiſtin' qui in Babylonię campis minitatus cęlo eſt? [b] Audi Cæſarem ferocientem, *Decem habere legiones populum Romanum quæ etiam cælum diruere poſſent.* [c] Audi Proſperum, *Quis non intelligat, quam dicat apocalypſis ferentem poculum plenum exſecrationibus immundiciæ, & fornicationis terræ? æterna cum dicitur, quæ temporalis eſt, vtique nomen eſt blaſphemiæ.* Vrbs æterna, ſic audiit Roma apud Ammianum, & alios. In hæc tamen myſta non penetro. at de virtute expuro. Diſſerit idem grauiſſimus auctor Plutarchus de Alexandri virtute.

a *Cic pro Ro. Amm. Plut. pr. R. 98.*

b *Hirt. Hiſp.*

c *Proſp. di. te. c. 7.*

tute. [d] Cui Liuius dictam virtutem Romanam, latè ſecedens à ſuo opere, præponere non veretur. Ita cæcus vbique ab amore ſuorum eſt. Et ſuis illis Coruinis, Torquatis, Deciis, Papiriis non fuiſſe in Alexandri exercitu, qui obiicerentur, dememinit Ptolemæos, Lyſimachos, Seleucos, Antigonos, Antiochos, Eumenes, alios plures, viros regales, & quos regno Alexandri non indignos, qui nec Alexandri virtutibus inferiores fuiſſent, veterum ſententiæ ſingulos cenſuerunt. Sed & qui illi Coruini? Quibus item auis & victorias dedit, & nomina. Qui Torquati? ſtolidi viri: feræ immanes. Qui Decii? Præſtigiatores, & necromantici. [e] *Incurrite mecum, & proſternite humo iuuenem magica arma mouentem.* Nos contra Decium vtrumque, quàm ille dixerit contra Perſeum, dicimus iuſtius. Qui Papirii? Reſpondeo, ſupra reſponſum eſſe. Hæ ſunt illorum virtutes, qui ſenes, pueri occurrére Alexandro, & florentibus Macedoniæ viris habuerunt. Hic ille Senatus Romanus, qui ſedens intra pomœrium vrbis gerere bellum habuit cum Alexandro, & ſenatu eius regis, in caſtris, in aciebus agente. Ego tamen quid abeo in diſputationem nouam, qui propoſitam actionem fermè abſolui? Parésne Alexandro fuiſſent iſti: [f] qui Alexandrum, in alio propemodum orbe verſantem, venerati legationibus ſunt? Et illic veriti ſunt

d *Liu. 9.*

e *Ouid. 5. Metam.*

f *Pli. 3. c. 5.*

Alexandrum.[g] Tu enim ais, M. Tulli, nomen ipſum legationis vltrò miſſæ ſignum eſſe timoris videri. Aut quid vobis erat & Alexandro? Vbi factum non habet niſi cauſſam vnã, factum ex ea cauſſa credere neceſſe eſt. Vel timuiſtis poſtea Philippum, & Antiochum, regulos, ſi conferas Alexandro, at Alexandrum non timuiſtis? Vos pares Alexandro? qui Pyrrho (quantulus & iſte rex, Alexandro admotus, & regnis, & exercitibus Macedoniæ?) Pyrrho ita conceſſeratis: [h] vt veſter cæcus optaret ſe ſurdumque, vt quemadmodũ ora intueri veſtra pallentia, frigidaque non poterat, & reliqua timoris ſigna certa, ita nec audire conſilia abiecta, & complorata valeret. Iſthæc ſolennia vobis, pauere, & deſperare. [i] Et ſic veſtra illa erant tacita ſenatuſconſulta: quum vis ab hoſte immineret, quæ vos cogeret vilia (vt dico) captare conſilia. Annibal vnus, ciuium ſuorum odiis iactatus, fortuna ciuitate ſuæ deſtitutus barbaro Hiſpanorum exercitu ſtipatus malefido, victor per magna prælia inſultauit portis vrbis, & Italiam annos ſexdecim inſedit: de qua nec ductus, niſi iuuenis vnius fortuna: [k] vt ſic Scipionem acres iudicio viri fortunatum vtrumque, magis quam fortem, viri in populo veſtro principes cenſuerunt. An verò defuiſſet fortuna Alexandro: quem dicitis fortunatum omnes? cuius virtuti comitem fortunam dixiſſetis

g Cic. phi. 5.

h Plu. nu ſe. ge. re. Val. 8. c. 3. l. 2. de orig. iu. leg. 1. de poſtu.

i Capitol. Gord.

k Spar. Nigr.

xiſſetis æquiùs: aut etiam ancillantem, cum Plutarcho veriùs. Non Macedonum odia potuiſtis ſperare, non infidelitatem. Aſpicite, ſi quando verſatur in periculo Alexander, quemadmodum pro ſalute illius commoueantur; ruant in ferrum, penetrent arces, & limina peruadant inacceſſa. Aſpicite, ſi quando illis ſubiratus fuit, quemadmodum iacent in luctu, viuere nolunt; & vitam tum demum, ac Solem putant redditum ſibi, quum ſibi propitius redditus eſt Alexander. Nam quid attinet hîc enarrare, quomodo fracti, laceri, confecti ſenio ſecuti eum ſint per tot annos continuos, per tot ferociſſimas nationes, per loca fera, per diſcrimina rerum omnium, per infinitam viam? Quid mærorem, ſqualorem, propè mortem omnium in ipſius vnius morte? Aut quid eſt, cur cauſſa tanti amoris, tantæ fidei indagetur, ſi fides cernitur, & amor? Etiam ille exercitus veteranorum erat (& hoc nota) Philippi patris, regis ſapientiſſimi, exercitatiſſimi, [l] diſcipuli Pelopidæ, & Epaminondæ. Sic Alexandrum colebant natum ſibi regem, diligebant veluti filium, amplexabantur alumnum. Non ſperare cum Alexandro licebat, non illa, quæ vos Annibali ſubduxerunt. [m] Etiam ſcriptum eſt à Polybio, quod ſi Annibal, omiſſis Romanis, intuliſſet primùm bella aliis gentibus, vtique vincere potuiſſet omnes: &, victis reliquis, vincere

l *Diod. Sic. 17. Iuſti. 6. 7.*

m *Polyb. 11.*

etiam Romanos potuiſſet. Et hoc igitur Alexander, ſubactâ plurima Africa, vniuersâ Aſia, cum tantis Europæ opibus, Macedoniæ, Græciæ, Thraciæ, Illyrii, non effeciſſet? [n] Quem vnum iuuenem regem Annibal ſibi, & Pyrrho, & omnibus in re militari, & in arte imperatoria præferebat. Meritò. [o] Audi de Alexandro virum ſapientem: hoc eſt, loquentem decenter, non indulgentem affectibus: *Solus à condito æuo fortuna ſua maior. ſucceſſus ampliſſimos & prouocauit vt ſtrenuus, & æquiparauit vt meritus, & ſuperauit vt melior. ſolus ſine æmulo clarus: adeo vt nemo eius audeat vel ſperare virtutem, vel optare fortunam. Alexandri facinora fatigaberis admirando.* & cetera: quæ Apuleius habet. Sed illic ridendum vtique fuit: vbi Liuius terrere vanis etiam imaginibus pectus cogitat Alexandri. Saltus Apuliæ, Lucanos montes, veſtigia recentia domeſticæ cladis oſtendit. Et ſuauis ſanè ſonus illorum verborum eſt Liuii: & de quo dulcis neſcio quis error accedere ad aures poteſt, ſed qui tamen non pertingat, pertentetve pectora, non pectus illud Alexandri vllo motu. Nam quid aliud oſtendit Liuius tandem, aut quid inſinuat Alexandro, niſi vt caueret inſidias Lucanorum: [p] quibus & Romanus proconſul abſumptus eſt? Caueret ſicariorum perfidiam: [q] qua ille auunculus Alexandri occubuit: poſtquam Brutias ſæpe,

n *Liu.* 35.
o *Apul.* 1. *flor.*
p *Sil.* 11. *Val.* 1. *c.* 6.
q *Liu.* 8.

ſæpe, Lucanaſque legiones fudiſſet: Heracleam Tarentinis, Brutiis Acerras, plures Lucanis, alias Meſſapiis cepiſſet validas vrbes nobiliſſimas. poſtquam & trecentas illuſtres familias, quas obſidum numero haberet, in Epeirum miſiſſet. Quid facies Romanis ſcriptoribus? Terreri illis inanibus Alexandrum potuiſſe volunt. Sed & coniuratione neſcio qua populorum terreri potuiſſe volunt. Et putant coniurare etiam potuiſſe Samnites? Hi autem ſi Alexandro ſe coniunxiſſent, ſeruare ſalus Romanos valuit? Cōiuraſſent certè contra Romanos: contra quos concitarunt genus omne virorum, & barbarorum genus omne. à quibus ſpoliatos ſe perfidè Italiæ principatu, traductos in ſeruitutem iniuſtiſſimam fremuerunt ad vltimum vitæ ſemper. Obiectat ſocios Pœnos contra communem hunc hoſtem. & Pœnis fidit, contra quam ſolet. & Pœnis fidit: [r] qui Tyriis parentibus auxilium contra iſtum Alexandrum non attulere. Et Pœno fidit militi mercenario aduerſus proprium veteranum Macedonem. Leuia hęc in coniurationibus iſtis. Leuiſſimum illud, Alexandrum ne fama quidem fuiſſe Romanis notum: quem à fronte, à tergo, ſupra, infra, longè, propè ipſis omnes obſtupeſcebant, & magno cultu proſequebantur. Illud falſiſſimum, Romanos numquam ab equite hoſte, numquam à pedite, numquam

[r] *Iuſt.* 11.

d *Gell.6.c.8.* tacuit fama, nec poeſis. [d] Quid, quod Antias Valerius, eorum temporum ſcriptor, nō redditam patri Hiſpanam, ſed retentam, atque in deliciis & amoribus à Scipione vſurpatam e *Val.6.c.7.9.* ſcribit? Tu Liuio credes? [e] Tu credes Maximo Valerio: qui aſſentitur de vita Scipionis ſolutiori in adoleſcentia: & addit, citra luxuriȩ crimen ſtetiſſe? Itáne Maxime? Ais tamen de ſeniori, quemadmodum ancilla ipſi vxoris, & in vxoris oculis, placuit. Credes iſtis ſcriptoribus? Cedes hoc poſtremum Maxi- f *Lact.1.Inſt.9.* mo, laudatori Scipionis perpetuo. [f] Quid enim cuiquam credemus, ſi fidem laudantibus non habemus? hîc Lactantius diceret. Quod valet dictum firmiſſimum & cum aliis omnibus qui profeſſi laudatores ſunt Romanorum: de quibus tamen & vitia Romanorum collegimus, atque notauimus. Nunc g *Card.3.de ſap.* Romani cedite Alexandro, & virtuti eius. [g] Quod vos pluſquam decies centenis millibus hominum ex vrbe veſtra cæſis, poſt annos mille vix quæſiiſtis: id vnus Alexander, nec quadraginta millibus militum, annis decem parauit.

Tyrannis Romanorum, CAP. XIII.

IAm ſatis, iam vidimus, audiuimus, cœpi- a *Var.pr.de Rō. re.* mus de Romana virtute. Vim vidimus, per quam, [a] vt in veteri prouerbio eſt, *Romanus* b *Quinct. decl.3. Pli.6. ep.* *ſedendo vincit.* id eſt, vt audiuimus, dolis ac fraudibus magis, quam viribus vincit. [b] Romani

mani ipſi inquiunt, *Moribus plura, quam viribus vicimus.* Quod rectius dictum euo[illegible]itur in idem tamen; ſi perfidiam Romuli, fallaciam Tulli, aſtum Anci, proditionem Bruti, ſicam Scæuolæ, verſutiam Martii, præſtigias Labeonis, mentitiones Scipionis, iniurias Anicii, cauillationes Catonis, & id genus alios mores aliorum cepimus, qui ſunt expoſiti. Facit Plutarchus alicubi, animal Vlyſſi dicere, captos ab hoc homines fraudibus: qui neſcii fallendi, ſecuti eſſent ingenuum belli morem, & generoſum. Hic autem (cernis) populus Romanus Vlyſſes eſt. Habes diſſimulantem iniuriarum, adulantem inimicis, deſertorem amicorum, contemtorem fœderum, itaque prædatorem omnium, & omnibus immitem. Vides veros iſtos Sueuos: & agros circa ſe vndique vacantes latiſſime? & quibus in locis (vt hiſtoria obſeruat) nobiliſſimæ olim vrbes cernebantur, illic tuguria Romanorum ſeruitiorum manere. Iure aquilam ſibi ſumpſerunt auem inſigne.[c] vt enim illa longum latumque tractum tenet, & vicinam aliam non patitur: ita Romani circum ſe omnia vnis parere ſibi voluerũt, & per omne nefas effecerunt.[d] Iure ſumſerunt inſigne lupos, luparum alumni:[e] Italicæ raptores libertatis, lupi dicti à fortiſſimo illo Pontio Teleſino. Etiam vide remotiora. Capuam aſpice, in qua lenitatis ſpecimen

c *Ariſt. 9. hiſt. 32.*

d *Pli. 10. c. 4.*

e *P[illegible]rc. 2*

rêre orbis terrarum debuerit vniuerſus.

De Romanis, & Alexandro,
CAP. XII.

AT fortuna factum Romanum imperium, Plutarchus diſſeruit. Fortuna muliebris ſeruauit à Volſcis vrbem. & illi muliebri poſitum templum fuit. Anſer à Gallis ſeruauit vrbem. *Romulidarum arcis ſeruator candidus anſer*: Lucretius. *Mira fortuna, viros, qui vniuerſum orbem erant miſſuri ſub iugum, auis vna ſeruauit*: Vegetius. [a] Et itaque prima cenſoris cura, locare illis auibus victum in Capitolio, quod Plinius narrat: & quis non? Quid, quod refert vrbis augmentum Auguſtinus in ſacram quandam occaſionem? Putat, Babylonem in Occidente quoque eſſe oportuiſſe. Quæ hæc fuerit vrbs ampliſſima, plena confuſionum, atque blaſphemiarum. Audiſtin' qui in Babyloniæ campis minitatus cęlo eſt? [b] Audi Cæſarem ferocientem, *Decem habere legiones populum Romanum quæ etiam cælum diruere poſſent*. [c] Audi Proſperum, *Quis non intelligat, quam dicat apocalypſis ferentem poculum plenum exſecrationibus immundiciæ, & fornicationis terræ? æterna cum dicitur, quæ temporalis eſt, vtique nomen eſt blaſphemiæ.* Vrbs æterna, ſic audiit Roma apud Ammianum, & alios. In hæc tamen myſta non penetro. at de virtute exputo. Diſſerit idem grauiſſimus auctor Plutarchus de Alexandri virtute.

a *Cic. pro Ro. Amm. Plut. pr. R. 98.*
b *Hirt. Hiſp.*
c *Proſp. di. te. c. 7.*

tute. [d] Cui Liuius dictam virtutem Romanam, latè ſecedens à ſuo opere, præponere non veretur. Ita cæcus vbique ab amore ſuorum eſt. Et ſuis illis Coruinis, Torquatis, Deciis, Papiriis non fuiſſe in Alexandri exercitu, qui obiicerentur, dememinit Ptolemæos, Lyſimachos, Seleucos, Antigonos, Antiochos, Eumenes, alios plures, viros regales, & quos regno Alexandri non indignos, qui nec Alexandri virtutibus inferiores fuiſſent, veterum ſententiæ ſingulos cenſuerunt. Sed & qui illi Coruini? Quibus item auis & victorias dedit, & nomina. Qui Torquati? ſtolidi viri: feræ immanes. Qui Decii? Præſtigiatores, & necromantici. [e] *Incurrite mecum, & proſternite humo iuuenem magica arma mouentem.* Nos contra Decium vtrumque, quàm ille dixerit contra Perſeum, dicimus iuſtius. Qui Papirii? Reſpondeo, ſupra reſponſum eſſe. Hæ ſunt illorum virtutes, qui ſenes, pueri occurrére Alexandro, & florentibus Macedoniæ viris habuerunt. Hic ille Senatus Romanus, qui ſedens intra pomœrium vrbis gerere bellum habuit cum Alexandro, & ſenatu eius regis, in caſtris, in aciebus agente. Ego tamen quid abeo in diſputationem nouam, qui propoſitam actionem fermè abſolui? Parésne Alexandro fuiſſent iſti: [f] qui Alexandrum, in alio propemodum orbe verſantem, venerati legationibus ſunt? Et illic veriti ſunt

d *Liu.* 9.

e *Ouid.* 5. *Metam.*

f *Pli.* 3. *c.* 5.

g *Cic. phi.* 5. Alexandrum.[g] Tu enim ais, M. Tulli, nomen ipſum legationis vltrò miſſæ ſignum eſſe timoris videri. Aut quid vobis erat & Alexandro? Vbi factum non habet niſi cauſſam vnã, factum ex ea cauſſa credere neceſſe eſt. Vel timuiſtis poſtea Philippum, & Antiochum, regulos, ſi conferas Alexandro, at Alexandrum non timuiſtis? Vos pares Alexandro? qui Pyrrho (quantulus & iſte rex, Alexandro admotus, & regnis, & exercitibus Macedoniæ?) Pyrrho ita conceſſeratis:[h] vt veſter cæcus optaret ſe ſurdumque, vt quemadmodũ ora intueri veſtra pallentia, frigidaque non poterat, & reliqua timoris ſigna certa, ita nec audire conſilia abiecta, & comploratа valeret. Iſthæc ſolennia vobis, pauere, & deſperare.[i] Et ſic veſtra illa erant tacita ſenatuſconſulta: quum vis ab hoſte immineret, quæ vos cogeret vilia (vt dico) captare conſilia. Annibal vnus, ciuium ſuorum odiis iactatus, fortuna ciuitate ſuæ deſtitutus barbaro Hiſpanorum exercitu ſtipatus malefido, victor per magna prælia inſultauit portis vrbis, & Italiam annos ſexdecim inſedit: de qua nec ductus, niſi iuuenis vnius fortuna:[k] vt ſic Scipionem acres iudicio viri fortunatum vtrumque, magis quam fortem, viri in populo veſtro principes cenſuerunt. An verò defuiſſet fortuna Alexandro: quem dicitis fortunatum omnes? cuius virtuti comitem fortunam dixiſſetis

h *Plu. nu ſe. ge. re. Val.* 8. *c.*3.*l.*2.*de orig. iu. leg.* 1. *de poſtu.*

i *Capitol. Gord.*

k *Spar. Nigr.*

xiſſetis æquiùs: aut etiam ancillantem, cum Plutarcho veriùs. Non Macedonum odia potuiſtis ſperare, non infidelitatem. Aſpicite, ſi quando verſatur in periculo Alexander, quemadmodum pro ſalute illius commoueantur; ruant in ferrum, penetrent arces, & limina peruadant inacceſſa. Aſpicite, ſi quando illis ſubiratus fuit, quemadmodum iacent in luctu, viuere nolunt; & vitam tum demum, ac Solem putant redditum ſibi, quum ſibi propitius redditus eſt Alexander. Nam quid attinet hîc enarrare, quomodo fracti, laceri, confecti ſenio ſecuti eum ſint per tot annos continuos, per tot ferociſſimas nationes, per loca fera, per diſcrimina rerum omnium, per infinitam viam? Quid mærorem, ſqualorem, propè mortem omnium in ipſius vnius morte? Aut quid eſt, cur cauſſa tanti amoris, tantæ fidei indagetur, ſi fides cernitur, & amor? Etiam ille exercitus veteranorum erat (& hoc nota) Philippi patris, regis ſapientiſſimi, exercitatiſſimi, [l] diſcipuli Pelopidæ, & Epaminondæ. Sic Alexandrum colebant natum ſibi regem, diligebant veluti filium, amplexabantur alumnum. Non ſperare cum Alexandro licebat, non illa, quæ vos Annibali ſubduxerunt. [m] Etiam ſcriptum eſt à Polybio, quod ſi Annibal, omiſſis Romanis, intuliſſet primùm bella aliis gentibus, vtique vincere potuiſſet omnes: &, victis reliquis, vincere

l *Diod. Sic. 17. Iuſti. 6.7.*

m *Polyb. 11.*

etiam Romanos potuiſſet. Et hoc igitur Alexander, ſubactâ plurima Africa, vniuersâ Aſia, cum tantis Europæ opibus, Macedoniæ, Græciæ, Thraciæ, Illyrii, non effeciſſet? [n] Quem vnum iuuenem regem Annibal ſibi, & Pyrrho, & omnibus in re militari, & in arte imperatoria præferebat. Meritò. [o] Audi de Alexandro virum ſapientem: hoc eſt, loquentem decenter, non indulgentem affectibus: *Solus à condito æuo fortuna ſua maior. ſucceſſus ampliſſimos & prouocauit vt ſtrenuus, & æquiparauit vt meritus, & ſuperauit vt melior. ſolus ſine æmulo clarus: adeo vt nemo eius audeat vel ſperare virtutem, vel optare fortunam. Alexandri facinora fatigaberis admirando.* & cetera: quæ Apuleius habet. Sed illic ridendum vtique fuit: vbi Liuius terrere vanis etiam imaginibus pectus cogitat Alexandri. Saltus Apuliæ, Lucanos montes, veſtigia recentia domeſticæ cladis oſtendit. Et ſuauis ſanè ſonus illorum verborum eſt Liuii: & de quo dulcis neſcio quis error accedere ad aures poteſt, ſed qui tamen non pertingat, pertentetve pectora, non pectus illud Alexandri vllo motu. Nam quid aliud oſtendit Liuius tandem, aut quid inſinuat Alexandro, niſi vt caueret inſidias Lucanorum: [p] quibus & Romanus proconſul abſumptus eſt? Caueret ſicariorum perfidiam: [q] qua ille auunculus Alexandri occubuit: poſtquam Brutias ſæpe,

n *Liu.* 35.
o *Apul.* 1. *flor.*
p *Sil.* 11. *Val.* 1 *c.*6.
q *Liu.*8.

ſæpe, Lucanaſque legiones fudiſſet: Heracleam Tarentinis, Brutiis Acerras, plures Lucanis, alias Meſſapiis cepiſſet validas vrbes nobiliſſimas. poſtquam & trecentas illuſtres familias, quas obſidum numero haberet, in Epeirum miſiſſet. Quid facies Romanis ſcriptoribus? Terreri illis inanibus Alexandrum potuiſſe volunt. Sed & coniuratione neſcio qua populorum terreri potuiſſe volunt. Et putant coniurare etiam potuiſſe Samnites? Hi autem ſi Alexandro ſe coniunxiſſent, ſeruare ſalus Romanos valuit? Cõiuraſſent certè contra Romanos: contra quos concitarunt genus omne virorum, & barbarorum genus omne. à quibus ſpoliatos ſe perfidè Italiæ principatu, traductos in ſeruitutem iniuſtiſſimam fremuerunt ad vltimum vitæ ſemper. Obiectat ſocios Pœnos contra communem hunc hoſtem. & Pœnis fidit, contra quam ſolet. & Pœnis fidit: [r] qui Tyriis parentibus auxilium contra iſtum Alexandrum non attulere. Et Pœno fidit militi mercenario aduerſus proprium veteranum Macedonem. Leuia hęc in coniurationibus iſtis. Leuiſſimum illud, Alexandrum ne fama quidem fuiſſe Romanis notum: quem à fronte, à tergo, ſupra, infra, longè, propè ipſis omnes obſtupeſcebant, & magno cultu proſequebantur. Illud falſiſſimum, Romanos numquam ab equite hoſte, numquam à pedite, numquam

r *Iuſt.* 11.

aperta acie, numquam æquis, numquam iniquis locis aduerſus Macedones laboraſſe. [s] Etiam Liuius ſcribit, victos Romanos à Perſeo aperta acie: & ita quidem, vt pauorq; occuparit eos, ne extemplo caſtra hoſtis aggrederetur: & (quod addit) ſi rex paruo momento adiuuiſſet vincentes ſuos, debellatum fuiſſet. Hîc autem ſibi defuiſſet vis illa Alexandri propria: quam aut ſtimulabat ſibi Perſeus fruſtra, aut ſimulabat ineptè. Hîc exercitui dux defuiſſet? [t] Tu idem hoc notas, Liui, ducibus validiorem, quam militem rem Romanã fuiſſe. Verè. Nam vnus vos veſter afflixit Coriolanus. vnus vobis rem perdidit abſens, & reddidit præſens Camillus. vnus homo vobis cunctando reſtituit rem perditam Fabius. Etiam Alexandri ſucceſſores ſpernis, Liui? etiam Pyrrhum? [u] etiam illa Ciceronis non legiſti? *ex veterum rerum monumentis, vel maximum bellum populum Romanum cum Antiocho geſſiſſe video.* [x] Quanta Romanis negotia exhibuerint gentes iſtæ, tibi (Liui) contemtæ, etiam Cappadoces, priuſquam in illorum ditionem redigerentur, non ignorant veteris eruditionis ſtudioſi. Quod tibi magnus dicit Iuſtinianus. Nec tu ignorabas ineruditus, ſed obſcurabas maleuolus. Arma, artem militarem, diſciplinam eorum temporum etiam iactitas, Liui, Romanorum? Neſcio, ſi feceris meritò in cõparatione Volſcorum,

s *Liu.* 42. *Plut. apop. reg. & duc.*

t *Liu.* 2.

u *Cic. pro Mura.*

x *Nou.* 30.

rum, Hernicorum, Æquorum, Samnitium: quibuſcum Romani per illa tempora prælia-bantur. [y] Nam verutum à Volſcis, ſcutum à Samnitibus, alia ab aliis arma, & à Græcis, Gallis, Hiſpanis, Afris, inſtrumenta bellica, machinas poſt didicerunt. Neque Romana militia ſimul nata, ſimul perfecta eſt. A Pyrrho alia, & rationem caſtrorum, rem Romanam firmiſſimam, acceperunt. Cedite Romani ſcriptores, cedite. Non ſunt Romani Alexandro pares. [z] Etiámne audetis conferre Germanicum? [a] Quem, vt laudetis certatim omnes, ignauiæ tamen nota non exemiſtis. At Alexandri ebrietatem, crudelitatem accuſatis, alia: quæ in ducibus veſtris vidiſtis: [b] & à quibus alii item veſtri ſcriptores liberãt Alexandrum. Etiam amatorias voluptates obiicitis? [c] Sed, his alienum Alexandrum fuiſſe, magis conuenit. & ratio quoque dicitur, ſi vino deditus fuit, vt in rebus eſſe Veneris non valuerit. Conſule magiſtros naturæ. Amat captiuam Alexander. Quid ni, iuuenis? Sed & matrimonii contrahendi ſuſtinet moram probus, & contumeliam non infert iuſtus captiuæ. Securus ab hac parte Alexander. Diſcipulus ille Ariſtotelis pulcras mulieres Perſicas, reginam pulcherrimam intueri coram non timet. Tuus ille maior Africanus, Tite, contueri Hiſpanam veretur: vitæ ſuæ anteactæ conſcius, & libidinis: de qua nec

[y] *Virg. 2. Geor. Athe. 4. 6. Sym. 3. ep. 11. Val. 2. c. 3. Fro. 4. c. 1.*

[z] *Tac. 2. ann.*

[a] *Paterc. 2.*

[b] *Lampr. Alex.*

[c] *Plut. 1. ſymp. 6. Ath. 10. Ariſt. 3. Probl. 11. & 32.*

d Gell. 6. c. 8. tacuit fama, nec poeſis. [d] Quid, quod Antias Valerius, eorum temporum ſcriptor, nō redditam patri Hiſpanam, ſed retentam, atque in deliciis & amoribus à Scipione vſurpatam ſcribit? Tu Liuio credes? [e] Tu credes Maximo Valerio: qui aſſentitur de vita Scipionis ſolutiori in adoleſcentia: & addit, citra luxuriȩ crimen ſtetiſſe? Itáne Maxime? Ais tamen de ſeniori, quemadmodum ancilla ipſi vxoris, & in vxoris oculis, placuit. Credes iſtis ſcriptoribus? Cedes hoc poſtremum Maximo, laudatori Scipionis perpetuo. [f] Quid enim cuiquam credemus, ſi fidem laudantibus non habemus? hîc Lactantius diceret. Quod valet dictum firmiſſimum & cum aliis omnibus qui profeſſi laudatores ſunt Romanorum: de quibus tamen & vitia Romanorum collegimus, atque notauimus. Nunc Romani cedite Alexandro, & virtuti eius. [g] Quod vos pluſquam decies centenis millibus hominum ex vrbe veſtra cæſis, poſt annos mille vix quæſiiſtis: id vnus Alexander, nec quadraginta millibus militum, annis decem parauit.

e *Val. 6. c. 7. 9.*

f *Lact. 1. Inſt. 9.*

g *Card. 3. de ſap.*

Tyrannis Romanorum, CAP. XIII.

IAm ſatis, iam vidimus, audiuimus, cœpimus de Romana virtute. Vim vidimus, per quam, [a] vt in veteri prouerbio eſt, *Romanus ſedendo vincit.* id eſt, vt audiuimus, dolis ac fraudibus magis, quam viribus vincit. [b] Romani

a *Var. pr. de Rō. re.*

b *Quinct. decl. 3. Pli. 6. ep.*

mani ipſi inquiunt, *Moribus plura, quam viribus vicimus.* Quod rectius dictum euo[illegible]itur in idem tamen; ſi perfidiam Romuli, fallaciam Tulli, aſtum Anci, proditionem Bruti, ſicam Scæuolæ, verſutiam Martii, præſtigias Labeonis, mentitiones Scipionis, iniurias Anicii; cauillationes Catonis, & id genus alios mores aliorum cepimus, qui ſunt expoſiti. Facit Plutarchus alicubi, animal Vlyſſi dicere, captos ab hoc homines fraudibus: qui neſcii fallendi, ſecuti eſſent ingenuum belli morem, & generoſum. Hic autem (cernis) populus Romanus Vlyſſes eſt. Habes diſſimulantem iniuriarum, adulantem inimicis, deſertorem amicorum, contemtorem fœderum, itaque prædatorem omnium, & omnibus immitem. Vides veros iſtos Sueuios: & agros circa ſe vndique vacantes latiſſime? & quibus in locis (vt hiſtoria obſeruat) nobiliſſimæ olim vrbes cernebantur, illic tuguria Romanorum ſeruitiorum manere. Iure aquilam ſibi ſumpſerunt auem inſigne.[c] vt enim illa longum latumque tractum tenet; & vicinam aliam non patitur: ita Romani circum ſe omnia vnis parere ſibi voluerũt, & per omne nefas effecerunt.[d] Iure ſumſerunt inſigne lupos, luparum alumni:[e] Italicæ raptores libertatis, lupi dicti à fortiſſimo illo Pontio Teleſino. Etiam vide remotiora. Capuam aſpice, in qua lenitatis ſpecimen

c *Ariſt.* 9. *hiſt.* 32.

d *Pli.* 10. c. 4.

e *P*[illegible]*rc.* 2

ſ Liu.26. oſtentare voluerunt.[f] Plebs diſſipata, venundata: nobiles crudeliter cæſi: vrbis tecta relicta, vt eſſet aliqua aratorum ſedes: ſepulcrū, & monumentum Campani populi: relicta crudelius habitanda, quam ſi deleta foret. Quæ non mea ſunt verba. At de propicribus illis num cantiunculas etiam concinnarunt? g Prop.4. eleg.11. [g] *Et Veii veteres, & Volſcûm regna fuiſtis: & veſtro poſita eſt aurea ſella foro. Nunc intra muros paſtoris buccina lenti cantat: & in veſtris oſſibus arua metunt.* Nunc longe, nunc longius aduerte oculos vltra mare, quod ſupra, quodque alluit infra. h Liu.45. [h] Regna vides Illyrii, & Macedoniæ ſecta in partes: commercia omnia partibus interdicta per humani deſertionem iuris: diſtracta tamquam animalia in artus, alterum alterius indigentes. Hæc huius tyranni populi ſolennis æquitas. i Liu.8. [i] vt ſic quoq; Latinis populis connubia, commercia, concilia multo ante ademerat. Sed ecce ad Perſeum regem ſpecta, & ad regem Illyriorum, & ad Siphacem. reges quaſi belluæ, catenis vincti ante currum ſuperbi ciuis Romani aguntur. k Decian. 2. conſ.5. [k] Abite nunc mei iuriſconſulti, qui docetis, oportere parci nobilibus. etiam quum lex diceret, miſericordiam nullam deberi delinquenti. docetis, ſubtrahi nobiles oportere publicis iſtis ſpectaculis. Sed ſpecta. Filii regum, omnis nobilitas in eādem captiuitatem abducuntur. carceribus ſempiternis mancipantur

pantur contra omnem belli rationem, & legem.[l] Sed & morte Perſeum miſerrima confecere, vigiliis. Aut verius eſt quod legebamus apud Salluſtium, *Apud Samothracas deos Perſeum acceptum in fidem, callidi, & repertores perfidiæ, quia pacto vitam dederant, inſomnis occidere.* Sic ius Turcicũ hodie: dormientem inter viuos non cenſeri. Et ſic magnus quidam ab imperatore Turcarum necatus: cui vita fuit ex promiſſo, & iureiurando tyranni tuta.[m] Sic ius antea Perſicum, cinere ſuffocare, quos non vi, non veneno per pactum poſſes. At vnde etiam ius hoc ſæuiſſimum belli, vnde eſt, vt reges hoſtes captiuos necaretis? Et iſtam quoque immanitatem celebratis carminibus?[n] *Haurire venena compulimus dirum Siphacem.* Et, reges ſic meritos, vincetis vmquam? Et, Siphacem dirum vincetis? Qui naturæ ſecutus iudicium, latiſſimo diſtinguẽtis mari Libyca, & Italica regna: ſecutus tot icta vobis cum Carthaginenſibus fœdera, iubentia, populum vtrumque illis naturæ finibus contentum eſſe: ſecutus iura regnorum certiſſima, ne quod permittatur tantum inter alia caput efferre, vt timendum reliquis omnibus ab eo ſit: ſecutus æquiſſimã regni ſui cõdicionem, quæ in diſcrimen præſentiſſimum ducebatur, Maſaniſſam vobis in Africam reducentibus: ſecutus cum Pœnis iura conſanguinitatis, & communis pa-

l *Ion. 33.*

m *Val. 9. c. 2.*

n *Clau. bel. Gild.*

triæ,& deorum communium Africæ: vos voluit, vos monuit, Africam Afris relinquere, quibus natura dedit, adſtipulati vos eſſetis, vindicabat ius commune regnandi, regni ſui flagitabat ſecuritas,&,quicquid eſſet in terris ſanctum, & videretur in cælis, adiudicabat. Hæc ictum cum Scipione veſtro fœdus tollebant: aut etiam pro Siphace ita interpretabantur. Illud fœdus vos abrupiſtis primi: abrupit Scipio primus, Maſiniſſa ſumto ſocio armorum, & belli. Neſcitis, violari fœdus, ſi cum hoſte fœderati fœdus percutitur, & iam arma adſumuntur? Et itaque Siphacem vincitis dirum. Exeo autem Africam. vnde non tam eſt noui aliquid ſemper, & monſtri, quā eſt illic nouum ſemper aliquod, & monſtroſum factum Romanorum. o Ecce, Iubam Mauritaniæ regem viuere propter eius eruditionem, voluerunt: at duxerunt in triumphum,& ceciderunt flagris. Exeo, exeo Africam. In Græciam redeo: vnde diuertimus. p Ecce, alter regis Perſei filius Albano magiſtratui ſcriba factus: alter artem faciens ferrariam: vterque vt victum quæritent, & vitam tolerent. Quæ iactata populi Romani, & laudationibus concelebrata clementia, & liberalitas: vt filios regum, & ipſos crudeliter tractarit reges. Nos vero, ab hominibus huius cæli hæc potuiſſe fieri, cogitare potuiſſemus? Sed principibus ſummotis, populos in libertatem

o *Suidas.*

p *Amm.* 14. *Zona. Oroſ.* 4.c.20.

tatem duxit, terris vniuerſis pacem adduxit, atq; conſtituit Roma. Dicant hiſtoriæ. Quibus retentum imperium artibus? [q] Voluptatibus: vt Tacitus ait. [r] *Orbem, quem ſubegimus, laſciuitas noſtra defendit:* ſcribit Seneca. Arcanum hoc imperii: per quod ſuauis creditur principatus, quæ ſæua dominatio eſt. Aut num quid ſæuius eſſe poteſt, quam ſi eui-rentur homines, & effeminentur? ſi per voluptates, & laſciuitates etiam infra omnem hominis condicionem deiiciantur? Quid libido dominatoris aut non audebit, aut non poterit cum pecoribus his, quæ prona humi, & cæno obuoluta os ſublime tollere neſciunt, cælumque tueri? Sic eſt arcanum imperii, quod dum firmat maxime dominationem, id tegit maxime, & vultum huius contrarium præfert. [s] Vanam itaque ſpeciem, & inane nomen libertatis dicebant Ætoli: quorum nec vanam criminationem Liuius cogitur confiteri. [t] Hæc illa libertas eſt, quam Philippus Græcis, à ſe deficientibus ad Romanos, prædixit, dominationi diuturniori eos ſubmiſiſſe colla. Etiam crudeliori, etiam. Aſpice faſces, ſecures. vide rapinas, rapacitatem, ſectionem publicanorum, calumnias litium, iuſſa magiſtratuum, & vexationes. [u] Reſpice ad tot vectigalium genera, & tributorum. & ſaxa & rupes ſub tributo habuerunt. & à viris, fœminis, pueris, ſeruis, mendicis, ſiue in

q *Tac. 4. hiſt.*
r *Sen. de conſ. ad ma.*
s *Liu. 33. 34.*
t *Plut. de Hero. ma.*
u *Lipſ. 2. de ma. Ro.*

opidis, ſiue in agris, etiam pro quolibet animali, etiam pro cane aliquid exigebant, illoque nomine immundo ſtercoris, & vrinæ. Miſeram Siciliam, haud quadrageſimam partem eius imperii, ſoluiſſe ex decumis, portoriis, paſtionibus ſupra quadringenties, hoc eſt millionem. Infelicem Ægyptum: quæ, cũ daret regibus ſuis (immane) ſeptem milliones, & ſemiſſem, dare his amplius duodecim habuit. Perditam Galliam: quæ referta olim & ſacris opibus, & profanis, mox direpta, expilata à Cæſare, ſæpius (vt inquit Suetonius) ob prædam, quam ob delictum, illico milliones decem annuos, illico viginti debet. Auariſſimi hominum, & crudeliſſimi. Supra centum & quinquaginta milliones ex ſolis illis tributis conficiebant annuos. quantum non vniuerſus nunc orbis, & vetus, & nouus principibus omnibus dependet in omnibus. Si enim vigeſimas, centeſimas, & id genus alia numero: ſi metalla excutio, quæ ſua vbique eſſe voluerunt: ſi aurum metior coronarium: ſi cetera percenſeo, audies tu, poſitos iſtos homines in orbe, vel orbi impoſitos, qui ferro ſanguinem orbi, & rapto opes orbi exſugerent. Etiam ſoliti, ſe vendere homines, vt his canibus tributa penderent. Sæuiſſimi hominum. Audi ſæuitiæ, [x] audi vocem: *Remi ſalui ſint. nam remiges non deerunt, dum in Græcia homines erunt.* Hæc libertas. *Liberos cuique ſuos*

[x] Oroſ. 6. c. 18.

ſuos natura cariſſimos eſſe voluit: hi per delectus alibi ſeruituri auferuntur. Bona aguntur in tributum. Quæ ſunt iura populi Romani, non priuati alicuius iniuriæ. Abi, & Turcicam hic mihi barbariem memora. Audis, & prouinciarum ſanguine prouincias victas.[y] Vbi autem ſolitudinem fecerunt, ibi pacem ſe conſtituiſſe defendebant. quod Britannus clamabat. Prædones orbis terrarum, quos neque Oriens, neque Occidens ſatis expleuerit: quique cum in vrbe illa integrum orbem concluſerint, etiam tuguriola Britannorum concupierunt. vt itidem Britannus exclamat.[z] *Quaſi inexplebilis venter Roma, cuncta conſumens, & ſemper eſuriens. cum in ſinus ipſius euerſarum omnium vrbium, nudatarumq́; terrarum abraſæ vndique opes cogerentur.* & cetera, quæ pius, ac religioſus teſtis habet Oroſius.[a] *Ciuitatem vnam in humani generis perniciem natam*, Arnobius, vir ſanctus ait.[b] *Quam vincit illa feliciter, tam infeliciter, quicquid extra eſt, vincitur. Felicitas vrbis, infelicitas orbis. Infelicem ſub iſto victore orbem, arguto inſidiatore, hoſte infeſtō, domino immiti.* vt idem pro teſtimonio dicit Oroſius religioſè. Niſi illud forte verum non ſit, quod de felicitate cenſuit vrbis.[c] Et imo ipſa tanto miſerior, quanto eſt deteſtabilius, & calamitoſius, facere, quam pati iniuriam.[d] Non eſt felix ciuitas: quia exercuerit ciues aliis imperare. Non eſt

y *Tac. Agri.*
z *Oroſ. 5. c. 11.*
a *Arnob. ad. ge.*
b *Oroſ. 5. c. 1 lib. 6. c. 12.*
c *Pla. Gorg.*
d *Ariſt. 7. Polit.*

in hoc exercitatio rerum bellicarum felix, vt alii ſerui fiant: qui neque nati ſunt ad ſeruiendum, neque meriti per culpam aliquam ſunt iſtam aduerſitatem. Ad ſeruitutem, & iniuriam propulſādam, ad vtilitatem ſubiectorum vis eſt armorum iuſta, & iuſtum imperium. De qua iuſtitia eſt felicitas vera. Quam iuſtitiam (& itidem de vera, non de ſimulata dico) Romana ciuitas numquam, ne de facie, nouit. Ciuilem, hoc eſt, verſutam iuſtitiam, in republica tua, Cicero, dices fuiſſe, contendeſque: ſed veram, ſed germanam fuiſſe, non vinces. vt docte diſputat contra te Lactantius, & admonet Auguſtinus.[e] *Augeri rempublicam ſine iniuſtitia non poſſe*, apud vos, & vobis natum eſt verbum. Atque hæc virtus veſtra eſt: quæ virtutes omnes in ſe complectitur, auaritiam, abiectionem, perfidiam, ceteras virtutes veſtras Fortuna, fortuna non virtute factum veſtrum imperium: fortuna, quæ ad deterrimos ſemper aberrat. Fortunæ vos templa multa, ab vrbe ſtatim condita, & publice poſuiſtis fortunæ filii furioſæ. Virtuti vix vnum, & ſero, & priuatus collocauit in iſthoc virtutis hoſtico.[f] Sed & quum innumeros, atque propudioſos in opido deos habueritis, Quietis templum, quaſi hoſtis, extra mœnia eſſe voluiſtis.[g] Ecquando vobis fuit aut Pacis templum? Ecquando belli ſignum clauſum Ianum?[h] Iuhiaſti tu quidem Italiæ per

e *Aug. 2. de ciu. 21.*

f *Aug. 4. de ciu. 16.*

g *Baron. 1. vol. an. ec.*

h *Oroſ. 6. 6. 1.*

per annos quadringentos exſcidio huius ſanguinariæ lupæ. Sed importune humana eras, quum reliquias Danaum, & mitis Achilli ſuſcepiſti in ſinum: & ad tuam, & ad reliqui perniciem orbis confouiſti: progeniem periuri Laomedontis, Laomedōteæ Troiæ perfugas, perfidi Paridis cognationem, [i] Æneæ proditoris manum, [k] Æneæ necromantis ſanguinem, Æneæ Laomedontii. [l] vt ſic Virgiliusque coactus aliquando eſt ſuum Æneam nominare perque infamatum ſibi nomen. [m] Ænea, inculpatum deprædicas Laomedontem? Quin tu igitur ſis Laomedontiades? [n] Quin tu omnino ſis Dardanius Æneas, à fratricida ortus, & exſule Dardano? Ades & tu exſul. [o] Te dominum peregrinum (fatale malum Italiæ) ciues pertulimus. Sed Italia gaude. Omne tibi viſum conſidere in ignes Ilium, & ex imo verti Romulia Troia. Qui ſine virtutis cultu vllo per annos ſexcentos: ſine ipſa virtute ſemper: ſemper & ſine quiete: in parricidiis, ſacrilegiis, perfidiis, proditionibus, cædibus, rapinis, cupidinibus inſatiabilibus nati, educati, ab ortu primo per ætates omnes: & in tantum imperium à fortuna inſaniente ducti, diuq; per artes peſſimas dominantes: ecce hic tandem conciderunt. Imperium male partum, adminiſtratum peius, diſperſum penitiſſime, & diſſipatum funditus, iam diu vniuerſus orbis, ſeruituti ſubtractus lamentabili, intuetur & ridet.

i *Dar. Phryg.* 6.
k *Oth. Phriſ.* 1. c. 2. *Seru.* 1. 6. *Æn.*
l *Virg.* 7. 8. *vbi Donat.*
m *Hom. Iliad.* 20.
n *Seruius* 5. *Æneid.*
o *Scal.* 3. *Poet.* 28.

in hoc exercitatio rerum bellicarum felix: vt alii ſerui fiant: qui neque nati ſunt ad ſeruiendum, neque meriti per culpam aliquam ſunt iſtam aduerſitatem. Ad ſeruitutem, & iniuriam propulſãdam, ad vtilitatem ſubiectorum vis eſt armorum iuſta, & iuſtum imperium. De qua iuſtitia eſt felicitas vera. Quam iuſtitiam (& itidem de vera, non de ſimulata dico) Romana ciuitas numquam, ne de facie, nouit. Ciuilem, hoc eſt, verſutam iuſtitiam, in republica tua, Cicero, dices fuiſſe, contendeſque: ſed veram, ſed germanam fuiſſe, non vinces. vt docte diſputat contra te Lactantius, & admonet Auguſtinus.[e] *Augeri rempublicam ſine iniuſtitia non poſſe*, apud vos, & vobis. natum eſt verbum. Atque hæc virtus veſtra eſt: quæ virtutes omnes in ſe complectitur, auaritiam, abiectionem, perfidiam, ceteras virtutes veſtras Fortuna, fortuna non virtute factum veſtrum imperium: fortuna, quæ ad deterrimos ſemper aberrat. Fortunæ vos templa multa, ab vrbe ſtatim condita, & publice poſuiſtis fortunæ filii furioſæ. Virtuti vix vnum, & ſero, & priuatus collocauit in iſthoc virtutis hoſtico.[f] Sed & quum innumeros, atque propudioſos in opido deos habueritis, Quietis templum, quaſi hoſtis, extra mœnia eſſe voluiſtis.[g] Ecquando vobis fuit aut Pacis templum? Ecquando belli ſignum clauſum Ianum?[h] Iuhiaſti tu quidem Italiæ per

e *Aug. 2. de ciu. 21.*

f *Aug. 4. de ciu. 16.*

g *Baron. 1. vol. an. ec.*

h *Oroſ. 6. c. 1.*

per annos quadringentos exſcidio huius ſanguinariæ lupæ. Sed importune humana eras, quum reliquias Danaum, & mitis Achilli ſuſcepiſti in ſinum: & ad tuam, & ad reliqui perniciem orbis confouiſti: progeniem periuri Laomedontis, Laomedõteæ Troiæ perfugas, perfidi Paridis cognationem, [i] Æneæ proditoris manum, [k] Æneæ necromantis ſanguinem, Æneæ Laomedontii. [l] vt ſic Virgiliusque coactus aliquando eſt ſuum Æneam nominare perque infamatum ſibi nomen. [m] Ænea, inculpatum deprædicas Laomedontem? Quin tu igitur ſis Laomedontiades? [n] Quin tu omnino ſis Dardanius Æneas, à fratricida ortus, & exſule Dardano? Ades & tu exſul. [o] Te dominum peregrinum (fatale malum Italiæ) ciues pertulimus. Sed Italia gaude. Omne tibi viſum conſidere in ignes Ilium, & ex imo verti Romulia Troia. Qui ſine virtutis cultu vllo per annos ſexcentos: ſine ipſa virtute ſemper: ſemper & ſine quiete: in patricidiis, ſacrilegiis, perfidiis, proditionibus, cædibus, rapinis, cupidinibus inſatiabilibus nati, educati, ab ortu primo per ætates omnes: & in tantum imperium à fortuna inſaniente ducti, diuq; per artes peſſimas dominantes: ecce hic tandem conciderunt, Imperium male partum, adminiſtratum peius, diſperſum penitiſſime, & diſſipatum funditus, iam diu vniuerſus orbis, ſeruituti ſubtractus lamentabili, intuetur & ridet.

i *Dar. Phryg.* 6.
k *Oth. Phriſ.* 1. c. 2. *Seru.* 1. 6. *Æn.*
l *Virg.* 7. 8. *vbi Donat.*
m *Hom. Iliad.* 20.
n *Seruius* 5. *Æneid.*
o *Scal.* 3. *Poet.* 28.

ALBERICI GENTILIS
DE ARMIS ROMANIS,
Liber II.

VEL,

De iuſtitia bellica Romanorum,

DEFENSIO.

Teſtimonia certa Romanæ iuſtitiæ.
CAP. I.

FACILEM defenſionis cauſſam, quam ſuſcipio Romanorum meorum, facit Picenus, accuſator noſter: qui, à principio vſque accuſationis ſuæ, pugnare ſe, & diſceptare contra receptam temporum omnium, & omnium hominum opinionem, profeſſus eſt. Ego enim, probari omnibus ſententiam illam exiſtimo, [a] *Vt, de quo omnium definitio conſentit, id verum eſſe neceſſe ſit.* Itaque ſi iuſtum Romanorum imperium, & iuſta Romanorum bella cuncti mortales, decurſu iſt- hoc

a *Cic. 1 de na. deo. Xenoph. apol.*

hoc duorum annorum millium, vna voce, tenore perpetuo cenſuerunt: quod teſtimonium accuſatoris eſt, vicimus. Quid enim, quid, quibus vniuerſa aſſultat aduerſaria diſceptatio, vel teſtimonia obſcuriſſima, vel indicia tenuiſſima, vel leues prorſus argutationes contra clariſſimorum virorum auctoritatem, contra iudicia grauiſſima, & contra robur inuictarum rationum efficerent? P. Diaconus, Zonara, Oroſius, Cedrenus, alii, & quorum nec dicere nomen frons fuerit accuſatori, teſtes eius, qui Dionyſio opponantur, Polybio, Plutarcho, Liuio, ſuſpectis hiſtoricis, mendacibus Romanorum laudatoribus. Exploremus, accuſator, exploremus teſtes. Quis Polybio ſapientior, Dionyſio diligentior, Liuio ſimplicior, Plutarcho doctior? Et potuerit doctrina decipi, voluerit decipere ſimplicitas, potuerit errare diligentia, voluerit errores ſapiētia? Contumelioſa illa leuitatis Græcorum, & infidelitatis non ad hos viros attingunt, vtcunque Græcos. Ad illos pertinent accuſatoris, Zonaras, Cedrenos, alios de plebe homulos, monachos Græculos eſurientes. Nam & Græcia habet ſuos Ariſtides, Phociones, Epaminundas, alios innumerabiles:[b] qui ſic ſtudioſi exſtitere veritatis, vt ne ioco quidem, ne propter maximam quidem vtilitatem dicere mendacium velint, viri iuſtiſſimi. Ad Gallos accuſatoris, & ad Hiſpanos illa

b *Cor. Ne. Epam. Plut. Ariſti. Them.*

pertinent, quæ idem accuſatoris auctor M. Tullius detonat aduerſum Gallos vehementius: [c] *An vero iſtas nationes religione iuriſiurandi, ac metu deorum immortalium in teſtimoniis dicendis commoueri arbitramini? quæ tantum à ceterarum gentium more, ac natura diſſentiunt*, &c. & quæ ſunt nunc aptiſſima: *An vero dubitatis, iudices, quin inſitas inimicitias iſtæ gentes omnes & habeant, & gerant cum populi Romani nomine?* Græci ſi male audiunt (neque iſti tamen) in hiſtoriis, illic id eſt, vbi de ipſorum agitur Græciæ rebus, & vbi effuſi in laudes ſuas illi ſcriptores ſunt. Sed iſta vacat ratio hic. De rebus aliorum hic agitur; vbi etiam auari ſcriptores Græci eſſe conſueuerunt. Ridiculum illud eſt de exteris niſi ſcribere hiſtoriã melius poſſunt obſcuri illi monachi, id eſt tenebriones, nec modo exteri reipublicæ, ſed hominibus omnibus, quam viri ciuiles, & eruditi, & diligentes, vt vt nati in terris aliis. Neq; affectus locum apud iſtos inuenerint: qui nec Romani fuerunt: nec habuere cauſſam mentiendi. Recipe tuum, Picene, illud, *Cui bono?* Deſine viros grauiſſimos inſimulare mendacii, quibus nulli bono mendacium fuit. [d] *Cum ſint præmia falſi nulla, ratam debet teſtis habere fidem.* [e] Quod & Hieronymus. *Ex quo colligitur, fidele eſſe teſtimonium quod cauſas non habet mentiendi.* [f] Vani, leues, ignominia, ſpe, metu, iracundia, miſericor-

c *Cic. pro Font.*

d *Ouid. 3. Triſt. 10.*
e *Hier. ep. 9. & Cic. 2. de fin. & Deci. 2. conſ. 25.*
f *Cic. part.*

ſericordia impulſi, præmio, gratia adducti, hi illi ſunt teſtes, quos fide indignos cenſent leges, & auctores. At vanos, leues non appellaueris, niſi tu leuis, & vanus ſis, qui editis operibus, & monumentis ingenii nobiliſſimis viros ſe grauiſſimos cuncto orbi & longæ vetuſtati temporum adprobarunt. Hoc experimentum hominis, opus eius. Hinc de homine iudicium certum. *Loquere, vt te videam.* Nulla hic ſpes, nullus metus: [g] *dum res populi Romani memorabantur pari eloquentia, ac libertate. neque referebat cuiuſquam, Punicas Romanasve acies lætius extuliſſes.* Vacat hic iracundia aduerſum victos: contra quos teſtimonia ſcriptorum ſint. Vacat miſericordia erga victores: pro quibus dicta teſtimonia fuerint. Neque enim iſti miſericordia ſunt proſequendi: neque eſt quiſquam hominum adeo barbarus, & immanis, vt afflictis, miſeriſque iraſci, perque iracundiam maledicere velit. Potuit Liuius eſſe Pompeianus plurimum: ſi hoſti Pompeianorum, qui hic citatur, credendum eſt Auguſto. vixit enim Liuius, quum aut partes illæ vigerent, aut partium ſtudia ſupereſſent. [h] Hoc Plutarchus notat difficilimum in ſcribenda hiſtoria, quod qui fuere præſentes & de quibus eſt accipiendum, illi odio, gratia, aliter veritatem corrũpunt: Si Polybio teſte vteremur pro Africano: etiam poſſet Polybio reiici de affectu:

g *Tac. 1. hiſt. 4. ann.*

h *Plutarch. Pericle.*

quo erga eum teneretur, cui comes, atque familiaris conuixit. Ceterum non hoc pertinet ſtudium ad ætates ſuperiores. Et eſt ridiculum Caſteluetrii (huius illud eſt) argumentum in Liuium, qui hoſtes nominet, contra quos gererent Romani bellum.[i] Vt namque bella à parte victa nominari ſolent, Punicum, Italicũ, Annibalicum, Mithridaticum: ita & hoſtes dicuntur, qui victi ſunt. Etiam deſierant tum hoſtes eſſe, & amici erant omnes, quum ſcriberet Liuius.[k] Itaque vel Liuio hoſti crederetur teſti, poſtquam reconciliata omnium amicitia, & quidem longo poſt tempore in ſumma animorum, & voluntatum cõſenſione dicit teſtimonium. Eſſet aliquid, quod aliud addit Picenus, quod ſi in vno falſus ac mendax oſtenditur Liuius, iam in nullo fidus ac verax deberet exiſtimari. Ceterum quod illud eſt vnum mendacium Liuii? Vnum in Pompeianorum notatur cauſſa: ſed, vt dico, teſte hoſte illarum partium longe ſæuiſſimo: & contra quem antiquitas omnis, & quæ ſecuta in hunc diem omnis eſt ætas,[l] ſummi iudicii vir Lucanus, reſpondet: quæ pro Pompeianis ſemper iudicauit. Nõ etiam verum eſt, non, vt teſtis aliquando mendax in cauſſa aliqua, ille idem in cauſſis omnibus ſemper veluti mendax reiiciatur. Non eſt verum, non, vt, ſi inſtrumentum quoddam ſit tabellionis falſum, falſa omnia eiuſdem inſtrumen-

i *Pauſ.4.*

k *Nell de teſti. ver.* inimicus *Decian.3. conſ.34.*

l *Mont.2. eſſ.* 10.

ſtrumenta debeant reputari. Et ratio illa fidei indiuiduæ ſic eſt quæ indiuidua cauſſæ eſt indiuiduæ, non cauſſis pluribus, variis, late diffuſis: in quibus nec poſſit criminis eiuſdem admittendi occaſio eſſe. Aut quid ſi non mēdacium, ac dolus eſt teſtis, ſed error? Id potius credēdum eſt: vt criminis vitetur ([m] quod leges iubent) interpretatio. & iam nihil de fide, de auctoritate forte detrahi non nihil poteſt: quaſi hominis eius, qui notitiam non teneat rei plenam, & abundantem. At ſunt hic quoque replicationes illæ firmiores: quod in diuerſis cauſſis error non oſtenditur per errorem, qui admiſſus in vna eſt. Multa ſunt vetuſtiora, & multis modis obſcuriora: in quibus errare etiam prudentiſſimi, & diligētiſſimi poſſunt, qui in aliis non errauerint.[n] Ipſe ſic Liuius, certiora eſſe omnia poſt vrbē à Gallis receptam, fatetur: cum, quæ antea geſta eſſent, ea aut ſcriptorem non inuenerint, aut per Gallicum illud incendium amiſerint memorias ſuas. Veh tibi, Picene: veh teſtibus tuis, illis hiſtoricorum dehoneſtamentis, ſi argurationes hæ tuæ fidei, & auctoritati teſtium imminuendæ valent. ciuis Romanus eſt; itaque Romanis abblanditur. mēdax in vno eſt; ergo abiiciendus in omnibus eſt. errat aliquando; nullibi igitur vlla eſt hominis auctoritas. Quid enim, vt tibi tuum potiorem appellem, quid Oroſius? Hiſpanus

m *l. 51. pro ſoc.*

n *Liu. 6.*

eſt; itaque Numantinis abblanditur: hoſtis Romanorum eſt; itaque Romanis iniquus eſt. In Oroſio hoc amplius mihi conſideres, non tam illum eſſe hiſtoricum, quam apologiſtam, & quidem contra quietem, ac tranquillitatem Romani imperii: itaque credendum minus ſit homini, vtcunq; integro, qui nõ fidem hiſtoricam profitetur, ſed ſedulam defenſionem. Rapit enim iſte, quicquid facit ad inſtitutum operis. rapiturq; in ea viciſſim omnia, quæ ſuſcepta poſcit ſcriptio, & allatus ſcribendo cupit affectus. In Oroſio, & reliquis Picenis hoc amplius, rhapſodos quoſdã fuiſſe: quorum fides non conſtet abſque auctoribus primis: certe, ſi auctoribus primis contradicunt; qui noſtri illi Polybius, Dionyſius, Liuius, Plutarchus. & quibus ſi fides non conſtat hiſtorica, hominum quanta fides eſſe poteſt, (vt de eo non diſputem contentioſe) periit ecce omnis hiſtoria, & magnum vitæ humanæ lumen perfuſum eſt. Sed imo manet hoc lumen: manet hiſtoria: & optimorum illorum laudatur, placet, viget, relegitur, amatur.[o] Optimis illis, & excellentibus hiſtoricis dandum & illud fuit, vt iudicarent facta, dicta, de quibus expoſuerunt: & iure ſibi ſumerent, regere fidem lectorum ex ſua. Namque in narrationibus pluribus, variiſque eligere ipſi, qua erant vi præditi perſpicacis iudicii, poterant veriores: & in contrarius diſcreparatio-

o *Bru. de conſecr. hiſt. Mont. d. 10.*

prationibus, qua inſtructi erant doctrina, poterant cõſtituere iuſtiorem. Teſtium eadem ratio non eſt, plurimum idiotarum, atq; imperitorum: & ſemper temerariorum, dum iudicando traiiciunt ſe in munus alius perſonæ, iudicis. Dicerem, eſſe teſtes, qui iudicantes audiantur: & quibus hiſtorici ſimiliores ſint, quam aliis. Sed omnino eadem ratio nõ eſt teſtium, & hiſtoricorum. Porro de meliori noſtra condicione in iudicio de Romanorum rebus geſtis poſt tot ſecula non ſic cẽſuit Iſocrates, [p] *Quæ noſtra ſunt ætate facta, de his noſtrum iudicium non iniuria interponimus: in rebus vero à noſtra memoria longe remotis, par eſt, nos illorum temporum aſſentiri peritis.* Sane quidem vt caligat corporis oculus ad ea, quæ nimium prope poſita ſunt: ad alia autem cæcutit, quæ per infinitam diſtantiam abſunt: ita mentis oculus præſentium rerum affectibus obnubilatur, ſed longiſſime remotarum ignoratione obtenebratur. Et igitur non Liuio (age, indulgeamus accuſatori) in ciuilibus bellis fides ſit: non Tacito, non Suetonio contra Neronem. Valeat Cardani etiam verbum hoc pro oſtento illo, ac monſtro, nec in philoſophica diſputatione prolatum, ſed in exercitatione ingenii. Sed itaque fides ſit multo minor ſcriptoribus priſcarum rerum recentiſſimis: quum veritas pluribus infracta modis, & multa rerum inſcitia debi-

p *Iſocr. enc. Hel.*

litata iaceret. Illæ ſunt teſtium, & teſtimoniorum veræ leges. Nos autem, vt procemio accuſatoris illic reſpondimus, vbi diſputaſse viſus eſt: ita declamatiunculam reliquam manere patimur, & homini eſſe oblectamento. Agat, aduocet in auxilium gentes. Aderunt Lybes: apud quos non enecta tantum à meis monſtra, exciſa venena ſunt, at reges, reguliq;, qui cauſſæ illic inteſtinorum bellorum, deleti, & publica tranquillitas, & tamquam vnius bene coagmentati corporis ſanitas conſtituta eſt. Faucbunt votis omnibus Aſiaticæ gentes: quæ mille Sardanapalis ereptæ, & pottentis tyrannorum: raptæ in fidem, & clientelam populi Romani, in omnia tutæ, & in omnibus, pacem optatiſſimam tenuerunt. Plaudent Europei: quibus per virtutem Romanam de orbe reliquo partum imperium eſt. Nam quid Italos ciet in arma viros, lentos illos nunc, & longo otio marcidos? qui barbari ante Romanum imperium habiti nõ
q Dru.3. Obſ.3. Græcis tantum, q verum etiam barbaris ipſis, mox & cultiſſimi, & principes omnium euaſerunt. Quid Germanos? ad quos delatas à ciuitate mea artes omnes humanitatis: & itaque de rudibus, & agreſtibus politiſſimos factos videmus. Quid Gallos? quorum de ceruicibus ſuperbiſſimus Arioviſti dominatus, & immanis, ac perpetuus Germanorum terror ſublatus eſt. Quid Hiſpanos? qui Afro-

rum

rum olim, & latronum, atque piratarum præda, poſt ſub Romano imperio frui fluminibus ſuis aureis, metalliſque valuerunt, & eſſe beatiſſimi. Quid etiam Britannos concitat inuictos? Inuictos autem? quos victos qui negat, is ille eſt certe, qui negare omnem hiſtoriam poteſt. [r] Etiam nec deſiderarunt, nec oblatam acceperunt pauperem tum, & negotioſam iſtam prouinciam. Sed Britannos aduocat, quibus ſi aliud nihil præſtitiſſent Romani, quam quod diuiſos orbe toto in partem orbis, & hominum compegerunt: hoc illi beneficio vno immortali Romanum nomen perpetuo venerabuntur. Græcia in libertatem aſſerta, Macedonia de ſeruitute vindicata deferent certe ſuis vindicibus, atq; liberatoribus hanc coronam, & palmam virtutis. Nec denegabit lauream Carthago magna: quæ terra, marique per annos quinquaginta in iſto certamine gloriæ egit, & tribus bellis victa conceſſit. Et hæc ſumma Carthaginis laus eſt, quod cũ populo victore omnium gentium bellauit fortiſſime omnium. [s] Nam, fuiſſe Carthaginem tributariam Syracuſanorum, non ignoramus. Perſæ, Medi, Aſſyrii à Romanis ſpoliati poſſeſſione plurimarum prouinciarum: pulſi vltra Euphratẽ, & Tigrim: coacti in anguſtiſſimis finibus. & in his nec tuti niſi per ſolitudines, vaſtitudines immenſas, & maria arenarum interiecta;

r *Str. 2. 4. App. proœ. Tac. Agric. Suet. Clau. Liu. 105. Seru. 3. Georg.*

s *Demoſth. Lept.*

non ſunt de laribus illis educendi, per loca ſola ducendi, in contentionem producendi victi, qui florentes eſſe pares Romanis non valuerunt. Eatur iam, eatur in rem præſentē: & ſingularia accuſatoris diſceptantur.

Romulus, Cap. II.

ACcuſat Picenus in principio, mentitum à conditoribus vrbis diuinum genus. Attamen laudatiſſimus accuſatori Piceno ſecundus rex per annos amplius quadraginta diuinos congreſſus mentitus eſt.[a] Et celebratiſſimi quique latores legum, & ciuitatum conditores nobiliſſimi numquam non aut geniti deorum ſe deprædicarunt, aut non iubente Deo rem gerere publicam profeſſi ſunt. Ita videlicet voluere viri ſapientiſſimi feros mortalium animos reuerentia numinis molliores, & in obſequium reddere faciliores: qui alias intractabiles, alieni à communione omni, & omnis humanitatis expertes æuum duxiſſent.[b] *Nulla autem res efficacius multitudinem regit, quam ſuperſtitio, alioquin impotens, ſæua, mutabilis.*[c] Sic auctores grauiſſimi, viris ciuilibus, & quibus neceſſe eſt, vitam ſuam aduerſus contumacem, & diſſolutam turbam inſtituere, id tradunt, vt ſuperſtitionis quaſi freno multitudinem compeſcant, & ad vtilia torqueant.[d] Et id in Romana republica ſic defendit Polybius diſerte vt propter ferocem illum populum neceſſe fuerit, in-

a *Val.1.c.2. Card.3 de ſap.*

b *Cur.4.*

c *Plut. de ge. Socr.*

d *Polyb.6.10.*

induxiſſe ea, & fouiſſe, quæ magnas ſuperſtitiones haberent, & probroſas apud alios omnes. Sic Lycurgus, Alexander, Africanus, [e] Auguſtus, alii congreſſus diuinos, diuinos ortus, diuinos cultus probarunt animandæ plebi, extorquendæ obedientiæ, inducendæ reuerentiæ. Quæ idem Polybius, idem Plutarchus, & Philo latiori folio proſequuntur. Non ergo Romulus accuſetur, ſi vel ipſe auctor ſuperſtitionis eius fuit. Sed declamitetur mecum in illam religionem: qua imbutus orbis propemodum vniuerſus, pulcrum exiſtimauit, omnia de diis ad ſalutem publicam fingere: & ſibi inanimum quiſque certiſſimo quodam induxerat præiudicio, cœtus hominum ita cogi, ita conſtitui, ita adfirmari, regi ita oportuiſſe. Nec vero magnorum principum ortus quærere curioſius, at quales fuerint in republica, id demum euoluere ſedulo, & explicare diligenter decet. [f] Non quærit venator, quod natum ex cane, ſed qui canis. vt ita Plutarchus de politico viro. [g] Iactitabat probroſos natales ſuos Bion, & ſe ex ſe cenſendum ferebat. Sunt natales Romulo communes & viris aliis ſpectatiſſimis. Illuc mihi, illuc ſpecta ad geſta Romuli: in quibus Romulum habes. Alienum agrum vrbi occupatum clamat: & apertum in vrbe aſylum alienis hominibus rapiendis, & perditis omnibus attrahendis vociferatur. Quo in v-

e *Phi. de legatio.*

f *Plut. com. Ly. & Sy.*

g *Laert.*

troque capite reprehendendus acriter eſt accuſator. Quid enim pro explorato ponit, Romam in ſolo conditam alieno? Cur non in ſolo aui Numitoris? [h] in quod deducta aui permiſſu colonia: in quo antea educati pueri a paſtoribus aui: & quod præſidiis regum Albanorum multo antea tenebatur. Etiamne fortuna, & felicitas Romæ hæc, vt vicini eam in ſolo ſuo poni taciti paterentur? Etiamne fortitudo paruulæ manus tanta fuit, vt vicini vrbem in ſuo ſolo pôni inuiti paterentur? Aſylum autem tuetur Græcia: quam aduerſarius noſter non vituperet. [i] Omnino certe ius aſylorum apud Græcos auguſtiſſimum fuit, adeo vt victis etiam hoſtibus inuiolatum cõſeruaretur. [k] Hoc ius canonicum, imperiale, naturale, diuinum eſt. quod tibi Decianus clariſſ. oſtendit late: alii quidquid diſputent. Etiam tibi defendit Græcia, imo orbis totus inuitamentum iſtud Romuli in ſuam ciuitatem. Audin' Theſei edictum, *Huc pergite omnes populi*: quo ille frequentare Athenas adproperabat. [l] *Romulus acer aſylum Rettulit*, fecit ad imitationem. Imo vero ingentes debent noſtro Romulo gratias, quæ malis hominibus exoneratæ ciuitates in aſylum ſunt Romuli. Et is ſimul exiſtimari diuinus potuit vir: qui, ſupra quam diuinus credebat Plato, illeges eos homines, & errones redigere in leges valuit, & aptos ciuitati, non eſſe barbaros

h *Val. 2. c. 2. P. Diac. 1.*

i *P. Ærod. 1. Decr. 7.*

k *Decian. 3. conſ. 80. Alc. 7. Parerg. 6.*

l *Virg. 8. vbi Seru.*

baros paſſus eſt. Moribus enim mox, ſermoneque coaluerunt in ciuitatem vnam, qui ex ciuitatibus variis, linguis diuerſi, inſtitutis diſcordes à principio confluxerunt. Hæc Romuli, hæc illa eſt virtus, qua vecti in cælum ſunt, qui primos palantium hominum cœtus coegerunt, & orationis communitate, atque æquitate imperii continuerunt. [m] At etiam quid non Tarquinios plures, Claudios, Octauios dicimus Romam veniſſe, non transfugas, ac perditos alios? Familiæ illæ non ad aſylum fugerunt. [n] Et Latinis legionibus aui Romulus cinctus venit. Vbi Ceninenſes, Cruſtumini, Sabini, Camerini, Fidenates, Antemnates, Albani, reliqui populi, & victi, & in vrbem, ac ciuitatem recepti? Fabii, Antonii, Æmilii, Cæcilii, alii plures Aborigines, & Troiani memorantur. [o] O vtinam ſupereſſet Igini liber de Troianis his familiis: ô vtinam Varro Iulii, Seruilii, alii Albani. Curii, Fabritii, Porcii, Pompeii, Marii, alii ex aliis vicinis opidis. non ab aſylo, aut per aſylum. Et de iſtis quaſi ſceleratis, & nocentibus populus facinoroſorum congregatur? Non hic igitur audimus magnos theologos: vbi hiſtorici minimi ſunt. Non poſſunt magnæ eſſe auctoritatis, iure nobis per aduerſarium ſtatuto, contra Romanos viri Afri, Carthaginenſes. *Namque memor generis Carthaginis hæc pia proles Imminet Heſperiæ*. Etiam Mi-

m *Dionyſ.* 2. *Suet. Tyb.* *Seru.* 7. *Æn.*

n *Paterc. vbi Lipſ.*

o *Seru. Æn.* 6.

thridati credemus? Etiam Satyræ? At omnes hiſtoriæ de familiis, gentibus, & populis ſupradictis tradunt: quæ his theologorum, hoſtium, ſatyricorum aduerſantur. Nō ſeruum domino, non creditoribus nexum, non magiſtratibus crimino ſum reddebat Romulus. At neque omnes reddendi ſunt ſcilicet. Qui fortunæ aliqua calamitate prolapſi in crimina ſunt, & fugitiui facti ſunt, non redduntur. Hæc eſt lex naturæ: p *Ne tradito ſeruum domino ſuo, qui ad te eripuerit ſe.* q Pium hoc & honeſtum, non modo vtile: & cum libero quidem, quam cum ſeruo, magis: qui honorare etiam videtur nos, dum ſupplicat nobis, & in nobis ſpem collocat ſuam. Quæ ſapientes Hebræi ad ſanctam illam legem explanāt. Sic poſt aſylum ſtatuæ principum ſterēre calamitoſis auxilium, hodie ſtant ædes ſacræ. Tantum in natura eſt, vt recurrat ſemper, & ſe inſinuet varie, quantumcunque trudatur, & furcillis quaſi de medio expellatur. r Atque vt doloſis, & violentis ea lex Dei non ſtaret, nec ſtatua principis: qui & ab ipſo altari Jehouæ ad ſupplicium trahebantur, etiam & ad altare occidebantur: tamen in territorio alieno & iſti ſunt tuti. Et hoc vtimur iure: quicquid interpretes iuris contradicere videantur. Eualet conſuetudine, quod eſt naturaliter verum. vt tu ais, Picene. Sic iniuſtitia negatur aſyli. Etiam ſolum vrbis, famam ciui-

p Deut. 23.
q R. Moy. Ægyp. 3. duc. dub. 40
r 1 Reg. 2.

tatis

ratis defendimus. Etiam famam defendimus ſenatus Romuli.[s] Inuidioſe ſcriptum eſt, dictos Romæ patres, quod ſoli poſſent patres oſtendere: ceteram autem exſtitiſſe turbam fugitiuorum, quibus aut non noti, aut non ingenui patres eſſent. Patres ab ætate dicti: & quod liberos iam haberent: & *cieri* (ſic, ſic, non *ciere*) poterant patres. Vnde enim tanta ſpuriorum examina aduolaſſent, & collecta eſſent, vt in tribus hominum millibus, quos primum habuit Romulus, centum ſoli eſſent non ſpurii? Iuuenes reliqui, nec mariti: qui iuuenem pariter regem ſecuti eſſent: quibus integer æui ſanguis, ſolidæque ſuo ſtarent robore vires. & vt mos fuit ſemper, mittere in colonias iuuentutem, illas maxime, quæ à vicinis non quietæ futuræ ſatis videbantur.[t] Plutarchus rationem eius nominis variam recitat: item & Salluſtius. ſed neuter iſtam ſequitur, quã Dionyſius dixerat inuidioſam, & nos cernimus falſi compertam. Etiam defendimus nunc de finibus agri Romuli. Si enim Albanorum colonia erat Roma, iam fines habere nequiit non finitos: ſi finitos habuit Alba. Quod ſi Numa terminos agro, & publico, & priuato cuiuſque poſuit: hoc eſt tamen nihil, niſi quod priuatum diſtinxit à publico: aut in agro ſic fecit publico, quem Romulus ſupra veterem illum, Albani partem, quæſierat. Et cui nõ fixit terminos: qui com-

s *Dionyſ.* 2.

t *Plut. Rom.* *Sallu. Catil.*

pedes (aſſentiamur Plutarcho coniectanti, audin', Picene, quod tu nolis tamen, coniectanti) compedes naſcenti exſiſterent ciuitati. Neque tamen iniuria ſtatim eſt, ac terminos tranſilieris. & certum, & conſtitutum eſt, bello victos agro ſpoliare licere. Quid dixiſſes, ſi rex Romanus ciuitatis ſuæ fines, [u] quemadmodum Spartanus rex, haſta, & gladio finiiſſet? id eſt, qua armorum vis eos extendere valuiſſet. Addat his noſter iuriſconſultus, finium regundorum iudicium non ſimplex, ſed mixtum eſſe. Et non accuſet Romulum ſolum, ſed & vicinos. Cur enim non illi poſuerunt agro ſuo? Hoc ſi feciſſent, finiſſet & Romanus erat. Aut vicini non poſuerunt priſco mortalium more, quum [x] *ne ſignare quidem, aut partiri limite campum, Fas erat. Non fixus in agris, qui regeret certis finibus arua lapis. Nullus in campo ſacer diuiſit agros arbiter populis lapis.* Et quæ ſexcenta hic ſunt ſcriptorum omnium vulgata teſtimonia. Et itaque tanto iuſtior Romulus, quanto nec receſſit à veteri, & ſui temporis conſuetudine vicinorum. Quod ſi etiam patrii ſoli gleba nulla fuit, ſed ſtatim pomœrium, & omnibus portis in alienum exibatur: vt ais, Picene: qui tum fines, & termini poni à Romulo debuerunt? Cui agro, ſi is nullus, potuerunt poni? Nihil igitur quicquam id de finibus eſt. Et nullo igitur modo damnabuntur, veluti ex in-

u *Plut. apop.*

x *Cic. Ara. Virg. 1. Geo. Tib. 1 eleg. 3. Sene. Hipp. 2. Iuſti. 43.*

iniuſto principio, quæ conſecuta ſunt poſtea bella propter res raptas, nec redditas. Non damnabitur partum per bella iuſta imperiũ, quod terris æquatum. & quod [y] *gentibus eſt* y *Ouid. 2. Faſt.* *aliis tellus data limite certo: Romanæ ſpatium eſt vrbis, & orbis idem*. Huc adfert accuſator etiam figmenta, lupam, picum: & portenta nobis de tripode poſt tot ſecula ab oraculis deſitis interpretatur. Etiam auem, [z] à qua no- z *Paul. Feſt.* men ſuæ Picenæ gentis eſt, proſcindere maledictis, non erubeſcit. Sed & vultures affligit: naturæ rerum, & iuris auguralis ſane ignarus. [a] Vultures animalia innocentiſſima: a *Plut. probl. R. 93.* quæ victu viuunt innocuo: & his veſci ſolis conſueuerunt, quorum eſus, aut vſus aliis nõ ſuperſit. Hæc natura Romuli ciuitas portendebatur: in quam perditi, & proiecti vndique colligerentur innocentes. Hoc augurium. [b] b *Caſſ. 2.* Vultur accipitrem perſequituur, auium per- *var. 9. Seru.* ſecutorem exſecrabilẽ. Hæc natura. Romu- 11. *Æn.* li ciuitas deſignabatur: quæ patrocinium calamitoſorum ſuſciperet. Hoc augurium. Et ita poſita Roma eſt. Ea parricidio dedicata non eſt. Remus occiſus non fuit. Romulo ſuperuixit. vrbem Rauennam condidit. [c] Ita c *Egn. or. ge. Ro. Zoſ. 5.* non vnus eſt, qui tradit hiſtoricus. [d] Occiſus d *Liu. 1.* fuit: In rixa, & turba: quam ipſe cum aliis con- e *Seruius 1.* citauit. [e] Scilicet fabuloſum dicitur, quod de *Æneid.* mœnibus dicitur. Sed cum Remus tempore augurii, Romulus numero auium certarent,

f Plut. Rom.

ille ſic in pugna cæſus ſit. [f] Inuito Romulo occiſus à Celere illo: qui itaque abiit in exilium. Nec igitur finxiſſe iſthæc dicendus, qui iſthæc cum hiſtoricis dixit poeta, aut nec poeta, ſed & ipſe hiſtoricus in Faſtis Ouidius, quum de fratre, interfecto à Celere, audiiſſet Romulus: [g] *Lacrimis introrſus obortis Deuorat, & clauſum pectore vulnus habet. Flere palam non vult exemplaque fortia ſeruat: Sicq; meos muros tranſeat hoſtis, ait. Dat tamen exſequias: nec iam ſuſpendere fletum, Suſtinet: & pietas diſſimulata patet. Oſculaque applicuit poſito ſuprema feretro: Atque, ait, Inuito frater ademte vale.* Ipſe Remus. *Noluit hoc frater pietas æqualis in illo eſt.* [h] Dubium, an iuſſu fratris occiſus ſit? Et pro certo igitur factum non adſumatur. Fama ea eſt vulgatior? At hæc non ſemper verior: & quæ hic in iudicio noſtro pro explorata obtineat. Sequamur illam & nos tamen. Et dicat peritus iuris, ſi in legibus non legit, [i] vt qui violauerit muros capite puniretur: & Remus ita occiſus traderetur, quod tranſcēdere murum voluerit. Hæc cauſſa cædis. & proculdubio iuſta, quæ probata legibus eſt Iuſta cædes: per quam vim propulſata vis eſt. Vt hoc negare nequis accuſator: quod & fama illa vulgatior habet: aut ſequenda tibi per omnia, aut per omnia deſerenda. Et ſua Romulus mœnia probe aut aduerſus petulantem increpationem ([k] ea fuit monitio)

g Ouid. Faſt. 4. 5.

h. Ior. de re. ſucc. Flor. 1.

i l. vlt. de diu. re. Plut. probl. R. 27. Herodia. 4.

k Flor. lib. 1. Prop. 3. eleg. 8.

tio) vindicauit, ſitmauitque. *caſo mœnia firma Remo.* Sua mœnia per æqui conuentionem iuris facta ſunt Romuli. Quod enim de mentito obiicitur augurio: vanum eſt, vacuum auctoritate, caſſum ratione. Adeantur hiſtoriarum verba penſiculate. Cogitet aduerſarius meus, ſi ſine arbitris diſceſſum ſit ad auguria captanda, ſi ſine arbitris oſtendi mendacium poſſit. Hæc Remi cædes ad vindictam iuſta. Nam de cupidine principatus ſcrutentur ſibi, qui aiunt, theologi. Et de ſua honeſtate neget Cicero: dum & neceſſitatem noui firmandi imperii, magnamque adeo vtilitatem non inficietur. quod certe non faciet. vt in cauſſa mox Collatini audiemus. Tatii auté & cædes Romulo cur adſcribetur? Sunt, qui ita memorent rerum ſcriptores? Qui vero illi? Nominare non audes Oroſios, & Diaconos tuos, aliosve, heri natos, mortuos heri. Qui, auumque, tradunt, à Romulo interfectum. Vnde tertiumque obiectas Romulo patricidium. Sed leuiſſimorum hominum teſtimonium leuiſſimum eſt. Et leuiſſima argutatio eſt accuſatoris, ab hæreditate amiſſa Albani regni.[1] Nam ſcribit Plutarchus, & idem Zonara accuſatoris, quod etſi Albæ regnum pertineret ad Romulum, is tamen in populi gratiam iuſſerit, eſſe liberam ciuitatem: & vbi tamen crearet ipſe per annos ſingulos magiſtratum. Ita nec exſcidit illo re-

[1] Plut. Rom.

gno. Iſta vero Romuli auaritia, & dominandi libido: per quam potuit regno carere aui-to, & vrbe principe Latii: etiam Fidenas, vt captas, libertati relinquere. Sic ſunt coniecturæ de cæde Tatii. cuius, quum nouimus auctores, auctorem facere Romulum, eſt periniquum. cuius, quum ſcimus cauſſam, cauſſam coniectare aliam, eſt perabſurdum: etiam intolerabile, ſi id fiat ipſum ad aliorum incommodum, atque perniciem. Lauinienſes auctores: qui (hæc cauſſa) læſi à Tatio. Huic, propriæ cauſſæ, etiam propiori, adſcribi factum iubet natura, & omnis prudentia iuris. Coniecturæ accuſatoris diuerſæ in re magis dubia diuerſantur: & iſti concedunt interpretationi planiſſimæ.[m] Et itaq; ſi eſt verum alicubi, hic eſt veriſſimum, quod ſcribitur generaliter, *iniquum eſſe, omnes, ad quos aliquid emolumenti ex aliqua re peruenerit, in ſuſpicionem maleficii deuocari.* Romulus dein accuſabitur iniuſtitiæ: qui Sabinos, violatores iuris gentium ſanctiſſimi, dedendos violatis Lanuuinis cēſuerat? Et iniuſtus eſt, quia in partes alterius venerit? Sed vnum Romæ regnum erat; quod duo illi reges communiter adminiſtrabant: non duo erant regna, Sabinorum vnum, alterum Romanorum, vnū Tatii, alterum Romuli.[n] Etiam priuatus implet iudicis partes, quas is negligat: etiam iudex alienus. Sed & ius iuſtiſſimum, & receptiſſi-

m *Rh. ad Her. 2.*

n *c. 6. 7. de off. ord.*

puſſimum dixit Romulus, dum temeratores legationum dedendos pronunciauit, & læſis addixit. Et Tatius, qui tantam contempſit iuſtitiam, facinoroſos illos nec puniit, nec puniri paſſus eſt, *illorum pœnam in ſe vertit.* An ne hoc quidem niſi per iuris inſcitiam Liuius? Quid ad hæc rurſum manifeſtiſſima reſpondere per coniecturas? Tatium non potuiſſe videri ſceleris vllius conſcium, qui Lauinium proficiſci auſus ſit. Quaſi vero & manifeſtus coniurationis nec venerit in ſenatum Catilina. Quaſi vero nec quidquam ſperarit in religione Tatius: quam tu, Picene, obtendis ſaluti illius, clypei nō enarrabile textum: *Hoſpes, rex, ſacerdos, in conſpectu deorum immortalium, ad ipſas aras.* Crimine tamen vno violatarum legationum perſtringuntur iura iſthæc, &, quicquid eſt iuris, omne conſumitur. Criminoſos, violentos ne quidem veri Dei tuetur altare: quos neque intuetur Deus, niſi iratus. Apage iſtas declamatiunculas in re ſeria grauiſſima. Apage diuinationes. Abſtruſa in cælis intimis non condemnabunt, quantum homini fas eſt proloqui, quod per omnem apertam rationem iuſtificatur. Aut ſi homines referebant ſeditiones, & peſtes in cædes Remi, & Tatii: nos etiam ſcimus, hominum mentes ſuperſtitione perculſas, & ſimilia, & longe vaniora edidiſſe iudicia. Apage cædem Amulii quartam, & parricidium

patricidiis cumulatum. Apage tuos iſtorium nunc Cedrenos, & Friſingenſes: nomina ignobilia, & milleſimo noſtrum vix audita. Propatruum ſuſtulit Romulus, tyrannum, vltus exilium aui, matris necem, & fratris, & ſuam, & ſuum repetens regnum. Abeſt parricidium hinc, quod culpes.[o] Si filius patrem eiuſmodi occidiſſet, ſine ſcelere eſſet, etiam præmio adficiendus. vt omnes conſentiunt, & conſtituerunt. Nos diſceptationi leuiſſimæ dedimus nimis multa. At de raptu Sabinarum, veluti in aperta cauſſa, acerbiſſime clamat: & magna ſecum nomina trahit magnorum patrum. Qui tamen nec magni extra ſuas quæſtiones religionis, in his publici humani iuris. Verumenimuero vidit etiam Auguſtinus in raptu iſto principium Romanæ iuſtitiæ. Sed, quia progreſſum reliquum impeditum, aut etiam præciſum multis quaſi obicibus inſuperabilibus exiſtimauit, digreſſus in alteram partem eſt: & Romanos iniuſtitiæ condemnauit. Vidit Auguſtinus connubia Romanis negata inique & ius propterea belli contra Sabinos, confeſſus eſt. At, quod fraude ſpectaculi vſi Romani ſunt, hinc pronunciat iniuſtum bellum.[p] At vero *iudice me, fraus eſt conceſſa repellere fraudem. Armaque in armatos ſumere iura ſinunt. Fallere fallentem, fraudemque repellere fraude, Exemploque licet ludere quemque ſuo.*[q] Quod & in-

o *l. 35. de relig.*

p *Ouid. 3. de ar.*

q *l.* cũ proponas. *C. de tranſ. Alc. ibi. Bal. 1. conſ. 142.*

interpretes iuris aſſerunt. Et illud, malitiæ per malitiam occurri iuſtè. &, non eum dici calumnia vti, ſed prudentia, qui alium fallit, ne fallatur. & id genus alia. Ecquid autem vicinæ illæ ciuitates fraude immani, & verè ſine exemplo, tot capitum millia circumueniſſent: & pereuntium mortes per ludibrium domi deſides proſpectaſſent? Sacrilegium voluerint ſacrilegiorum maximum: quô ſcilicet generationem, maximum ſacrorum, & prima commendatum nobis voce Dei, ac naturæ, peſſum dediderint? Primum iuris gentium caput euerterint: quod humanæ eſt ſocietatis, & coniunctionis? Naturam delerint humanam: non aliter atque ille, qui eſt aut in fabulis, aut in veris narrationibus, Timon? Nam quid intereſt, an fugiat vir vnus ſocietatem reliquorum, an ciuitas vna reliquarum ciuitatum aſpernetur? Et ſi Romani fugiſſent communionem aliorum, iam ſociales eſſe, & homines deſiiſſent? alii, qui Romanos abominarentur, homines fuerint? Hìc ignobilitatem, vilitatem, infamiam gentis Romanæ rurſum accuſat. At à me antea ſatisfactum huic eſt parti. Et igitur iſthæc, quæ referebatur negati connubii, cauſſa iniuſta fuit: quæ fuit falſa. Adeon' ignobilesq;, vilesque: quibus nullæ poſſent mulieres copulari? Neque enim illuſtres, ac potentes, ſed fæminæ, petebantur. [r] *Cum pare quæque ſuo coeunt volu-* r *Ouid. 3. Faſt.*

creſque fer eque: Atque aliquam, de qua procreat, agnus habet. Externis dantur connubia gentibus. & quæ Romano vellet nubere, nulla fuit. Etiam nulla abiecta in illis populis, quæ nubere abiecto poſſet? Et iam nullus Romæ honeſtus, & generoſus, cui par eſſe vxor valuerit? Plebeis cum plebeis, patriciis cum patriciis, paribus cum paribus vetum ius nuptiarum fuit Romæ. Quid obloqueris accuſator? Cum Latinis, cum aliis nuptiæ Romanis non negabantur. Erant & cum externis aliis. Tantum ius ciuitatis nuptiis iſtis non tribuebatur. At nihil iuris ciuitatum cum Sabinis petiere Romani. ius gentium ſolum poſcebant. Et poſcebant quidem per honeſtiſſimas obteſtationes pacificè. Ne tu mihi regeras accuſator, quod & fabula eſt iiſdem,[s] qui tibi narrarunt, auctoribus, connubia noſtra petentes poſtea Latinos non auditos. Nam ſi fabula hæc eſt vera, petierunt Latini connubia temporibus noſtris iniquiſſimis, armati, poſitis caſtris ante vrbem, nec vlla ſerta neceſſitate. Superbiſſimis imperatis concedere nihil oportuit. Honeſtiſſimis rogatis cócedendum fuit.[t] Turpiſſimis, & internecinis hoſtibus Beniaminitis ius hoc raptus tributum eſt, qui damnati ſuo peſſimo erant merito, ne vxores nanciſci poſſent. Et id decreti ſancitum iuriſiurandi religione fuit: vinculo Iudæis ſupra ius ſancto. fraus tamen viſa neceſ-

ſaria

s *Plut. Cam.*

t *Iud. vlt.*

ſaria eſt, & digna indulgentia, ne familia illa extingueretur, vt, verbis decreti adſeruatis, ſententia prorſus circumueniretur. datumq́; illis fuit, vt rapto acciperent, qui accipere de parentum manu nõ valuerunt. Et Romanis, immeritis immanitatem coniurationis, obiicietur hoſpitalis gratia, & fides aduerſum fraudem? *Quicquid erat*, reſponderit Seneca, *quo mihi cohæreret, interciſa iuris humani ſocietas abſcidit.* Iterum dico, [u] *Qui per dolum reſiſtit dolo, is doloſus non eſt. Sic ars deluditur arte.* [x] Licet per dolum, per vim, per furtum perſequi ius ſuum: etiam quum non ſua, ſed debitoris res capitur. vt ſic te docent, Picene, tui iuris magiſtri. in quibus & ſunt, qui ſic tenent, etiam quum magiſtratus copia eſt. Qua tamen de parte non contenderim. [y] nam ait lex, *non eſſe ſingulis concedendum, quod per magiſtratum publicè poſſit fieri. ne occaſio ſit maioris tumultus faciendi.* Sed cum externis, cum his, qui iure non tenentur, & bella eſſe neceſſaria, & fraudem huiuſmodi licitam, nemo negat. Atque ſi quæſitam, in vrbe conditam defendere Romani rem Marte aperto vix valuerunt: an Marte ire quæſitum aperto conditam apud hoſtes debuerint? Et fuit igitur hoc quoque neceſſe, vt fraude, & furto quærerent. Et hæc itaque obtenta meritò neceſſitas eſt. [z] *Neceſſitas magnum humanæ imbecillitatis patrocinium.* [a] Quod non eſt licitum

u *Bal. 2. conſ.* 165. 188. 3. 73.

x *Alex. 1. conſ.* 135. *Alc. 7. conſ.* 5. 6. *l.* 31. *depo.* *Cort. me.* dolum. *Con.* 1. *reſo.* 2. *Bal. l.* 5. *de iuſt.*

y *l.* 176. *de reg. iu.*

z *Sene.* 4. *decl.* 4.

a *l.* 27. *de ma. te. c.* 4. *de reg. iu. c.* 39. 1. *q.* 1. *Bal. l.* 5. *de iuſt. l.* 10. *C. de teſta. & 5. conſ.* 435.

lege, neceſſitas facit licitum. Non habet legem neceſſitas, ſed ipſa legem facit. Neceſſitas facit probabile, quod erat aliàs improbabile. Et propter neceſſitatem receditur à ſolitis iuſtè. Et id genus alia plurima. Neceſſaria raptio, & defenſio iſta fraudulenta aduerſus fuit ſceleſtiſſimam coniurationem, & capitalem offenſionem. Et neceſſariæ defenſioni nihil non condonatur. Et contra ſceleſtiſſimum bellum nihil eſt, quod non iure rependi poſſit. Nihil non licet aduerſus internecinum. Quid argutaris, actor? Ad quædam non debere nos per vllam compelli neceſſitatem? Probè. Sed an hoc tale eſt Romanorum factum? Hoc docendum. Doctum contrarium eſt. Etiam, nec neceſſitatem meis fuiſſe, tentas? Et in aſylo fingis copiam fæminarum, & ab Alba acceſſis? Scilicet ea eſt huius ſexus audacia, vt ſuas & fæminæ fugerint ciuitates. Scilicet ea eſt huius ſexus occaſio, vt multæ vertere ſolum cogantur. Ridiculè creditur, magnam aliquam ad aſylum fugam factam fuiſſe, ſiue fæminarum, ſiue hominum. Fæminarum copiam â patribus Albanis, ab auo rege arceſſis? Et neſcis, diſſidia eſſe aduerſum colonias ſolere parentibus? Neſcis, Albam imperii æmulam Romani exſtitiſſe? At iſta mox tibi aperientur. Tu, mihi Tyrios relictos crudelitati Alexandri à Pœnis colonis, narraſti. Magnum Romuli animum vereri

ſenex

ſenex Numitor potuit: qui antea & per inſidias fratris de regno fuerat pulſus: & videbat, repeti iuſtiùs per Romulum poſſe à ſe regnũ, quod & per Romulum reſtitutum ſibi, & donatum fuiſſet. Metiris tu tenuiter regum pectora, atque conſilia ex noſtris priuatorum. Nobiſcum ius valet gratitudinis. [b] principes odio habent, quibus ſe debere intelligunt. Nobis cara illa nomina, & arcta vincula cognationum: quibus nihil eſt in terris maius. ſed principibus maius quid eſt, & habetur: cui iſta omnia poſtponãtur: principatus. Romulum non veritus eſſet Numitor: qui iuuenem vidit imperii cupiditate ita flagrantem, vt mortem exſpectare ſenis longum cenſeret, & noua ſubitò regna quæreret? Et quem vereretur, miſiſſetque à ſe libens, iuuaſſet nunc; & creſcenti eius, & iam vicinis verendæ potentiæ manum non ſubtraxiſſet, attuliſſet opem? Iſtæ ſunt potentiſſimæ coniecturæ, quæ à propria rerum natura, & ab experientia deſumuntur quotidiana. Nihil dico, ſi potuit auus dare fæminas: quæ patriam nollent deſerere, animal intra tecta ſuetum, domique naturali verecundia veluti affixum. Nihil, ſi potuit rex Albæ, ciuibus non volentibus, auxilio nepoti eſſe. quod à conditione regum priſci illius æui facile fuerit denegare. ciues autem Albanos noluiſſe, fæminas dari, factum vicinorum plus ſatis oſtendit: quorũ

b *Commin.* 5

nec alia erga Romanum creſcens imperium affectio eſſe, & cauſſa valuit. Nolebant, cum creſcere regem, qui ipſis ferret ſe aliquando regem: & quem ipſi regem nollent, aut per fœminam inſertum ſtirpi regiæ; aut ſpurium ortum; aut transferentem aliò decus regni, & ſedem. Ecce iterum, & meliores cauſſas tibi, propter quas, abſque culpa ſua omni, Romulus Albæ non regnarit. propter quas & quæſierit alias ſedes. in quas miſſuſque ab auo fuerit: qui ſceptra Romulo ſua relinquere non potuerit. Ecce autem, quod modò quærimus, neceſſitatem habes Romanorum, quærendi à vicinis connubia. Aut habes Romanorum probam, humanamq́ue voluntatem: qui neceſſitudinem, & amicitiam cum vicinis quæſierunt maximè petitione iſta, & iſto facto connubiorum vel raptorum. Nam eſt à veriſimili alienum aliud, vt hinc quæſita fuerit belli occaſio. quaſi aliæ multo iuſtiores, & iuſtitiæ euidentioris ad bellum deeſſe cauſſæ potuiſſent. & quaſi alia ſit aut fertilior, aut paratior ſeges, quam occaſionum eſt belli. Bellum inferre propter negatas nuptias potuerunt, & inſuper aggeſta probra. Bellum ſi prouocare, non extorquere potiùs neceſſitudinem, voluiſſent: cur ille raptarum delectus virginum: vt tanto videri minor læſio poſſet? An verò vnum Minutium, auctorem non adeo aut re, aut nomine magnum

iſthic

iſthic ſequemur? [c] Nam alii de vna vix Herſilia ſcribunt nupta: de qua vna & capi Minutii illa poſſunt, *& nonnullas de matrimonio raptas*: alioqui ſolas rapi virgines, & à viris lædendis, & à mulieribus abſtineri (quæſita belli occaſione ſcilicet) iuſſum. Quamquam nec fraus magna, raptis mulieribus, in illa matrimoniorum infirmitate: & in illa confuſione rapiendi, vbi profeſſas mulieritatem vix diſcreuiſſes. Illa confuſio eſt raptio ſine more: quam Virgilius dicit. An & Virgilius, Romanæ gentis profeſſus laudator, hic Romanos vituperet? [d] Sed ſine more, id eſt, præter quotidianam conſuetudinem, & vſitatam rationem. [e] *Tempeſtas ſine more fuerit*, &c. quæ ait alibi: quicquid ibi ſcribant Grammatici. Eſt ſine ordine, & legitimis ſolennibus, & ſine ceremoniis poſt inductis: [f] *Queis neque mos, neque cultus erat*: vt ait alibi. [g] Et vt Ouidius eodem ſenſu *ſine lege*, dixit. *In quem quæque inciderant raptæ*: inquit Liuius. Hic eſt mos, exemplum non eſt: vt *ſine more* Seruius interpretatur, *ſine vllo exemplo*. Imò enim nec ſine exemplo fuit raptus. vt hoc ipſum explicat Dionyſius. Quamquam & hoc ipſum quid eſſet, ſi ſine exemplo eſſet? [h] *Delectabatur Duillius crebro funali, & tibicine: quæ ſibi nullo exemplo priuatus ſumſerat. tantum licentiæ dabat gloria*: inquit Cato. Cogebatur Romulus ad vim confugere, & ad dolum: vt ſibi nullo

c *Sext. Vict. Polyen.* 8. *Seru.* 8. *Æn.*
d *Cic pro Muræ. Seru. Æn.* 7. *l.* 32. *de legi.*
e *Vir. Æn.* 5
f *Virg.* 8. *Æn.*
g *Ouid* 1. *de ar.*
h *Cic. Cat.*

exemplo raperet mulieres alienas. tantum licentiæ dabat neceſſitas. inquam ego. At Picenus, nec excuſare neceſſitatem, quæ exemplo, auctoritateve àut generali, aut ſpeciali non affirmatur. & factum hoc ſine vllo exemplo, & vituperatum ab omnibus. Quæ ego nego omnia. Propter neceſſitatem receditur à ſolitis. Factum hoc neque ſine exemplo, aut auctoritàte eſt, certè generali. Nam quid Dionyſius ſcribit? Quod illud cum Beniaminitis factum eſt? Quæ Iuriſconſultorum auctoritates licere per dolum, ac furtum conſequi ius ſuum? [i] Etiam nec eſſe raptum, nec damnari oportere, ſi quod eſt aut iuſta, aut etiam iniuſta raptum cauſſa. Sed hîc iuſta fuit. etiam iuſta, vel ſi amor mulierum fuit. [k] *ſi modò nomina rebus Addere vera placet, non hic iniuria factum, Verùm amor eſt. neque erit nobis gener ille pudori*: ait Iupiter de raptu Proſerpinæ. [l] Et Piſiſtratus filiis, qui grauiſſima malorum meditabantur in raptorem ſororis: Quid, inquit, hoſtibus faciemus, ſi hæc amatoribus noſtris fecerimus? Tu rides, Picene, deos illos. Et benè rides, ſed mihi, qui tecum rideo: ſed non illi tempori, quod illos venerabatur deos: & ad quod dirigi præſens iudicium debet. Imò nec rides, ſed excandeſcis: & ſacrilegium accuſas: quod Conſi Dei conſilium ſceleri huic obtentum ſit ſceleroſiſſimo. Animum rege tamen. cogita, ſtratagema hoc fuiſſe

i *Bald. 4. con. 345.*

k *Ouid. 5. Metam.*

l *Polyb. 5. Val. 5. c. 1. Plut. apopht.*

fuiſſe Romuli ad animandos ſuos: & cōmentum illis religionibus ſacrilegum non exſtitiſſe. Ita reſponſum & hîc de ſacrilegio ſit. Sed & reſponſum de omnibus eſt per omnia. Neque enim exſpectas, (ſcio) vt dicam etiam de Propertio: qui ſuum caſum conqueritur, raptæ ſibi amaſiæ: itaque deos, itaque aſtra crudelia vocat. Et ergo concludam cum Plutarcho.[m] Raptus admiſſi à Theſeo (inquit) honeſto carent velamento. nam ſæpius, & nec nubilium, & citra neceſſitatem admiſſi. at Romulus ſemel, vnamque ſibi aſſumpſit: & neceſſariè coactus ad raptum eſt. Magnæ & meminit charitatis, qua habitæ raptæ. Addit, ſic factum, quod quærebatur, vt coniunctio cum vicinis eſſet.[n] *Herſiliam cerne, hirſutos cum ſperneret olim Gens vicina procos, paſtori rapta marito: Preſſit leta thorum, & ſoceros reuocauit ab armis.* & per eam coniunctionem mox potentia exſurrexit omnium maxima. Sic eximium factum, & prudentiſſimum ad ſocietatem hanc laudat.

m *Plut. co. Th. & Ro.*

n *Sil. 13.*

Nunc in ipſo iſto bello Sabino proditionem Tarpeiæ virginis facit ſtratagema Romanorum Picenus. Romanos, veluti columbas veniente aquila, Sabino ingruente fingit exanimari. Ego verò vaniſſimam hãc partem accuſationis audenter affirmem. Quid enim vt Romani, quos vafros cenſet, & callidos, humeris puellæ rem tantam appoſuiſſent? Et

in manu fecerint hoſtium, vt tenere arcem, neque adſeruatis cum puella conuentis, valerent? Ecquis hominum ineptiſſimus ita vnquam confidit hoſti? Et non, quod factum eſt ſæpius, Romani in arce inſidias collocaſſent? Potuit commentum ineptum inire mulier-cula, ſed viri numquam inierint. Et hoc igitur dixerit de ipſa Tarpeia Dionyſius. Et Tarpeiæ bono animo ſolennia debita ſic ſint. Et ſic Romani conſtituerint ſolennes inferias. Aut quid etiam ſi Sabini: qui puellam contra pacta cæciderint: itaque placare illius manes voluerint? Videamus tamen de iuſtitia. Licebat certè Romanis illa, quali quali, fraude vti. Sed non vſi. Itaque condemnatur Tar-

o Sil. 13. peia iam non ab vno: o *illa autem, quæ conditur præcordia roſtro alitis. En quantum reſonat plangentibus alis Armiger ad pœnas veniens Iouis, hoſtibus arcem Virgo, immane nefas adamato prodidit auro Tarpeia. & publica reſerauit*

p Prop. 4. eleg. 4. *clauſtra Sabinis.* p Et non aurum tamen adamatum, ſed Tatium regem alii latiùs canunt. Quamobrem Sabinos accuſes tu, qui per tur-

q Virg. Ciri. & Ouid. Metam. 8. pe lenocinium exercent bella. q Iuſtus ille Minos, arbiter conſtitutus mortalium (vt finxerunt) æternus, abominatus aliam eſt, quæ per ſui amorem itidem aperire ſibi arcem volebat. Cum Sabinis mox quid tentatum ſit aliud, præter pacem, à mulieribus, ſiue ſponte inferentibus ſe inter volantia tela, ſiue legatis,

gatis, noſter diuinaculus explicet. Nobis nihil conſtat aliud, quam quod traditum ab auctoribus eſt. Sed Romanis hîc Picenus timiditatem exprobrat. rectiùs Sabinis præter lenocinium, de quo diximus; & præter mercaturam, quæ aliena bellis eorum temporum; etiam impietatem, & inreuerentiam religionum exprobraturus: [r] qui, nihil deos reueriti quibus Romani operabantur, vrbem ſolutiorem oppreſſerunt. Hoſtes crudeliſſimi, & impiiſſimi ferias religioni hoſtium vel inuiſiſſimæ tribuunt.

r *Prop. 4. eleg. 5.*

Nos tamen cum longa accuſatoris oratione longiores iam ſumus in Romulo. Quid fieret? Sic reis duplum temporis eius ad orandam cauſſam ſuam tribuitur, quod accuſationi datum ſit. Sic decet in ſeminibus ponendis Romanæ ciuitatis elaborare pleniùs, vt ſurgat faciliùs, tamquam à robuſtis radicibus arbor, eniteat feliciùs, conſiſtat firmius. Sic ſequentur deinceps omnia breuiora multo, & expeditiora. Atque de plurimis quidem Romanorum bellis ſtat in partem noſtram tacita accuſatoris confeſſio: qui in bellorum numero innumero de pauculis tantùm diſſertare auſus eſt. Sed vbi tamē homini mens, quum à Fidenatibus exorditur? Non ipſi igitur Fidenates bellum concitarunt per rapinas, & populationes? [s] At ſcribiit fidus ille, & cautus ſcriptor, Liuio prælatus, Floro incō-

s *Dionyſ. 2. Liu. 1.*

parabiliter præferendus. Quis hic Florus, vt ei contra Liuium, & Dionyſium fides detur? Imò ager aliquis Romanus fuit: ſi numquam colonia educitur ſine agro. quod antea dictũ eſt. [1] Et Strabo agrum aliquem Romulo tribuit: tantum abeſt, vt neget cum Floro glebam. Aut num iſte loquitur hyperbolicè, & de minutulo modo intelligit? Et tamen poſt Ceninenſes, Antemnates, Cruſtuminos victos, & colonos vbique factos, etiam & poſt Sabinos in ciuitatem receptos, latuſque fuerit agri Romani modus, neceſſe eſt: de quo itaque rapere, prædas abigere Fidenates potuerint. Iſta ſic itum contagione per alios proximos: qui, creſcentis ciuitatis inuidi, vexare Romana arma non deſtiterunt: donec victi, & ſub imperium facti ſunt omnes. Sic itum in Veientes. qui bellum Romulo mouent, calamitate cognatorum commoti Fidenatium: timore colonorum Romanorum perculſi, poſitorum Fidenis. Neque ego Veientum noto aut timorem periculi ſui à præſidio tam propinquo; aut commiſerationem, & ſtudium erga cognatos. Sed & Romani iuſtè cũ Fidenatibus victis egerunt, & mox Veientibus arma inferentibus reſtiterunt. Vt ſic iuſtum eſſe bellum vtrinque poteſt. Camerinis quis neget bellum factum iuſtiſſimè? Colonos Romanos, ſecum habitantes, ſuſtulerunt inſidiosè. Atque hæc bella ſunt Romuli per annos

1 *Str. 5.*

annos propemodum quadraginta: confecta (opiner) diebus non amplius quadraginta. O bellicoſum regem, & bellandi libidine *inſanum*! Etiam non vituperaueris cum iſto Romulum verbo, non. [u] Inſanũ eſt magnum. adi ad Grammaticos. [x] Audies enim, Regulum ſic laudari, *inſano pugnæ tendebat amore.* & Annabilem, *germanum furor acer agebat optatæ pugnæ.* Scilicet heroũ virtus, quæ multo excedit communem hominum, non niſi his verborum exceſſibus notari poteſt. Et hoc vrbis exordium: & Romuli regnum hoc eſt: ita cœptum, ita ductum, ita auctum iuſtè: occupatum vi, & armis; ſed abſque iniuria; vt vis, & bellum abſque iniuria quoque eſt. [y] Sic iuſtum aiunt & interpretes iuris Romanum imperium, quod conſenſu partim, & partim enſe quæſitum fuerit: [z] Sic theologi, & Auguſtinus, *Pro tantis bellis ſuſceptis, & geſtis, iuſta defenſio Romanorum eſt: quod irruentibus ſibi importunè inimicis reſiſtere cogebat non auiditas adipiſcendæ laudis humanæ, ſed neceſſitas tuendæ ſalutis, & libertatis.* Audis aliam neceſſitatem, quam quæ à te dicta eſt, accuſator, Romanorum bellorum, & Romanæ numquam quieſcentis ciuitatis. En, inquis, alterum teſtem: nec nominas: & iniuſtè facis. [a] nam eſt inauditum, teſtium, & accuſatorum nomina non audiri, & legibus auerſum bonis omnibus. Iniquitas aliorum (ait Augu-

u *Seru. Eccl. 9 Georg. 1.*
x *Sil. 6. 11.*
y *Bal l. 3. lect. 3. ſi. de off. præt.*
z *Aug. 3. 4. de ciu.*
a *Pla. apolog.*

ſtinus) faciebat, vt bella iuſtè Romani gererent: & vt, iuſtè ſic gerendo bella, imperium adeo magnum compararent. *Poſt vbi pericula virtute pepulerunt, ſociis, atque amicis auxilia portarunt. & decenter his artibus Roma creuit.* Importunitatem, iniquitatem aliis tribuit Auguſtinus: neceſſitatem defendendarum rerum cariſſimarum, & iuſtitiam bellorum, & decentiam principatus parti Romanis. Sileat de iniuria Florus: [b] niſi eo verbo bellum intelligit non inſolitè. Sileat de Romulo, & regibus ceteris Minutius. nam probus oſtenſus Romulus eſt: & iam ceteri defendentur probi.

b *l.19. de capt.*

De bello Albano, Tullo rege & ſequentibus,

CAP. III.

TVllus ſequitur. *Hic ferocior Romulo, vndique materiam excitando belli quærebat.* Sed tamen dum iniuſtè fecerit nihil, tu reprehendere eum non potes. [a] *Sæuior ingeniis, & ad horrida promtior arma, Non ſceleratus tamen.* Sed tu reprehendere regem noſtrum non potes, propter affectus iſtos generis, auidum, auitæ gloriæ. Vt his ſtimulatum Tullum, idem narrat Liuius. Naturæ paremus omnes. *Continuò pecoris generoſi pullus in aruis altius ingreditur, & mollia crura reponit. ſtare loco neſcit.* A natura non datas vires fruſtra, intelligimus omnes: quibus veluti ſtimulis amor agitatur laudum, & conſcia virtus. Deprecata

a *Ouid. 1. Metam.*

cata omnibus eſt vox Themiſtoclis, quemadmodum trophęa illa Miltiadis in campis Marathoniis ſe ſomnum capere non paterentur. Sexcenta ſic ſunt. Sic philoſophis virtus eſt fortitudinis, etiam heroicæ, quæ amat in periculis eſſe, & omnibus horribilibus, vbi fulgeat, & vireſcat. Aut quis ille eſt potens rei alicuius, qui & non optet, & non quærat occaſionem oſtendendæ eius facultatis ſuæ: quam, naturâ magiſtrâ, non eſſe ſibi fruſtra velit? Hæc reprehendere Picenus non debuit: ne gigantum fraterculus, & facere contumeliam, bellumque naturæ videretur. Reprehendere natales nec debuit Tulli. Teneris, quæ ad natales Romuli reſpondebam? Etiam qui reges olim niſi paſtores? Et quo alio reges nomine dicti, quam paſtorum? et vnde fierent reges optimi, & verò facti ſunt niſi ex paſtoribus? [b] Quæ ſapientes viri explicarunt. Ceterùm & maiores Tullum nobilem vincunt Hoſtilii nobiles. Ceterùm de viri virtute videamus. & quæ eius non putentur, ei nec in iudicium attrahantur. In patres Albanos bellum mouit, Romanos reſides vt moueret in arma viros? Non hoc Virgilius cecinit. Et tamen, ſi per iuſtam occaſionem (huc, huc) quæſitum id eſt, non etiam reprehendes. Scilicet cum Ione, *nec torpere graui paſſus ſua regna veterno*: Et cum omnibus: qui norunt, hanc benè regnandi eſſe rationem. [c]

b *Plat. Joſe. Max. Serm. 11. Æne. Cl. Ale. Str. 1.*

c *Card. exc. Ner.*

Magnus ille accuſatoris noſtri auctor Cardanus in quinque cauſſis, quibus bellum iuſtè ſuſcipitur, hanc accenſet, vt milites in diſciplina contineantur.

d *Dionyſ. 3.*

[d] Ait autem Dionyſius, inuidiſſe Romanis Cluilium regem Albanorum: &, non habentem cauſſam iuſtam, aut probabilem concitandi Albanos ad bellum, curaſſe, fieri prædas: quod belli materia eſſet. Liuius actas narrat inuicem prædas: & negatam reſtitutionem ab Albanis prius. Vbi Tulli improbitas? Quod curarit callidè, vt primi negarent Albani reſtitutionem? Id neque accuſator exprimere auſus eſt. Nam licet liquidò, cauſſam ſuam procurare meliorem, aduerſariorum deteriorem. Et Albani erant audiendi prius, qui rapuerant prius. Cur non reſtituunt primi, qui primi rapuerunt? Aut reciperent ſua, qui reſtituere aliena negaſſent. Et ſic igitur ipſi agnoſcunt Albani à patribus ſuis iniuſtitiam & confitentur: *Ego, regem noſtrum Cluilium cauſſam huiuſce eſſe belli, audiſſe videor:* inquit Metius, Albanorum dictator. apud Liuium quidem, ſuſpectiſſimum accuſatoris. Sed & Dionyſius, (vt monui) laudatiſſimus accuſatoris, hoc idem de Cluilio conteſtatur. Adfirmetur ſuſpecti teſtimonium teſtis ab idoneiori. Hæc itaque belli ſuſcipiendi cauſſa. In autem gerendo quid eſt factum improbè à Tullo, aut crudeliter? Quid apud Liuium, Dionyſium, alios

huius

huius legimus rei? Picene: fortem decet eſſe, & diligentem in euoluendis, & euincendis criminibus accuſatorem: ſed mendacem, atque falſarium (non Mēmiam metuis?) eſſe non decet. Mendacium impudens, atque apertum, vt hoc tuum eſt de improbiſſimis, & crudeliſſimis rationibus Tulli in bello iſthoc, quas notarint hiſtoriæ, ne quidem ex parte accuſari, & in patrocinio rei ferendum ducitur. Apertum mendacium: quod apertis libris apertum eſt. Compoſitum trigeminorum certamine bellum eſt. Et in ea compoſitione manſiſſet, ſi tu dictis Albane maneres. Quæ enim de Albæ exſcidio tragice traducit accuſator, ea penitus vana ſunt. Pœna fœdifragorum poteſt multo eſſe maior. Albam diruit Tullus, parentem quidem: ſed ([e] vt ſolent cum coloniis eſſe diſſidia) & imperii æmulam. quod itidem adfatetur dictator Albanus. Et ego quidem fatear, coloniam omnem oportere honore proſequi metropolim ſuam: ſed ſi ſibi ab ea fiat bene. quod ſi enim male fiat, & ſecedendum ab ea eſt. Neq; enim coloniæ emittuntur, vt iis ſeruiant, qui relinquuntur, ſed vt ſint pares. [f] Quæ olim contra Corinthios Corcyræi veriſſime. Nam pars ciuitatis emittentis eſt emiſſa colonia: adeoque par. [g] At *Albani parentes* (audi tuum Oroſium) *ipſa ab initio Romani nominis germina perſecuti*. Iſti illi ſunt [h] parentes ſan-

e *Pla. 6. de legi.*

f *Thucyd. 1.*

g *Oroſ. 2. c. 4.*

h *l vlt. C. de pa. qui fi. ſu. diſ.*

guinolenti, qui recens natos abiiciunt. Illi illæ immanes feræ, quæ recens natos ſuos deuorant. Attamen Tullus ciuitatem renouauit potius, & in meliorem fortunam adſciuit, quam tranſtulit in Romanam, & multo quidem cum honore, ac iuris æqualitate. Plebem Albanam ciuitatis Romanæ fecit cum Romana plebe participem. patres Albanos patribus Romanis conſcripſit. Et itaque non tam periiſſe Alba videretur, quam in ſuum corpus rediiſſe. [i] Quod & hiſtorici dicunt. Mittit alia Tulli accuſator. Nec enim videt rimulam, vbi ſuos figere vngues reprehenſionis carptorios poſſit. Et ſic reliquos reges (ſententia neſcio qua generali contra omnes lata, accepta contentus) ſilentio multo inuoluit. Sed euoluo ego, nec patiar, aut in tempus conferri, aut ad laudem ſiue breuitatis, ſiue modeſtæ accuſationis referri, quod a mala liquido cauſſa eſt. [k] Bellum cum Fidenatibus & Veientibus habet Tullus ſucſus a Romulo. Cur? Negabant illi, ſupereſſe ſibi quidquam fœderis cum Romanis, mortuo Romulo. Quod & Latini reſpondent Anco mox de fœdere icto cum Tullo: & Tarquinio poſt de fœdere icto cum Anco. Et Etruſci reſpondent Seruio de his, quæ cum Tarquinio pepigiſſent. Et reſpondent Sabini Superbo de pactis cum Seruio. Quæ friuola cauillatio & eo iniquior: quo frequentior, & in maiori-

bus

[i] *Ior. de re. ſucc. Flor.* 1.

[k] *Dionyſ.* 3. 4.

bus rebus.[l] Ipſi Romani vtique ſtare debuiſſent conuentis Albanorum cum aliis, ſi alii petiiſſent. & obligatio eſt ex iure vnionis ciuitatis Albanæ cum Romana. Cur non igitur alii ſtare iiſdem conuentis debuerint? Soloque cum Romulo fuit fœdus Veientibus, quod fuit in centum annos? Et fœdera cum regibus, non cum populo Romano contrahebantur? Aut fœdera cum Romulo rege, non cum Romano rege cõtrahebantur? Relegatur formula fœderum, Bellum & Sabinis indicit Tullus. quod vtrinque factæ eſſent iniuriæ: & res nequidquam repetitæ eſſent. Sed Sabini ad Feroniæ fanum, mercatu frequenti, negotiatores Romanos comprehenderunt. ad locum, qui religione habuit tutos præſtare omnes.[m] in tempore, quod per ſummam libertatem congregare mortales ſolet. eos homines, quibus paſſim ſecuritas, & priuilegia ſunt contributa. Quid hic Sabini? *Suos prius in lucum confugiſſe, ac Romæ retentos.* De re tranſacta ante bis quadraginta annos, hoc eſt, de bis præſcripta, perque longiſſimarum bina tempora præſcriptionum, reſpondent. Etiam poſtquam Tatius in vrbem conuenit. Etiam poſtquam Numa omnium circa finitimorum animos fœderibus, ac ſocietate vinxiſſet. Et hæc Tullus. *Sequitur iactantior Ancus.* Qui Latinis deſpectus, Numæ nepos? id eſt, deſes quaſi vt auus intra ſa-

l *Decian. 2. conſ. 14.*

m *Alc. 5. conſ. 23.*

ſacella, & aras acturus regnum. *Incurſionem faciunt in agrum Romanum, & repetentibus res Romanis ſuperbe reſponſum reddunt. Sed medium erat Anco ingenium, & Numæ, & Romuli memor.* Et itaque iactantior: qui vnus duorum præſtantiſſimorum regum gemina virtute fulgebat belli, & pacis. [n] aut vir ſane popularis, & qui fauorem amaret populi: vbi laus hæc prima regis iſtius eſt. [o] Etiam iactantia ſui non vituperetur, quæ ſæpe neceſſaria eſt vt hic, quum vindicanda eſt noſtra à calumniis exiſtimatio. Verumenimuero Ancus iam non vituperatur ab accuſatore: ſed laudatur: qui, iure inuento feciali, iniquitatem deceſſorum ſuorum damnauerit. Et hic dicitur à Seruio honorato teſtimonium. Quem & ego quidem honorem bonum, & honoratum Grammaticum. [p] At quis mihi aurum Seruii colliget tot inter ſordes interſperſum, & dicat, Seruius hic eſt? At oſtendimus nos, nullum illatum à Romanis bellum hactenus non iuſtiſſime. At vero Lactantii verba non moror. Afer ille, non à Firmo Piceno, vt auctor neſcio quis de Piceno nuperius putat. Oſtendemus & reliqua (quod contra illum ſit) bella Romanorum iuſta. Interim Afer: & Afrum item, qui ſe præſtantior incomparabiliter, contra habet. Auguſtinum. Non audiſtis? Noli illud ridere Africæ. [q] Ille Seruius ſic deprehenſus alibi gratificatur huicine

genti:

n *Seru. 6. Æn.*

o *Plut. quo. q. p. ſe lau. Card. 3 de ſap.*

p *Mag. 1. Miſc. 2.*

q *Iuni. Tert. de pal. c. 1.*

genti. [r] Sic Afri dicunt Africam decus terrarum, Audiuimus nunc tres cauſſas, cur bellum Ancus Latinis fecerit, ſui deſpectum, fœderum reiectionem, rapinas. Quæ ſingulæ iuſtæ. Et quod Latini negabant, nihil ſibi cum Romano imperio, etſi ſibi fuiſſet cum Albano, ſanc iniuſtum erat perſpicue, ſane iniuſtum. [s] Nam aut vnita ciuitas Albana erat Romanæ, & ſubdita: atque quæ omnia erant ciuitatis Albanæ, tranſierunt in Romanam; maxime quando & exſtincta Albana erat. aut duæ hæ ciuitates erant ſimul vnitæ: & Albanæ igitur adhuc ſtanti cur non paretur, vt prius? Vere tamen exſtincta hæc erat, in Romanam tranſlata tota funditus. Dicam definitiones iuris hic aptas? Si paterf. arrogatur, omnes, qui ei ſubſunt, veniunt ſimul in poteſtatem arrogatoris. Capellæ, & beneficia Eccleſiæ, quæ vnitur, tranſeunt in poteſtatem, & qualitatem Eccleſiæ, cui vniuntur. Si euincitur Eccleſia, cui fit vnio, etiam vnita euincitur, &c. Et ſic bellorum (vt dico) iuſtæ cauſſæ. Bellatum ciuiliter, & more antiquo miti: ait Dionyſius. Finitum bellum ſolenni more Romano, victis in vrbem adſumtis, & collocatis. Atque hæc Ancus.

r *Sext. Vict.*

s *Eug.* I. *conſ.* 43.

Vis, & Tarquinios reges? Priſco bellum à Sabinis illatum prius, & deductum ad portas vrbis, quam, non dico, res eſſent repetitæ, & ipſum indictum, ſed ne intellectum qui-

dem eſſet. Etiam Latinis tulere aduerſum nos auxilia. Et itaque cum Sabinis bellatum. Bellatum cum Latinis: qui fœderibus cum deceſſore ictis abnuebant perſiſtere. Bellatum cum Etruſcis: qui ſe cōtra ſteterant cum Latinis. Hæc Priſci.

t Dionyſ. 4. [t] Seruii bellum memoratur cum Etruſcis geſtum: qui nihil ſibi cum Seruii imperio, nihil cum ſocietate; nihil cum amicitiis eſſe dicebant: quæ cum Priſco pepigiſſent.

Sic & Superbus iuſta mouit arma in Sabinos: qui, ſolenni hoc ſophiſmate, poſt Seruii mortem detrectabant pacta cum rege, & Romano populo. Quamquam iſtum regem ego non tuear: quem populus ſemper eſt deteſtatus. Sed dicendum ſit tamen, mouiſſe illum iuſta arma in Pomptinos: qui legatis noſtris res repetentibus reſponderunt ſuperbe. hoc eſt per facinus, & ſcelus ingens. [u] vt ſuperbia apud maiores ſic accipitur. & vt ſic Tarquinius hic eſt Superbus cognominatus. Mouit in Gabinos, & Volſcos: qui cōtra ſe pro Pomptinis arma tulerūt. Quid ais fraudem in Gabinos malam? Fraus in hoſtes eſt bona. Minime Romanam dixiſſes cum Liuio: & viciſſes non magnanimam, non heroicam: ſed nec vinceres propterea improbatam gentibus, aut aliter iniuſtam. Ergo is quoque nec, *vt iniuſtus in pace rex, ita dux belli prauus fuit. quin ea arte æquaſſet ſuperiores reges, ni degeneratum*

u Seru. Æne. 11.

in

in alijs huic quoque decori affuiſſet. Audin' quale tuum argumentum à ciuilibus geſtis ad externa? Ais, Romulum ſenatorum manibus diſcerptum. *manauit enim hæc quoque, ſed per obſcura fama*: inquit Liuius. Quæ valida probatio eſt accuſatoris, maxime accedente conuicio Maximi: quod & ab eadem eſt fama. Et quiſquam mortalium credat, agi ad illum modum cũ Romulo potuiſſe, vel ſi terıæ miſceri cælum contigiſſet, qui trecentis ſtipatus ſemper militibus ſtudioſiſſimis cingebatur? Ridet aduerſarius, ſublimem raptum procella, & tranſlatum in cælum. Atque ego de cælo etiam rideo. Sed procella cur raptus non fuerit? Id affirmat Plutarchus, & aliis quidem exemplis allatis. [x] Id magicum factum affirmant alii. an vero hoſtis iniqui magicum? an factum dæmonis, qui nouum excitare idolum voluerit? an etiam ipſiuſmet Romuli? cui aut philoſophi illius fuerit mens, qui in fornacibus Ætnæ induere opinionem voluit diuinitatis; aut etiam mens Alexandri, qui in fluentis Babyloniæ ſibi idem deſtinarat: nihil hoc ad iuſtitiam, quam hominum quærimus. Si ſibi Romulus magnus, qui ſibi ciuitati ſuæ animos facere voluit ſapiens, patriæ amans. Si Romulo dæmon maleficus: quis vi maiori obſiſteret? Si maleficus hoſtis, & hoſtis quoque eſt iniuſtitia. quæ in genere iſto quum eſt frequentior, hic quoque fuerit veriſimilior.

x *Bod. 2. dæm. 4.*

Tullus magicis item, procuratis male, periiſ-
y Seru. 12. Æn. ſe narratur conſtantius. y Aræ apud maiores
non incendebantur: ſed ignem diuinum eli-
ciebant (hic Iouis illius Elicii) precibus: hæ
male conceptæ mortem cum igne eliciebant.
Atq; ſic facere dæmones ſoliti: vt ſunt æmu-
latores Dei veri. z qui filios Aharonis, ſacra
z Leu. 10. 2 Sam. 6. ſua non rite tractantes, immiſſo à ſe igne in-
terfecit. Et illum interfecit, qui nutanti arcæ
a Ouid. 2. Triſt. 1. & 1. de Po. l. 7. Met. 3. manum admouit imprudenter. a *Scilicet in
ſuperis etiam fortuna luenda eſt. Nec veniam,
læſo numine, caſus habet. Omnis & in magnis
culpa deos ſcelus eſt.* Sic rectius, quam ille, at
*bene ſi quæras fortunæ crimen in illo, Non ſcelus
inuenies: quod enim ſcelus error habebat?* Sic eſt
de Tullo. Tum faceſſat hinc teſtimonium Zo-
naræ. Ancus autem ſi inſidiis periit, an ilico
inſidiæ à Tarquinio extiterunt? De inſidiis
præſtat nobis (fateor) aliquod argumentum
Plutarchus, neque tamen aut expreſſum eius
de Anco eſt teſtimonium, aut de Tarquinio
vllam præbet coniecturam. Et Tarquinius
cur vituperetur, ſi regnum, nemini debitum,
at patens omnibus, affectat à populo, hoc
eſt à domino? Et curat, ſe, non impuberem
Anci prolem, præfici regem bellicolæ, & ia-
ctatæ tum ciuitati? Cur ille, cur Seruius re-
gni audiant inuaſores? *Seruius tanto eiuſdem
conſenſu populi electus, quando haud quiſquam
alius ante rex declaratus eſt, & voluntate pa-*

trum

unum a principio ſtatim regnauit. Huic proles regia Priſci non obiicietur: quæ regnare etiã fuiſſet dignior. [b] Nam & populi beneficium nec eſt dignitati cuiuſquam obſtrictum: [c] & nec filius, nepoſve Priſci Superbus fuit: ſed aut filius, aut nepos fratris, qui Collatiæ in præſidio derelictus. Superbus vere regni inuaſor & quem ferre populus nequiit. & cuius vnius ſuperbia fuit cauſſa, vt ipſa quoque regia dignitas tolleretur. Quid hic arrodit Oroſius? Quid ad te, quid hic, aut ille de re velit facere ſua? Regnum populi erat. Regnũ habere populus noluit. Clamat anus Sicula, ſe veteri progeniem patribus vitioſiorem. Et hoc quoque probat Picenus argumento, reges omnes improbos exſtitiſſe, quod ſtatum ipſum regium paſſus diutius non eſt populus. Et hoc quoque ſic torquet extra ciuitatem, quia non ſic ſint habitus animi, vt veſtes variabiles facile, & momento. At boni oſtenſi ſunt omnes. Quid argutamur? *At libertatis originem inde magis, quia annuum imperium conſulare factum eſt, quam quod diminutum quicquam ſit ex regia poteſtate, numeres. omnia iura, omnia inſignia primi conſules tenuere.* Et hæc infantia populi Romani eſt, innocentiſſima. Deſine, tu accuſator, tragica ſcelera, patricidia infanda clamitare. Non hæc Pelopis regna. Non hic crimen per ducentos potes notare annos. Hæc infantia populi Ro-

b *Cic. pro Mur.* 8.
c *Vall. ind. Liu.*

d *Serv. 8. Æn.* mani.[d] quum is, veluti in cunis Hercules angues nouercæ aggreſſores robuſta ſtrangulauit, ſtrauitque manu, ſic vicinos illos inuidiſſimos, inquietiſſimos, etiam Albanos, non patres amplius, at ſæuiſſimos vitricos, fregit, domuit, adegit ſub imperium; docuit, eſſe quietos, & ſibi obtemperare melioribus.

Bruti, Sceuola, Africanus, & alij.

CAP. IV.

HInc verius, & certius agitur de geſtis populi Romani: quippe iam liberi. Sed liberatori Bruto ſtatim obloquitur accuſator. Obiectat inhonoram ſimulationem fatuitatis, proditionem in cognatum regem, perfidiam in collegam innocentem. Nominat autem mihi Socratem: qui oratione, ſibi a Lyſia compoſita, vti noluit.[a] Sed tamen ne licebat Athenis, alterum alteri patrocinari, adeoq; nec fraudem iſtam facere legi, & alterius vti alterum oratione.[b] At ad diſſimulationem dicam Vlyſſem? qui mentitus eſt inſaniam. dicam Metonem? dicam Solonem? [c] dicam, qui finxit ſtultitiam multo luculentius, Dauidem? *Stultitiam ſimulare loco, ſapientia ſumma eſt.*[d] Duplex eſt ſapientia: & ſcribunt, qui ſcribunt de ſapientia: & qui ſapientiſſimos hic illos appellant, Vlyſſem, Solonem. Neque vero par Socratis cauſſa, & Bruti eſt. vt oratio quoque oſtendit aduerſarii. Ille enim anteactam vitam bene multam infamaſ-

a *Quinct. 2. c. 16.*

b *Plut. Alci. & co. So & Popl. Iuſt. 2.*

c *1. Sam. 21.*

d *Card. 3. de ſap. Cic. 1. de off.*

famaſſet, & ſæpius traditam aboleſſet doctrinam de contemptu mortis huius: & vir auctoritatis ſummæ exemplum edidiſſet omnibus periculoſiſſimum.[c] Non hac noſtra (Eleazarus inquiebat Macchabæicus) ætate dignum, & canicie, ſimulare: exemplum relinquere aliis ignobile: & meæ maculam ſenectuti comparare abominandam. Is aiebat, quod & tu argumentaris, Picene, propter paululam iſtam, & momentaneam vitam nō oportere leges Dei deſerere: qui iudex nobis æternus eſt. Ceterum neque Bruti factum, quale Eleazari, erat. neque nobis defendendi Romani ſunt ad Dei legem: qua & Romani condemnantur, & Græci, & barbari. Laxius hoc iudicium datur. Et Brutus igitur in ipſo ætatis ingreſſu magis habuit de futuro, quam de præterito cogitare.[f] Venit autem mihi in memoriam Cato Vticenſis: qui per mortem quidem ſibi fugam à ſeruitio fecit: filio tamē, & aliis ſeruiturem ſubire ſuaſit, & in meliora ſe ſeruare tempora reipublicæ. Neque enim alii, vt ipſe, infracta ſemper vſi libertate eſſent: ſed ceſſerint temporibus ſæpe, & tempeſtatibus: aut in experimentum nullum antea venerint. Quæ & M. Tullius pro ſe, pro aliis, qui verbis efferebant Catonis facinus in cælum, nulli imitabantur. Ad ſectam Stoicam, & perſonam Catonis, adque perſonam Socratis hæc pertinent facta.[g] Et ne neſcias

c 2. *Mac.* 6.

f *Dio.* 43.

g *Dio.* 38.

tamen, Picene, ipſe etiam Cato deſeruit ali-
quãdo propoſita ſua, ſiue vincente maiorem
illum infirmitate humana, ſiue quia nihil à
pertinacia ſua commodi videret publici, ſo-
lum ſuum incommodum. Etiam natus, edu-
ctus Cato in ciuitate libera at Brutus in ſer-
ua, ſub tyranno. Vt impar ſit ſemper à Cato-
ne, & ſimilibus ad Brutum ratio. Brutus & in
patriæ commodum ſimulauit, & per com-
modam mox occaſionem iuuandæ patriæ et
mox fatuitatis ſimulationem fortiter poſuit.
Semper cogitauit de commodo patriæ: quod
res omnes geſtæ ſequentes oſtenderunt lu-
culenter. Quid mihi oſculum terræ latum
criminaris? Non illud neceſſarium, ne præ-
ueniſſent Tarquinii? Non neceſſarium, vt
nouum regnum, conſulare ſuauius, ipſe in-
duceret? Etiamne perfidiam fideliſſimo pa-
triæ vindici obiectare? Id vero neque iuſti eſt,
neque vehementis accuſatoris, ſed abſurdi,
& impotentiſſimi calumniatoris. Nam de ty-
ranno quid dicã? Nullum eſt ius, quod quam-
quam arceat à pernicie ipſius. [h] vt pleni ſunt
omnes omnium auctorum ea de re libri. Et
de auunculo quid reſpondeam: Exuiſſe ne-
ceſſitudinem iſtam, & abiecisse auunculi no-
men auunculum prius: qui Bruti fratrem oc-
ciderat. Neque Brutus alter, huius progeni-
es, certe imitator, aut vituperatur hic, aut vi-
tuperari poteſt. Siquidem nec eſt verum, Ca-
ſit

h *Sauon.* 10. *epit.eth.*23.

ſari eum exſtitiſſe ingratum, cui debebat nihil. vt hoc Seneca cenſet. de quo auctore retulit tam multa verba accuſator. In ius dandi beneficii iniuria venerat Cæſar. ait Seneca.[i] Et hoc beneficium eſt latronum, commemorare poſſe, iis ſe dediſſe vitam, quibus non ademerunt. Imprudentiæ damnat Seneca Brutum, & alius non nemo hodie. Belle ſane poſt exitum. Sed ſi recenti adhuc tyrannide, & nullis ei comparatis ſubſidiis, ac munimẽtis tempus eiuſdem oppugnandæ, atque tollendæ non erat: an firmato poſt ſucceſſore Octauio idem fuiſſet? quum aut ſuperfuiſſet nemo, qui aut vidiſſet libertatem, aut ſeruitio non inſueuiſſet? Viden', Caligula occiſo nec potuiſſe libertatem reſtitui? Sed & poſt crudum hoc ſeruitium Cæſaris, Octauii longas fraudes, Tyberii libidines, Caligulæ furores eduxerint pauitantem, & ſtolidum hominem Claudium ad faſtigia dominationis. Verum ſi iudicium iſtud iudicandum fuiſſet, quum puer eſſet Octauius, & pugnabant inter ſe Iuliani: aut quum obſeſſa Italia à Sexto, Oriens totus ad vſque littora maris ſuperi tenebatur à Bruto potenter: aliam dixiſſemus ſententiam ſemper in eum diem, qui poſtremus Bruto, & [k]improſpere (non imprudenter) repetitæ libertati fuit. [l] Sed iniquiſſima hæc eſt ratio iudicare ab exitu. Sed iniuſtitiæ (quæ propria modo agitur cauſſa) damnatur

i *Cic. phi. 2.*

k *Tac. ann. 1.*

l *Plin. 5. Ep. vlt. Plut. Cra.*

Brutus: qui optimam, & neceſſariam reipublicæ formam ſubuertit: & ſuſtulit principem, in quem iurauit. De optima tamen forma vnde probatur?[m] Eſt quidem monarchia ceteris dignior: ſed non propterea melior eſt, & ſemper aptior. Aut etiam, quod de regio ſtatu diſputatur, id de tyrannico, qui erat Cæſaris, & qui eſt omnium deterrimus, etc. Aut quæ audiuntur aliquando de ſimplici regio ſupra ſimplicem optimatum, eadem ſupra vtrumque mixtum & populi, qui Romanus, & qui eſt omnium optimus, vera erunt? Erit vnde illa neceſſitas monarchiæ probatur? vt credere ita poſſimus, optimam hanc eſſe fuiſſe pro illorum temporum occaſione: & non tam interiiſſe ciuitatem, quam renatā in melius. Imo enim imperium illud ampliſſimū, diffuſum per varias, & feroces gentes plurimas, rectoribus indigebat plurimis, & diuerſiſſimis. Quid Q. Catulus, M. Cicero, alii eiuſcemodi viri optimi, & præſtantiſſimi artium pacis in bellicoſis prouinciis valeant? Quid Marius, quid ipſe Cæſar, alii alieni ſtudiis pacis in procurationibus pacatis, & onoſis? Sed & arduum ſemper, & ſubiectum fortunæ, nec vnius mentis moles, regendi cuncta onus: & plures facilius munia reipublicæ ſociatis laboribus exſequûtur. Vt ita pro magnitudine eius imperii, forte infideliter, at digne Tyberius diſſerebat. Oſtendunt ſequentia

m Pic.10. ci.ph.11.

Google

tia tempora veritatem orationis: quum cogerentur ſæpiſſime imperatores adſciſcere ſibi collegas imperii: qui rem regerent ſuam, non ſerui procurarent vnius domini vtilitatem. Et ſic illud imperium partitum ſæpe in plures fuit. Tantum vera poteſt neceſſitas ſupraque naturam regni: quod (& vulgo dicitur) non capit duos. Sic eſt, ſic in imperio Europæ, Africæ, Aſiæ. Vt ſi princeps pede premat Aſiam, iam Europa aſſurgat, & Africa. quod vides, ſedentibus Conſtantinopoli imperatoribus. Vt, quum ruptis obiicibus, & aggeribus hinc atque inde, inundet aliqua fluuius, neceſſe eſt: dum illi vbique obſtruere nequit agricola. ita imperio illi factum certis per inundationes varias barbarorum, fruſtra excurrentibus principibus in diuerſa terrarum, impotentibus ad omnes partes ſimul ſtare, & obſiſtere contra. Non mihi vnas Aſiaticas gentes ampliſſimas, & regnatas vnius imperio diutiſſime quiſquam commemoret.[n] Molliores enim illæ, & vt facie, ita moribus vbique ſibi ſimiliores. At ſola Europa, imperii Romani pars, quantam habet diſſimilitudinem? quantam vbiq; difficultatem? Non mihi afferat Dion, popularem ſtatum, euectum ad imperium magnum, recte eſſe non poſſe. Neque enim magnitudo perdit, ſed praui mores perdunt formam reipublicæ. Nihil dicis de ratione, quam nominas,

n *Hipp. de aer. aq.*

Dion, pro aſſertione tua. Nihil de experien-
tia dicis. Reſpublica Carthaginenſis, & Ro-
mana ſtetere diu. Stetere diutius, quam mi-
nores aliæ. Aſpice ad Græculas tuas. Mem-
men decet eſſe breuem. Adi ad Ariſtotelem,
o Ariſt. 3. qui vnus docet omnes: ° & qui reſpondet ti-
polit. Pice. ci. bi, imo in maioribus ciuitatibus non facile a-
ph. 13. liam, quam popularem poſſe eſſe regnandi
formam. Tu autem accuſator quid agis? Ais
mox tyrannum Cæſarem. Ius autem iuran-
dum tyranno præſtitum obligat? Vbi iuſtitia?
p l. 31. depo. Hæc eſt tribuere cuique ſuum. P Sed latroni
ſceleſtiſſimo non debetur, quod illi nūc pro-
mittitur iuramento. Vbi iudicium? Abeſt
mens tyrannum expaueſcentibus. & itaque
iure legitimo omnia reſcinduntur, iuraque,
quæ ſub tyrannide geſta ſint. Vbi veritas, re-
liqua iuriſiurandi comes? ſine quibus nec eſt
iuſiurandum, ſed periurium, adeoq; nec ob-
ſeruandum. Tyrannum dicere principem
ſanctum, patrem patriæ, id genus aliis nomi-
nibus, quæ metus cõgeſſit in Cæſarem, ad ve-
ro ab omni vero alieniſſimum eſt. Non pu-
det, fœdi Cæſariani mancipii, ac fugitiui, Va-
lerii Maximi verba pro Cæſaris principatu
recitaſſe? Valeat homo iſte; audenter dico,
q Val. Max. valeat valeat ſiue cum q paruitate, quam ipſe-
prin. met ſuam accuſat, ſiue cum præuaricatē, quam
hic cernimus ſuam ad vnum omnes. Valeat
r Xip. Cæſ. hoc loco, vir alioqui vere maximus, Dion r
qui,

qui, item veritus tyrannos, ſic ſcripſit aduerſus Brutum: pro quo Bruto ſcripſerit Plutarchus, multo maximus. [s] An non etiam ille Stoicus, vim veritus tyrannidis, ſic carpit generoſos iſtos libertatis vltores, Seneca? Valeat Etruſcus poëta, ſanè valeat: qui, in ius peruadens pontificis, nec Brutum ſolum, aliosve tales, ſed & (nefas Gibellini hominis) ipſos pontifices pro arbitrio trudit ad tartara. Fremant omnes licèt, [t] *deorum eſt immortalium beneficio, & munere datum huic reipublicæ Brutorum genus, & nomen ad libertatem populi Romani vel conſtituendam, vel recuperandam.* Fremant omnes licet, teſtimonium hoc veriſſimum eſt. Sed non fremunt omnes. [u] Etiam viri ſummi hâc ſtant nobiſcum: & duos hos probant Brutos: vnum, quod tyrannum: alterum, quod hoſtem perdiderit. Etiam hi viri ſummi theologi ſunt. Quamquam extra theologiam hæc eſt quæſtio. Vt non ferendus ſit aduerſarius noſter, qui obiectat theologos. Cur verò & perfidiam priori Bruto obiectat? Neque enim à Tarquinio, ſed à populo, qui regumque tempore detulit magiſtratus, tenebat Brutus ſuum. Et itaque, quod à populo accepit, id pro eo populo exercuit fidei plenus, nō perfidus. Quid ſi aut tenuiſſet à rege? [x] Traianus ipſe præfecto, quem vrbi conſtituebat, dum tradit inſigne poteſtatis pugionem, ſic addit, vt eo fer-

s *Mont. 2 eſſ.* 10.

t *Cic. phi. 4.*

u *Sot. 2. de iu q 1. a. 3. & lib. 5. q. 1. a. 3.*

x *Sex. Vict.*

ro pro ſe præfectus vteretur, ſi etiam ſe videret imperantem iuſtè: ſi autem, idem contra ſe ſtringeret. Scilicet ſalus populi lex ſuprema. cuius populi poſſeſſio & regnum eſt, & magiſtratus omnis. non eſt populus poſſeſſio regis, aut magiſtratus. Aut quid hîc conquirimus magiſtratus? [y] Etiam à priuato tolli tyrannus poteſt (audi proiectam eius cauſſam) etiam veneficio, proditione. Etiamne collega perfidus? Aut Auguſtinus quomodo innocentem cenſuit Collatinum, & virum probum? [z] qui, patriæ, ac libertatis proditores iuſto affici ſupplicio non ferebat. & qui, bona tyrannis reddenda eſſe, cenſuerat. [a] Hæc iuris non ſunt. Sed fuerit de reddendis bonis, vt Dionyſius credit, honeſtum conſilium. etiam de maleficis non puniendis fuit imperium eius honeſtum? Quod ſi in factum illud intuitus eſſet & M. Tullius, & Liuius, & Auguſtinus, non in ſolam occaſionem illam nominis: non ſcripſiſſet primus, non fuiſſe admodum cum honeſtate coniunctum exilium Collatini: non ſecundus, exceſſiſſe iſthic modum illos libertatis amatores: non tertius, etiam virum bonum Collatinum fuiſſe. Tu mihi, Picene, iudica. Non ſolum nomen intulit ciuitati terrorem. [b] *Tantum ob nomen, & genus regium*: inquit Florus. Factum illud plusquam regium eximere perduelles meritis pœnis. Quod non auſus Tullus rex in bemo-

y *Con. 1. de ſp. c. 3. § 4.*

z *Dionyſ. 5. Plut. Popl.*

a *l. 5 C. ad leg Iu. ma.*

b *Flor. 1.*

nemerenti (ſcitis) Horatio, & in delicto longè minimo. Illud factum perculit ciuitatem. Quod refertque Liuius, *neſcire Tarquinios priuatos viuere*. Hoc eſt nomen, quod ciuitati non placuit. Non ipſe diſplicuit ſonus nominis, & litterarum, ſed familia illa. Hoc eſt nomen inuiſum. Odioſus populo Collatinus propter cognitionem: vt inquit Plutarchus. Manſerunt in ciuitate alii eiuſdem nominis, ſed non (puto) eiuſdem familiæ. [c] Meminit non multo poſt Liuius L. Tarquinii magiſtri equitum: alii poſt nominant Tarquinios alios. Quid verò dicam le uiſſimas occaſiones, per quas euecti ad regnum ſunt plurimi? [d] *Regillani nomen à regno. ſit igitur rex Regillanus:* ſic per iocos, & luſus nominis Regillanus quidam imperator effectus. Non hæc timuiſſet populus? qui videbat perſpicuè, teneri regni cupiditate quamplurimos, regum captos amore etiam cognatos Collatini Vitellios, etiam filios Bruti. Hæc res eſt. Illa infelicitatis Brutorum nihil ad rem: quæ in abdito ſunt conſiliorum Dei. Sed liber iam populus: & oppreſſis internis hoſtibus: ecce ſubit Porſennæ bellum pro eadem retinenda libertate iuſtiſſimum. In quo ſunt tamen defendendæ mihi inſidiæ Sceuolæ. Defendo. [e] *Suprema pericula ſemper dant veniam culpæ.* Supremum periculum vrbis ſcimus. Licitæ illæ inſidiæ in tyrannum. ergo & in ſocium

c *Liu.* 3. Tarquitii *tamẽ aut Vrſ. Sall. Cat.*

d *Treb. Poll. tyr.*

e *Claud.* 2. *Eutrop.*

tyranni. [f] Nec enim his ſolis, qui occiderunt parentes, ſed & conſciis, & adiutoribus quoque modo, pœna eſt parricidii conſtituta. Facitæ illæ inſidiæ etiam in hoſtem iuſtum? quidni, ſi licet hoſtem interficere, & per inſidias? Aſpice omnes hiſtorias, vbique ſtructas inſidias, captos inſidiis videris. Defendendum eſt etiam mendacium Scæuolæ. Defendo. Nego, Scæuolam mentitum de aliis coniuratis. [g] & auctorem do Mileſium Ariſtidem. Nego, non licitum fallere mendacio hoſtem. non dolus aduerſus hoſtem eſt bonus. & mendacium dolus eſt. Nec potuit Scæuola rationem vllam habere meriti in ſe à Porſenna collati: cum publica ſtaret hoſtilitas, & penè oppreſſa patria teneretur. Priuata gratia priuato debebatur beneficio: quæ nihil de publica tolleret charitate, nihil Scæuolæ, militi patriæ, imminueret de eo debito, quo patriæ tum maximè obſtrictus ſalutem procurare eiuſdem cunctis viribus & manus, & ingenii habuit. Audin', quam breuiter, quam eſt reſponſum veriter? Et ſic reliqua ſexcenta ſunt, quæ bonus tacet accuſator, pati aliis alia crimina Romanorum. Sexcenta? An ſexaginta? An ſex ſaltem? Ne ſex quidem notare alia potuit, quæ carperet. Nam, quæ potuit, protulit, etiam hæc inaniſſima. Audite. Fuerit calliditas, fuerit verſutia Martii, qua Perſeus rex capitur: necdum fuit aliud tamen, quam

[f] l. 6. 7. de parricid.

[g] Plut. coll. Ro. & Gr.

quam in hoſtem dolus: & in eum quidem hoſtem, qui perfidus, qui fœdera, cum patre inita, ſecum renouata, abruperat. [h] *quem per omnia clandeſtina graſſari ſcelera latrociniorum, ac veneficiorum cernebant.* Quid ais accuſator, habitum Martium ſuis impoſtorem turpem? Tu verò ſplendidè mendax. Inducias ille annuit petenti Perſeo in magnam gratiã: & pacis ſpem addidit. Num hoc turpe, & iniuſtum, citra conuentionem vllam hoſti verba dediſſe, & illuſiſſe? Hoc & Africani eſt crimen. [i] Scilicet neque perfidus Siphax, ac dirus, qui cum primis Scipionibus in Hiſpania amicitiam pactus, cum ſenatu Romæ repactus, & pactus tertiùm cum iſto Africano in Africa, ne flocci fecit. Quid mox, Picene, declamitas, & maria, & terras, & totam cies naturam rerum? Ecce tibi reſponſum hîc eſt. Neque primus abrupit fœdera Africanus, qui hoſtem Siphaci periculoſiſſimum vehebat ſecum in Africam. nam ipſe ante illud tẽpus Siphax adfinitatem, & amicitiam cum Pœnis contraxerat. Etiam miles Maſiniſſa magis, quam fœderatus fuit Scipionis, & Romanorum. quod tanto eſt minus reprehenſioni obnoxium. At ſi ciuitatem meam tueri tantum cupiam, non hîc clara Siphacis patet iniuſtitia, & accuſatoris noſtri: qui velint per vnum hominem rumpi fœdera populorum? Cur non petit rex à Romanis, ſi Scipio Maſi-

h *Liu.* 42.

i *Liu.* 27. 28.

niſſam publico conſilio duceret? Verùm defendi hîc ipſum quoque Scipionem. A quo nec poſcat Pœnus Romanas artes, ipſe vtens Punicis. Lucro deputent, & gratiæ, ſi quid de magnanimitate Scipionis accipiunt vaferrimi hoſtes, non poſcant veluti debitum. Non cum Latino, aut ſimili hoſte alio res eſt: qui aperta virtute bellum gerat. Cum Græca calliditate, cum verſutia Punica res eſt. Cum Cretenſibus (neſcis?) Cretiſſandum. Neſciebant illa certè ſeniores noſtri: qui improbare Martii artificia viſi ſunt. Sed tamen hoc conſtitutiſſimum eſt, tales teneri oportere, & conſueſſe rationes bellandi, quales ipſi ſunt hoſtes: mites cum mitibus, ſæuas cum ſæuis, apertas cum ingenuis, ſubdolas cum doloſis. Hoc eſt iuris præceptum naturæ, & omnium populorum, ac ciuitatum, ſuum cuique reddere. De his verò iam ſatis. In præſtigiis Fabii, in perfidia Anitii difficultas obiecta nobis paullo maior videbatur. Et eſt tamen multo minor. Age, quid de Fabio? Nego
k Liu. 38.
factum. [k] Et Liuius, & Appianus ita rem
App. Syr.
narrant aliter, vt ſtare narratio Valerii ſimul
l Lipſ. ann.
non poſſit. [l] Sanè plura is tradit, quæ cum ali-
Val.
is ſcriptoribus pluribus non conſentiunt, vt id magni critici ad ipſum Valerium adnota-
m Pigh. ann.
runt. [m] Et, mirificè mendacem factum hunc
Val.
auctorem à ſciolis, & librariis, aiunt. [n] Et fa-
n Glar. ann.
buloſa cenſent eius, quæ teſtimonium non
Val.
illic

illic inueniunt, vbi, ſi vera eſſent, inuenire facilè potuiſſent. Scilicet rhapſodiæ ſunt eius. Tu autem id notes præterea mihi, non eſſe ab iſtis ſcriptoribus veritatem petendam, qui propoſuerunt ſibi, non hiſtoriam ſcribere, ſed exempla colligere, quibus veluti per expreſſa operibus monumenta virtutis, ac vitiorum, homines aut prouocarentur magis, aut magis deterrerentur. Iſtis ſcriptoribus veritas quærenda non fuit. Nam & ipſæ fabulæ faciunt, quod propoſitum iſtis ſcriptoribus. & ea eſt ratio exemplorum vbique, vt veritatem nullibi polliceantur. Is eſt noſter Valerius, dictorum ac factorum memorabilium Amaxarius: & qui nos, nouus quidam docendi magiſter, ducere per tritam ſolo bonorum viam, abducere à contraria velit, etiam vt fiat ([o] ſic filius Scaligeri magni) ſententiarum affectator ineptus. At hic idem Valerius narrationem iſtam, quæ in manibus eſt nobis, ſic narrat, quemadmodum exponi omne incertum, & vulgi fabuloſum ſolet: *eumdem, ferunt, cum à rege Antiocho, quem bello ſuperauerat*, &c. Et bello etiam ſuperauit Antiochũ iſte Fabius? Hæccine fidei infirmiſſimæ, incertiſſimæ, decuit huc aduocari? Sed etiam M. Tullius, vir proculdubio Romanæ omnis antiquitatis ſcientiſſimus, [p] *Ne noſter quidem probandus eſt: ſi verum eſt, Q. Fabium Labeonem, ſeu quem alium (nihil enim præter audi-*

[o] *Scal. catal. Virg.*

[p] *Cic. 1. de off.*

tum habeo) &c. Nihil in vniuerſa hiſtoria eſt vanius. Anicius ſupereſt. Quid reprehenditur? Gentium regem, venientem publica ſua ad ſe fide, ſupplicem retinet, in triumphum ducit. At imò dixeris non regem, regno exſutum, & quem debitum ſibi victum dedi Romani poſcere vndecunque valebant. Si publica venit ipſe fide cum iure ſuo, non vt maius conſequeretur ius: ſed vt vteretur, quod erat reliquum ſpontaneæ deditionis: & neq; vi captus, neq; inuitus deditus conſeretur. Et ſic ſupplex venit, non neſcius ſui iuris. Et ſic vitæ parcitur ſupplicis. & retinetur tamen, & triumphatur: qui peiora promeritus erat. Peiora Illyrium promeritum erat: in quod tantum deprædatione ſæuitum eſt. An non parſum illis eſt vrbibus, quæ ciuibus vacuari, ruinis affligi poterāt per ius belli? Si venia pollicita eis eſt argentum dantibus: ecce præſtita etiam venia eſt vitæ, ædificia conſeruata ſunt. Præter argentum, nolle ſe aliud quicquam, non dixit Anicius. Alia iam ſua erant, quæ expoſita oculis, & capta erant. Argentum petit, quod occultum eſſe valebat, & nec captū igitur, nec ſuum. Sic eſt ius. ſic teneas, accuſator, bona, vrbem, vitas fuiſſe iam populi Romani: & retenta bona, relicta reliqua in veniam. Sic noſtri ciues inculpabiles. Et ſic igitur, per accuſatoris argumentationem, ciuitas noſtra inculpata.

Roma-

Romani bellis inuicti,

Cap. V.

SEd & argumentatur mox acutè, dum contendit, victos Romanos bellis ſæpe: victos illo regio, de quo dicebamus, Porſennæ. Victi olim à Tatio: qui regemque ſe, & Sabinos ſuos in vrbem intulit: & de Romanis Quirites fecit. Bella ratio per quam victores alii omnes euadant, qui tracti in vrbẽ populi ſunt. Hæc eſt victoria, qua tracti Sabini Romam ſunt: ſpoliatum nomen Sabinum tot millibus fortiſſimorum ciuium eſt: non ſolùm retentæ mulieres raptæ, quæ belli cauſſa exſtiterunt. Cetera ex æquo fuere. Vt ſic vicerit Tatius poſt artes doloſas, furtum arcis, lenocinium, & perfidiam cum puella & impietatem in deos. Regem ſe Tatius, & Sabinos ſuos intulit in vrbem: quam & ædificauit ſcilicet. neque enim Sabinis data caſula Romanorum eſt. Qui & rex erat ſcilicet: & ſecum inferret, quos regnaret. quique iure ſocietatis æquiſſimo in conſortium communis regni à Romulo propterea exciperetur, conſulente vrbi ſuæ, veriſſimo patre patriæ. Hæc eſt victoria, vt, qui vrbem ſubuertere voluiſſent, res ſibi raptas recipere tanto cum apparatu veniſſent, ii vrbem ampliorem efficiant, & res illic ſuas eſſe, & ipſos ſe velint. Nam, quod addit de mutato nomine, quid? [a] Certe hæc lex victoriæ eſt, vt in nomen victoris vi-

[a] *Seru. 12. Æn.*

ctus tranſeat in ſermonem, in habitum. Certè dignioris partis hæc eſt lex, vt eius ſeruentur hæc omnia. *Pro Latio obteſtor, pro maieſtate tuorum, Ne vetus indigenas nomen mutare Latinos, Neu Troas fieri iubeas, Teucroſque vocari, Aut vocem mutare viros, aut vertere veſtes.* [b] Sed Romani à Romulo, Quirites à Quirino appellantur. Silete Grammatici. Roma audit vbique, & vbiq; Romani. [c] non, vt Meſſana eſt, ſed ſunt Mamertini. Aut quid ſi Quirites in vrbe ſunt à tuis Curialibus? & auctoritati vnius id conceditur Dionyſii, non tantum Feſti Grammatici? Tantulum redditum pro aliis numquam efficere Sabinos victores poteſt. Etſi eidem tuo credimus Seruio, ecce, data Sabinis ciuitas citra ſuffragii ius eſt. Audi etiam Sabini à Romulo dicti; vt idem tibi notat Seruius. Vicit mox Porſenna. *Nec non Tarquinium eiectum Porſenna iubebat accipere: ingentique vrbem obſidione premebat. Æneadæ in ferrum pro libertate ruebant.* Atque cum omnibus malis, quæ cum illata Romanis ſunt, retenta libertas eſt tamen, & receptus Tarquinius non eſt: de quibus duobus contendebatur. *Iactatum in conditionibus nequidquam de Tarquiniis in regnum reſtituendis: magis quia id ipſe negare nequiuerit Tarquiniis, quam quod negatum iri ſibi ab Romanis ignoraret:* inquit Liuius. Et ſi igitur dicitur (vt dicitur) cauſſa datum honori regis

ludi.

b Inſt.tit.2. Ouid.Fa 2. Cic.1.de leg. Flor.1.

c Str.6.

iudicium in cauſſa tyrannorum. Et de dato iudicio ſic Dionyſius ſcripſerit. Datum iudicium regi fuerit, ſed extra hanc partem reſtitutionis tyrannorum. Vt ſic decet, ſcriptores ſcriptoribus concordes facere. Datum iudicium regi fuerit liberum: ſed non tamen (id certum) vt pro libitu, & libidine conſtitueret, at cognoſceret, & iuſtè definiret. Libertas non eſt licentia. iure cogitur. Atque ad ius rem referre Romani audenter valuere, conſcii iuſtitiæ ſuæ, iniuſtitiæ tyrannorum. tuti vel ab iniqua ſententia: cum & obſiſtere exſecutioni eius ſic poſſent, vt tutabantur ſe antea aduerſus profeſſam vim. Hæc fuit deditio vrbis. Quid autem? Retinuerunt libertatem mei. Pulſus abiit tyrannus. Et, qui pro tyranno ſteterat, iudex pro Romanis ſententiã tulit. Itaque Romani victi. [d] Laudat Plutarchus, iudicationem regi datam. ſic enim conciliauerit illum Poplicola, ad cuius iudicium prouocaret. Reſpondet Plutarchus de agri parte ademta: quemadmodum pro ea caſtra regis opulentiſſima, omni commeatu inſtructiſſima, adeoque multo commodiſſima vrbi famelicæ ſint accepta. Et tamen quid ſi nec acceptum aliquid pro agro fuit? libertas certè retenta eſt: quæ vna vtrinque petebatur. libertas eſt parta: quæ inæſtimabilis res eſt ſemper. *Non bene pro toto libertas venditur auro.* Sed & ferrum ademtum nobis? Sed & li-

d *Plut. Popl.*

bertas retenta nobis. vt hoc iterum dicam, atque iterum, quod caput eſt quæſtionis: adeoque dicendum eſt ſemper. Non igitur vicit Porſenna, qui iuſſum ſuum non perfecit, etſi nos dedimus nonnihil honori regis potentiſſimi, atque viciſſim liberaliſſimi. Vicit Brennus? Et ſcelere Romanorum perijt Galli? Sicilicet illic quoq; vituperabimur, vbi laudem ampliter meriti ſumus. Fabios namque illos dedendos ſenatus cenſuit, & collegium fęcialium: quorum hæc notio erat. Plebi quid feceris, quæ vbique gentium eſt eadem bellua multorum capitum, aut ſine capite veriùs vllo. De victoria verò Gallorum notet mihi cum eodem Polybio aduerſarius noſter, quod & coacti Galli abire Roma, infeſtantibus Venetis regionem ipſorum: & ſic recuperarint Romani patriæ libertatem. Et hoc Picenus capiat, qui alterum ibidem cepit, abiiſſe incolumes Gallos, non fuiſſe à Camillo cæſos. Namque illa nunc quæſtio magis eſt, ſi victi Romani à Gallis ſunt. Ecce, Polybii teſtimonio, quo & vtitur accuſator, victi non ſunt. Etiam Capitolium occupauerunt, teſtimonio Tertulliani, Lucani, *Silij*. c Non illud ſcripſerit Tertullianus. Occupare, & Capere eſt opprimere, & obſidione premere. Eſt, quod Liuius, quod Virgilius, *Galli per dumos aderant, arcemque tenebant.* Quod Lucanus ait de peruſto, id minus eſt. iactis fa-

c *Iun. no. Tert.*

cibus id fieri poteſt. Et tu de Tacito dicis, quale illud incendium fuerit ad rem nihili. Quid nunc de tuo Oroſio? Neque enim negamus nos extrema illa mala obſeſſorum: ſed, illic finitum eſſe bellum, negamus. Quid mihi de Polyeno? Neſcis, hominem Macedonem; hoc eſt, Romanorum (vt ſemel vtar conſtituto iure tuo) hoſtem? Non vides, eum ſcriptorem ſtratagematum, non hiſtoriæ; hoc eſt, nō de veritate factorum ſollicitum, quam de numero qualium exemplorum? quæ vera, nec ne ſint, non curare vlli conſueuerunt. Minus is eſt, quā teſtis. At etiam ſuſpectus eſt. ignobilis eſt contrarius aliis eſt accuſatoris teſtibus maioribus, & accuſatoris diſputationi: qui, reduces Gallos, & in Galliam aurum auectum Romanum, contendit. Contendit teſtimoniis, contendit ratione de iſta incolumitate Gallorum Picenogallus. An potuit latere, Sangeneſium ſuum à prouincialibus Gallis eſſe? Sed figurata ipſius ratio aduerſus Camilli inopiam ecce hîc quanta eſt: [f] *Conon exulans Cypri, omni alia ope deſtitutus, excepto corpore, & ingenio, auſus contra Lacedæmonios principes terræ, ac maris. & vicit. & à viro tam abiecto mutatus Græciæ ſtatus eſt.* Sic Iſocrates. Addam autem mox plura. Nam (vt nunc ſum) annuo Gallorum omnem incolumitatem accuſatori. vbi ille tamen non videat Romanos bello victos, ſed præliis afflictos,

[f] *Iſocr. or. ad Phil.* ſed vide Iuſti. 6.

ſed ámbuſtos, ſed ſpoliatos quaſi à latronibus. Etiam Græciam, etiam Aſiam, & ſacratiſſima templa illa vexarunt, qui Romā. Quid tamen vetera iſta (ait accuſator) cōquirimus? Nos, nos Piceni, ducibus Aſculanis meis, amantiſſimis illis patriæ meę, amantiſſimis familiæ, nos in ſummo Romani imperii faſtigio Romanos vicimus. Etiam Sangeneſiates vos, vos Sangeneſiates, vos, qui poſt fermè decies centum annos exſtitiſtis? Et quibus ea ſumma laus ſit in iſto genere, quod in medio poſiti potentium ac nobilium populorum, Camerinatum, Tollentinatum, Firmanorū, tenere cum omnibus dignum valuiſtis locū, etiam de Firmanis trophæa erigere, & ſplendida ad omnem poſteritatem cōſtruere monumenta. Sed vos, vos Piceni, Aſculanis ducibus. Id benè ducibus, Piceni capite, colonia noſtra nobiliſſima. Audi tamen, colonia, [g] & ita ſcilicet Florus, Italiam tum contra matrem, ac parentem ſuam conſurrexiſſe. [h] Erāt ſcilicet non modò extra Italiam noſtræ erant coloniæ, ſexaginta in Africa ſola, & in Gallia ſimul & Hiſpania totidem, & plurimæ in orbe reliquo ita, vt dixerit Seneca, *Vbicunque vicit Romanus habitat*: ſed in Italia ipſa habuimus centum quinquaginta. Sed de victoria Italicorum non teſtis producitur, ſed tantùm ratiuncula. Atque illam nec probes: quæ malè confuſis temporibus conſtituit.

g *Flor. 3.*
h *Paterc. 2. Lipſ. 1. de mach. Rom. 4.*

Neque

Neque enim ciuitas noſtra deferebatur Italicis tum vincentibus at victis: verſa re Italica, atque euerſa. Feliciter Cæſar pugnauerat cõtra Samnites, hos Sylla iterum, atque iterum expugnauerat. hos alii vicerant acie, duce orbarant nobiliſſimo. Idem Sylla Hirpinos domuerat. Marius Marſos fuderat: & Marrucinorum prætorem occiderat. Plotius Vmbros vicerat. Pompeius Veſtinos, & Pelignos acceperat in deditionem: & tuos fuderat Picenos, atque obſederat, & omnia flammis, ferroque populatus, non priùs finem cædium fecit, quam Aſculi euerſione, manibus tot exercituum noſtrorum, direptarumque vrbium fideliſſimarum parentaret. Cæſi erant legati Italici, & dux auctor belli eius Popedius. Et, quum hæc ita ſe habebant, delata Italicis ciuitas eſt. Sic populus Romanus victis aliis eam tribuit ciuitatem: qui certum agnoſcerent beneficium, non autem aliquid arrogarent virtuti ſuæ: & itaque faciliores in obſequium ciuitatis noſtræ ſemper manerent. Hoc verè arcanum eius imperii: & quidem iuſtum pro eo, quod Romanæ excellenti virtuti debebatur. [i] Sic ſenatus agros dedit lege Gracchi: propter quam tamen & Gracchus occidebatur, & ipſe obnitendo legi ſenatus adiit ad diſcrimen vltimum. Sapienter (ait Valerius tuus) auctorem ſeditionis, & ſeditionis cauſſam ita ſuſtulit. Etiam hîc ſapienter

i *Val. 7. c. 2.*

meritis data ciuitas nunc ſubiectis, quæ antea ſuperbis denegabatur. Neque enim iuſtitia cauſſæ eſt ſatis, niſi eadem iuſteque proponitur. Vt quum indignus vir quidam id proponeret, quod foret ciuitati ſuæ vtiliſſimum, non antea exceptum fuit tamen, quam mutatâ perſonâ proponentis idem conſuleret alius. Atque ſic Italici, & Piceni, & Aſculani

k Oroſ.5 c. 17. vincunt. cæſi, dediti, capti deleti. [k] Sic ille Picenorum ſanè honor, quod non ante reſumſit ſenatus lariclauia, aut magiſtratus inſignia dignitatum ob victorias alias de Italicis partas, quam ipſi fuſi Piceni fuerint. *Sic ille honor* Aſculanis, quod non ante captum Aſculum cenſuerint mei, victores ſe eſſe. At victo-

l Cato orig. res ſe dicere Piceni non audeant. [l] Sacrum genus Piceni ſunt. Quid crudo ſe mendacio

m Val.9.c. 15. maculent? Nec tu, accuſator noſter, nouus [m] *Equitius Firmo Piceno monſtrum veniens.* Admiror, Picenum, non Volſcum rebellem, non Samnitem efferum, non alium hoſtem noſtrum implacabilem, ſed admiror, Picenum ſuſcepiſſe iſtam, & quidem tanta cum libidine, accuſationem Romanorum. admiror Aſculanenſem maximè. Tanta enim, extra hoc bellum funeſtiſſimum, fuit Romanis, & Picenis coniunctio ſemper, Aſculaniſque, vt ſoli omnium iſti non eſſe Romę peregrini vi-

n Cic. pro Syll. derentur, [n] atq; videri vellent. [o] Laudati præ

o Cic.Bru. ceteris ſunt Romæ, honeſtiſſimarum, ac nobiliſſi-

biliſſimarum familiarum nomine, eloquentiſſimorum extra vrbem oratorum. Quid tātum nobis contumeliarum, & conuiciorum rependitur? Aſculani, veſtram fidem hunc, delicium veſtrum, iam compeſcite. Ecce enim Parthosque facit Romanorum victores. [p] Intulerunt illi quidem cladem nobis ſub Craſſo: ſed mala fraude, manifeſta perfidia. Afflixerunt nec aliter Antonii copias: contra quas fluminibus quoque veneno infectis pugnarunt. & fugiendo pugnarunt. nam conſerta manu victi ſemper abierunt. [q] *Variisq. Antonius, armis Victor ab Auroræ populis.* Quid ſibi Volſcus voluit Trogus, qui tantum potuit efferre barbaros illos? An maiores vlciſci ſuos, toties cæſos, captos ſub iugum miſſos? [r] Cæſi Parthi mox à Caſſio, Craſſi quæſtore: etiam & Oſaces cæſus Parthorum dux. & à Domitio contra eoſdem bellatum proſpere: & repenſam Craſſi cladem in Pacori clade regis ſiue filii regis. [s] Auguſto Armeniam vindicanti ceſſerunt facile: & ſigna militaria, quæ Craſſo, & Antonio ademiſſent, reddiderunt: obſides inſuper obtulerunt vltro, & tradiderunt. [t] *Etiam Parthi hoc tempore ſubdidere colla*: veriſſime Strabo. [u] *fortes illi, ſed nomine magis, quam re ipſa: vt bellandi eorum ratio oſtendit:* quod Dio, qui late de armis, & aliis eius gentis tradit. [x] Et itaque Liuius iuſtiſſime, *Leuiſſimi ex Græcis contra Romanum*

p *App. Part. Ant. Dio.* 40.

q *Virg.* 8. *vbi Seru.*

r *Iuſt.* 42. 43. *Dio.* 40. *Liu.* 108. 112. 128. *Suid.*

s *Liu.* 139. *Eutr.* 7. *Suet. Aug.*

t *Str.* 6.

u *Dio.* 40. *Virg.* 3. *Geo.*

x *Liu.* 9.

nomen Parthorum gloria fauent. Leuiſſimus hic Volſcus, imo Gallus Vocontius, commẽtus eſt cauſſam belli contra Ætolos ſuſceptæ pro Acarnenſibus. commentus Corinthi, & Græciæ exſcidii cauſſam. commentus de libertate Iudæis tributa. commentus de inſidiis in Annibalem: & in laudem eius ducis profuſus auerſus Romanis ſemper. & occaſionem nullam vmquam oblitus, vbi notare nos potuit. Hic vir, hic eſt, qui ſcribit, populos Scythicos intactos, & formidatos noſtris fuiſſe. Cæcus homo ab inuidia: [y] qui non viderit, Scytharum multos exercitus fuſos vel ab vno Pompeio, & totum fere dominum Septẽtrionem. Ita vero Parthi Romanorum victores ſemper. Sed hic mihi Ventidius deprædicatur victor. qui ex agro Piceno vir, & Aſculanus. Ego autem nec inuideo. Non inuidet populus Romanus. Quod ſi velim tamen, Ventidium iſtum poſſum Piceno, & Aſculo incertum facere, Etruriæ vindicare. Sed nolo imitari accuſatorẽ: & de tenui coniectura, de auctore vno aliquo contra liquidam veritatem, & contra certiſſima teſtimonia depugnare. [z] Ventidium Picenum, Aſculanum ſcimus. Imo ſcimus Romanum, vt alii innumeri, qui alibi nati, Romani facti & reges, & conſules ſunt. [a] *Relligioſa patet peregrina curia laudi. Nec putat externos, quos decet eſſe ſuos*. Senator Romanus Ventidius, tribunus

y *Flor.* 3. c. 5.

z *Pater.* 2. *Val.* 6. c. 9. *Dio.* 43. *Gell.* 15. c. 4. *Plin.* 7. c. 43.

a *Nument.* 1. *itin.*

nus plebis, prætor, pontifex. conſul. Ecce, in quantas ille dignitates euectus in mea patria. Mortuus etiam funeratus publice. Quæ nobis dicenda ſunt ciuitatis, & ſpectanda facta: non etiam ratio poſcenda petulantiæ, vitiive alterius, ſiue poetarum, ſiue aliorum. non quid Plancus dixerit, aliusve: qui contrariarum aliquando partium Ventidio exſtiterunt.

Iuſtitia Romanorum in fœderibus, Cap. VI.

AB his autem victoriis de populo Romano partis accedit Picenogallus ad accuſandum fraudes noſtras in fœderibus malas. Et quærit de cæde Gallorum contra fœdus à Camillo patrata.[a] Atque ita nec audiuit de ſuo ſaltem Floro, per inſolentiam ad iniqua pondera additum adhuc gladium, & ſuperbum verbum, *væ victis*. In quo ipſi Galli primi ruperunt fœdus. Sed neque ſine Camillo, qui Romæ erant, potuere cum Gallis paciſci. vt nec poteſt corpus ſine capite functiones vllas obire. Quæ iſta accuſatio eſt? Et caput rurſus nec quidquam faciet abſque corpore reliquo. Non hic decipiuntur Galli, non alii. [b] *Qui cum alio contrahit, vel eſt, vel debet eſſe non ignarus condicionis eius: aut ſibi imputet:* inquit lex. Sibi Galli imputent, ſi obſidio ſui iam fatigati receſſum ſic venditarunt, nec de qualitate emtorum quæſiere: qui, ſe vt potu-

a *Flor.* 1.

b *l.* 19. *de reg. iu.*

iſſent redimere, Camillo tamen præſcribere non potuerunt. [c] Etiam qui cum alio contrahit, videtur reſpectu illius qualitatis contrahere. Quid pallii reuolutio? [d] quæ & licita. Non dicitur iuſte, impuberis contractum nõ valere, à quo abfuit tutor? & non valere contractum ſæpe tutoris, vbi pupillus deſuit? Sic ſexcenta. *Quicquid erat Romæ*: ais accuſator, quod ego rapio. Nam Romæ quid erat? Ais, vix mille hominum. Minima igitur pars Romanæ ciuitatis. Et igitur, quod geſtum cum ea eſt, aut maiorem partem non obligauit, aut nec ipſam quidem conuenientem. [e] Nam hoc ius eſt, vt actus minoris partis vniuerſitatis neque obliget iſtam: quaſi ſic actumque fuerit, vt non aliter, quam veluti vniuerſitas obligaretur. [f] Vocandi ſunt abſentes, in arduis præſertim negotiis: & qui præſertim abſunt ex iuſta cauſſa. aut nec ipſi præſentes obligantur: certe non obligantur abſentes. Arduiſſimum illud negotium quis neget? quis, nõ abfuiſſe Romanos alios ex iuſtiſſima cauſſa? Etiam Corſi huc? [g] Qui neque cum conſule, ſed cum legato fœdus inierunt. Neque par eſt ratio Romanorum ducum, & aliorum ſed differentia multa per illam clauſulam extremi pacti, *Ita id ratum fore, ſi populus cenſuiſſet.* Quæ enim breuicula accuſatoris interrogatio eſt, nihil hic mouet, vbi audimus cũ exceptione illa initum fœdus: ſed aliam quæſtio-

c *Alc.* 2. *conſ.* 3.
d *l.* 8. *de inoff. te. vbi gl.*
e *Alc.* 1. *conſ.* 4.
f *Bar. al. ul. l. omnes populi.*
g *Zonara.*

ſtionem mouet. Et ei reſpondemus tamen, Romanos ne tum quidem obligatos futuros, niſi adprobaſſent fœdus. Quo enim iure procurator obſtringit dominum vltra mandatum?[h] Silentio adprobaſſe non intelliguntur, ea poſtquam poſita clauſula eſt, *Ita id ratum fore*: quæ ſi poſita clauſula non eſſet, potuit ſilentium populi inducendæ ratihabitioni ſatis videri.[i] *Nihil intereſt, facto, vel ſilentio ratum habuerint.*[k] Silentio & quaſi conuenitur. Et ſcientia, & patientia diuturna decennii, negligentia, dolus, præſumtus aliter conſenſus ſatis vel ſilentis.[l] Etiam filius exheredatus, ſi tacet, agnouiſſe patris cenſetur iudicium: & ius ſuum naturæ remiſiſſe.[m] Romani præterea contradixerunt illico his, quæ pepigerunt duces ſui. Viden', Picene, differentias? Quid enim illud, ſi non publico tacito fuit Aſdrubalis fœdus obſeruatum? Et ego enim replicarim, quid ſi publico tacito obſeruatum fuit? Hoc mecum hiſtoriæ dicũt. Hoc oſtendunt hiſtoriæ. Annibal autem ſero huic ratihabitioni turbandæ aduenit. At inquis, ſi pactiones ducum ſuorum Romanos non tenent, cur integra ab iiſdem omnia non ſeruantur, atque reſtituuntur? Et vero aliquid eſſe videtur, quod poſtulas. Sed à quibus facienda eſt reſtitutio? Tranſuolas ad Samnites. Quid ni igitur & Samnites reſtituant miſſionem exercitus noſtri ſub iugum? probra,

h *l. 65. de leg.* 1 *Ceph. conſ.* 272.
i *Pau. 1. ſen.* 9. *l. 51. loca.* *Alc. 8. conſ.* 39.
k *Ceph. conſ.* 647. *Bal. l.* 32, *de leg.* *Alc. eo. Dec.* 3 *conſ.* 92.
l *l. 16. de inoff. te.*
m *Amm* 25. *P. Diac.* 11.

n Hirt. de be. Alex. eluſiones? vulnera inermium, & cædes?[n] *Id enim eſt integrum, quod ita eſſet, vt fuiſſet.*[o]
o l.12. de capt. Atque ſi facta fieri infecta nequeunt: vt Phocylides, Theognis, Simonides, veteres cecinere poetæ, & in leges retulit Tryphoninus iuriſconſultus: id quid ad nos? *Reſtitutio ita facienda eſt, vt vnusquisque integrum ius ſuum recipiat.* Et itaque reſtituere pro ſua parte
p l.27. de min. non potenti nec ſane reſtituitur.[p] Non reſtituitur aut minori annis, ſi plena non eſt & à parte ſua reſtitutio. vt hic à Samnitum parte
q l.34. de min. eſſe non poteſt.[q] Non reſtituitur aut minor, qui locupletior effectus ſit. vt hic locupletiores effecti Samnites ſunt, ſatiati calamitatibus hoſtium. Et hoc enim lucrum eſt, hoſti
r l. 9. de min. feciſſe male.[r] Non reſtituitur minor delinquens. vt hic deliquere Samnites: qui aduerſus ſuum fœdus probra, vulnera, mortes intulerunt, non contenti armis, veſtibus, bonis aliis Romanorum. Quid agetis Samnites? Illa hæc vltima, viliaque reſtituetis? Sed prima il-
s Dec. conſ. 73. la, & præcipua an vultis?[s] an poteſtis?[t] Neque
t Alc. 8. conſ. 4 purgatio moræ admittitur, vbi impoſſibile eſt, rem reponere in ſtatum priſtinum. Vos
u Gell. 17. c. 2. P.D. 2. igitur non reſtituitis. Vos fœdus illico abrupiſtis veſtrum.[u] At etiam non dati obſides vobis ſunt ſexcenti? dediti conſules, & ſponſores reliqui? Et his igitur omnibus contenti eſſe debetis. Non enim populus Romanus vobis promíſit, & veluti fideiuſſores, ac pignora

gnora dedit obſides, & ſponſores: quo caſu accuſare eius infidelitatem poſſetis, etiã obſidibus, & fideiuſſoribus in manu exſiſtentibus veſtra. Sed aliqui promiſerunt, Romanũ populum habiturum ratum, & iidem in hanc ſuam promiſſionem tradidere obſides, & ſe deuinxerunt. quod nihil ad populum. Obſides, promiſſores relinquuntur Samnitibus. Vbi notetur populus? Deditur Samnitibus Poſtumius, alii deduntur, qui polliciti, futuros ſe in poteſtate Samnitum. Si reliquus id pactus eſſet exercitus: & eum populus nõ dederet: etiam reprehendere poſſes populum. Ceterum illud ſtat certiſſimum, vt Gallis antea, ita Samnitibus nunc fœdera ſeruari nullo modo oportuiſſe, qui fœdera non ſeruarunt. Atq; ita de populo: quem tuemur. Nec tamen aut illa Poſtumii dediti ludibria ſunt: vt, Picene, credis. ille enim, aut ſe confecturum fœdus promiſit, aut dedititium futurum Samnitum. quæ conuentio & ex parte iſtorum ſtat: qui, habituros eum dedititium, ſimul ſtipulati intelligentur. Et ergo illorum erat Poſtumius. Hæc tamen ad rem nihil. Stratagema hominis fuerit ad animandos ſuos. Stratagema iuſtum eſt. Dico, neque fuiſſe quidquam fœderis eius? [x] Ariſtides vtique ſcripſit, imo cæſas in illis anguſtiis legiones Romanas, & ipſum Poſtumium. Dico, Romanorum æquitatem in omnibus his con-

x *Plut. coll. R. & G.*

tractibus fœderum? Ætolos ſane deceptos ſe verbo vno exiſtimantes reſtituerunt in integrum. Sed ſatisfactum Samnitibus eſt, & Samnitum patronis. Et defenſio hic eſt, non laudatio Romanorum.

Cauſſa belli Samnitici, & aliorum Italia.

CAP. VII.

VIdeamus igitur cauſſam belli Samnitici, & aliorum per Italiam: quæ geſta ſunt poſt primum à libera ciuitate, & pro libertate confectum. à quo in Samniticum, hac digreſſione de Romanis victis, & de Romanis perfidis, quaſi ſaltu aliquo magno tranſiliit accuſator. Decet enim adfirmare grauiſſimorum virorum teſtimonium: qui, arma numquam, niſi iuſtis de cauſis, ſumta à Romanis, tradunt. [a] Bellum contra Auruncos fuit ad quos oppida Romanorum, coloniæ Latinæ defecerunt, Pomœria, & Cora. [b] Contra Latinos bellum ſuſceptum: *qui æmulatione, & inuidia Tarquinios aſſerebant: vt populus, qui foris dominabatur, ſaltem domi ſeruiret.* Contra Volſcos itum: qui auxilia comparauerunt, quæ Latinis mitterent. & contra eoſdem non ſtantes paci petitæ, & impetratæ, ac Hernicosque, & vicinas alias gentes in ſocietatem belli concientes, bellatum rurſus. Rurſus cõtra Auruncos: qui agrum bello amiſſum extorquere Romanis volebant, & in fines Romanos cum exercitu feſtinabant. [c] Bellum

cum

a *Liu.2.*

b *Flor.1.*

c *Diony.8.*

Æquis tum fuit: qui Auruncis, & Volſcis
ıxerant. Non tibi iuſtæ bellorum cauſſæ
videntur? defenſionis ſuarum rerum? de-
onis ſui? & ſiue defenſionis, ſiue vindi-
nis aduerſum eos, qui non induerunt
o hoſtilem animum, ſed aperuerunt et-
iunctis cum hoſte conſiliis, eique armis,
ıxiliis comparatis: [d] Bellum, quod iidem
ſci, ducente exule Romano, intulerunt,
n habuit cauſſam? nempe, quod agrum
o captum reddere Romani noluerunt.
ım Hernicis ita bellatum, qui Volſcis ſe
nxerunt, & in Romanos arma moue-
. Qui negabant ſibi cum Romanis fœ-
, ictum cum Tarquinio. Qui negarunt
ere prædatores Romani agri. Horum re-
ſones vicinorum aſſiduæ, & quotidianæ
xercuerunt ſine intermiſſione per annos
lius ducentos populum noſtrum. Fuit
ım contra Veientes: qui Romanis res re-
ntibus non ſatis pro iure faciunt. [e] Et cō-
lios mox Etruſcos: qui cum Veientibus
e. qui & quietos Veientes concitarunt in
nanos denuo. Veientes hoſtes anniuer-
: donec rapti funditus, deletique fuerunt.
nas, Romanam coloniam occuparunt.
tos Romanos per extremum ſcelus in-
ecerunt. & idem ſcelus abominandum,
em hominum ſanctiſſimorum, iterum
iitantur. Fera pectora. quibus toties par-

d *Dionyſ. 8.*

e *Dion. 9. 10. Liu. 4.*

tractibus fœderum? Ætolos ſane deceptos ſe verbo vno exiſtimantes reſtituerunt in integrum. Sed ſatisfactum Samnitibus eſt, & Samnitum patronis. Et defenſio hic eſt, non laudatio Romanorum.

Cauſſa belli Samnitici, & aliorum Italiæ,

CAP. VII.

VIdeamus igitur cauſſam belli Samnitici, & aliorum per Italiam: quæ geſta ſunt poſt primum à libera ciuitate, & pro libertate confectum, à quo in Samniticum, hac digreſſione de Romanis victis, & de Romanis perfidis, quaſi ſaltu aliquo magno tranſiliit accuſator. Decet enim adfirmare grauiſſimorum virorum teſtimonium: qui, arma numquam, niſi iuſtis de cauſis, ſumta à Romanis, tradunt.[a] Bellum contra Auruncos fuit: ad quos oppida Romanorum, coloniæ Latinæ defecerunt, Pomœria, & Cora.[b] Contra Latinos bellum ſuſceptum: *qui æmulatione, & inuidia Tarquinios aſſerebant: vt populus, qui foris dominabatur, ſaltem domi ſeruiret.* Contra Volſcos itum: qui auxilia comparauerunt, quæ Latinis mitterent. & contra eoſdem non ſtantes paci petitæ, & impetratæ, ac Hernicosque, & vicinas alias gentes in ſocietatem belli concientes, bellatum rurſus. Rurſus cõtra Auruncos: qui agrum bello amiſſum extorquere Romanis volebant, & in fines Romanos cum exercitu feſtinabant. [c] Bellum cum

a *Liu.* 2.
b *Flor.* 1.
c *Diony.* 8.

cum Æquis tum fuit: qui Auruncis, & Volſcis ſe iunxerant. Non tibi iuſtæ bellorum cauſſæ iſtæ videntur? defenſionis ſuarum rerum: defenſionis ſui? & ſiue defenſionis, ſiue vindicationis aduerſum eos, qui non induerunt modo hoſtilem animum, ſed aperuerunt etiam iunctis cum hoſte conſiliis, eique armis, & auxiliis comparatis: [d] Bellum, quod iidem Volſci, ducente exule Romano, intulerunt, quam habuit cauſſam? nempe, quod agrum bello captum reddere Romani noluerunt. Et cum Hernicis ita bellatum, qui Volſcis ſe adiunxerunt, & in Romanos arma mouerunt. Qui negabant ſibi cum Romanis fœdus, ictum cum Tarquinio. Qui negarunt dedere prædatores Romani agri. Horum rebelliones vicinorum aſſiduæ, & quotidianæ ſic exercuerunt ſine intermiſſione per annos amplius ducentos populum noſtrum. Fuit bellum contra Veientes: qui Romanis res repetentibus non ſatis pro iure faciunt. [e] Et cõtra alios mox Etruſcos: qui cum Veientibus fuere. qui & quietos Veientes concitarunt in Romanos denuo. Veientes hoſtes anniuerſarii: donec rapti funditus, deletique fuerunt. Fidenas, Romanam coloniam occuparunt. legatos Romanos per extremum ſcelus interfecerunt. & idem ſcelus abominandum, cædem hominum ſanctiſſimorum, iterum minitantur. Fera pectora. quibus toties par-

d *Dionyſ.* 8.

e *Dion.* 9.10. *Liu.* 4.

ſum. quibus ſeditione laborantibus inteſtina, itaque deprecantibus bellum, tributæ induciæ. Immaniſſimam barbariem reliquorum Etruſcorum: [f] qui vrbis, iam quadringẽteſimum annum vicinæ oppreſſæ ab hoſte inuſitato inauditoque, adeo nihil miſerti ſunt, vt in agrum Romanum eo tempore facerent incurſiones, plenique prædæ Veios etiam, præſidium, & ſpem vltimam Romani nominis, cuperent oppugnare. Sic Romanæ clementiæ, longæ in Veientes patientiæ, liberalitati incredibili cum Faleriis pueris, curæ rerum Cluſinorum vſque ad ruinas noſtrarum, repenſum à cognatis iſtorum eſt. [g] Sed & iidem Etruſci mox concitant bellum maius, concitis peruicaciſſimis hoſtibus Volſcis, aliisque: vt ne reſpirandi quidem momentum haberemus à Gallica tum vix repulſa clade ſuprema. [h] Tum & Latini animos tollunt. qui tamen centum annorum pace ſic nobis obnoxii, vt ne quidem ad defenſionem tractare arma iniuſſu noſtro valerent. ſed tum, contemtu vrbis incenſæ, ius ciuitatis, partem imperii, ac magiſtratuum poſcebant pari imperio. His & Sabini ſe iunxerant, fœderum, & adfinitatum ipſi quoque immemores. Latinis bellum faciũt iidem Etruſci: atque adeo faciunt nobis, quibus Latini obnoxii erant: vt dixi: & Volſcos illos, & Æquos noſtros hoſtes æternos, ſibi ſocios addunt, atque alios,

f Liu. 5.

g Liu. 6.

h Flor. 1.

qui

qui magnis ſemper votis aduerſus ciuitatis noſtræ incolumitatem ferebantur. Antea nec reddiderant Romanis res: nec milites dederunt, in anguſtiis ſummis, quos dare ex fœdere tenebantur. [i] Cauſſa hæc raptarum rerum, nec redditarum, cauſſa belli rurſum in Hernicos, Tyburtes, Tarquinienſes, Priuernates, Veliternos, Cærites. Tyburtes hoc amplius præſtitere ſe hoſtes, quod Romanis militibus, à bello Hernico redeuntibus, portas occluſerint. Tarquinienſes immane facinus auſi, Romanos trecentos amplius, bello captos, quaſi pecudes, immolarunt. Priuernates, Veliterni incurſione repentina vaſtant agrum nobis, in alia, & difficillima bella occupatis Cæritibus, qui & in bello Tarquinienſibus cõtra nos ſocii fuere, bellum remiſſum ſtatim, & induciæ datæ in annos centum. ſic remunerantes mei hoſpitium veſtalibus, & ſacerdotibus noſtris habitum Cære: *vt maleficii potius quam beneficii immemores eſſent*: inquit Liuius. Hæc virtus, hæc, quam nullibi in terris, niſi Romæ repereris. Vndique & vitia alia, & crimen ingratitudinis experta Roma. Quis crederet, & Faliſcos futuros hoſtes? At cum Tarquinienſibus iuuentus eorum militauit. & qui Falerios victi perfugerant, ii redditi nobis non ſunt. Quis crederet, adhuc Volſcos futuros hoſtes, toties victos, cæſos, captos, ſub iugum miſſos? Ferocior ad rebel-

i *Liu. 7.*

landum, quam ad bellandum gens (vt ait Liuius) Latium circumit, & tentat vniuerſum, & in nos proritat. [k] Obſtupeſcit idem auctor, vnde his ſic afflictis vires ſuffecerint, & milites. Ego ſane obſtupeſco, vnde animi fuerint adeo immites, & feri, vt perire maluerint millies, quam ſub præſtantioribus conſeruari. At nunc de iuſtitia potiſſimum diſputamus. & gradatim venimus ad Samnites. Inuenimus vero nihil, in quo non iuſtitia, & virtus omnis Romanorum eluceat. Bellum porro pro Campanis contra Samnites ſuſcipi a Romanis oportuiſſe, quid vetat? Mouet duas rationes Picenus. alteram, quod ipſi Romanimet, ſuſcipi non oportuiſſe exiſtimarunt in Sidicinorum cauſſa pari. alteram, quod hoſtes fœderatorum victos, iam iam capiendos, Romani capere defendendos contra fœderatos non debuerunt. [l] Reſpondeo, *nec concedi quidem poſſe, vt amicis noſtris accuſantibus non etiam alieniſſimos defendamus. & vt aduerſariis amicorum noſtrorum de iure conſulentibus non reſpondeamus.* Sed & quod de fera inducit vulnerata, imo nihil valere hic habet. Et imo ipſe renarrem diuerſam plerorumque ſententiam: quæ & recepta probato iure Iuſtiniani eſt: laudata eſt laudato iure. Nego autem, contrariam Trebatii adfirmatam moribus. Et de his fuit docendum accuſatori. [m] Nam eſt verius, non eſſe neceſſe, vt inter-

k *Liu.6.*

l *Cic. pro Mura.*

m *Iaſ. l.32. de legi. Ceph. conſ.299. Alc.5.24. 59.*

interpreti iuris dicenti de conſuetudine teſtimonium credatur. Imo enim neque credetur pluribus. non certe teſtantibus adeo indefinite. [n] Apagete doctores (ait Alciatus) conſuetudinarii. ordinariis ſtemus, & iuri certo. Minus autem nunc eſt neceſſe, eidem credere interpreti de iure dicenti, & neque legem, neque rationem, neque auctoritatem afferenti. Magnus ſit Galliæ iuriſconſultus Cuiacius. & Gallia cauſidicos doceat facunda Britannos. Non tamen magnus eſt ille iuriſconſultus. certe non adeo magnus, qui & ſedeat inter Romanos iuriſconſultos, ac Cæſares, inter Trebatios, Caios, Iuſtinianos, Fridericos: & iudicet quaſi Pythius Apollo abſque verbo vno addito, quo ſententia ab ſe lata pro parte numeri minoris, minoris auctoritatis, minoris dignitatis, hoc eſt pro Trebatio, & Friderico, vel tenuiter ſubornetur. Cephalus hoc tentat. Conficit rationes, per quas defendi poſſe Trebatii videatur opinio. Sed eæ vt vulgaribus quibuſdam innituntur enũciatis, leuiſſimi prorſus ſunt momenti. Pro actu eſt potentia proxima actui. & id genus aliæ. Quibus quis non reſpondeat absque vlla aut difficultate, aut mora? [o] *Actus Actum, potentia potentiam proprie ſignificat*, &c. Sed neque confiſus his Cephalus eſt. neque his eſt immoratus accuſator. Ad ſententiam omnium iuriſconſultorum vterque tranſuolant

n *Alc. 5 conſ. 25.*

o *Bal. l. 1. C. de inſt.*

Quam & ſic eſſe contendunt: vt, ſi certum ſit, effugere feram non poſſe, fera immo adiudicari debeat vulneranti, & perſequenti. Quæ de interpretatione ſi litem moueo, eam quoque oſtendam non bonam. At quæro, ſi certitudinem valeant iſtam explicare. Nam euaſerunt nobis ſæpe animalia mortifice vulnerata, & iam moribunda, atq; morientia. Quæro ad ipſam rem noſtram, ſi certitudo hæc oſtendi in bello poſſit. [p] *Multa cadunt inter calicem, ſupremaque labra.* Quod bellica ſors valde probat. [q] Ea plerunque anceps. & magnus numerus à pauciſſimis, & potentiores ab imbecilliorib. ſæpe ſunt ſuperati. [r] *Multa dies in bello conficit vnus. Et rurſus multæ fortunæ forte recumbunt. Haudquaquam quemque ſemper fortuna ſecuta eſt:* inquiebat pater Ennius. Et plurima ſunt huius generis apud omnes. [s] *Mars ſæpe ſpoliantem iam, & exſultantem perculit ab abiecto:* ait Cicero. [t] *Paruæ occaſiones magnos motus, & mutationes habent:* Demoſthenes. [u] *Sæpe vſu venit, vt qui maiores copias haberent ab imbecillioribus vincerentur. & qui orbem obſederant, ab obſeſſis interirent:* Iſocrates. [x] *Multi iam parta victoria maximis cladibus affecti ſunt:* tuus, Picene, Polyænus. [y] *Sæpe minor manus, dum metuit, maiorem præ contemtu parum inſtructam profligauit:* Thucydides. Etiam nec ſolutam, at bene inſtructam dicimus quoque. Neſcimus telum vehe-

p *Heracl. de polit.*
q *Herodi. 8.*
r *Macr. 6. Sat. 2.*
s *Cic. pro Milo.*
t *Demoſth. Leptin.*
u *Iſocr. Archid.*
x *Polye. 3.*
y *Thucyd. 2.*

vehementiſſimum, neceſſitas, & deſperatio? *Sæpe deſperatio præſtat, quod nequit virtus.* Neſcimus, *Vna ſalus victis, nullam ſperare ſalutem*?[z] Sane ſic deſperatio, non illa deiecta quidem, & vilis, ſed quæ furorem animis addit, & rabiem, & tenax propoſitum inulti non moriendi.[a] Nobilis ille locus apud Trogum eſt: vbi Crotonienſium centum viginti millia à quindecim millibus Locrenſium acie ſuperantur. Qui, paucitatem ſuam circumſpicientes, omiſſa ſpe victoriæ, in deſtinatam mortem conſpirant: tantuſque ardor ex deſperatione ſingulos cepit, vt victores ſe putarent, ſi non inulti morerentur. Sed dum mori honeſte quærunt, feliciter vicerunt. Nec alia cauſſa victoriæ fuit, quam quod deſperauerunt. Et id genus plurima ſunt exempla. Illic apud Trogum & de his ipſis Crotonienſibus eſt: qui poſt cladem iſtam, & conſecutum otium, pauci magno & victori exercitui alteri fortiter reſtiterunt. *Tantum virtutis paupertas aduerſus inſolentes diuitias habet. tantoque inſperata interdum ſperata victoria certior eſt.* Cum deſperatis iſtis, præceptum militare ſic eſt, non pugnare.[b] Hoc illud Scipionis cum Numantinis: qui deſtinata morte in prælium ruerent, *Intellectum ab imperatore conſilium: itaque non eſt permiſſa pugna morituris.* Præceptum alterum militare eſt, ſpem iſtis præbere aliquam: quos vincere prœlioque velis. Quid

z *Iacch. probl 65. Bal. l. 1. C. de eunuch.*

a *Iuſtin. 20.*

b *Flor. 2.*

nunc dicimus & exempla huius fortunæ variantis? Primo Punico bello num floruit res Punica magis, quam quum victi illi & prælio, & bello ſunt? Aut de ſecundo quid recitem [c] *Propius exitio fuerunt, qui vicere & ſi quis conferat damna vtriusque, ſimilior victo videbitur populus, qui vicit.*[d] Atque Scipio generaliter, idem quod de Lucilio recitabas, Picene, *Magnis omnibus bellis victi vicimus.* Atque ſic Dionyſius, preſſus obſidione à Pœnis, ſuis inuitis, tamen vicit. quod Iſocrates notat.[e] Atque ſic ille alter de eodem quaſi nido, quũ tueri iam nequiret mœnia ſua, obſidet obſeſſorum ſuorum muros: & itidem vincit.[f] Sic Dion de eodem, inſtructus naui vna præualuit tyrãno potentiſſimo. Sic exul Thraſybulus ſexaginta comitatus viris contra vim, atq; imperium potuit Lacedæmoniorum. Sexcẽta hæc ſunt. Monſtra in bello fiunt magis, maioraque, quam in vlla parte naturæ. *Num capti potuere capi? num incenſa cremauit Troia viros?* Mitte, accuſator, tuum iam capiendos. Quæro etiam, ſi alios aduocare Campani non potuiſſent iiſdem condicionibus: qui ſe tutari à Samnitibus potuiſſent? Defuiſſent Etruſci conſanguinei, vicini Græci, Pœni auari. Quanta igitur ſpes illa Samnitum erat: quibus de mediis rapta faucibus præda intelligatur?[g] Neque enim inſpicitur, aut conſideratur, quod ſperatur, & fieri poteſt, niſi certum hoc

c Liu. 21. Flo. 2.
d Liu. 26.
e Iuſtin. 22.
f Plut. de vi. be. Ath.
g Ceph. conſ. 3.

hoc idem ſit & infallibile. vt idem ſcribit Cephalus. Atque audis, accuſator, valide, & varie reſponſum eſſe rationi tuæ poſteriori. Simul & intelligis, opinor, hinc infirmitatem prioris. Nam ſi potuerunt Romani ferre Cãpanis auxilia, etiam Sidicinis potuiſſent iure. Iure inquam. vt de iure diſputatio noſtra eſt. Etenim concedam tibi, noluiſſe meos Sidicinis opitulari. Vltima tamen non ſolum neceſſitate horum erat extorta deditio: ſed & ſera fuit. Seram deditionem aſpernantur patres. nam petitum iam, & impetratum per Samnites, vt ſibi ab Romanis belli ius liberũ aduerſus Sidicinos foret. Ita, quem hic ſequeris, Liuius. At cape, quod tibi fateor aliud. Tantæ non fuerunt Sidicinorum opes, quantæ Campanorum. Sed num tu putas, bellum ſic ſuſcipi oportere pro aliis, vt nihil cogitemus pro nobis ipſis? Primum, non tenemur eſſe aliis auxilio, ſi hinc nobis creetur periculum. Deinde, piſcari aureo hamo, ſtultum eſt. Aliis tamen & fuere auxilio mei, Fabretanis, Lucanis contra eoſdem Samnites, noſtris dedititiis. Hoc mihi notes verbum. Vt enim Florus ſcribit, erat quidem fœdus cum vtriſque, cum Samnitibus, & Campanis. *Sed hoc Campani ſanctius, & prius, omnium ſuorum deditione, fecerunt.* An tibi iam reſpódi ad omnia de Samnitico bello? An illud adhuc ſupereſt vnum de intereſſe & damnis

Samnitum: quæ debeant Romani ſemper, etſi à Campanis ſuſcipiendis abſtinere non debuiſſent? Sed huic parti reſpondetur breuiſſime: ſic ius eſſe aduerſus eum, qui alteri capiendas intercipit feras, aduerſus eum, qui alteri capiendos intercipit prædones. Nullum enim tuetur ius feras, nullum prædones. Sed Campanos tuetur belli ius, & ratio concertationis. vt, victi ſententiis, non teneantur ad iſthæc tamen, ſi qua cauſſa eis exſtitit concertandi. Exſtitit Campanis iuſtiſſima, timor nefarii Samnitum latrocinii. Atq; ſic fuit bellum Samniticum, non pro nobis, ſed, quod eſt ſpecioſius, pro ſociis noſtris. Poſtea cum illis bellatum adhuc, cum quibus ante toties: cũ Latinis, Etruſcis, Vmbris, Volſcis: toties infidis omnibus, atque rebellibus. [h] qui neque bellum, neque pacem pati poſſent. nec ante quieti, quam expugnati, in deditionem accepti per ſingulas vrbes, & omnino ſubacti fuiſſent. Subactos inquam? pro merito cuiuſq; accepti ſinguli. & multis ciuitas elargita. Nam tuis iſtis Samnitibus quid feciſſemus? [i] Fœdera nobis ruperunt ſexies. rabie, furore, ſacrilegiis, humanis hoſtiis in exitium noſtræ vrbis agitati, poſt annos quinquaginta, poſt triumphos viginti quattuor ſemper ſuperbi. Bella & cum aliis per contagionem Samnitici exſtitere: cum Marſis, Pelignis, Satticanis, Veſtinis, Auſonibus. Miror de Auſonibus dictum

h *Liu.* 8.

i *Ior. de re. ſu.* *P. Dia* 2. *Flor.* 1.

dictum in accuſatione. [k] Imo enim ipſe ſic ſcribit Liuius, *Quia ducibus abſentibus impetus eſt factus, nullus modus cædibus fuit. deletaque Auſonum gens, vix certo defectionis crimine, perinde ac ſi internecino bello certaſſet.* Siccine mutilare etiam teſtimonia: cum nec fabulas deceat contaminare? Miror, & Calabriam inductam Græci teſtimonio. [l] An enim verum non eſt, receptum fuiſſe Pyrrhum à Calabris? Græcos iſtos infeſtaſſe claſſibus mare ad vſque Tyberis oſtia? Cum iſtis gentibus ad Palæpolim bellum geſtum? Per iſtos à Tarento Romanis abſtractos ſocios Apulos, & Lucanos? Iſtos crudeliſſimis Romanorum hoſtibus fauiſſe Samnitibus? In pace & amicitia deſæuiſſe in Romanam claſſem? Barbarice affeciſſe contumeliis Romanam legationem? At iam memorauimus, quod fugit accuſator, Italicas gentes omnes: quæ Romanorum armis oppreſſæ ſunt, & gentium iniuſtitiam, Romanorum vbique iuſtitiam patefecimus. Quæ eius populi veluti adoleſcētia fuit: quum flore virtutis exarſit, [m] & Italiam, poſt quingenteſimum à conditione vrbis annum, *laceſſentibus aſſidue vſquequaque finitimis*, tot diſtractam in principatus, & reſp. diſcordantes coegit tamquam ex variis elementis in corpus vnum ſub ſe capite præſtantiſſimo. Niſi tu feros Samnitas caput malueris, aut ſuperbos Campanos, aut Etruſcos,

k *Liu. 9.*

l *Liu. 7. 8. P. Dia. 2. Flor. 1.*

m *Flor. 1 2.*

aut alios ſimiles, aut Picenos tuos, & Aſculum, & Corfinium.[n] Mei *victis nihil præter iniuriæ licentiam eripiebant.* Meos dico veteres illos, de quibus nunc ſermo eſt. Et id ſane dico, Romano teſte: ſed idoneo: qui de Romanis poſtumis pari fide, *perinde quaſi iniuriam facere, id eſſet imperio uti.* Nunc igitur à patriis non calamitatibus, ſed felicitatibus, alio cõuertatur oratio: vbi prouinciæ factæ & gentes ſtipendiariæ, vectigales, & tributariæ ſunt.

n Salluſt: Catil.

De bellis Punicis, CAP. VIII.

IN Siciliam quæ cauſſa deuexit arma Romana? *Quum viderent opulentiſſimam in proximo prædam, quodammodo Italiæ ſuæ abſciſſam, & quaſi reuulſam, cupiditate eius inuegendæ, & ad continentem ſuum reuocandæ exarſerunt. Sed ecce, vltro ipſis viam pandentibus fatis, nec occaſio defuit: cum de Pœnorum impotentia fœderata Siciliæ ciuitas, Meſſana quereretur.* Ita Florus: quem tu, more tuo, mutilum exhibuiſti. Exarſerunt cupiditate, etiam prædæ opulentæ: ſed naturali alia adhuc cupiditate, reſtituendi ſuo corpori auulſum membrum: *Sed ecce,* Florus ait, *nec occaſio defuit.* Sit iuſta adquirendi cauſſa. voluntatem nemo vituperauerit.[a] Et quamquam Cyro, & Alexandro datum crimini fuit deſiderium iſtud imperii proferendi: iuſtitia tamen ſine odio eſt.[b] Non tu de magiſtris tuis didiciſti, bellum pro gloria & imperio, iuſtum iure gentium eſſe? & iuſtum

a Procop. 2. Perſ.
b Caſtr. rep. l. 5. de iu. & iu.

iuſtum ſic fuiſſe Romanorum imperiũ, quod ita creuit? Etiam ad iuſtam, & rectam dominationem iuſtũ eſſe bellum didiciſſes. [c] Huc addidiſſes, Siciliam iſtam patriam Cyclopum, nutricem tyrannorum, captiuam ſeruorum, vbi carnibus hominũ primi, cruciatibus medii, mortibus poſtremi paſcebantur. Hanc Siciliam, prædam omnium, armorum externorum ſemper præmium, Romani non cupiiſſent à tot monſtris, calamitatibuſque liberare, & veteri capiti ſociare? Et neque tamen ſe dum commouent. *Sed ecce nec occaſio defuit. de Pœnorum impotentia fœderata ciuitas queritur.* Itaque [d] *Mamertinorum ſociorum periculum iuſta nobis, ac pia induit arma:* vt ait Scipio. Iuſta ſane, ac pia nec quiſquam negauerit. At de Floro excipis, ſpeciem quidem iſtam fuiſſe iuuãdi ſocios, re autem prædam ſollicitaſſe. Quo de interiori ſenſu animi diſputandum tamen nobis non eſt. Aperta cauſſa belli iuſta eſt. Populus autem auxilia Mamertinis decreuit: vtvt ſine auctoritate ſenatus. Vt id eſt, quod Polybius ait. [e] Nam Liuius, etiam à ſenatu decreta, etſi per contentiones, & diſſenſiones, narrat. [f] Decreta auxilia & contra Hieronem, & contra Pœnos. Quid amplius? Decerni non debuerunt flagitioſiſſimis viris? Scilicet ad nos pertineat, iuſti, an iniuſti ſint, qui noſtræ ciuitatis non ſunt. Et opem non ferimus afflictis commu-

c *Oroſ. 2. c. 14. Iuſt. 4.*

d *Liu. 30.*

e *Liu. 16.*

f *Plin. 16. c. 29.*

ni potius iure humanitatis, quam vllo eorum merito ſingulari. Et hic non etiam occurrebatur impotentiæ Carthaginenſium ? quos creſcere, & quidem vicinos nobis, non expediebat.[g] An tu domi occluſus agis, ſi ædes vicini ignis ceperit ? An tu ignoras, periiſſe noſtram nobis vtilitatem, qui non reſpicimus ad vicini ? Sic Deus colligare inuicem omnes voluit, & hanc rebus hominum imponere neceſſitatem, vt in proximi vtilitate alterius etiam eſſet colligata, & mundus ita conſtitutus eſſet vniuerſus. neque enim homines aliter commodum proximi accuraſſent. & hoc tamen non tam Deus voluit, quam vt ratione humanitatis beneuoli omnibus, atque benefici ſimus. Quæ ſuo illo ore diſſerit Chryſoſtomus aureo. Sic decreta ſemper bene auxilia Mamertinis. Sed nec mittebantur decreta auxilia ? Sed neque conſtituta dies erat intra quam miſſa eſſe oporteret. Et res illæ arduæ exercituum comparandorum, claſſium inſtruendarum, in ciuitate tum nec concordi ſatis, dictæ factæ eſſe non potuerunt. Hoc eſt imperii noſtri arcanum, quod tu tibi ingenioſe fingis, accuſator. Nos nouimus, quod ſi ita exarſiſſent cupidine prædæ Romani mei, vtique nec controuertiſſent de ſumēdo bellum, nec cunctati eſſent in apparando, nec lente adeo ad iſtam cupitam prædandam mouiſſent gradum. Aut qui ardent etiam de-

libe-

g *Chryſoſt.* 1. *Cor. Hom.* 25.

liberare, & torpere valent? At Picenus diſputat contra Polybium. & non licuiſſe, ait, Romanis in eas Siciliæ partes nauigare, quæ Pœnis parebant: itaque nec Meſſanam, quæ iam Pœnis parebat. Bellè. [h] Ipſi Pœni ſic fœdus violarunt primi: qui auxilio Mamertinis venerunt. Et ſic epitome Liuiana. Quid enim Pœnis cum ſociis, ac fœderatis Romanis erat? Non dubium eſt, quin fœdera ita fuerint, vt neque Romani nauigarent in partes Pœnorum, neq; in partes Romanorum Pœni. Aut ſi iſti Siciliam totam occupaſſent, Romani tota excluſi Siciliæ nauigatione exſtitiſſent? Etiam vt amittere illic ſocios facile poſſent? Etiam vt metuenda Pœnorum potentia, & vicinitas poſſet ita augeri, nobis cis fretum relegatis? Imo, *Iberum Penus ne tranſito.* Sed inſtat accuſator, contenditque, diſcedere debuiſſe Meſſana meos, quemadmodum & Carthaginenſes diſceſſerunt. Et magnam, & manifeſtam æquitatem hanc, ait. Cur tamen iſtud? Improbos Mamertini ſe, leuesq; præbuere nobis: qui noſtris non exſpectatis auxiliis, quæ petierant, & impetrarant, ad Carthaginenſes tranſierunt: ad quos neque trãſire poterant, quin ſocietatis, ac amicitiæ noſtræ ius non violarent; addendo ſe illis, qui ſibi per fœdera iungi nequibant. Fidere Mamertinis poſtea non potuimus. Fidere illic Pœnis poſtea non potuimus. [i] Quid? & non

h *Liu.* 14.

i *Liu.* 14. *vbi Sigon. P. Diac.* 2. *Oroſ.* 4.

ante etiam fœdus nobis violatum à Pœnis fuit: qui contra nos auxilio Tarentinis fuerunt? Et cum arguerentur mali eius facinoris, labé periurio accumulauerunt? Tui hæc dicunt teſtes, Picene. Sed hic & de Sardinia, hic & de Corſica. altera, quod extorta Pœnis iniquiſſime: & in id omnes conſentire ſcriptores. altera, quod nec intelligitur, cur ſubacta ſit. Et ſic ſane de Sardinia Liuius, & pleno Polybius ore. Ego autem, quod licet per accuſatorem, à ſcriptoribus iſtis quæſierim vnum, ſi Carthaginenſes ipſi, [k] qui viri acuti fuiſſe perhibentur, conqueſti eam iniquitatem ſunt vmquam: etiam poſtquam inferre bellum Romanis ſunt auſi? Veriſimiliter itaque cauſa illic nulla erat. aut ipſi vidiſſent melius, quam fecerit Liuius: qui cenſet, querelam afferri iſtam iuſtam oportuiſſe. Age, audi, accuſator, aliud. Si duobus his teſtibus opponere ego quattuor poſſum, tu quid dices? [l] Sardiniam ego non extortam per fraudem, ſed conceſſam per fœdus cum Lutatio ictum adfirmo, teſtibus Dione, Diacono tuo, item Oroſio, & Sex. Victore. Quod ſi facit ſemper nonnihil numerus teſtium: & illuc vergere habet ſententia, vbi tantulum vergit probatio: nos vincimus. Maiores ſunt illi ſane teſtes, quam Diaconus Oroſius, Victor. Dionem non dixero. Sed iſti tuique ſunt; & valere ſupra vnú Liuium poſſunt, dum Polybius, & Dion ex
æquo

h *Cic. acad.* 2.

l *Dio. ecl. de lega. Dia.* 3. *Oroſ.* 4. *c.* 12.

æquo certant. Vincimus tanto certius, quanto vnus dici iſthinc Polybius teſtis meretur: de quo plane hauſit hic, vt facere Liuius ſolet. Vnus eſt teſtis, quum plurimi de vno habent, quod dicunt. Neque referri ratio iſta valet in Oroſium, Diaconum, Victorem: quos ſaltuatim magis concerpſiſſe narrationes ſuas videmus. Vincimus extra controuerſiam, poſtquam ſtat & veriſimilitudo in iſtam partem, inueriſimilitudo in alteram. Recitemus nunc teſtimonia. *Sicilia, Sardinia, cæteræ inſulæ conceſſæ à Pœnis in fœdere Lutatiano.* Hoc teſtes nunc mei. Etiam recitem, quæ Dion paullo diſtinctius habet. Rebellauit Sardinia auctoribus Pœnis, itaque illatum eis bellum eſt. Sed & data pax poſt multas legationes, & oratione quidem Hannonis, minimi legatorum. Cum enim facerent Romani apparatum belli: & Carthaginenſibus, finitimo bello diſtentis, nihil moderati reſpōderent: miſſus poſt Hanno eſt, iuuenis libertatis miræ dicendi: qui aliaque plura, & hoc dixit, dediſſe ſe Siciliam, & Sardiniam, quibus non duraturas ad aliquod tempus inducias, ſed amicitiam perpetuam redemiſſent. atque eas igitur reddendas inſulas eſſe, ſi colere pacē noluiſſemus. Hæc illi alii, & Dion. Num vero tempora nos confundimus, & varia in vnum facta inuoluimus? Sane, ſi fœdere Lutatiano tradita Sardinia eſt, illud primū

tempus eſt omnium. Et ſi rebellauit Sardinia, certe & tradita fuerat. Et hic tamen habet, quod reſpōdeat accuſator: traditam quidem, at inter Africæ motum, poſt Lutatii fœdus.[m] nam & alii ſcribunt, & in laudibus Romanorum, quemadmodum adiutiſint Pœni milite, & commeatu: quæ hoſtibus Pœnorum, illis mercenariis, occluſa fuerint: & quemadmodum recepti non ſunt, qui deſciſcere ad Romanos volebant, Vticenſes, & Sardi. Age, relinquamus rem dubiam in ea ſcriptorum varietate. In re dubia accuſator non vincet. Nos laudes iſtas arripimus Romanorum.[n] quas & alii ad cælum ferunt & hoc addunt, ab iſta clementia, & humanitate meorum factorum, vt ipſi nos poſtea in negotia inciderimus. Venio ad ſecundum tempus poſt fœdus Lutatii. Pœni Italos mercatores, Romanoſque interficiunt, & mari mergunt. Hanc dicimus iuſtam cauſſam belli: & Sardiniæ eripiendæ, opportuni criminum loci. Eſto res, vt ita narrat Appianus, homo Ægyptius, id eſt Libycus, & Pœnus magis, quam Romanus. Atque quod Polybius replicat, tranſactū de his mercatorum iniuriis iam antea exſtitiſſe: & Romanos de tranſactis non habuiſſe mouere poſtea controuerſiam: ſic tibi tollitur, & Polybio. vt de captis, & carceratis mercatoribus, & de reliquis iniuriis cognitis tranſactum fuerit: non etiam de necatis, & merſis

m Cor. Ne. Amil.

n Polyb. 3. App. Pun. Zona. 2.

mercſis mercatoribus, & de aliis iniuriis, quæ latuere (vt ait Appianus) diu. Ad incognita, & incogitata nullam trahi conuentionem, certum eſt. Nullæ fuerunt iniuriæ aliæ, quæ latuiſſent? Sed teſti dicenti, Appiano, credendum eſt magis, quam vel neganti, Polybio. Sic igitur, ſi non primo, non ſecundo, at hoc tertio tempore tradita Sardinia, & capta eſt iuſte. Quamquam ſi hoc eſt, non rebellioni eius inſulæ, non orationi Hannonis tempus relinquitur. Secundum Polybium his nullum eſt tempus quoque. Secundum alios illud eſſe poteſt, quod poſt Lutatiũ fuit. Quin igitur in tanta varietate, & obſcuritate aut ſtamus pluribus concordibus, qui in fœdere Lutatii manent? aut in illa quieſcimus ratione, quod, ſi iniuſtitiam accuſare noſtram Pœni potuiſſent hic, non eam tacuiſſent, & prudentes ſatis ſemper, & tum mouentes bellum ſecundum potenter? Sic Sardinia eſt. De Corſica iniquius proponitur argumentum. Latet cauſſa viros verſatiſſimos in hiſtoria: Ergo cauſſa nulla eſt. Atque amiſſo Liuio, & reliquis rerum earum monumentis, ita liceat argumentari? Sed & viri illi magni tantum dicunt de cauſſa factæ prouinciæ.[o] Sed & hoc ego dico, captam Corſicam ſerpente bello & Florus hoc dicit, *ſerpente bello Sardinia annexa, atque Corſica*: ita deſcriptor Flori Iornandes. Sic ſæpe.[p] Sic Appianus, *Nullum in*

o *Flor. 2. Ior. de re. ſucc.*

p *App. Illyr.*

Rhetios, aut Noricos bellum geſtum priuatim reperi. quamobrem cum reliquis finitimis vna deuictos arbitror. Sic eſt iunctim mentio iſtarum inſularum ſcriptoribus. q Pro Sardis, & Corſis defenſandis Pœnos adfuiſſe, narrant. Sardos, & Corſos laceſſiſſe magis, quam exercuiſſe Romana arma. In Sardinia contra Sardos & Corſos pugnatum. Sardos, & Corſos rebellantes ſubactos. Sardiniam, & Corſicam à Metello victas. Et id genus alia. t Vna ſcilicet vt videtur inſula, ita vnum vtriuſque incendium veriſimiliter fuit. Sic inſulas habemus. Habemus Punicas etiam Hiſpanias. s *Non cum Hiſpanis ab initio, ſed cum Pœnis in Hiſpania, inde contagio, & ſeries, cauſſaque bellorum.* Pulſi illinc ſecundo bello Carthaginenſes ſunt. Et belli huius æque bona, aut etiam melior cauſſa fuit. Quod omnes hiſtorici tradunt. Quid mihi in Hiſpanica re citas contrarium, & magnum nominas tellem Macchabeicum? Non ille peritus rei Romanæ, mi homo. Vni Romanos paruiſſe in libera republica. Senatum Romæ fuiſſe trecentorum, & viginti. A Romanis captum viuum Antiochum magnum: deque regnis eius tributas Eumeni Mediam, atq; Indiam. Hæc illius hiſtorici: qui ad fodinas auri Romanos tibi in Hiſpaniam miſit. Quid mihi de perfidia Saguntinorum in Annibalem: & de Annibalis erga Saguntinos clementia obtrudis?

q Oroſ. 4. Liu. 17. 20. 21. P. Dia. 2. Sex. Ru.

t Zon. 2.

s Flor. 2.

dis?[t] De Salmatenſibus illud eſt, quod ais, relege, & quidem ſic relege. niſi velis, quicquid eſt contra hiſtoriam omnem, ipſamque adeo certiſſimam veritatem. Nam qui alii illi ſunt, qui tradunt, non ab Annibale, ſed à Metello Saguntinos obſeſſos? Vnus, neſcio qui commentarius pannuceus ad Iuuenalem. Quid Annibalis quoque teſtimonium contra Romanos? Cauſſa deſperata tua eſt, Picene, & deſperata ratio accuſandi. Quis enim inimicitias exercentis teſtimonium contra inimicum protulit vmquam? Nec vero tu adeo deſipis, vt ſic putes, futuros vſquam vllos vmquam, qui ab inſipidis his hiſtoriis traducantur in partes. Et quæris igitur, ſi quid in Pœno reprehēdimus nos: etſi ſit ita hiſtoria Saguntina, vt ſcripta à Liuio eſt? Tu dicas, accuſator, quid in Romanis accuſas. Nos contra veteres ſocios pro ſociis nouis, & his iniuſtis bellum ſuſcipere non debuiſſe. Ceterum quod cenſes de veteribus: decipis in eo te. Non enim veteres ſocii tum erant Carthaginenſes: qui fœdera fregerant vetera, & in nouo erant Aſdrubalis, pariter cum Saguntinis. Vetus illa deſiit amicitia per bellum. Renouata non ea eſt, ſed inſtituta noua.[u] Scilicet nouum eſt, quod exfundatum reſtituitur. Et contra hos ſocios pro aliis ſociis, forſitan fide, forſitan merito aliquo magno nōdum notis, ſed certe neque perfidia: imo pro nobis ipſis contra

t *Polyb. 7.*

u *Alex. 5. conſ. 34.*

Pœnorum potentiam ingruentem, non decebat bellum ſuſcipere? At iniuſti Saguntini. Reſpondeo, reſponſum huic argumento eſſe, quum de Mamertinis idem afferebatur. At quare Saguntini iniuſti? Non iſtos hic cõdemnaueris, quin & Numantinos condemnes poſtea: de quibus Florus, *Non temere, ſi fateri licet, vllius cauſſa belli iniuſtior. Segedenſes ſocios, & conſanguineos Romanorum manibus elapſos, exceperant. habita pro eis deprecatio nihil valuit: cum ſe ab omni bellorum contagione remouerent.* Eadem cauſſa cum Annibale Saguntinorum. Et nec igitur Saguntini iniuſti ſunt, ſi Numantini cui non ſunt iniuſti. Non ſunt Saguntini iniuſti: etſi medii relicti tradiderint ſe Romanis totos. Non illos non accepimus ſub ſeruitutem: quod contra fœdus fuiſſet, eos ſe ita dare, nos eos ita accipere. Sed ſua cum libertate nobis adiungebantur. At iſtamque negamus adiunctionem, de qua nuperus ſcriptor (non ille Plutarchos) exponit. Saguntum æque Pœnis amicam, in Hiſpanicis Appiani audimus. Cautum vero, imo cautum nouo fœdere Saguntinis erat.

x *Alex. 2. conſ. 178. Iaſ. l. 76. de V. O. Alc. 8. conſ. 39.*

Nec fuit Liuius in iſto iudicio præceps. x Vt enim controuerſum valde videri poſſit, ſi ad futura verbum extenditur. quum tamen poteſt præuideri futurum, tum & futurum venit, & mutuum vbi quid proponitur, ibi etiã futurum continetur. Vt ſic, ſi pax facta pro ſe

ſit,

ſit, & ſuis ſociis, hi quoque comprehendantur, qui poſt aſſumti in ſocietatem ſunt. Quæ omnia in cauſſa Saguntinorum omnes cernimus.[y] Et in illa diſerte pro Romanis ita definit Alciatus, vere magnus iuriſconſultus, & eruditus Fornerius.[z] Etiam ea definitio iuris facit cumque ipſis verbis Liuii: quod ſi conceſſa ſit ciuitati immunitas, hæc & de futuris adoptatis ciuibus intelligitur: ne videatur ablata ciuitati facultas creandi ciues. Quid ſi cautum ſociis eſt, & adiectum eſt verbum vniuerſitatis, *omnibus*?[a] Vtique & futura veniunt iam, etſi alias nec venirent. Quid ſi huiuſmodi interceſſerunt cautiones, quæ interceſſerunt proculdubio: vt erant formulæ illæ longis, & anxiis compoſitæ carminibus ſemper. Cedit hic accuſator:&, cedat, neceſſe eſt. Sed illam tenet arcem, quod ita decretum fuit in ipſa vrbe, ne auxilia Saguntinis ſummitterentur: quoniam nec fœdere comprehenſi, ſed liberi relicti eſſent. Id tamen ita non eſt.[b] Diſputatum Romæ eſt, ne auxilia mitterentur ſtatim, neve ſtatim ad arma concurreretur: ſed prius de ratione videretur, per quam Saguntinis ſuccurri, Pœnis occurri valeret: ſed prius vt querelæ legitimo more exponerentur. Sic magni illi, Polybius, Liuius, alii.[c] Nō dubium fuit, quin violatum ab Annibale fœdus eſſet: qui Iberum traiecerit contra fœderis legem. Id ipſe ſcribit Appianus,

y *Alc.* l. 118. *Forn.* l. 158. *de V.S.*
z *Ceph. conſ.* 451.
a *Bald.* l. 33. *C. de epiſc. & cl.*
b *Flo.* 2.
c *App. Pu. Hiſp. Anni.*

nec ſemel. Ettamen non procurritur ad ar-
ma: retinente religione, & amore legitim
iuris, nulla perfidia, nullo malo arcano. Et ſi
tenent Romani Hiſpaniam. in quam & ſoci
etatis Saguntinæ cauſſa bona, & cauſſa vio
lati à Carthaginenſibus fœderis arma porta-
runt. Violarunt illi fœdus, quum Annibal
permiſerunt, vt cum Saguntinis, tranſmiſſo
Ibero, ageret pro arbitratu: & quum legato
Romanos, qui querebantur, ſic raptos, &
ſubactos populos cis Iberum, habuere ludi-
brio. Quæ in Hiſpania ſunt poſtea conſecuta
perfidia Celtiberorum, rebelliones conti-
nuæ omnium illic populorum, & id genus a-
lia, ne attigit quidem accuſator. Rapitur ad
Numantiam: quo illum ſequimur. Tu, qui
Flore Annei, non Iuli Flore: tu Hiſpane ſcri-
d *App. Hiſp.* ptor: quid popularibus tuis quid blandiris?
Aut Galle, quid maledicis nobis? Certe quid
rhetoricaris tu profeſſor Rhetoricæ in Gallia
& in toto hoc tuo rhetor opere? Num rebel-
lis non erat Numantia? Num illic conſilium
non eſt initum de bello contra Romanos
Hæc Appianus. Etiam ſi nihil feciſſent iſti tu
Hiſpani, niſi quod dicis tu: illud & iuſta fui
contra ipſos cauſſa belli. etſi tum nec iniuſta
ipſorum ratio diceretur. quod ſtat, vt bellum
e *Cic.* 1. *de off. Val.* 2. 6. 7. vtrinq; ſit iuſtum ſcilicet. [e] Exſciderunt Nu-
mantiam, ciuitatem crudelem, ſpirituum in-
ſolentiſſimorum: quos culpa nutrierat eo-

(ſa-

(fatendum id nobis eſt) ducum, quià nobis miſſi illuc primi ſunt. Stulti Numantini, qui crediderint, ciuitati noſtræ defuturos meliores, ſi minus bonos illos viciſſent. [f] Sed imò ciuitas mea Numantiam non exſcidit. Scipio exſcidit abſque decreto populi. Neque tamẽ hoc dixerim, quaſi exſcindi Numantia non meruerit: quæ eſt vi capta: & eaſdem contra ſe rationes habuit à Scipione, quas à populo habebat. Nunc nos inſulta, Picene. Numantia iacet, tanta illa virtus, noſtræ maioris monumentum virtutis. Noluit conditionibus vllis eam ſe dedentem accipere Scipio: qui (Florum audi) *veram vellet, & ſine exceptione victoriam.* Agite, in Africam traiiciamus: bella concludamus Punica. Vrbem Carthaginem, & Punicum imperium exſtinxerunt. [g] Etenim Pœni contra fœderis legem inſtruxerunt claſſem, exercitum pararunt, frequenter territarunt Maſiniſſæ fines. Quid hîc obgannit Oroſius? Ecce audis cauſſas eius belli de Appiano, ac Floro. Quod illud Oroſii argumentum? Alii volebant, Carthaginem dirui ob ſecuritatem: alii, ad virtutem acuendã ſeruari: Igitur cauſſa non ex iniuria Carthaginenſium erat. Videlicet non diſceptatur ſæpiſſimè, ſi, parcere nocentibus, expediat. & quomodo expediat, victoriâ vti. Expediebat, exſcindi Carthaginem. Sic Cato. [h] Vrbem Capuam non exſcidimus. erat enim in ocu-

f *App. Hiſp.*

g *Flor.* 2. *App. Pu.*

h *Cic. agr.* 2.

lis: vt timere ab ea non oporteret. At nec ti-
more, ſed magis inuidia imperii eſt exſciſa.
Inuidia magis, non inuidia tantùm, ſed & no-
xia eius temporis: quam oſtendi. Et quæ no-
xia nobis iuſtam fecit exſcindēdi poteſtatem:
ſicut fecit inuidia voluntatem. Fateor inuidi-
am, fateor: & illo vtor Cæſaris, *Inuideo gloriæ
tuæ, Cato, quoniam & tu inuidiſti meæ.* Inuidi-
mus gloriæ Carthaginis, quoniam & Cartha-
go inuidit gloriæ noſtræ. Hæc illa eſt celebris
illarum rerumpublicarum æmulatio. Alte-
rum auctoris eiuſdem ferri non poteſt, *Ma-
gis quia volebant Romani.* Quid enim ſi vo-
lebant, hoc eſt, velle debebant: vt accuſator
ais? Volebant, hoc eſt credebant, quia time-
i *Iuſtin.* 31. bant?[i] Sic alibi: *Quæ etſi falſa nunciata fuiſ-
ſent, apud timentes tamen pro veris habebantur.*
Metus iuſtus eſt, ſi cauſſa metuenda iuſta eſt,
etſi periculum nullum vere ſubſit. Neque ta-
men hoc indigemus præſidio. Sunt enim (vt
dixi) oſtenſæ noxiæ. Etiam ſi nec tantæ fuiſ-
ſent, quantæ mererentur per ſe pœnam tan-
tam: erant veteres tamen, quæ nouis his ad-
k *Cla.* §. *fur-* ditæ merebantur tantam.[k] Et vetera delicta,
tum. Exo. 32. etiam punita, vel condonata, faciunt, quod
vbi Tre. ſequitur, delictum grauius, & in eo puniendo
Decia 2. manum addunt. vt ſic conuenit inter iuris
conſ. 27. prudentes, & moribus receptum eſt. Nec iu-
uat Pœnos, quod, experti iniquos Romanos,
l *Liu.* 30. proſpicere ipſi ſibi coacti ſunt.[l] Namque eſt
ſem-

ſemper verum, ſic in fœdus veniſſe, *Ne bellũ in Africa, neve extra Africam iniuſſu populi Romani gererent.* Quod etſi durum, erat ſeruandum tamen.[m] Duriſſimam ipſi Pœni viderunt vſque à principio legem, quum eam dici ſibi audierunt: & quum recuſarunt propterea pacem abuſque principio. duriſſimam legem, interitum ciuitatis, viderunt.[n] Neque enim, vt priuatorum tanquillus ſtatus eſt tutus maximè, ita & ciuitatis eſt. quod natura, quod perpetua oſtendunt exempla: etiam exemplum ciuitatis noſtræ, oblatâ æmulâ iſtâ Carthagine. Sed & ſic coacti pacem tandem tamẽ accipere. Cuius ius pactæ pacis abrumpunt Pœni iniuſtè, tenent Romani iuſtè, nec crudeliter.[o] Nec enim crudele quid efficit, qui leges ſequitur. Aut num iniuſti mei ſunt: qui regi fauent Maſiniſſæ? Mirum, ſi nõ Carthaginenſibus magis, quam regi *bono ſocioq;*, vt Florus ait, & omnium maximè merito de re Romana. At fauent, quantum poſſunt:[p] id eſt, quantum per leges poſſunt: vt hæc poteſtas eſt: & vt illa altera ſine iuſtitia omnia tum potuit Romanorum, & Maſiniſſæ ſupra Carthaginenſes. Vera illa poteſtas eſt, quæ regi fauet: & quæ plurimis in toto iure fauet ſæpe cauſſis, & perſonis. Nihil eſt, quod nulla ſit lex, aut pactio de ſe non defendendo. Nam publica iſta conuentio pro certo valet. vt valetque illa ſe dedentis hoſtis, per quam

m *Dio. ecl. de legat.*

n *Dio. 38.*

o *Caſſ. 7. var. 8.*

p *l. vlt. ubi gl. de relig. &. 15. de cond. inſt.*

vita etiam in voluntate, & manu ſit hoſtis. quamuis in priuatorum negotiis vera iſta non cenſeantur. Lex ſumma Pœnis, ne bellum gererent. Lex ea violabatur ſtatim, ac gererent. Lex prohibitoria præualet. Lex præualet, quæ violatur ſtatim. vt hæc erat de bello non gerendo: & illa non erat defenſionis, quæ moras patiebatur. namque mœnibus arietes, portis Carthaginis faces nondum admouerat Maſiniſſa. Aut quid dico defenſionis? q Ipſi fuerunt Pœni, qui, occupatis bello Celtiberico Romanis, vaſtant Maſiniſſæ fines eius agri, qui iudicio Romanorum iudicatus Maſiniſſæ eſſe. Qui legatos Maſiniſſæ, & in his filium, non admittunt in vrbem: abeuntes territant, & tractant malè. Quæ igitur Romanos admonebat iuſtitia, non fauere regi? ſtudere, bellum componi placidè, quod ſuſceptum contra fœdus, ac geſtum à Pœnis eſt? Hæc ſunt ſolidæ cauſſæ, & rationes pro Maſiniſſa, pro Romanis, aduerſum Pœnos. Ad iſtas mihi reſpice accuſator. &, quæ adiectæ ſunt leuiores, tu mitte mecum. Nam eſt ſatis, ac ſuper, ſi per aliquas vincimus rationes. Mitte tu inania verba, & Byrſam, & caſas, & cumulum, & ſtramen. Huc ad rationes contende. *Maſiniſſa, locum iniuriæ ratus.* Et Maſiniſſam ſi concedam Pœnis iniquum, quid ad meos? quid tum? Homini iniuſto meos fauere non oportuiſſe? Sanè non con-

q *App. Pun.*

cedo

tra iuſtos. Sed Pœni infames etiam erant. adeoque comparatione ipſorum iuſtus haberi Maſiniſſa potuerit. [r] *Etiam nocentes, viri boni, ſi neceſſarii ſunt, non defendendos eſſe, non putant.* Etiam dicimus iniuriam bellum. [s] Etiam non ſemper iniuſtè fit iniuria. non iniuriæ ſpecies contumelia. Perge quærere, Picene, de rationibus, quibus eſt bellum adminiſtratum. nam, quæ in bellum mouerunt Romanos, iuſtiſſimas audis. In primo Punico laceras populum morantem Reguli reditum. Regulum laceras, legatum perfidum. Iterum populum, qui Regulum, iuſtè necatum, iniuſtè vindicat. At aduerte, Picene, ſemel ad confectas res, non ad diſputatas, & cogitatas. Neque enim ignoras, multa tractari, quæ non conficiuntur: & in tractatu nullam eſſe obligationem. Neque enim ignoras, eſſe hoc quoque tempore Iuriſconſultos, nec eos quidem de plebe: qui, Regulum nulla neceſſitate rediiſſe, imò etiam contra ius patriæ feciſſe redeundo, affirmant audentiſſimè. Etiam perfidia obiectatur vnico illi exemplo fidei? At ſuſcepit legationem, quam in contrarium egit. At imò miſſus in legationem eſt: quam hoc agere, vel illo modo, nihil ſuſcepit. cedo iſtam reſtipulationem. egit autem fide in patriam maxima, & admirabili. Et ergo crudeliter necatum ab hoſtibus crudeliſſimis vindicant ciues ſui iuſtiſſimè. Atque tantum in

r Cic. pro Syl.

s Ter. Eun. Inſt. de iniu.

primo,& nihil amplius potes? In ſecundo etiam minus? Si enim captiui remiſſi non ſunt ad Annibalem, id, quia nec repetiti ab Annibale, ſic fuit. Oſtende repetitos. Nam ius non petenti nec redditur. Nam Romani contemtum Annibali ius obtrudere non debebant. &, ad ſe ipſos quod attinet, iuſtitiæ fecere ſatis, qui turpiſſimos homines notis meritis confecere. Quid nũc in tertio? Bellum ſimul indicitur, & infertur. Indicitur tamen? Sed nec erat neceſſe, Carthaginenſibus indici ſolenniùs: qui tributarii iam, & obnoxia illa pace non arma tãgendi ſub nobis erant. Æqualibus illa ſolennitas, ac ritus indictionis debetur. Et ea (ſic ad Polybium, atque Varronem) ſeruata meis, donec meis exſtitere æquales. ſeruata cum his omnibus, qui profeſſi noſtri hoſtes non erant. Nam Germanis, Parthis, profeſſis hoſtibus cur bellum indixiſſemus? Cur Carthaginenſibus nunc? Cur eis reddidiſſemus hac indictione facultatem tractandorum armorum: quibus & contra nos vterentur? Non fuit hoc bellum. Non ad perduelles ibatur. Vltio erat de obnoxiis, & rebellibus. Iam fruſtrationes etiam commemorantur fruſtra. Idque tollitur totum Appiani verbo vno, certas numquam dictas de pace condiciones. [t] *Spem deditionis non ademit: obſideſque imperauit*: ait ille. Obſides, id genus alia imperare, non eſt pacem dare. Salua igi-

t *Cic. pro le. Ma.*

na igitur fides, ſalua Romana iuſtitia eſt.' De callida forſitan ratione vafrities Punica altùm ſilebit. neque per legem vllam belli nos eam condemnare valemus. Etiam laudare iſthic valemus: per quam Pœnis conſulebatur, vt neque perire valerent, neque furere furorẽ, iam inermes, iam arctis vinculis ſtrictí. Dic Picene, dic vnum mihi, ſi, loqui propriè, & verborum proprietatem ſequi, & retinere, ſit vetitum? Nam ciuitas promittebatur libera. Et promiſſioni ſic fiebat ſatis, ſi ciuitas ſeruabatur libera, ſi ſuæ leges, ſi ſui magiſtratus ciuitati adſeruabantur. De alia libertate dictum nequibat intelligi excellentiori, & de illo vrbis genio magno, [u] Nam facta perpetuo ſub tributo, prohibita naues habere bellicas, ſpoliata elephantis, vetita tractare arma, obnoxia nobis cogitare de ſuo illo genio Carthago non habuit: ſed hoc tantùm, quod dico: & quod illa audiuit, intellexitque proximo fœdere Scipionis, *vt liberi legibus ſuis viuerent*. Salua fides, ſalua Romana iuſtitia eſt. Non erubeſcimus. Carthago deleta peſſimo ſuo eſt merito. deleta Numantia. altera in meridie, altera in occidente. [x] ad notandam hoſtium calamitatem noſtrorum, æternùm teſtificandam victoriam noſtram.

u *Gell.* 6. c. 5.

x *Cic. agr.*

De Græcia, & Syria,

CAP. IX.

ET ita vix relictum Corinthi veſtigium eſt. [a] Procul enim à cõſpectu imperii, potens exſurgere, atque recreare ſe, vehementer erat timenda reipublicæ noſtræ. Neſcis, tres ſolùm vrbes in terris omnibus ſtatutas, Capuam, Carthaginem, Corinthum, quæ potuerint imperii grauitatem ſuſtinere, ac nomen? Ipſe hîc tuus Cicero an non addit, in excidium Corinthii Romanos motos ob iſtá cauſſam, ne illa loci oportunitas adhortari aliquando ad bellum faciendum poſſet? Aut ignoras, tantus magiſter, quantus videri vis, iuris, licere conſulere ſtatui ſuo, & ſecuritati? Res omnes nec timendas fortaſſis, ſed quæ aut tenuem præbent periculi ſuſpicionem, auferre? Etiam proſpicere in tempus longiſſimum decet; neque éxpectare, donec fores, & cubicula, cubiliaque periculum pulſet. [b] *Victor hoc timere poteſt, quod non timet.* Certa hæc imperiorum ratio eſt. Nunc igitur audiendum de iuſtitia eſt: per quam Romani & huic ſecuritati cauerint, & in Corinthi exſcidium venerint. [c] *Critolaus cauſſa belli, qui libertate à Romanis data aduerſus ipſos uſus eſt:* ſic Florus. De quo illud, facinus indignum, vt oppreſſa ciuitas fuerit ante, quam in numerum certorum hoſtium referretur. Iudicium, quod negamus. Et ante diximus de

Car-

a *Cic. agr.* 2. *de off.* 1.

b *Sene. Agam.* 4.

c *Flor.* 2.

Carthagine, non eſſe opus cum his ſolennia hoſtium obſeruare, qui ſint nobis obnoxii. Audin' ab eodem Floro, vltionem mãdatam criminum Corinthiorum? Etiam cum his ſolennia teneantur, qui legationemque violarint? Non mittitur ad eos legatio, apud quos ſanctum ſuum legatio locum non obtinet. Et iſti per ſe ſatis, & ſuper, tanto admiſſo facinore pluſquam hoſtili, in numerum certorum hoſtium ſe retulerunt. Sic mecum de ſcriptorum ſententiis, Picene, iudica. Illa, inquis, commemorare non attinet, quæ notant omnes geſta turpiter à Romanis ad cõcilium diſſoluendum Achaiæ: vnde Corinthus, & reliqua Græcia conflagrauit. Et hoc imperii arcanum noſtrum, hîc, alibi, notas. Ego tamen nec contra de iſto pugnem. at nego ſolum factum turpiter. Achæi nimis potentes propter iſtam conſpirationem videbantur? Hîc nihil turpiter: vbi circumſpectator oculus tantùm apparet. Quærebant Romani cauſſas belli? Scilicet remedium, quo tutior ſuus, & firmior ſtatus euadere poſſet. & quod neque reprehendere potes: vt ante in Tullo reſpondimus. Quærunt cauſſas. Sine cauſſis non mouent: vt ante etiam reſpondimus in Siciliâ. Quærunt cauſſas, iuſtas ſcilicet. nam iniuſtæ nec ſunt cauſſæ. & iniuſtas nec neceſſe eſt quærere: quæ paſſim ſunt. Et hactenus itaque nec quidquam turpiter. quod tu addis

verbum narrationibus ſcriptorum ſanè (pace ſit dictum tua) turpiter. [d] *Quærentibus igitur Romanis cauſſas belli, tempeſtiuè fortuna querelas Spartanorum obtulit: quorum agros Achæi propter mutuum odium populabantur.* Hanc ſociis demere iniuriam, placuit. Nunc ne mutire quidem audet audax accuſator. Aut eò reuertitur, quod *legatis occulta mandata data ſunt, vt corpus Achæorum diſſoluerent, ſingulasque vrbes proprii iuris facerent: quo facilius ad obſequia cogerentur?* Illum iuuo. [e] Sic Themiſtocles grauiter caſtigat Lacedæmonios, quod non virtute, ſed imbecillitate ſociorum potentiam quærerent. Sed non iuuo tamen. Erat enim Romanorum cura eius ſtatus, & libertatis Græciæ: cuius & conditores fuerunt. Audi, vt pro eo iure verba faciant. & decretum ſenatus in conuentu totius Græciæ legati recitent. De Agrippa rege, quod factum temporibus Claudii, tanto fuit loquendum minus, quanto rex ille ſubditus Romanorum magis erat. Sic igitur & deleta Corinthus, ingrata ciuitas, & violatrix legationũ. Quid factum in Græcia reliqua? [f] *Implorantibus Athenis auxilium contra Philippi regis iniurias, placuit Senatui, opem tantis ferre ſupplicibus. Quippe iam gentium reges, duces, populi, nationes præſidia ſibi ab hac vrbe petebant.* Vt pupillo noſtro, regi Ægypti: vt amicis noſtris, Attalo, & Rhodiis auxilia feremus: bellum decretum

d Iuſti 34. Plut. Philop.

e Iuſti. 2.

f Flor. 2. Iuſti. 30.

cretum contra Philippum. Etiam hoc tenotemus in cauſſa Achæorum: quod etſi ſingulari, quam dixi, ratione Spartanis, aliiſque adeſſe Romani non habuiſſent, hac tamen generali decuiſſet eos, illam non negligere curam. [g] Id & Adherbal dicebat, Romanis pro magnitudine imperii eſſe curæ debuiſſe ius, & iniurias omnium. Id & Plutarchus cenſet in eo libro, qui de fortuna eſt Romanorum. Græcia igitur, petita à Philippo in ſeruitutẽ, Romana arma in Græciam deuocauit. Iuſta an non eſt cauſſa? Etiam cenſet accuſator iuſtam. In altera cauillatur, Annibalis adiuti pecuniis, auxiliiſque eiuſdem regis. quia deſierit hæc eſſe cauſſa, cum acceptas iniurias Romani diſſimularint. Atq; bellorum cauſſis ſic præſcribatur, vt iniuriis priuatorum? [h] *Profeſſa perdunt odia vindictæ locum.* Et in perſecutione ciuili verum non eſt: cum ſemper ſit magiſtratus eodem modo potens iniurias vindicare, eſt verum in violenta perſecutione: quam præcognitam aut vitare, aut faciliùs omnino ſuſtinere valemus. Ridiculum porrò poſtremum eſt, quod venerint imò ad deprędandam Græciam mei, prædones ipſi, & à prædonibus Ætolis deducti. Quid enim? liberatam Græciam non intuemur? Suſpicionibus, petitis lõgiſſimè, indulgemus: & præſentia cernimus geſta contraria? Aut iniecta hîc mentio eſt de latronibus,

g *Salluſt. Iug.*

h *Senec. Med.* 2.

& prædonibus, vt latrocinia ſomniata quædam memorata commodè viderentur. Scilicet laudatiſſimo illo legum fonte ſocietates piraticæ adprobatæ ſunt. & eius rei ſupereſt veſtigium illic, vbi ſcribitur etiamnum, poteſtatem à legibus duodecim tabularum his fieri, qui eiuſdem collegii ſunt, pactionem ſibi ferre, quam velint. legem ex lege Solonis translatam: eaque permittente prædatum ire. Etiam permittente, *dum ne quid ex publica lege corrumpant* tamen: &, vt Solon dixerat, *dum ne id publicis ſanctionibus prohibeatur.* Atque prohibitum tum erat prædari, & latrocinari. Aut ſi prohibitum non erat: quid reprehenditur? Et videtur ſanè necdum prohibitum. [i] nam inquit Trogus de temporibus Tarquinii regis, & Phocenſium, qui Maſſiliam tum condidere, piratica, latrocinium maris illis temporibus gloriæ habebatur. Et fuit tamen, & nunc eſt aliqua latrocinandi licentia, ac ſanè iuſta. Reprehendiſti & iſtam licentiam prædandi res eorum, qui nō in fœdere amicitiæ nobiſcum ſunt. leges iſtic reprehendiſti, quarum te ſacerdotem profiteris: quarumq́ue alii & in parte iſta iuſtitiam defenderunt. Sed an hoſtium deprædari res neque licet? Et igitur ſic cape pactiones illas, quæ permittuntur, nihil corrumpentes de lege publica. De hac piratica cape legem fœderis Carthaginenſis. ſi Pœni piratæ ſibi de pira-

i *Iuſtin.* 43.

piratica omni non timuerunt ab aliis, quam ipſi affatim, & abſque vllo iuſti, & iniuſti diſcrimine exercebant. Neque verò Alexandri, neque Demetrii verbum, neq; Platonis narratio tangit Romanos hîc. Trahe, accuſator, omnia: nihil attrahes. De Antiatibus illi dicebant. vt de his etiam ſenſerit Plato, & de Tyrrhenis, & Thuſcis: [k] qui itidem piraticam exercuerunt à priſco æuo. Oenotria ipſa proprie Sabinorum tractus eſt. Si vis, tibi reſponſum & in hoc eſſe. Oenotriam ſolam Italiam nominare priſci. Quod tibi tui auctores, Seruius, & Strabo dicunt. Nunc iudicia: nunc afferuntur ſenatuſconſulta. Et mihi ferè venit in animum, concedere aliquantulum in defenſione. [l] Audi Iſocratem de ſuis Athenienſibus, *Omnia, quæ noſtræ vrbi obiiciuntur, non refutabo. nam alii ne deos quidem expertes omnis peccati eſſe putant.* [m] Audi Liuium, *Nulla eſt ciuitas, quæ non & improbos ciues aliquando, & imperitam multitudinem ſemper habeat.* An tu putas, cæleſtem aliquam Hieruſalem à nobis iſthic defendi? & non comparatione aliarum, quæ vmquam fuerint, dicere, virtute ciuitatem meam propagaſſe imperium ſuum in orbem terrarum? Et defendenda nobis eſſe etiam vitia ſingulorum, [n] quæ vrbibus nemo adſcribit? Etiam, quæ non commiſſa, ſed ſunt omiſſa, defendenda? Et grande erit ciuitatis Romanæ crimē, ſi Antiatum, & Thuſcorum

k [illegible] 10. [illegible] *Hortenſ.*

l *Iſocr. ep. 2. panat.*

m *Liu* 45.

n *Sene. 9. contr. 2.*

latrocinia non impedierit? Etiam ſi non potuerit? Neque enim aut erat vbique vnum populi Romani imperium, vt id poſſet vbique, quod cupiiſſet: aut, occupatiſſimo in bellis, ſemper ea fuit facultas, noxios compeſcendi, & puniendi. Etiam illa defendenda ſunt nobis, quæ euerſâ contigere republicâ? Etiam, quæ improbata nobis: adeoq; emendata nobis fuerunt? Nam, ſic fuiſſe iudicia illa Ardeatium, & Neapolitanorum, neſcit nemo. Et illud accuſator ipſe habet verbum, *Singuli non nocent vniuerſitati. De priuatis ſpondere, aut præſtare nemo poteſt.* Age igitur accuſator, ſic mecum contende de republica. Age, contende mecum, ſi voles, ſimpliciter etiam, non per comparationem ad alias, de virtute reipublicæ noſtræ. En quantum mihi præſidium aufero! Age, ad Carthaginem vſque deletam mecum contende: etiam (aggredere latum campum) vſq; ad deletam Corinthum: vſq; ad deletum Mithridatem. Neque enim mihi es imitandus: vt quemadmodum tu laudatiſſima omnibus ſecula vituperaſti, ita laudem ego ſequentia, quæ omnibus vituperata ſunt.[o] Ad Carthaginem vſque deletam laudamur certatim ab omnibus. [p] *Hactenus populus Romanus pulcher, egregius, pius, ſanctus, aureus atque magnificus.* Defendo ego & quæ ſunt poſtea conſecuta adhuc ſeculo altero. Nam *hactenus* inquit hiſtoria pro-

o *Aug.* 8. *de ciu.*
p *Flor.* 2. 3.

pter

pter ſeditiones domeſticas, & ciuilia bella: quæ nobis, virtute etiamnum virentibus foris, labem domi aliquam contraxiſſe videntur. Et de illis nec tu obiicis, accuſator, nec eſt mihi animus reſpondere. Benè vterque distinguimus: quod eadem iubet hiſtoria *ne ſcelera virtutibus obſtrepant.* Defendo poſt Carthaginem multo: vt intelligas, non metu eius ciuitatis bonam exſtitiſſe ciuitatem meam, ſed ſpōte ſua, ac virtute vera. Cur enim, ſi metus Carthaginis nos fecit bonos, Carthagine deleta, metu ſublato non exſiſtimus repentè mali? Id natura rerum, atque hominum experientia depoſcebat. [q] At is, qui verè bonus eſt, nec fiet repentè malus, & quibuſdam veluti gradibus ad improbitatem declinat. Age, abſoluamus de Ætolis prædonibus tuis: dicturi poſt de Illyriis, Balearibus, Hiſtris, Dalmatis, Liguribus. Ætolis auxilia non miſſum, ſed ſpeculatores rerum Macedonicarum immiſſum accuſas, & deſertum Ætolos. Vera quodammodo facta. Sed accuſatio non vera. Neglectæ in Græcia res: verſis animis ad mouendum tandem aliquando Annibalem ex Italia, bellum transferendum in Africam. [r] Et nec ita neglectæ tamen, (eodem auctore iam tuo) quin ſub tempus initæ Ætolorum pacis cum Philippo proconſul in Græciam appuliſſet, auxilio Ætolis futurus cum decem millibus peditum, mille equitibus, triginta

q *Cic. pro Syll.*

r *Liu. 29.*

quinque roſtratis nauibus. Et non irati mei fuiſſent, quod Ætoli ſic ſine noſtra auctoritate, & contra fœdus, pacem feciſſent? Non ſuſceperamus manu plena bellum: qui in viſceribus Italiæ Annibalem habebamus. Sed tueri Ætolos voluimus tantùm, & Philippi

s Liu. 26. 27. 28. arma inhibere. [s] Itaque illis dedimus, quod debuimus, aut etiam amplius: ſi pro libitu modò credere Liuio, modò eidem abrogare funditùs fidem non velis. Contra Philippum non eſt viſum ſtatim tentare amplius, & contra nobile regnum Macedoniæ, viribus eius

t Iuſtin. 29. incognitis, & inexploratis. [t] Legatū miſſum ad Annibalem dimiſimus incolumem, *non in honorem regis, ſed ne dubius adhuc indubitatus hoſtis redderetur.* Quæ ſunt conſilia virorum prudentum, non turpia verſutorum arcana. Sequitur de bello cum ipſis Ætolis, geſto pro Acarnenſibus. Et Liuius de iniquitate Ætolorum ſumma explicat, neque Acarnanas hîc miſcet. Strabo hoc ſcribit, Acarnanas ſolos relictos liberos ob iſtam vetuſtam cauſſam. Sed hoc aliud eſt. Nam in beneficio benignitas ſola pro cauſſa. Ad bellum facien-

u Plut. Flam. dum deſiderare aliud conſueuimus. [u] Si non & Plutarchi concidit fides: & Plutarchus ſanè accuſat Ætolorum contra Romanos auaritiam, arrogantiam, contumelioſam contu-

x Iuſtin. 30. maciam. [x] Etiam tuus auctor: *Offenſi Ætoli, quod non ex arbitrio eorum Macedonia quoque*

ad-

ademptæ Philippo, & data ſibi in præmium belli eſſet, Antiochum in Romana bella impellunt. Etiamne defuiſſent prætextus omnes Romanis contra Ætolos, mortalium nequiſſimos: vt ad commentum illud de Acarnẽſibus fuerit abeundum? Sed neque auctor tuus, Picene, bellum Ætolis factum tum dicit, aut vmquam ex iſto commento. legationem ex iſto commento Roma ad eos miſſam habet. Quid tamen aut commentum dico, quaſi rem nihili? Et non iuſta ſunt bella Græciæ pro Ionibus ſuſcepta, veteribus Græciæ coloniis? [y] Et non eſt verum, quod, cùm veniſſent poſt Romani Ilion, tanta vtrinq; lætitia omnium fuit, quanta eſſe poſt longum tempus inter parentes, & liberos ſolet: & quantã epitomator Iuſtinus explicandam latius duxit? Et non eſt verum, ornatam eam ciuitatem à meis ſemper, de Antiochi ſpoliis ſtatim? & non ipſe accuſator? *Albani, memores Italicæ originis exercitum Cn. Põpeii bello Mithridatico fratres ſalutauere.* Et hæc igitur belli fuiſſet cauſſa iuſta. Nã quid etiam de belli fine eſt? [z] *Memineramus auxilii* contra Philippum. *Sic* victis, deditis Ætolis *ignoſcere placuit.* Redi, Picene, ad hiſtorias. Non etiam de iudicio riſoris inepti, apoſtatæ flagitioſiſſimi hîc mihi feceris mutum C. Cæſarem, virum illa vi ingenii, illa oris facũdia, illa animi præſentia, illa peritia antiquitatis. Ætolorum caſu, aut ante oppreſſus

y *Iuſt. 31. l. 17 de excuſ. Liu. 38.*

z *Flor. 2.*

Antiochus, & in regna Orientis penetratum: in quæ etiam itum antea improbe: quum Iudæis tributa fuit libertas, à rege ſuo deficientibus. Ita tu quidem accuſator. Cæterum Tacitus, *Tum Iudæi Macedonibus inualidis, Parthis nondum adultis, & Romani procul aberant, ſibi ipſi reges impoſuere; qui mobilitate vulgi expulſi,* &c. Cæterùm quem tu memoras regem Iudæorum? Regem Syriæ, regem? non tyrannũ iniuſtiſſimum? Siccine ſancta illa Macchabæorum geſta? Siccine verbum effugit de ore abominandum? Non ego hîc diſputo. at, quod Alexander imperator reſpondit, aptem hîc, [a] *Iuriſiurandi contempta religio ſatis Deum vltorem habet.* Deorum iniurias diis curæ: vt alius inquit. Etiam hîc Trogus? Qui Damaſco ducit originem, ducit Iudæorum: & illic regnantes maiores, Abrahamum, Iſraelem facit. & Iſraeli filios decem: quibus diuiſum regnum. & Ioſephi natu minimi filium Moſen. &c, iſtum ducem Ægyptiorum: qui propter vitiliginem pulſi; & furatum ſacra Ægyptiorum; & reliquas fanaticas ineptias ſcribit, non Tacito, aut Plutarcho melior Iudaicarum, & religionum ſcriptor. Sed belli cauſſa cum Antiocho quæ fuit? [b] *Europa iam dubio procul ad Romanos pertinebat. ille Lyſimachiam repetebat, vt conditam à ſuis maioribus.* Bellum facit paruulo regi, qui poſtremis patris precibus noſtræ erat fidei traditus. & noſtram

a l. 3. C. de reb. cr.

b Flor. 2. Iuſti. 31. App. Syr. Plut. Ca. ma.

noſtram hac de re ſpernit legationem. Ciuitates iure belli noſtras factas occupat. & aliam legationem noſtram hac de re mittit irritam. Parat in nos bellum amplius, etiam tentatis ad ſocietatem Carthaginenſibus. & tertiam legationem noſtram itidem ſpernit: quæ id habebat, vt contentus terminis Aſiæ eſſet, ne nobis ingrediendi Aſiam neceſſitatem imponeret. Etiam non accipere, ſed inferre bellum cõſtituit. Sic igitur, ſic in Antiochum, arma cepimus: qui elatus ſucceſſibus, cognomine auctus Magni, noſtris, nobiſque iniurius, & terribilis inſultabat. Hunc multatum dices immaniter? Non ei lex ante dicta talionis, abſtineret alieno, ſi poſſidere ſuum vellet? [c] Non hæc eſt æquiſſima lex, vt qui cõcupierit, & corripuerit de alieno multum, iſte multum de ſuo perderet? Etiam Perſeus meritus, vt nõ aliter audiretur à nobis, quàm ſi ſe dedidiſſet, & de ſumma rerum ſenatui permiſiſſet arbitriũ. Hæc eſt iuſta pœna perfidiæ, & fœderum violatorum. Si vera eſt, inquis, defenſio Perſei. Si vera eſt: fœdera nec violauit. Sed qui nos accuſas quaſi ex vera illa defenſione, quam nos veram inficiamur, eam niſi probaueris veram, nec efficis quidquam cum *ſi vera*; falſam vincunt hiſtoriæ. Fœdus cum patre ictum, ſecum renouatur, [d] itaque ſuum, variè temerauit, & inſolenter reiecit. [e] Non debet ſperare veniam, qui ge-

c *l. 4. C. fin. reg.*

d *Decia. 3. conſ. 117.*

e *Bald. l. 3. C. de epiſc. audi.*

minat delictum: nec ei parcitur. Quandoantè illud obtulit de ſatisfaciendo iniuriis? Quũ exercitus iam transportati in Macedoniam eſſent. [f] At ceſſare à bello non tenemur, etſi non ſatisfacere nobis hoſtis velit. Non etiam dare pacem tenemur aut ante bellum inchoatum. Non tenemur. Non tenetur iudex indulgere furi, qui furtum reſtituere velit. Aut nimis eſſet fœdifragorum bona conditio, ſi ſic vitare iuſtam læſi indignationem, & reliquam peccati pœnam valerent. Sileat mihi de peccato alius. Non peccamus, qui pœnam ſumimus de ſceleratis, & nocentibus. Non peccamus, ſi, pars cùm ſimus, ſupra volumus, quàm parti debeatur, quod eſt ſatisfactio. Imò enim & iudex ſumus. vt alibi nonnunquam perſonas has duas ſuſtinemus, in bellis autem ſemper. Et iudex iuſtè tum dicitur puniiſſe, quum id effecerit, vt & ipſe, qui peccauit, tale poſthac non audeat quidquam, & ceteri ſint ad iniuriam tardiores. Sic Cicero: quem ſolenni tuo more truncum nobis exhibuiſti. ſic leges, ſic interpretes de pœnis: quæ proſpiciunt generaliter in futurum magis, quàm de peccato præterito cogitant. Ad hæc moue cauſſam Perſei. Diuortii cauſſa nihil ad iſtam. *Sed pœnituit eum, qui libellum tradendum diuortii dedit. iſque per ignorantiam mutatæ voluntatis oblatus eſt. durare matrimonium dicendum, niſi, pœnitentia cognita, is, qui accepit,*

[f] *Bel. 5 con. 3 cap. 15. ad quem Dan.*

pit, ipſe voluit matrimonium diſſoluere: tunc enim per eum, qui accepit, ſoluitur matrimonium. An potes non omnia mutilare? Aut ego tamen cur moras omnes non amputo? Quid reſpõſum Perſeo à ſenatu eſt? Mitteret ad conſulem, qui erat in Macedonia, ſi ſatisfacere in animo eſſet. Mittit Romam rurſus. Sed ſatisfactio eſt inficiatio facinorum manifeſtorum; defenſio iniuſtorum glorioſa, deprecatio leuiuſcula imprudentiæ. Mittit & ad conſulem poſtea: plenus ſpei ab non magna tamen victoria: & alia non pollicetur, quàm quæ præſtaret Philippus pater.

De Mithridate, & Annibale,
Cap. X.

SVpereſt Mithridates. Atque in cauſſa eius belli ſignificanda duo habet accuſator ſophiſmata: vnum, quod ciuitati adſcribit, quod fuit à ducibus quibuſdam, vt Ariobarzanes, & Nicomedes Mithridatis infeſtarent fines. alterum, quod hinc ducit belli cauſſam primam. [a] Et ante hæc Mithridates tamen contra edictum populi Romani plurima tenebat in Europa. Hoc fuit edictũ, vt Aſiatici omnes reges Europa abſtinerent. Et edictum iuſtum hoc erat. Cùm illi ipſi Romani tum Europam de manu Antiochi vindicaſſent. Sed etſi hoc Mithridatis peccatum non eſſet; defendi non poteſt ille tamen: [b] *qui cauſſam quidem belli hoc prætendebat, attrectari terminos ſuos à Ni-*

a *App. Mitr.*

b *Flor.* 3.

comede. ceterum elatus animis ingenubus, Aſiæ
c *Iuſti. 38.* *totius, & ſi poſſet, Europæ cupiditate flagrabat.* [c]
Ariobarzanem, amicum noſtrum, ac fœderatum, regno pellit, noſtro munere: etiam & Nicomedem. Quos ſupplices cùm reſtituere decreuiſſet ſenatus: ille meditata iamdudum, & prouiſa Septentrionis totius, atque Orientis arma aduerſum nos ſuſcitat. Siccine decuit, aut licuit? Si iniuriam fieri ſibi à Nicomede credebat: & credebat etiam, agendum ſibi de ea re eſſe cum Romanis: cur non mittit legatos Romam, vt fecit antea in controuerſia alia cum huius Nicomedis patre? Cur ad Caſſium, aut ad alios Romanos duces nunc mittebat: à quibus concitatas ſibi præſentes turbas exiſtimabat? Cauſſas (inquit Appianus) belli ita captauit. ad quod quidem paratiſſimus erat. Captauit occaſionem ex ciuilibus Romanorum diſſenſionibus. vt ſic Sylla ei reſpondit: imò ipſe ſic profeſſus eſt prius: & inde ſuos animauit ad bellũ. Quamquam & hoc falſum, à Nicomede factum principium iniuriarum. Ipſe Mithridates primus & regno, & vitæ alterius inſidiatus eſt. Id itidem
d *Sex. Vict.* ipſi exprobrat Sylla, [d] & conteſtantur hiſtorici. Mouerat nobis bellum Mithridates cum apparatu illo ſuo maximo: quo ſolùm eſſe
e *Bal. l 14. C. de teſtam.* contra nos opus videbatur. Et id prudentiſſimè diſſerebat Nicomedes. [e] *Rei qualitas agen-*
f *Auſ. ephemer.* *tis intentionem demonſtrat.* [f] *Paulum diſtare*
videtur

videtur ſuſpectus, vereq; reus. [g] *Inſtat nauis fera tempeſtas: cùm ſine vento tranquilla tument.* An exſpectandum erat, dum profeſſus ſe hoſtem nobis fuiſſet? Et non pluris facta eius, quàm verba fuerant facienda? *Quis adeo ſtultus vt non ex verbis potius, quam ex factis rem cenſeat?* alicubi Cicero. [h] Hoſtes ſunt qui apparatus faciunt, vt nos oppugnent. [i] Nihil à bello aperto abfuiſſe Antiochũ dicebamus: qui magnis cum copiis in Europam traiecerat: etſi abeſſet adhuc à finibus noſtris longiſſimè. nam illum quidem, etiam ſi in Italiam traieciſſet, negaturum. Et itaque Mithridatici belli cauſſa, & principium ſic ſunt. Media belli infamare nobis tacitè, clamoſo illo ſuo ſilentio, maluit aduerſarius, quàm producere in apertum. Videlicet traducere oratione nequiit Romanas partes. facinora ei narranda Mithridatis erant, quæ barbaries nulla à ſe admiſſa audeat confiteri: nullus, quantumuis audax, & ferreæ frontis patron⁹ colorare ſuſciperet: nulla excuſare vis linguę poſſet. [k] Vt cædem centum, & quinquaginta millium ciuium Romanorum, vna die, tota Aſia, vno nuntio faciendam curarit: & domos, templa, aras, humana omnia, atque diuina iura violarit. [l] Nam qui iſti occiſi ſunt? Mercatores, alii inermes negotiatores, in amicis ciuitatibus, cum cõiugibus, liberis, infantibus, etiam ſeruis Italici generis: & abiecti omnes inſepulti.

g Sene. Thyeſt. 5.
h Dio. 45.
i Liu. 33.
k Plut. Syl. Flor. 3.
l Val. 9. cap. 2. Cic. pro Flac.

Digitized by Google

Proditio hęc ſceleroſa, latrocinium immane, fera rabies, internecina crudelitas. vt latè etiam Appianus exponit. Dicam, prætores deditos? legatos in vincula coniectos? nominis Romani memoriam in terris illis deletam? Et his noſter feciſſet aduerſarius ſatis? Sed mihi Murenæ factum eſt defendendum. quod factum ſenatus fuit. [m] & triumphus ſecutus eſt. Ais, Picene, negaſſe Murenam impudenter, videre ſe vlla fœdera. Et tamen nō ille, Picene, impudenter, ſed tu vna amplius latranti littera imprudenter. Neq; enim Sylla, à quo percuſſa fœdera dicebantur, eam auctoritatem habebat fœderis ineundi, vt ante tibi de iſthac poteſtate ducum Romanorum reſpōſum eſt. Et neque ſeruata fuerant pacta à Mithridate: qui ſolidam Ariobarzani Cappadociam non reſtituerat. Sic contentus Sylla ex ſecutione pactorum. non facta non perfecta, ſed ex fœdere perficiēda. Quid, quod magnū parabat rex exercitum? Aduerſum Bosphoranos ſuos rebelles ſubditos? Sed erat opinio, eum imò cogitare Romanos. Et à qualitate exercitus vtique cogitandum ſic erat. Non ſatis Murenæ factum tibi defendi? Aut etiam teſtimonio Syllæ contrario habeo reſpondere? Sed quid ille de facto dixiſſet ſuo? Quid tu de Aſdrubale, qui fœdus ſeruauit ſuum? [n] Non probat teſtimonium, vbi vertitur teſtis exiſtimatio. Nunc narra ſenatus Romani frau-

m *Cic. pro le. Ma.*

n *Eug. 1. cōſ. 51.*

ni fraudem: qui Murenæ palàm denunciarit aliud, & clam aliud. Quaſi circumuenire hoſtem dolis cùm factorum, tum etiam verborum non liceat. Aut quaſi tyrannis Syllana ſenatum eo modo agere non coegerit, vt ſibi aſſentiretur, & geſtis ſuis aſſentaretur. Nunc narra Murenæ ſacrilegia. Quaſi ſacra hoſtium rapere nefas fuerit. aut quaſi ſit quidquam ſacrum ſacrilego homini. aut quaſi non iuſtè repenſa hæc ſint Mithridati ſacrilego. Narra nunc patientiam, & æquanimitatem regis. & perſuade, ſi potes. Alii enim cēſent, Mithridatem, præteritis admonitum malis, factum prudentiorem: & timuiſſe nunc vim Romanam magis, quàm antea fecerit; quum ſe ad primos quorundam ducum motus commouit. Nunc enim receperat Sylla, quæ rex rapuerat: ceciderat regi centum, & ſexaginta millia hominū: caſtra ceperat bina cum apparatu omni. Senſerat Mithridates, quod ille à ſuo ſinu, ac latere ſibi profeſſus eſt, o *rem inuictam Romana arma.* Et hæc tua illa exſecrabilia media belli huius prioris. Vnum hactenus bellum, vnum. & alterum eſt, quod ſequitur: & quod cum morte Mithridatis finitum eſt. Imò vnum eſt bellum & prius, & poſterius. quia non ſenatus, pòpulusque priori, ſed Syllana vis tandē poſuit finem. Et ſcimus tamen dici ab hiſtoricis etiam tria cum Mithridate bella. p *Tribus ingentibus bellis ſuba-*

o *Plut. Luc. Lipſ. prin. de mil. Ro.*

p *Flor. 3.*

actus felicitate Sullæ, virtute Luculli, magnitu-dine Pompeii. Sed loqui hiſtorici conſueuerunt cum vulgo: quod ita exiſtimaret, nouum eſſe bellum, quod renouatum fuerat à Murena. Modò autem, quum quæritur de re ſubtiliter, miſsâ vulgi & oratione, & ratione, loquendum, ſapiendumque cum prudentioribus eſt. qui vnum euincunt bellum, quod bis ſuppreſſum, numquam legitimè finitum fuit. At de cauſſa vltimi belli cur eſt ſilentium accuſatoris adeo altum? Mouit hoc ſine cauſſa Mithridates. Ita Appianus. De inſidiis, de parricidiis accuſatio eſt. Sed etiam Attilii, hominis transfugæ, & deterrimi cuiuſuis facta populo noſtro tranſcribentur? Sylla cur reprehenditur, qui Archelaum ad ſe illexerit? Africanus cur carpitur, qui Pœnum ducem ſollicitarit? Cur Papyrius, qui legatum Tarentini corrupit? Equidem exiſtimaui ſemper, licere corrumpere arma hoſtium, ad ſe pellicere. Et parricidum Pompeio cur datur? [q] Non hæc parricidia in illis terris ſolennia? [r] Et bella Orientis quando abſq; ſceleribus aut cœpta, aut terminata. Non abierim longius, Mithridatis parricidia plurima Trogo notata ignoramus? Ab ingreſſu regni matrem veneno interfectam ignoramus? Bellum eius cum patre, geſtum pro regno, ignoramus? Armatum filium Tigranis, nepotem ſuum, contra eius patrem generū ſuum, ignoramus? Pharnacem

q *Liu.* 50. 100. *Oroſ.* 5. *cap.* 4. *App. Mitr. Iuſt.* 34. 38. 42. *Val.* 9. *c.* 11. *Dio.* 36. 37. *Zoſim.* 2. *Seru. Æn.* 5. *Tac.* 5. *hiſt.*

r *Oroſ.* 5. *c.* 4.

nacem

nacem parenti inſidiatum, timentem, ne faceret ſibi pater, quod fecerat reliquis filiis, quos occiderat, etiam hoc ignoramus? Quid hîc ſimile cum Farneſii caſu eſt? Niſi quod accuſator velit pudenda facere, vbi non ſunt; illic retegere, vbi tegit iam tempus, & obliuio hominum, &, quaſi nec ſint, facit. At Pompeii facinus eſt: qui alia ſimilia patrare ſolitus, & hoc ipſum patrarat ante in Africa? Ne tamen, ne tu mihi ciuilium bellorum furores huc trahas ad iuſta bella. Illud, quicquid Hiempſalis fuit in Africa, belli ciuilis Mariani, cuius ſecutus partes pater Hiempſalis, exſtitit. In ſua ſæuit viſcera rabies iſthæc, & ſceleri ius omne tradit. At alia Pompeii quid tentas? Probari numquam Romæ valuiſſe cum omni eius viri gratia, & magnitudine, neſcis. Quis etiam te furor, Picene, rapit huc illuc, quod ais, vt nullo ordine à Septentrione nunc feraris in Africam, & ab Occidente trahereris paullo ante in Orientem? [s] Etiam Viriati notas caſum, improbatum ſenatui, & populo, & tribubus. Et fortaſſis tamen nec improbandum (audi) contra latronem. *Viriatus ex venatore latro, ex latrone ſubitò dux*: vt ſcribit Florus. Etiam Hiſpanum hũc latronem, & per latrocinia magis graſſantem, latronum more, venatorum ritu, quam per acies iuſtas, & artes vllas imperatorias belligerantem, is Hiſpanicus auctor, ire in cælum, iubet: tamen à duci-

s *Flo. 2. Val. 9. Oroſ. 5. Sex. Vict.*

bus noſtris, nec illis quidem melioribus *fractum, & extremæ deditionis agitantem*: quod idem ſcribit. Non improbaueris, quod eſt & cum Iugurta affectum, & quod cõfectum eſt. [t] Erat regnum illud populi Romani munus: erat in fide Romanorum, & clientela. Perfidus rebellis Iugurta erat: cui iura iuſti belli, & legitimi perduellis non deberentur. Verum obiter iſta accuſator. Et illud obiter de præmiis per noſtram ciuitatem non vni ſceleri cõtributis. Vidit enim ius apertum, quod dixi, licere corrumpere arma hoſtium, & ad ſe pellicere. [u] *Omne, quod datur, aut ob rem datur, aut ob cauſſam, & ob rem aut turpem, aut honeſtam: turpem autem, aut vt dantis ſit turpitudo, non accipientis: aut vt accipientis duntaxat, non etiam dantis: aut vtriuſque*, vt lex ait. Scelus igitur ex parte accipientis ſit in caſib. accuſatoris: ex parte dantis non eſt. *Romani ſemper ſcelerum ſpreuere miniſtros*: quæ turpitudinem haberent & partis ſuæ. Sic traditorem pædagogum ſpreuere: ſic veneficũ medicum: ſic alios. Neq; enim lædere infirmam illam licebat ætatem: neque veneficiis in bello vti. In Annibale manet accuſator. Inſidias huic ſummo duci per orbem terrarum vniuerſum ſtructas conqueritur, ac pænè lamentatur eiulabundus. Sed, vno verbo, an non receptum hoc ius belli eſt, vt victor victum, vbicumque exiſtentem, poſtulet ſibi dedi? Vt

violato-

t Flor. 3.

u l. 1. de co. ob. tu. ca.

violatores fœderum dedantur? [x] Hoc petiit populus Romanus à principio eius belli: petiit in fine: petiit poſtea. Dedi ſibi Annibalem petiit, hoſtem victum, fœderis violatorem. [y] Adde, qui infractisque rebus pertinax reges pererrauit: ſenex non deſiit omnibus angulis contra populum Romanum bellum quærere. Iſte autem faciet impunè iniuſta omnia: populus verò Romanus adhuc perſequi ius ſuum nequeat? Depoſcebatur à Pruſia Annibal, non petebatur occidi. *Sed Annibal, re cognita, ſumpto veneno, legationem morte præuenit*: Trogus ait. Etiam cædis eius petitio iuſta fuiſſet. Nam hoſtis iuſtus iam eſſe deſierat penitus: iam priuatus: iam à ſuis damnatus populo noſtro: nobis deditus, nobis debitus. Etiam calliditas inſimularetur noſtra, qui verſutiſſimum Pœnorum [z] facere ſuſpectum ſuſpectis noſtris, & hoſtib. volebamus? Aut qui ſunt doli iſti turpes, quibus per nos petitus ille in Africa, Aſia, & Europa? [a] Si dicis conſilium Flaminii, quod & Romæ vituperatum exſtiterit: priuatę inimicitiæ factum dicis, laudes autem ciuitatis. Et ſemper tamen dices, ſi verum amas, Annibalem iuſtè confectum. [b] Ego tibi non dico, non ita conuenire ſcriptores de morte Annibalis, vt de ea aliter, atque alii, non ſcribant alii. Etiam vt ruina cadentis Fabii Maximi in quodam prælio victor ceciderit. Non detraho tibi de laude e-

x *Liu.* 21. *Sex. Vict.* *Iuſt.* 32.

y *Sene.* 3. *nat. q.*

z *Iuſt.* 32.

a *Plut. Fla.*

b *Pauſ. lib.* 8. *Plut co. Ro. & Gr.*

Digitized by Google

ius imperatoria. nō de iſthac laude detraham Mithridatis, aut cuiuſquam alterius hoſtis noſtri. Hæc laus noſtra eſt: viciſſe vires fortiſſimos quoſque, & eximios omnes belli duces. At neque tu mihi ratiocineris, vinci Romanos ab Annibale potuiſſe: qui Annibalem victum cernis.[c] Quis at dux tantus Annibal: qui Græco eguit magiſtro ad vincendū?[d] Et verò ſic vicerant Carthaginenſes antea Regulum, accito magiſtro à ciuitate Lycurgi. Conferam nunc eius facta, & Scipionis?[e] quem ſibi Annibal, & reliquis omnibus prætulit: nec auſus in comparationem vocare. & *inter magna non poni ſæpe eſt eximiæ cuiuſdam magnitudinis argumentum*: quod ipſa iſta in re dici audimus. Certè præferre Scipionem potuit Annibal ſibi. Annibal vix anno Saguntum cepit, vrbem omnibus vndique auxiliis deſtitutam. Scipio cepit vno die Carthaginem, vrbem multo potentiorem, & præſidiis intus, & exercitibus foris munitiorem. Quot tentat alias ille vrbes fruſtra? Neapolim, Spoletum, Cumas, Puteolos, Nolam.[f] exiguum quoque caſtellum, propè Placentiam, vnde, quadringentis amiſſis, & ipſe vulneratus diſceſſit. Quas tentat noſter fruſtra? Vincit Annibal primo in Italiam aduentu.[g] quum in otio fuiſſent mei poſt prius bellū cum hac gente.[h] & quum bellis aliis laceſſita, non exercita Romana arma fuiſſent. Vincit Annibal ad Trebiam

c *Veget. proe. 3.*
d *Liu. 18. Flor. 2.*
e *Liu. 35. Petr. 3. in 3.*
f *App. Annib.*
g *Veget. 1. c. vlt.*
h *Liu. 21.*

Trebiam per Sempronii ambitionem inconſultam, ad Thraſimenum per impiã Flaminii audaciam, ad Cannas per furioſam temeritatem Varronis, vbiq; per ſuas fraudes multas.[i] i *Val. 7. c. 4.*
Vt hæc fuit Punica fortitudo ſemper dolis, & inſidiis, & fallaciis inſtructa. quæ certiſſima circumuentæ virtutis noſtræ excuſatio eſt. quoniam decepti magis, quàm victi fuimus. Senſitq; ſic Annibal, cùm imperitis ducibus ſe geſſiſſe rem, poſtquam Fabium aduerſum habuit. [k] Huic neque virtute, neque bellandi arte par fuit: qui per tot victor acies iam à Fabio cohibetur, reprimitur, ſpe ſpoliatur victoriæ vltimæ. Tantine eſt, quod ipſe Fabio dederit verba ſemel? Et tot iniqua Æmilii Probi afferri huc decuit? Caſtra caſtris collata non habuit? poſt Cannenſem pugnam nõ habuit in campo collata? Vbi igitur Marcelli? Vbi Neronis? Qui iſte inuictus, à Marcello victus, ab aliis deiectus in angulum terræ Brutiorũ, & deluſus à Nerone veluti puer? Certè inter alia Annibalis felicia & hoc eſt, quod reuocatus ex Italia eſt: vbi iam conſeneſcens aut mori abiectè, aut fugere turpiter habuiſſet. Cæterum in diſceptationem iſtam laudis bellicæ me non penetro quam nec intrare voluit accuſator. De factis quibuſdam diſceptat Annibalis: quæ contra Liuium defendit. Et de illis ego ſilere itidem poſſem: qui hîc accuſationi reſpondeo, non accuſem. At

k *Front. 1. c. 8.*

Digitized by Google

mos gerendus eſt Piceno tamen: qui hoc vul
importunè, vt de Annibalis iuſtitia bellica i
pſum inter, & Liuium cognoſcatur. Etiam ra
tio huc nos ducit: qui, ſententias Liuii, &
aliorum magnorum hiſtoricorum ſuſcepiſſe
defendendas, & dignitatem eorundem con-
tra clamores huius vindicandam, videri poſ-
ſumus. Defendit cædem Saguntinorum Pi-
cenus, veluti neceſſariam, iuſtamq;, nec cru-
delem. Sed neque Liuius illam non excuſat
Et eſt tamen, quæ nec meruit excuſari. Audi
qui, excuſatione non contentus, quæris lau
1 *Polic.* 4. dem, & pretium feres diuerſiſſimum. [1] Ale
xãder alicubi in Oriente cùm puberes omnes
qui pugnarunt ſecum deſperatè, occidiſſet, &
vrbem ſolo æquaſſet, creditus Indis eſt, bel-
lare more barbarorum, atq; latronum. Quo-
rum ſapientiſſimorum hominum, iuſtiſſimo
rumq; iudicium reueritus Alexander, deſii
iſta in poſterum. Romana, quæ profers, non
ſunt paria. Et de Numantinis antea reſpõſum
eſt. Ænnenſium conceptam aduerſus ſuum
præſidium rebellionem, proditionemq; ne
tum potuimus, nec vmquam debuiſſemu
aliter vindicare. Fraus fraude pulſa, & ſubie
ctorum hominum perfidia punita eſt. Quic
iſta ad Saguntinos? At Romani in captis vr-
bibus etiam animalia conficiebant. Sanè et-
iam & viros, quos obuiam habuiſſent arma-
tos. At quid iſta ad puberes Sagunti iam ca-
ptos

ptos? Habes de Fabio, crudelitate, perfidia: qui Brutios cæcidit Tarenti. [m] Verum in triplici facti eius narratione, itaque incerta, quæ hæc eſt licentia accuſatoris, vt rapiat deteriorem, & nobis nocentiorem? [n] Etiam abſque proditione captam vrbem, adfirmare valemus. [o] Sed ſi errore, & obſcuro noctis ſecuta cædes eſt, vacat culpa omnis. Idem ſi errore alio. Nam quid ſi (& hoc pro certo fuerit cati, cauti, celantis ducis conſilium) pauciſſimis Romanorum, atque Brutiorum cognita erat proditio? Tum rei ignari, Romanique Brutiique reliqui miſcuerint vtique prælia: per quæ cædes iſta infirmiorũ ſit cõſecuta. Quid ſi nec errore vllo, ſed vetere in Brutios inſito odio cæſi ſunt? Hæc ſecunda narratio eſt. [p] Dolori iuſto condonari multum oportet: imò etiam temeritati ignoſcitur multum, & inconſulto calori, & iræ. [q] *Quis nam audet leges vibrato imponere ferro? Inflammata ſemel neſcit miteſcere virtus.* [r] Atque audi & de iſta ira, & de nocturnis præliis verbum ducis ſummi, *Regi frenis nequit & ira, & ardens hoſtis, & victoria commiſſa nocti. quicquid indignum, aut ferum cuiquam videri potuit, hoc fecit dolor, tenebræque, per quas ipſe ſe irritat furor.* Duas concedimus, & ecce defendimus narrationes. Vnam tu æquiſſimo iure habes relinquere: Quã & tueri poſſemus, ſi duri potiùs aduerſarii tibi, quàm iuſti Romanorum aduocati eſſe vel-

m *Liu.* 27.

n *Plut. apo. reg. & du.*

o *l. 4. C. de adult. Alc. 7. conſ. 21.*

p *l. 38. de adult. l. 4. C. eo. l. 1 ad Turp. Tiraq. 1. de pœ. moll.*

q *Claud. 2. Ruff.*

r *Sene. Troa. 2.*

Digitized by Google

Proditio hęc ſceleroſa, latrocinium immane, fera rabies, internecina crudelitas. vt latè etiam Appianus exponit. Dicam, prætores deditos? legatos in vincula coniectos? nominis Romani memoriam in terris illis deletam? Et his noſter feciſſet aduerſari⁹ ſatis? Sed mihi Murenæ factum eſt defendendum. quod factum ſenatus fuit. [m] & triumphus ſecutus eſt. Ais, Picene, negaſſe Murenam impudenter, videre ſe vlla fœdera. Et tamen nō ille, Picene, impudenter, ſed tu vna amplius latranti littera imprudenter. Neq; enim Sylla, à quo percuſſa fœdera dicebantur, eam auctoritatem habebat fœderis ineundi, vt ante tibi de iſthac poteſtate ducum Romanorum reſpōſum eſt. Et neque ſeruata fuerant pacta à Mithridate: qui ſolidam Ariobarzani Cappadociam non reſtituerat. Sic contentus Sylla exſecutione pactorum. non facta non perfecta, ſed ex fœdere perficiēda. Quid, quod magnū parabat rex exercitum? Aduerſum Boſphoranos ſuos rebelles ſubditos? Sed erat opinio, eum imò cogitare Romanos. Et à qualitate exercitus vtique cogitandum ſic erat. Non ſatis Murenæ factum tibi defendi? Aut etiam teſtimonio Syllæ contrario habeo reſpondere? Sed quid ille de facto dixiſſet ſuo? Quid tu de Aſdrubale, qui fœdus ſeruauit ſuum? [n] Non probat teſtimonium, vbi vertitur teſtis exiſtimatio. Nunc narra ſenatus Romani frau-

m *Cic. pro le. Ma.*

n *Eug. 1. cōſ. 51.*

ni fraudem: qui Murenæ palàm denunciarit aliud,& clam aliud. Quaſi circumuenire hoſtem dolis cùm factorum, tum etiam verborum non liceat. Aut quaſi tyrannis Syllana ſenatum eo modo agere non coegerit, vt ſibi aſſentiretur,& geſtis ſuis aſſentaretur. Nunc narra Murenæ ſacrilegia. Quaſi ſacra hoſtium rapere nefas fuerit. aut quaſi ſit quidquam ſacrum ſacrilego homini. aut quaſi non iuſtè repenſa hæc ſint Mithridati ſacrilego. Narra nunc patientiam, & æquanimitatem regis. & perſuade, ſi potes. Alii enim cēſent, Mithridatem, præteritis admonitum malis, factum prudentiorem: & timuiſſe nunc vim Romanam magis, quàm antea fecerit; quum ſe ad primos quorundam ducum motus commouit. Nunc enim receperat Sylla, quæ rex rapuerat: cæciderat regi centum, & ſexaginta millia hominū: caſtra ceperat bina cum apparatu omni. Senſerat Mithridates, quod ille à ſuo ſinu, ac latere ſibi profeſſus eſt, [o] *rem inuictam Romana arma.* Et hæc tua illa exſecrabilia media belli huius prioris. Vnum hactenus bellum, vnum.& alterum eſt, quod ſequitur: & quod cum morte Mithridatis finitum eſt. Imò vnum eſt bellum & prius, & poſterius. quia non ſenatus, pópulusque priori, ſed Syllana vis tandē poſuit finem. Et ſcimus tamen dici ab hiſtoricis etiam tria cum Mithridate bella. [p] *Tribus ingentibus bellis ſuba-*

o *Plut. Luc. Lipſ. prin. de mil. Ro.*

p *Flor. 3.*

actus felicitate Sullæ, virtute Luculli, magnitu-
dine Pompeii. Sed loqui hiſtorici conſueue-
runt cum vulgo: quod ita exiſtimaret, nouum
eſſe bellum, quod renouatum fuerat à Mure-
na. Modò autem, quum quæritur de re ſubti-
liter, miſsâ vulgi & oratione, & ratione, lo-
quendum, ſapiendumque cum prudentiori-
bus eſt. qui vnum euincunt bellum, quod bis
ſuppreſſum, numquam legitimè finitum fuit.
At de cauſſa vltimi belli cur eſt ſilentium ac-
cuſatoris adeo altum? Mouit hoc ſine cauſſa
Mithridates. Ita Appian⁹. De inſidiis, de par-
ricidiis accuſatio eſt. Sed etiam Attilii, homi-
nis transfugæ, & deterrimi cuiuſuis facta po-
pulo noſtro tranſcribentur? Sylla cur repre-
henditur, qui Archelaum ad ſe illexerit? Afri-
canus cur carpitur, qui Pœnum ducem ſolli-
citarit? Cur Papyrius, qui legatum Tarentinū
corrupit? Equidem exiſtimaui ſemper, licere
corrumpere arma hoſtium, ad ſe pellicere.
[q] *Liu. 50.* Et parricidum Pompeio cur datur? [q] Non
300. Oroſ. 5. hæc parricidia in illis terris ſolennia? [r] Et bel-
cap. 4. App. la Orientis quando abſq; ſceleribus aut cœ-
Mitr. Iuſt. pta, aut terminata. Non abierim longiùs, Mi-
34. 38. 42. thridatis parricidia plurima Trogo notata i-
Val. 9. c. 11. gnoramus? Ab ingreſſu regni matrem vene-
Dio. 36. 37. no interfectam ignoramus? Bellum eius cum
Zoſim. 2. patre, geſtum pro regno, ignoramus? Arma-
Seru. Æn. 5. tum filium Tigranis, nepotem ſuum, contra
Tac. 5. hiſt. eius patrem generū ſuum, ignoramus? Phar-
[r] *Oroſ. 5. c. 4.* nacem

nacem parenti inſidiatum, timentem, ne faceret ſibi pater, quod fecerat reliquis filiis, quos occiderat, etiam hoc ignoramus? Quid hîc ſimile cum Farneſii caſu eſt? Niſi quod accuſator velit pudenda facere, vbi non ſunt; illic retegere, vbi tegit iam tempus, & obliuio hominum, &, quaſi nec ſint, facit. At Pompeii facinus eſt: qui alia ſimilia patrare ſolitus, & hoc ipſum patrarat ante in Africa? Ne tamen, ne tu mihi ciuilium bellorum furores huc trahas ad iuſta bella. Illud, quicquid Hiempſalis fuit in Africa, belli ciuilis Mariani, cuius ſecutus partes pater Hiempſalis, exſtitit. In ſua ſæuit viſcera rabies iſthæc, & ſceleri ius omne tradit. At alia Pompeii quid tentas? Probari numquam Romæ valuiſſe cum omni eius viri gratia, & magnitudine, neſcis. Quis etiam te furor, Picene, rapit huc illuc, quod ais, vt nullo ordine à Septentrione nunc feraris in Africam, & ab Occidente trahereris paullo ante in Orientem? [s] Etiam Viriati notas caſum, improbatum ſenatui, & populo, & tribubus. Et fortaſſis tamen nec improbandum (audi) contra latronem. *Viriatus ex venatore latro, ex latrone ſubitò dux*: vt ſcribit Florus. Etiam Hiſpanum hũc latronem, & per latrocinia magis graſſantem, latronum more, venatorum ritu, quam per acies iuſtas, & artes vllas imperatorias belligerantem, is Hiſpanicus auctor, ire in cælum, iubet: tamen à duci-

s *Flo. 2. Val. 9. Oroſ. 5. Sex. Vict.*

Digitized by Google

bus noſtris, nec illis quidem melioribus *fra-ctum, & extremæ deditionis agitantem*: quod idem ſcribit. Non improbaueris, quod eſt & cum Iugurta affectum, & quod cōfectum eſt. [t] Erat regnum illud populi Romani munus: erat in fide Romanorum, & clientela. Perfidus rebellis Iugurta erat: cui iura iuſti belli, & legitimi perduellis non deberentur. Verum obiter iſta accuſator. Et illud obiter de præmiis per noſtram ciuitatem non vni ſceleri cōtributis. Vidit enim ius apertum, quod dixi, licere corrumpere arma hoſtium, & ad ſe pellicere. [u] *Omne, quod datur, aut ob rem datur, aut ob cauſſam, & ob rem aut turpem, aut honeſtam: turpem autem, aut vt dantis ſit turpitudo, non accipientis: aut vt accipientis duntaxat, non etiam dantis. aut vtriuſque*, vt lex ait. Scelus igitur ex parte accipientis ſit in caſib. accuſatoris: ex parte dantis non eſt. *Romani ſemper ſcelerum ſpreuere miniſtros*: quæ turpitudinem haberent & partis ſuæ. Sic traditorem pædagogum ſpreuere: ſic veneficū medicum: ſic alios. Neq; enim lædere infirmam illam licebat ætatem: neque veneficiis in bello vti. In Annibale manet accuſator. Inſidias huic ſummo duci per orbem terrarum vniuerſum ſtructas conqueritur, ac penè lamentatur eiulabundus. Sed, vno verbo, an non receptum hocius belli eſt, vt victor victum, vbicumque exiſtentem, poſtulet ſibi dedi? Vt violato-

t Flor. 3.

u l. 1. de co. ob. tu. ca.

violatores fœderum dedantur? [x] Hoc petiit populus Romanus à principio eius belli: petiit in fine: petiit poſtea. Dedi ſibi Annibalem petiit, hoſtem victum, fœderis violatorem. [y] Adde, qui infractisque rebus pertinax reges pererrauit: ſenex non deſiit omnibus angulis contra populum Romanum bellum quærere. Iſte autem faciet impunè iniuſta omnia: populus verò Romanus adhuc perſequi ius ſuum nequeat? Depoſcebatur à Pruſia Annibal, non petebatur occidi. *Sed Annibal, re cognita, ſumpto veneno, legationem morte præuenit*: Trogus ait. Etiam cædis eius petitio iuſta fuiſſet. Nam hoſtis iuſtus iam eſſe deſierat penitus: iam priuatus: iam à ſuis damnatus populo noſtro: nobis deditus, nobis debitus. Etiam calliditas inſimularetur noſtra, qui verſutiſſimum Pœnorum [z] facere ſuſpectum ſuſpectis noſtris, & hoſtib. volebamus? Aut qui ſunt doli iſti turpes, quibus per nos petitus ille in Africa, Aſia, & Europa? [a] Si dicis conſilium Flaminii, quod & Romæ vituperatum exſtiterit: priuatę inimicitiæ factum dicis, laudes autem ciuitatis. Et ſemper tamen dices, ſi verum amas, Annibalem iuſtè confectum. [b] Ego tibi non dico, non ita conuenire ſcriptores de morte Annibalis, vt de ea aliter, atque alii, non ſcribant alii. Etiam vt ruina cadentis Fabii Maximi in quodam prælio victor ceciderit. Non detraho tibi de laude e-

x *Liu.* 21. *Sex. Vict. Iuſt.* 32.

y *Sene.* 3. *nat. q.*

z *Iuſti.* 32.

a *Plut. Fla.*

b *Pauſ. lib.* 8. *Plut. co. Ro. & Gr.*

ius imperatoria. nō de iſthac laude detraham Mithridatis, aut cuiuſquam alterius hoſtis noſtri. Hæc laus noſtra eſt: viciſſe viros fortiſſimos quoſque, & eximios omnes belli duces. At neque tu mihi ratiocineris, vinci Romanos ab Annibale potuiſſe: qui Annibalem victum cernis. [c] Quis at dux tantus Annibal: qui Græco eguit magiſtro ad vincendū? [d] Et verò ſic vicerant Carthaginenſes antea Regulum, accito magiſtro à ciuitate Lycurgi. Conferam nunc eius facta, & Scipionis? [e] quem ſibi Annibal, & reliquis omnibus prætulit: nec auſus in comparationem vocare. & *inter magna non poni ſæpe eſt eximia cuiuſdam magnitudinis argumentum*: quod ipſa iſta in re dici audimus. Certè præferre Scipionem potuit Annibal ſibi. Annibal vix anno Saguntum cepit, vrbem omnibus vndique auxiliis deſtitutam. Scipio cepit vno die Carthaginem, vrbem multo potentiorem, & præſidiis intus, & exercitibus foris munitiorem. Quot tentat alias ille vrbes fruſtra? Neapolim, Spoletum, Cumas, Puteolos, Nolam. [f] exiguum quoque caſtellum, propè Placentiam, vnde, quadringentis amiſſis, & ipſe vulneratus diſceſſit. Quas tentat noſter fruſtra? Vincit Annibal primo in Italiam aduentu. [g] quum in otio fuiſſent mei poſt prius bellū cum hac gente. [h] & quum bellis aliis laceſſita, non exercita Romana arma fuiſſent. Vincit Annibal ad

Trebiam

c *Veget. proœ. 3.*
d *Liu.* 18. *Flor.* 2.
e *Liu.* 35. *Petr. 3. in 3.*
f *App. Annib.*
g *Veget.* 1. *c. vlt.*
h *Liu.* 21.

Trebiam per Sempronii ambitionem inconſultam, ad Thraſimenum per impiã Flaminii audaciam, ad Cannas per furioſam temeritatem Varronis, vbiq; per ſuas fraudes multas.[l] Vt hæc fuit Punica fortitudo ſemper dolis, & inſidiis, & fallaciis inſtructa. quæ certiſſima circumuentæ virtutis noſtræ excuſatio eſt. quoniam decepti magis, quàm victi fuimus. Senſitq; ſic Annibal, cùm imperitis ducibus ſe geſſiſſe rem, poſtquam Fabium aduerſum habuit. [k] Huic neque virtute, neque bellandi arte par fuit: qui per tot victor acies iam à Fabio cohibetur, reprimitur, ſpe ſpoliatur victoriæ vltimæ. Tantine eſt, quod ipſe Fabio dederit verba ſemel? Et tot iniqua Æmilii Probi afferri huc decuit? Caſtra caſtris collata non habuit? poſt Cannenſem pugnam nõ habuit in campo collata? Vbi igitur Marcelli? Vbi Neronis? Qui iſte inuictus, à Marcello victus, ab aliis deiectus in angulum terræ Brutiorũ, & deluſus à Nerone veluti puer? Certè inter alia Annibalis felicia & hoc eſt, quod reuocatus ex Italia eſt: vbi iam conſeneſcens aut mori abiectè, aut fugere turpiter habuiſſet. Cæterum in diſceptationem iſtam laudis bellicæ me non penetro quam nec intrare voluit accuſator. De factis quibuſdam diſceptat Annibalis: quæ contra Liuium defendit. Et de illis ego ſilere itidem poſſem: qui hîc accuſationi reſpondeo, non accuſem, At

l Val. 7. c. 4.

k Front. 1. c. 8.

mos gerendus eſt Piceno tamen: qui hoc vult importunè, vt de Annibalis iuſtitia bellica ipſum inter, & Liuium cognoſcatur. Etiam ratio hucnos ducit: qui, ſententias Liuii, & aliorum magnorum hiſtoricorum ſuſcepiſſe defendendas, & dignitatem eorundem contra clamores huius vindicandam, videri poſſumus. Defendit cædem Saguntinorum Picenus, veluti neceſſariam, iuſtamq́; , nec crudelem. Sed neque Liuius illam non excuſat. Et eſt tamen, quæ nec meruit excuſari. Audi: qui, excuſatione non contentus, quæris laudem, & pretium feres diuerſiſſimum. [1] Alexāder alicubi in Oriente cùm puberes omnes, qui pugnarunt ſecum deſperatè, occidiſſet, & vrbem ſolo æquaſſet, creditus Indis eſt, bellare more barbarorum, atq; latronum. Quorum ſapientiſſimorum hominum, iuſtiſſimorumq́; iudicium reueritus Alexander, deſiit iſta in poſterum. Romana, quæ profers, non ſunt paria. Et de Numantinis antea reſpōſum eſt. Ænnenſium conceptam aduerſus ſuum præſidium rebellionem, proditionemq́; nec tum potuimus, nec vmquam debuiſſemus aliter vindicare. Fraus fraude pulſa, & ſubiectorum hominum perfidia punita eſt. Quid iſta ad Saguntinos? At Romani in captis vrbibus etiam animalia conficiebant. Sanè etiam & viros, quos obuiam habuiſſent armatos. At quid iſta ad puberes Sagunti iam captos?

1 Polic. 4.

ptos? Habes de Fabio, crudelitate, perfidia: qui Brutios cæcidit Tarenti. [m] Verum in triplici facti eius narratione, itaque incerta, quæ hæc eſt licentia accuſatoris, vt rapiat deteriorem, & nobis nocentiorem? [n] Etiam abſque proditione captam vrbem, adfirmare valemus. [o] Sed ſi errore, & obſcuro noctis ſecuta cædes eſt, vacat culpa omnis. Idem ſi errore alio. Nam quid ſi (& hoc pro certo fuerit cati, cauti, celantis ducis conſilium) pauciſſimis Romanorum, atque Brutiorum cognita erat proditio? Tum rei ignari, Romanique Brutiique reliqui miſcuerint vtrique prælia: per quæ cædes iſta infirmiorũ ſit cõſecuta. Quid ſi nec errore vllo, ſed vetere in Brutios inſito odio cæſi ſunt? Hæc ſecunda narratio eſt. [p] Dolori iuſto condonari multum oportet: imò etiam temeritati ignoſcitur multum, & inconſulto calori, & iræ. [q] *Quis nam audet leges vibrato imponere ferro? Inflammata ſemel neſcit miteſcere virtus.* [r] Atque audi & de iſta ira, & de nocturnis præliis verbum ducis ſummi, *Regi frenis nequit & ira, & ardens hoſtis, & victoria commiſſa nocti. quicquid indignum, aut ferum cuiquam videri potuit, hoc fecit dolor, tenebræque, per quas ipſe ſe irritat furor.* Duas concedimus, & ecce defendimus narrationes. Vnam tu æquiſſimo iure habes relinquere: Quã & tueri poſſemus, ſi duri potiùs aduerſarii tibi, quàm iuſti Romanorum aduocati eſſe vel-

m *Liu.* 27.

n *Plut. apo. reg. & du.*

o *l* 4. *C. de adult. Alc.* 7. *conſ.* 21.

p *l.* 38. *de adult. l.* 4. *C. eo. l.* 1 *ad Turp. Tiraq.* 1. *de pœ. moll.*

q *Claud.* 2. *Ruff.*

r *Sene. Troa.* 2.

Digitized by Google

lemus. Nam qui iſti Brutii? [r] Gens bruta, & ſeruorum colluuies. qui lictores, tabellarii eſſe iuſſi ad ignominiam ſunt poſtea, propter defectionem, & iniqua alia in Romanos admiſſa. His hominibus, rebellibus, criminoſis fides, ſi qua data fuit, etiam ſeruata fuiſſet? Legitimis, hoſtibus, non latronibus ſeruatur fides. Atq; hæc ad primum caput iudicii ſunt. Secundum eſt de vi capitis Vicuuiis. Et per criminis relationem tuatim tuum tueris Annibalem. Malè. Et Pomœtiam nominas malè. quæ rebellis ciuitas ius hoſtium nō merebatur. Ita tu numquam diſtinguis, quod diſtinguendum eſt ſemper, ius hoſtis iuſti, & rebellis. Pomœtia item dedita, quum muros iam miles ſcanderet, adeoque tempore iam omni deditionis elapſo. [s] Vrbes Epiri aut perfidas, aut obſtinatiores, redactas ſub poteſtatem, & pactas de incolumitate nihil, quid non diripuerit, afflixerit Æmilius iuſtè? Calliditas quid exprobratur: qua vſus is eſt in inducendo illuc rurſus milites, vt non rurſus oppugnate illas haberet? Non ita ſæuitiam ſuam Annibal temperauit. Vicuuiæ neq; vi captæ ſunt. ad quas nec ductus aries fuit, neque ſcalæ admotæ. Et munitum oppidum captum vi ſine iſtis quidem tentamentis dicetur, ſi ſe dedat? Apage nouam rem militaré. Sed iam perge ad caput tertium. Maſſiniſſæ, atq; Maharbalis pacta ſtatuis pari loco. Tu aberras,

Picene,

r *Feſt.* Brutiani. *Str.* 5. *Diod.* 16. *Gell.* 10. *c.*3.

s *Liu.* 45.

Picene, nõ iure tantum, ſed toto etiam (quod dicitur) cælo. Nam Maſiniſſa pactum fecit Sophonisbæ iam captæ, & ſeruæ. cui nec ipſe Scipio promittere quidquam potuiſſet; captæ iam, & ſeruæ factæ populi Romani. Sic ipſe Scipio ait Maſiniſſæ veriſſimè. Et quod modò de Æmilio dicebamus, ille nec potuiſſet eis oppidis parcere abſque iuſſu ſenatus. [t] Marhabal eos noſtros nec expugnare vi poterat facilè: nec putauit pugnandum cum deſperatis. Sic Appianus. Et ſic Maharbal cum liberis pepigit hoſtibus. cum quibus pactum tenet. Et tenet pactum à Maharbale initum: quia & huius paciſcendi pacti poteſtatem dediſſe ei Annibal intelligitur: qui miſit: & qui iuncta mandato, quæq; ſolennia ad rem mandatam ſunt, intelligi denegaſſe non poteſt. De Maharbale amplius non dico, quod & ipſe ſua fide Punica, pactus abitum noſtris tradentibus arma, nudos ad Annibalem ducit. Supereſt caput quartum. Iniuſtùm nõ eſſe perdere hoſtilia. & itaque magnam, & certam eſſe Liuii imperitiam iuris, qui Annibalem in hoc accuſat auaritiæ, & crudelitatis. Et Romanos idem feciſſe: qui cum Annibale condemnarentur. Sed Politorium oppidum, iam antea vacuatum habitatoribus: quos in vrbem, & ciuitatem Ancus tranſtulerat. Sed noſtrũ diruimus: ne hoſtibus receptaculum, contra nos propugnaculum eſſet. Oſtende

[t] *App. Annibal.*

Digitized by Google

cauſſam,accuſator, cur Annibal ita fecerit nō cum ſuis.Nam & eſt certè differentia aliqua, an in noſtro quid faciamus,an in hoſtico. Voluntas noſtra eſt ratio omnis eius, quod facere volumus in re noſtra.Sed in re hoſtica ſunt iura,& obligationes, quibus obſtringitur voluntas, ac vtrinque regitur. An enim ſacraq; vaſtare hoſtium licet? [u] Nam tuus Annibal Deorum *ſacrilegus face miſcuit arces.* Hæc ſumma crudelitas: quæ cæco efferueſcit furore: & munimentum ex ſe ipſa capit. [x] Hæc Annibalis tui virtus improba.Etiam virtutem facere ille improbā potuit. Et hæc ſunt omnia, quæ narrauit contra Annibalem Liuius. Falsò tu ais,quæ potuit ille narrare. Plurima adhuc potuit:& multo quidem acerbiora. [y] Sed malignitatem redolet hiſtorici, & animum cupidum maledicēdi,curiosè perquirere, atque perſcribere iſthæc curioſiùs. Maximus hiſtoricus Thucydides ne quidem flagitioſiſſimorum plurima perſpicua peccata percenſuit.[z] Qui vitas ſcribit,is ſingula notat, vel leuiſſima: de quibus cognoſci homo poſſit, quem veluti pingit. [a] Qui hiſtorias ſcribit, is (ſic veteres ſapiētes dixere) habet alium imitari pictorem: qui, ſi archetypum naturæ vitioſum videt, non exprimit in pictura vitium totum.Sed vis, Picene, alias adhuc Annibalis audire virtutes tui? [b] Aut ſcire diſſimulas, quomodo tractarit ille Nuceriam, quæ dedita ſibi

u *Sta.* 4. *Syl.* 6.

x *Sil.* 1.

y *Plut. de Herodo. ma.*

z *Plut. Alex. & Ca. Vt.*

a *Plut. Sert. Ioſe. de vi. ſu Nic. Greg.* 1.

b *App. Pun. Val* 9. *cap.* 6. *Flor.* 2. 4.

ta ſibi per pactum erat? Senatum in balneis conclusum ęſtu ſuffocat. populum abeuntem configit iaculis. Et Acerris quid facit? Annibal non æquus Acerris, Senatum, poſt fidem datam in puteos coniectum, obruit terra. Cōiicit alibi in foſſas captiuos: qui vſum pōtium præberent. Inquit Florus de aggere quodam C. Cæſaris, quem fecerit ex cadaueribus, *fœdum etiam inter barbaros.* Quid hîc: vbi non cadauera, ſed viuentes ſunt? Subiecit alios elephantis proterendos. Coegit, fratres cum fratribus, filios cum parentibus digladiari. Ad Cannas debilitauit iacentes: vt deſolati morerentur. [c] *His pernas ſuccidit iniqua potentia Pœni.* [d] Tot millia illic captiuorum variis ſuppliciis interfecit. Hæc humanitas ad Cannas. Hæc laudata vox; *Cæſi ad hoſtium ſatietatem: donec Annibal diceret militi ſuo, Parce ferro.* vt Florus recitat. qui eadem & de Cæſare in Pharſalica pugna, *Vox ad iactationem compoſita, Parce ciuibus: quum ipſe ſequeretur.* Parci ferro in pugna voluit, vt in otio mox reſumptis viribus occiderentur, qui occidi per defeſſos nequibant. Vox illa Annibalis, vox non hominis, ſed belluæ Libycæ, *O formoſum ſpectaculum!* quum foſſam ſanguine plenam vidiſſet. Hæc improba vox. non illa, quam paullo ante tu reprehenderas in Africano. Ille enim in artibus, & viribus viuentium potuit, vt cognoſcere multa, ita etiam oculos oble-

c *Ennius.*
d *P. Diac.* 3. *Sene.* 2. *de ir.*

ctare. [e] Hominibus hoc contingit, vt caſus alienos intuentib⁹ etiam ipſa miſericordia ſit iucunda. Neſcis ſpectacula Tragœdiarũ. Sed Annibali quis alius, præter crudelitatis, vacat in ſpectaculo iſto locus? Nunc quid memorem annos eius in Italia vltimos, & ex Italia fugam? Cùm videret, non ſe illic manſurum diu, omnes amicos, & Brutios ſuos, variis, falſiſque criminibus afflixit. Adi ad Appianum. Et hęc tamen virtus fuit tracta à gente, vtcunque aucta in homine valde fuerit. [f] Nam Carthaginenſes ſub nauib⁹ ponunt captos noſtros: qui ita per inauditum cruciatum colliderentur. [g] Viuos defodiunt dimidiatos: quibus necandis ignem admouent. [h] De Regulo cui non dictum? Ipſis etiam Afris damnatum facinus: quod tu defendere tentabas. [i] Etiam cruci ſuffixerę captiuos. [k] Quæ in tertio patrarunt bello, ea fuerunt adeo ſæua: vt ipſi à ſæuitia ſua terrerentur. Dicam & de fide Punica? [l] Sextùm de fœdere deceſſerunt. Audiſti. Dicam facinora ſingula infidelitatis? [m] Cornelium conſulem primo bello captum perfidè: abductum Carthaginem: necatum. Secundo bello legatos Scipionis violatos contra ius gentium. Imò me dies deficeret, ſi de iſtorum perfidia dicere omnia, aut leuiter attingere velim. [n] Verè, verè Maſſiniſſa, *periuram ab origine gentem*. Verè Virgilius, *Tyrioſq; bilingues*. de quibus etiam prodide-

e *Cic.* 5. *fam.* 12.
f *Non.* palangæ.
g *Gell.* 3. *c.* 12.
h *Gell.* 6. *c.* 4. *Cic. Piſo. Sex. Vict.*
i *Sil.* 18.
k *App. Pun.*
l *Gell.* 10. *c.* 1.
m *Val.* 6. *c.* 6. *Oroſ.* 4 *c.* 7. *Flor.* 2. *P. Dia.* 2. *Ior. de re. ſu.*
n *Sil.* 16. *Virg.* 1. *Æn.*

Digitized by Google

runt hiſtoriæ. Sed dicã de perfidia huius Annibalis? Dixi. *Perfidia plus quàm Punica: veri nihil: nihil ſancti: nullum iuſiurandum: nulla religio.* [o] Miſſum ex pacto, qui cum elephanto depugnauerat, abeuntem mandat interfici. *Iuriſiurandi immemor captiuos necat:* vt tuus ait Zonara. At neque Annibalis perfida placet enumerare. [p] *Fideiq; ſiniſter*: vt ait alius. [q] Infideliſſimus: vt ait tuus Oroſius. Nunc tu fidem memora: quam iſte aliquando ſeruauit. Quaſi improbiſſimus quis eſſe nequeat, niſi qui agit improbè ſemper? Et improbi etiam proba non agant improbè? [r] Et, qui neſciunt probè facere, his non accidat, vt aliquando faciant probè? Nunc tu mihi humanitatem concelebra Annibalis, quæ dicta Liuio inhumana crudelitas: & oſtenſa nobis vera feritas eſt. Sed humanitatem cõcelebras in funeribus ducum noſtrum. Accuſas ducum noſtrorum barbariem: qui caput Aſdrubalis ante ſtationem fratris proiecerunt. Sed oportet, te ſcire, nec iuſtos fuiſſe hoſtes hos fratres nobis: pro quibus eorum ciuitas non reſpondit, publico eos conſilio exſcidiſſe Saguntum, reliquum bellum gerere. Hîc erras, Picene, ſæpiſſime. [s] Perſeum, & Siphacem, vtcunque reprehendas, iuſtos tamen hoſtes, publico funere, honorifico, regali extulimus. Et primo Punico bello conſul Romanus Annonis ducis corpus extulit magnificè de ſuo

o *Plin.* 8. c. 7.
p *Sil.* 1.
q *Oroſ.* 4. c. 14.
r *Cl. Alex.* *ſtr.* 1.
s *Val.* 5. c. 1. *P. Diac.* 3. 4.

Digitized by Google

tabernaculo conſulari. Alia temporum, alia hoſtium condicio alios mores poſtulat. [t] Et neſcis, iſtum Aſdrubalem fallaciis malis, promiſſis mendacibus antea huic illuſiſſe. Neroni: qui de ſcelerato capite vindictam in præſentia capit? qui ait, *Non hic nemora auia fallent Pyrenes, nec promiſſis fruſtrabere vanis. Vt quondam terra fallax deprenſus Ibera, Euaſti noſtram mentito fœdere dextram.* Et Annibali ipſi, *Duplica nunc perfida bella.* Etiam in bellorum acerbitate nec ſunt iſta illico cõdemnanda: quæ & vſurpata cernimus ſine reprehenſione ſæpius. [u] *Curruque abſciſſa duorum Suspendit capita, & rorantia ſanguine portat* ad aliorum terrorem Turnus. *Ptolemaus*, Macedonum rex in prælio aduerſus Gallos, *multis vulneribus ſaucius capitur: caput eius amputatum; & lanceæ fixum tota acie ad terrorem hoſtium circumfertur.* [x] Et Priami caput affixum conto, *iacet ingens litore truncus.* & hoc ſolenne fieri viris inſignibus. *In haſtis præfigunt capita, & multo clamore ſequuntur, Euryali, & Niſi.* [y] Caput Cyri amputatum in vtrem humano ſanguine repletum Tomyris coniecit, cum hac exprobratione crudelitatis, vt ſe ſanguine ſatiaret, quem ſitierat. [z] Capiti amputato Craſſi infundunt aurum Parthi cum elogio ſimili, vt ſe auro ſatiaret, quod ſitierat. [a] Et hîc repenſum quod Parthis eſt à Vẽtidio: qui illorum regis caput per vrbes circumtu-

lit.

t Liu. 26. Sil. 15.
u Virg. 12. Vbi Seru. Iuſti. 24.
x Seruius Æn. 2.
y Iuſti 1. Herodo. 1.
z Appian. parth. Flor. 3.
a Flor. 4.

lit. Audi. Repenſum & Annibali hîc eſt. [b] *qui nobis, memini, ad Cannas latiſſimus ira, Seruili fert ora ducis ſuffixa veruto.* Hoc ius eſt ſine cuiuſquam indignatione iuſta. [c] *Fas eſt ab hoſte doceri.* [d] Quid tibi alia dicam capita? adoleſcentis Pompeii in Hiſpania, Romanorum in Macedonia, Pyrrhi Argis, Saulis in Syria? [e] Quid capita principum Madianitarum captorum deleta ad Gedeonem? Caput Goliæ à Dauide præciſum, & ſuſpenſum longo oſtentui? Caput Nicanoris, dextramque, truncata, ſuſpenſa à Macchabeo? Caput Olofernis à Iudita? At iſtam iam lanienam ſino. Iacent Pœni, iacet Mithridates.

b Sil. 17. Lipſ. 4. Polior. c. 4.
c Ouid. Metam. 4.
d Herodo. 5. Hirt. Hiſp. Liu. 42. 1. Sam. vlt. Iuſt. 25.
e Iud. 7. 1. Sam. 17. Iudit. 13. 1. Macc. 7. 2. Macc. vlt.

Reliquum imperium, & Cæſares.

Cap. XI.

NVnc reliqua Romanorum bella dicenda ſunt: cum Liguribus, Hiſtris, Dalmatis, Illyriis, Balearibus, Cretenſibus, Cypriis, Britannis, Gallis, Cantabris, & ſi quæ ſunt alia. Vt enim *bona fide adoleuit* ([a] quod ait hiſtoricus) noſtra ciuitas: ita bonaque fides eius per totam hanc iuuentutem, quum ſubegit reliquũ orbem, oſtendenda à nobis eſt. Atque Ligures vel Gallicos intelligit accuſator, vel Italicos. Nobis contra vtroſque iuſtæ bellorum cauſſæ ſuperfuerunt. [b] Itum contra illos eſt: quod ſociorum vſque à Tarquinio rege noſtrorum, Maſſilienſium, fidiſſimæ atq; amiciſſimæ ciuitatis, opida Antipolim, & Nicæ-

a Flor. 2.
b Liu. 47. 60. 61. Flo. 3. Iuſti. 43.

Digitized by Google

am vaſtarent. vt contra Allobrogas vicinos, Aruernoſque itum pro Heduis eſt fratribus, noſtram implorantibus opem. [c] Itum contra alteros Ligures eſt, & pugnatũ annos octuaginta: quod iter nobis in Hiſpaniam impedirent: ſuis aſſiduis latrociniis arma noſtra laceſſerent. [d] cum Hiſtris, Carnis, Iapidibus bellum fuit: qui Ætolis ſe cõtra nos coniunxere. Cum Hiſtris etiam: qui latrocinati naues noſtras fuere. Belli primi aduerſus Illyrios non videtur accuſatori cauſſa iuſta facinus priuatorum. Et quidem non eſt: niſi ſi priuata nos non compeſcimus, aut non vlciſcimur malefacta. Nam publicum ſic euadit facinus, quod eſt priuatum. [e] Et ſcientia enim, & voluntas, & mandatum præſumitur domini, quando non momento delinquitur, ſed iterum atque iterum pluries. Et id certum, atq; exploratum eſt. [f] Sed & legati noſtri cæſi in Illyrio fuerant iuſſu reginæ. [g] Bella poſteriora itidem iuſta cum ſociis hoſtium, & rebellib. noſtris. [h] Et propter Illyrios, poſtea amicos, bellatum cum Dalmatis eſt: qui agros Illyricos deuaſtarunt: iniurias alias amicis aliiſque noſtris intulerunt acerbiores: nobis nec moderatè reſponderunt. [i] Balearib. factum bellum eſt piratis: aut piratas ſuos non vlciſcentibus. [k] *Baleares piratica rabie corruperant maria*: vt ſic loquuntur hiſtoriæ. Sed Metelli perfidiæ, & ambitionis cur eſt Creta? Audio Flo-

c Str.4. Flor.2.
d Flor.2. Plin. P. Diac.3.
e Decian.3. conſ.88.
f Oroſ.4.c.13. Liu.20. Polyb.2. App.Illyr. Flo.2.P. Dia.3.
g Liu.43.44. Sex.Ru. App Illyr. Iuſti.29.
h Liu.47. Zon. App.
i Oroſ.5.c.13.
k Flor.3.

rum

Digitized by Google

rum: *Creticum bellum, ſi vera volumus noſcere, nos fecimus, ſola vincendi nobilem inſulam cupiditate. Fauiſſe Mithridati videbatur. hoc placuit armis vindicare.* At verò ſi Mithridati fauit: cur nos fecimus bellum? Cur ſola cupido, vincendi nobilem inſulam, nos armauit? Sequimur teſtimonium, diuerſo iudicio non auſcultamus. Et ſic cum teſtibus fit: qui aliud narrant, aliud iudicant. vt narrationem ſequatur iudex, ſpernat ſententiæ dictionem. Atque eſt teſtimonium ſapè verùm. [l]Nam & ipſe Dion, & Plutarchus tradunt, factum ab ea inſula contra fœdera, quæ nobiſcum erant. [m] Quod ſi Antonius, qui ante Metellum intulit arma Cretæ, vituperatus fuit: ſi etiam ipſe Metellus ab Octauio, & Pompeio fuit argutus: neque id ad iuſtitiam cauſſæ eius belli facit: quam nunc audiuimus iuſtam. Nihil hoc tempore iudicia ciuium de ciuibus ſuis nos mouent. quum priuatas quiſque cupiditates ſequerentur, & ad arma ciuilia præcipiti gradu decurrerent, ruerent curſu citatiſſimo. Mithridatem iuuere Cretenſes. Hoc tene. [n] Gallos adiuuere Britanni. Neque enim diſputaueris, quib. adiuuerint rebus. [o] Adiuuiſſe auxiliis is quoque dicitur, qui vel pecuniis, vel ſimilibus adiuuerit. [p] Scio, non teneri pœna auxilii, qui tale attulerit, ſine quo patrare tamen maleficiũ potuit. Sed an iſtud in iſtis cauſſis obtinet? Sed an oſtenditur, in Bri-

l *Plut. Põp.*

m *Liu. 97. Dio. 36. Cic: li. 2. 3. Verr. vbi Manut.*

n *Cæſ. 4. Gall.*

o *Bar. l. 7. de parric.*

p *Decian. 3. conſ. 125.*

Digitized by Google

tannico ſic fuiſſe, vt ſine eo Galli bellare potuiſſent, & rebellare voluiſſent? Hoc tene. Quicquid, odiis in Cæſarem ſtimulatus, priuatiſque, publiciſque, Cato contrarium cernat. q Inimici viri, licèt grauiſſimi, & ſpectatiſſimi teſtimonium non auditur. Superſunt commentarii Cæſaris ipſius: veridici ſemper habiti. Et illi iuſtiſſimas bellorum Galliæ, & Britanniæ, & Germaniæ cauſſas habent. r *Iuſtiſſimis ex cauſſis* (ſic hiſtoriæ aliæ) factũ bellum Germanis eſt. Etiam iuſtè turbauit Cæſar quieſcentem Hiſpaniam. s Neque enim (vt reſpondet Antonius) fidam tamen eandem offendit: itaque nec concedendum putauit, vt ſub nomine pacis aduerſarii moliri res nouas poſſent. Iam ſileant inimici Cæſaris. Etiam Suetonius iam, & Plutarchus: qui, Traiani regnantis ſtudio, non ſat æqui fuerint noſtro huic imperatori, patriæ Traiani domitori. Sileat: aut, quia ſilere Cicero nequit, non audiatur Cicero: non, qui de Cicerone hauſerunt proculdubio, proſtremi ſcriptores: qui Cyprum malè nobis partam adfirmant. Vbi ad Clodii factum reſpicitur, illic Cicero audietur? Imò potiora erunt verba Paterculi de eo rege, t *omnibus morum vitiis eam contumeliam meritum*. u Potius erit Strabonis iudicium. x qui auctor laudatiſſimus. Et qui ſcribit, regem illum hoſtem declaratum: qui deliquerit in nos, & ingratum ſe no-

q *Cic. pro Mure.*
r *Flor.* 3.
s *Dio.* 44.
t *Paterc.* 2.
u *Str.* 14.
x *Sig.* 1. *de a. J.p.*13.

ſe nobis præbuit benemerentibus. Hoc teneo. [y] *Nil homine terra peius ingrato creat*. vt veriſſimè dixit Menander. [z] Si enim gratitudo virtus eſt non ſolum maxima, ſed etiam mater virtutum omnium reliquarum: etiam ingratitudo vitium eſt non ſolùm maximum, ſed mater quoque vitiorum omnium reliquorum, impietatis, auaritiæ, iniuſtitiæ, inimicitiarum, efferatiſſimæ feritatis. [a] Nam & bruta gratitudine cenſentur, & obligantur. [b] Gratitudo iuſtitia eſt. Et ego ſi de ſacerdotibus illis iuſtitiæ velim aut grauitatem, aut pœnas dicere ingratitudinis: ante diē clauſo componet veſper Olympo. Leuis culpa in grauem euadit, & grauem promeretur pœnam ſi & inſit ingrati vitium. Sic igitur vel ſi in vnum peccaſſet Clodium Cyprius rex, illum etiam virum nequam: ſemper eſt verum tamen, fuiſſe regem ingratum Romano ciui, & ciuitati. Quoniam non cum bono ciue eſſet, quàm cum ciuitate coniunctus, & ciue. Et qui alteri eſt deuinctus, numquam ſanè vitia creditoris obiectat, aut cauſſatur, ne ſoluat debitum. Superſunt Cantabri. [c] Et Florus, Eutropius, ipſe Oroſius, qui de puſilla terra dicit, ſic tradunt, Cantabros, & Aſtures non ſolùm propriam libertatem tueri voluiſſe, verùm etiam finitimorum præripere, quos & aſſiduis populationibus diuexaſſent: itaque arma in ſe Auguſt. prouocaſſe. *Cantabria gens*

y *Auſ. epigr.* 122.
z *Cic. pro Planc.*
a *Dec.* 1. *coſ.* 25.
b *Bal. l.* 10. *de iuſt. l.* 2. *C. de lib. & eo. lib.*
c *Flor.* 4. *Eutrop.* 7.

Digitized by Google

d *Liu.* 48. *efferа:pertinax in rebellando*:ait Florus. [d] Scilicet ſubacta fuerat & ante Auguſtum. Et ita rebellis nunc erat. Habes bellorum cauſſas. Quid mihi nugaris de terræ perpuſillo? Habes reliquorum bellorum cauſſas. Quid reprehendis in bellis? Regis Aruernorum exprobras captiuitatem? [e] Liuius tamē, cui credendum ſemper eſt ſupra Valerium, inquit,

e *Liu.* 61. quod, poſtquàm cæſa eſſent Aruernorum centum viginti millia, rex ille profectus Romam fuerit ad ſatisfaciendum ſenatui: & ibi retentus ſic fuerit, quia contra pacem videbatur, ſi fuiſſet remiſſus. In quo nihil eſt reprehendendum. Etiam ſi cum Valerio dicimus, captum perfidè à Domitio, & miſſum Romā, & non remiſſum: ſenatus adhuc defendi factum poteſt: cui à ducis pactione nullum iniici vinculum potuiſſe, velint illi Iuriſconſulti, qui Conſalui Hiſpani factum cum Valentino duce, item & Hiſpani regis examinant. [f] Pactus Conſaluus incolumitatem veniēti ad ſe Valentino. & eum mittit captiuum mox in Hiſpaniam. &, pactionibus ſuis anteſtare voluntatem regis ſui, dicebat. Probant & regem, & Conſaluum illi. Quos ego accuſatori ſenatus, Domitiique obiicio. Nam & Domitius ab his defenditur: ſi Aruernum iuſſu ſenatus Romam miſit. Nunc de bello Iugurthino, in quo moram noſtram vehementer accuſas. Et tecum Salluſtius eſſe videtur: & ego ſim ſi ci-

f *Guic.* 2. 6. *Aya.* 5. *de iu. be. c.* 6.

uitas

uitas à paucis improbis decepta non fuit. Et ſi Iugurthæ dignitas, meritaq; in bello Numantino quæſita non etiam facere illam moram iuſtiſſimè potuerunt: vt non contra eum illico ad arma procurreretur. [g] Etiam Salluſtius monumentis inſeuit ſuis litteras Africani, quas Iugurtha poſt exſcidium Numantinum teſtes ad Micipſam pertulit decoris ſui. [h] Erat ille Maſiniſſæ nepos, quemadmodum & Adherbal, & Hiempſal. Nihil enim, nihil apud Numidas, quod ex legitimo matrimonio natus non fuerit. Erat ille Micipſæ itidem filius, licèt per adoptionem. Sed magno ſuo merito adoptionem promeritus, & partem hereditatis: [i] qui vnicum Numidiæ munimentum: & virtutum aui Maſiniſſæ vnicus heres. Quid nunc de iiſdem Maſiniſſæ nepotibus, & de nepote Hieronis, & raptis additur eorum regnis? Quaſi potuerimus lædi impunè à liberis, quia cari nos parentibus fuimus. Quod hoc ius nouum eſt? Et non illi multo plurima ſemper tulerunt à nobis? Nam quis fuerat Maſiniſſa? Tantum illi regnum, exuli, rerum omnium egenti, quis comparauit? Et non Maſiniſſæ ſolùm, ſed & aliis donauit populus Romanus regna, quæ ipſe quæſiit: Eumeni in longitudinem itineris triginta dierum, decem in latitudinem. [k] *Quoties hic prælia ſumpſit pro ſociis! quoties dono conceſſit amicis Regibus Auſonio quæſitas ſanguine terras!*

g *Symm.* 4. *Ep.* 24.
h *Flor.* 3.
i *Alc.* 4. *conſ. S.* 10.
k *Claud.* 3. *Stilic.*

Digitized by Google

l Dio.41. Sigo de a. i. p. 17.

l Hoc ipſum regnum Numidiæ nõ & pro parte datum Iubæ, filio Hiempſalis, viro de genere Maſiniſſæ? Partem alteram Boccho datam, tu dicis. Vbi igitur Romanorum rapina? Atque ſic ſunt reliqua bella, & in bellis geſta. Nam de fraudibus, quibus captus Iugurtha eſt, ante reſpondi. m *Fraudulentiſſimus regum fraude ſoceri ſui in inſidias deductus eſt.* De Metellis ſupereſt reſpondere : qui ineptè ambitioſi fuiſſe tibi videntur. Et quid ſi hoc confitemur, indulſiſſe ciuibus his ſuis Romanos in iſta parte? Et non confitemur tamen : ſed virtutem, meritum illorum tuemur. ne iſta indulgentia in ſuos, eſſe notatio in alienos contendatur. Qui Macedoniam vicit, & eum ducem Macedonum, n qui regiam formam, regium nomen animo quoque regio impleuit, & res geſſit maximas: & qui regem hunc cepit, Macedoniam domuit, indignus Macedonici cognomento: quod Macedones raptum iniuſtè de ſe valeant lamentari? Iuſtũ cognomentum, & triumphus iuſtus de Macedonia: quicquid de iſto falſo rege conſtituatur. o Is & Achaicus dici meruit, qui exercitus fuderat Achæorum: & ipſum Corinthum premebat obſidio, *cùm ad victoriam Mummius venit*, vt ait hiſtoria. Expreſsè ait hiſtoria, eundem meritum & Celtiberici cognomen: qui Contrebiam memorabili cepiſſet exemplo, & Vertobrigis maiori gloria pepercit. Nõ alter meruit

m Flor. 3.

n Flor. 2. Liu. 49. fo. 52. Sigo. 1. de a. i. p. 8.

o Flor. 2.

fuit appellari Numidicus? [p] qui vniuerſã Numidiam ſub poteſtatem redegerat: Iugurthã armis, viris, pecunia ſpoliauerat: eundem ad Getulos, & ad Mauros depulerat: itaque fuſum, & ſaucium tradidit ſucceſſori non tam profectò vincendum, quam vinciẽdum. Bellum, quia conficere prohibitus fuit, pro confecto acceptum eſt. [q] vt Tacitus alicubi pro Germanico ſcribit. Et vt ſic ſunt leges, & rationes. Et ſatis tamen, ſuperque ad nomen capta Numidia eſt: etſi Iugurtha captus non eſt. De Dalmatico audis Appianum? [r] Sed Liuii, & Aſconii teſtimonio refutatus hic Appianus eſt à Sigonio eruditiſſimo. Quod ſatis eſt. Audiuimus de Cretico & Balearico. Magna proles Cæcilia Metellorum. [s] qui etiam de Sardis: etiam de Thracibus triumpharũt, & vno die tres fratres. Non fato iſti Romæ fiunt conſules. Næui, Campane inflatiſſime, ſile maledictum, aut verius recanta. [t] *Malum dabunt Metelli*, ni feceris. Ecce nec per falſa nomina raptum quid orbi eſt à Romanis. Nihil raptum per falſa iura teſtamẽtorum. [u] Libya teſtamento Ptolomæi, Aſia teſtamento Attali tranſcripta eſt. [x] *Et ne quid tamen populus Romanus non viribus partum haberet, Aſiam, Attali teſtamento relictam, armis ab Antiocho vindicauimus.* Donum ea populi Romani fuit. Alia regna ſic fuerunt. Et populus igitur Romanus ſuum ita recipiebar à donatariis

p *Liu. 65. Salluſt. Flo. 3.*

q *Tac. 2. ann.*

r *Sigo. 1. de a. i. p. 7.*

s *Manu. pro Sex. R. A.*

t *Scip. Gent. 2. par. 30.*

u *Str. 13. Iuſt. 36. 38.*

x *Sex. Ruf.*

Digitized by Google

non ingratis. Quid ille non recepiſſet, iſti nō reddidiſſent, ſi legitima proles nō ſupererat?

y *Str.12.*

y Ita & Paphlagonia, & Comana receptæ.[z]

z *App. 3. ciu. Val. 7. c. 2.*

Atque hic inſuper notare decet, neque data vnquam ſic eſſe à Romanis regna, vt eſſent hereditaria: neque ita cuiquam, Maſiniſſa excepto, vt etiam ſoluta ab omni noſtro imperio libertas eſſet. Hæc in tractatu iſto nihil iuſtificare nobis non valent. Quid ſi recepta regna ſunt à regibus, qui nobis rebellarunt ingratiſſimi?[a] Sic vtique recepta ſunt alia.[b] Redeunt iure ad originem ſuam, redeunt ad dominum feuda, excluſis filiis, & cognatis omnibus, ſi in dominum peccetur. Etiam vetera ſic redeunt. Et itaque noua, hereditaria redeunt magis, vt interpretes iuris exponunt.[c] Etiam, quum ſpoliatur bonis vaſallus, aut cōfiſcatur ob cauſſam aliam, domino feudum redit. Atque id contra Mithridatem, & alios eſt, qui populi Romani beneficia rapere de hoſtibus ſuis, & ſua efficere voluerunt. Contra Mithridatem, qui, regna patri donata à Romanis, ablata ſibi, conqueritur apud Trogum, facit alterum prius dictum: quod in hereditatem regna dare Romani non conſueuerant.[d] itaque, quem modum eſſe beneficii ſui vellent, ipſorum æſtimationem fuiſſe. Ad hæc diſceptatio accuſatoris de iure regum generalis non pertingit. Nobis autem ſic imperium orbis eſt.[e] Poſtquam in Septentrione,

&

a *Str. 6. 7. 11. vlt.*

b *Bar. l. 3. de int. & re. Al. 3 conſ. 17. 5. 11. 132. 6. 28.*

c *Alc. 5. conſ. 7.*

d *l. 101. de reg. iu.*

e *Eutr. 6. Oroſ. 6. c. 6.*

& Oriente Pompeius duos nobis & viginti reges debellauit: & ſequentes Cæſares prouincias vltra Danubium, & Euphratem conſtituerunt. & poſtquam ad occidētem ſolem Oceano aquarum, ad meridiem mari arenarum C. Iulius, Auguſtus, Tyberius veluti finibus ipſius orbis fines noſtros definierunt.[f] Quæ & alii notant.

f *Hegeſip. 2. c. 9.*

De Romanis, & Alexādro. Cap. XII.

Sed hic aliam Liuio litem accuſator noſter intendit. & in comparationem Romanorum, atque Alexandri excurrit. Credo, nouus Herculi antagoniſta in aliqua vult forma vincere, quas varias mutat. Fraude factum imperium Romanum, iniuſta vi factum contendit, & vincitur. fortuna factum nunc ait. vincatur virtute Romana hic quoq;. arenas mordeat ore. guttura premantur. cornuque cadat à fronte reuulſum.[a] Ridet Alexandrum Anibal, in Homeri tantum caſtris verſatum: id eſt, hominis cæci certe qui caſtra, & acies nūquam aſpexerit. Merito. vt qui ſic fuerit Alexander quaſi nauta ex cōmētariis, numquam naues ingreſſus ſit, numquam in tempeſtatibus maris verſatus. Nauta etiam ex commētariis nec nautæ.[b] Et irriſit Phormionē Anibal, & deliriſſimum ſenem nūcupauit merito: qui in vmbris, & otio ſcholarum enutritus, de ſole, & puluere bellorum dicere au-

a *Lucia. Scip.*

b *Cic. 2. de orat.*

deret. Hic eſt ille Annibal in iudicio iſto à Cicerone probatus, & in re alia omni à te, accuſator, omnium temporum imperatorib. cunctis prælatus. Hic eſt ille Annibal, [c] qui, nulla habita Alexandri mentione apud Plutarchum, ſe, Scipionem, Pyrrhum dilaudat ſolos. At verior ſit tamen fabula, in qua ſupereminet & Pyrrho, & Annibali Alexander: etiam verum per eam eſt, Alexandro ſupereminere Scipionem, hoc eſt Romanum. Falſa ſit Annibalis Lucianici criminatio de educatione Alexandri; [d] qui imo in caſtris & ſub militia patris tyrocinii rudimēta poſuerit: etiam verum illud eſt, paucorum eam fuiſſe militiam menſium; pauciorum menſium, quam anni fuerint Annibalis, Scipionis, Romanorum ceterorum, quos in iſta comparatione Liuius Alexandro opponit. Etiam conſtat, propoſitum Alexandro fuiſſe Achillem, quem imitaretur, iuuenem & audaciæ, & temeritatis plenum. [e] Rident docti viri, & prudētes Græculam in hiſtoria vanitatem: quæ, cum huc omnes ingenii ſui neruos intenderet, vt eximium quendam, & inimitabilem principem depingeret, nihil tamen aliud nobis, quam toties furioſum, ſed vbiq; felicem, & quam Homericum Achillem illaudabilem, deſcripſit. [f] Sic ipſe Plato in Achillem inuectus ſæpe, & in varia eius peccata, ac vitia. [g] Sic Tertullianus, Seneca, Lucanus, alii Alexandrum

felicem

c *Plut. Pyrr.*

d *Iuſti. 9.*

e *Glar. ad Cur.*

f *Plat. de rep.*

g *T. de an. i. S. 1. de ben. L. 10.*

felicem prædonem, feliciter temerarium, veſanum, ſine virtute, aiunt.[h] Quid dicam, cõficta & ab aliis, & ab ipſo Alexandro de ſe mẽdacia? Quid, omnes rerum Alexandri ſcriptores miracula omnia pro veritate habuiſſe? Hæc Strabo ſic notat. Et ſic Curtius proteſtatur, ſe tranſcribere plura, quam credere. Traditis & de temeritate Alexandri: & quod vnum hoc erat ſolatium ſuis, temeritatis eius perpetua felicitas. Hæc illa virtus Alexandri: propter quam ipſe ſibi præconia canit, façeſſere à ſe longe omnem fortunam iubet. Et non vides, Picene, declamatoriam illam eſſe ſcriptionem Plutarchi, non ſententiam philoſophicam? Quicquid in Alexãdro erat, militis ſtrenui erat, & manu prompti, non ſemper boni, certe nullo modo ſapientis imperatoris. Atque ſi tuus Annibal laudauit Marcellum vt militẽ, riſit vt ducem: quid alteri huic feciſſet, temeritatis incomparabiliter maioris? Vidiſti hæc (non dubito) clare ſatis. Et itaque ad Alexandri duces, ad Alexandri exercitum mox fugis. Sed hic quoq; ſunt Romani ſuperiores: qui non cedunt ducibus illis ſecundis, aut exercitibus, & primo vincunt imperatore. Imperatores autem ſunt, qui bella vincunt.[i] *Tanti exercitus, quanti imperator.*[k] *Quales præfecti, tales, qui ſub eis ſunt.* Et id genus alia, quæ à te dicta, ab aliis, & vulgo decantata.[l] Numãtini, poſtquam viciſſent nos

h *Str.* 11. 15. *Iuſt.* 12.

i *Flor.* 2.

k *Xenoph.* 8. *Cyrop.*

l *Plut. ap. re. & du.*

Digitized by Google

ſæpius, cum vincerentur Scipione duce, acri excepti conuicio apud ſuos dicuntur, vt, qui toties ſuperaſſent nos glorioſe, nunc à ſuis victis turpiter vincerentur, illi autem, eſſe quidem oues eaſdem nunc, quas vincere conſueuiſſent, at eſſe paſtorem alium, reſpōderunt. [m] Et hic mihi de ducibus notes ſecundis in Romana militia, quemadmodum ii fuerint apud Romanos ſæpe ſecundi duces, ac legati, qui ducatus primos ante cum laude ſumma, & ſummo cum bono reipublicæ geſſerunt. Ne vero, ne vſq; ad finem actionis, virtutem Romanam, altiſſimo de loco radiantem, velis calumniarum, & conuiciorum nebulis infuſcare: vt Coruinos, Torquatos, Decios, Papyrios appellare fraudulentos, necromantas, belluas, pullos minimum belluarum. Nam & Decios, quos tu necromantas nominas, & alios meos, quos tu vbique verbere flagellas linguæ, Fabritium, Curium, Camillum, Coriolanum, Cincinnatum, Fabium, Marcellū, Scipiones, Scæuolam, Coclitem, alios virtuti comites addit Plutarchus tuus. Ex his etiam in caſtris noſtris ſenatus, qui primo aſſediſſent illi duci, vt dicebam, legati, atq; tribuni. Cum interim & ſederēt alii domi, qui incertis ſemper bellorum proſpicerent, & abſentium certis neceſſitatibus ſubuenirent? An enim in caſtris ſeritur, metitur, netur, texitur, alia ciuitatum exercitia habentur, de quibus non minus,

m *Liu.* 11. 37. *Cic. pro Mura.*

minus, imo magis militi eſt, quam pagano, atque vrbano ſuccurrendum? Vincimus duce primo; vincimus ſenatu gemino. Quid cũ reliquo milite? Pyrrhus dixerit,[n] *O quam facile erat, orbis imperium occupare, aut mihi Romanis militibus, aut me rege Romanis!* Iſti illi ſunt milites, à quibus inflicta vulnera, grandis expauit Macedonia.[o] Neſcis arma Romana? Quid tu mihi recentiora omnia Alexandro facis?[p] Tullus rex audit noſtræ militiæ artifex, & omnem militarem diſciplinam, artemque bellandi condidiſſe.[q] Sic oſtendunt hi viri ſæpe, qui de iſta re tota politiſſimos cõmentarios ediderunt: & ipſi tamen nec ſatis æqui aut genti Æneæ, aut Italæ. Nos à Pyrrho caſtrametationem: quam ille admiratus eſt noſtram? De Romana acie dicam?[r] Ratio Romana inſtruẽdi aciem tribuiſſe Romanis dicitur victorias omnes. Et erat ſane illic mirabile, vt pulſi redirent ſemper valentiores: cum haſtati à principibus exciperentur, & à triariis vtrique: atque ita in hoſtem irẽt. formidoloſiſſima acies: cum velut victos inſecuti auctos repente numero contra ſe cernerent. Exſpectas de diſciplina? At hæc illa eſt vna, cui nulla vmquam à quoquam comparatur. Quis tibi contendit, nata omnia hæc, & perfecta ſimul? Hoc contendimus, perfecta fuiſſe omnia in Alexandri ætatem: quæ tradita à patribus Albanis, qui ceperint antea

n *Flor.* 1.

o *Macch. de ar. be.* 2. 3.

p *Flor.* 1.

q *Lipſ.* 5. *de mil. R. prin.* & 1. *Poliorc.* 3.

r *Macca. de ar. be.* 3. *Lipſ.* 4. *de mi. Ro.* 1.

de Troianis experientiſſimis, & exercita iam per continuos annos amplius quadringentos fuerunt. Vim reſpicis numerorum, & copiarum? Illa ſcilicet nobis defuiſſet.[s] cum ſenatui, populoque Romano ante Punica bella parerent ſex equitum millia, peditum centũ, & quinquaginta.[t] Nam Alexandrum accepimus ad imperium Perſicum ſubuertendum non cum pluribus, quam duobus, & triginta millibus peditum, equitum quatuor, & quingentis profectum eſſe.[u] Decreta patriâ Græcia ſcimus in idem illi meditatum bellum auxilia peditum ducenta millia, quindecim equitum: extra quam ſummam eſſent exercitus Macedoniæ, & confinis domitarum gentium barbaries. Ceterum & Romanis, præter ſuum robur illud proprium, ex minori Italiæ parte aduerſus hoſtem externum (adi Polybium) quinquaginta millia equitum, quingenta millia peditum adiungebantur. Anguem Lernæũ clamabat Pyrrhus. Quid ſpectas? Quid huc illuc voluens oculos tacitus hæres?[x] Ne tamen, ne ex hac, quæ nunc eſt vrbium ſolitudine, regionum deſertitudine priſcam illarum gentium expendas copiam, Ex vnica Siciliæ ciuitate Syracuſis Dionyſius exercitum peditum centum viginti, equitum duodecim millium confecit.[y] Hac Alexandri ætate ciuitas noſtra ex vrbana noſtra, & agreſti iuuentute decem legiones ſcribebat. quem poſtea

s Polyb. 2.
t Iuſti. 11.
u Iuſti. 9.
x Diod. 3.
y Liu. 7.

Digitized by Google

poſtea exercitum non illæ noſtræ ſequentes vires, quas vix terrarum capiebat orbis, contractæ in vnum, facile effeciſſent: vt notat Liuius. [z] Quis crederet hodie, primo Punico bello nos amiſiſſe ſeptingentas, [a] non ttiremes aut minores iſtiuſmodi, quas nomine inepto itidem triremes hodie appellamus, ſed quinqueremes: & prælio adhuc viciſſe magno nauali, quod finemq; attulit toti bello? Quis illam ad bellum ſecundum multitudinem ex ciuibus, ſociiſque, bello aptam, relatam in numeros? Diodorus decies centena ferme hominum millia profitetur, [b] Miracula audire credimus veterum Thebarum Ægypti opes, & Ægypti poſtea regis Philadelphi, & claſſes nauium quinque millium, & alia eius generis. Verum ſic Liuius reſpondet, ſic ea creſcere, in quæ & laboratur. Hoc erat veteribus ſtudium, viris, & viribus pollere. Deſiuimus admirari: qui intelligimus, belli tempore Romanos omnes milites exſtitiſſe: agricolas fuiſſe omnes ſemper: numquam mercatores, artifices, aliter ſeruos ciuitatis, ineptiſſimos militiæ, muneribus duris, atque ingenuis. Sic Spartani aliquando, etſi eſſent numero pauciores, præferre ſe numero ſociorum audebant longe maiori: quod ipſi milites eſſent omnes, ſocii milites pleriq; omnes non eſſent, ſed de aliis artibus in eam tũ tranſcripti militiam. Sic mei Romani. [c] Sic deſine,

z *Polyb.1.*
a *Bayſ. de re na.*
b *Tac. ann. 2. Theocr. eidyl. 17. Athen. 5.*
c *Patr. Dial. 6. de hiſt.*

Patriti, admirari numeros illos noſtros innumeros ſic deſine. Tu deſine, accuſator, tantis his noſtris viris Alexandri vim obiectare. Viros hic dixit auunculus tuus: in Aſia fœminas. & fortunam deprædicabat eius, quæ eum detulit illo. [d] Vt noſtri item fortunam Magni ratione pari laudabat Cæſar: nacti gloriam bellicæ virtutis per populos Aſianos. [e] Circa Africam, Europamque exhauſerunt mei laboris plurimum. & ex his tot, ac tantis gentibus Italos magno labore poſt quingenteſimũ demum annum domuerunt. Aſiam paucis præliis propter infirmitatem, ignauiamque earum gentium ſub poteſtatẽ fecere. Ita Appianus. Næ cognomentum Magni amiſiſſet apud nos Alexander, quod contra Perſarum pellicum, & lixarum, & ſpadonum agmina quæſiiſſet. Quid tibi Antiochos, Tigranes, reliquos Aſiæ reges, & Alexandri ſucceſſores memorem victos nullo negotio? [f] Lucullus cum decem millibus peditum, mille equitũ vicit prælio Tigranem, qui centum ducebat, & quinquaginta hominum millia. Et ex his cæcidit centum millia, amiſſis ſuis ſolis quinquaginta. Sed hic mihi M. Tullius aduerſatur: qui, maxima cum his bella regibus fuiſſe contendit. Sed reſpondeo, Ciceronem inſeruire cauſſæ ad Murenæ laudem: & intelligere omnes, Ciceronis contentionem falſiſſimam. [g] Sed reſpondeo cum hiſtoria, *Non aliud*

d *Suet. Caeſ.* 35.
e *App. præf.*
f *Plut. ap. reg.*
g *Flor.* 2. *Iuſti.* 31.

aliud formidoloſius fama bellum fuit. Quippe cum Perſas, & Orientem, Xerxem, atque Darium cogitarent, &c. Cogitarent Annibalem: *cuius nomen* (vt alius ait) *terribile Antiochi bellum faciebat.* Elimæos, Medos, Caduſios, & id genus alia nomina audirent, quaſi infinitarum nationum: quibus ſane, vt etiam opibus, armiſque copioſiſſima eſt Syria. Tamen & fama tantum ſic bellum formidoloſum: *& nihil fuit in Antiocho ſpecioſius, quam quod à Romanis victus eſt.* Deſine, accuſator, Liuio inſultare de Perſeo: qui aliquo vno prælio occiderit duo millia noſtrorum peditum, & ducentos equites, & ducentos adhuc equites ceperit. Deſine, pauorem illic noſtrorũ. Nam idem Liuius oſtendit, imo debellari noſtros non facile potuiſſe: qui ordine, & certo gradu recederent; cum regii ſparſi eſſent. Audax cœptum dicit regiorum. [h] atque audax incõſultum eſt, temerarium, & infelix, inquit, fidũ Perſeo ducem contra cœptum ſuaſiſſe. ait, regiorum venientium impeditũ agmen. Quod vnum malum in re militari longe eſt maximum, & per mille clades conteſtatum: [i] ipſi mox Perſeo cum ſuo expertum maximo detrimento. Et ſic igitur ad ea verba, paruo potuiſſe momento debellari, eſſe (quod ſolenne hiſtoricis) de aliena potius opinione, quã ſua Liuii: qui in re ipſa exprimenda demonſtrat contrarium. [k] Et ſic igitur, quod ſcribit

h *Seru. Æn.* 8.

i *Liu.* 42.

k *Liu.* 31.

alibi, *debellari momento temporis potuiſſe, id dictu, quam re, vt pleraq; facilius.* Deſine, accuſator, obiectare Pyrrhum nobis: & minutulum inſuper appellare regem. [l] Qui cum totis viribus Epeiri, Theſſaliæ, Macedoniæ, incognitis in id tempus elephantis, mari, terra, viris, equis, & hoc nouo præterea aducto ferarum terrore venerit. [m] Cui trecenta quinquaginta millia peditum, viginti equitũ millia à Tarentinis tribuerentur. Deſine laudes Pyrrhi. [n] Nam tu ſcis, quod primo admiratus intuitu arma noſtra: quodque primo victor prælio, in quo & ipſe grauiter vulneratus, victum ſe cenſuit, vincendum certe & bello, ſi iterum vinceret eodem modo: id eſt, tanta cum ſuorum fortiſſimorum iactura. Etiã ſcis, quod *Romanos vincentes iam inuſitata ante elephantorum forma ſtupere primo, mox cedere prælio coegit: victoresq; iam noua Macedonum monſtra repente vicerunt. Itaq; rex callidus, intellecta virtute Romana, ſtatim deſperauit armis, ſeque ad dolos contulit.* &c. Quæ ſunt teſtimonia duorum, quos tu non recuſes, Trogi, ac Flori. Deſine deſperationem dicere noſtram: pauorem vt voles. Neque enim lapides, aut mentecapti fuerunt illi, qui humanos patiebantur affectus. *Extemplo Æneæ ſoluuntur frigore membra. Ingemuit.* [o] Vbique ſupra ceteros dolet, & gemit mortem amicorum Æneas, concuſſus animum: & per verum

l *Oroſ. 4 c. 1. Ior de re. ſuc. Flor. 1: Iuſti. 17.*

m *Plut. Pyrr.*

n *P. Dia. 2. Sex. Vict. Flor. 1. Iuſti. 18.*

o *Seru. 6. Æneid.*

rum dolorem demittit lacrimas, &c. *ſtrepitũque exterritus hauſit.* Etiam illud heroicæ fortitudinis exemplar pauet. Etiam ipſe fatetur, timuiſſe alibi quoque. *At me tum primum ſæuus circũſtetit horror. obſtupui.* Et alibi adhuc, *Nunc omnes terrent auræ, ſonus excitat omnis Suſpenſum, & pariter comitiq́; oneriq́; timentem.* Humanos Æneas patiebatur affectus: Æneadæ patiebantur, ſed affectibus non ſuccumbebant. Apage deſperationem. [p] Fortunæ violentiam tolerauere. Neſcis, quæſitum, [q] *Vtrumne ſecundis, an magis aduerſis ſtaret Romana propago?* & reſponſum? *ſcilicet aduerſis.* [r] *Nũmquam ſuccubuit damnis, & territa nullo Vulnere. poſt Cannas maior, Trebiamq́; fremebat. &, quum iam premerent flammæ murumque feriret hoſtis, in extremos aciem mittebat Iberos.* Apage cum tuis tacitis ſenatuſconſultis. quæ tum erant, quum aliquid ad ſilendum erat. Apage cum tuis legationibus, & quod ex vna Ciceronis occaſione concludis generaliter contra omnem experientiam, vltro miſſam legationem ſignũ eſſe timoris videri. Nego, vel miſſam legationem. [s] Nonnullas ex Italia ait Trogus. Tacito hoc generali ſermone inuoluiſſet Romanam? [t] Arrianus diſerte negat, Roma miſſam. [u] Imo loquor tibi verba Liuii: Ne fama quidem tuus ſic Magnus nobis cognoſcebatur. Et hæc eſt ſententia Liuii, vt Græcorum de Magno hoc tuo iactan-

p *Sall. Catil.*
q *Sulpitia.*
r *Claud. 3. Stilic.*
s *Iuſt. 12.*
t *Arria. 7.*
u *P. Victor. ep an. Pol. Ariſt.*

Digitized by Google

tiã ſimili genere vanitatis confutaret. Deſine rurſus Annibalẽ: & ridicula ferre. Vincere Annibal Romanos potuit, ſi dominus fuiſſet reliqui orbis terrarum: & ſuorum odiis, & ſuæ ciuitatis fortuna nõ fuiſſet afflictus. Alexander itaque vincere potuit. Et non in animo tuo erubeſcebas, quum hæc afferres ridicula? Alexander nec trahebat ſecum partem orbis bello meliorem, Africam, & plurimam Europam. Noſter Scipio vicit iſtum Annibalem, nec orbis dominus, nec expers inuidiæ apud ſuos.[x] vt ſic ſunt Fabii Maximi, & Catonis Cẽſorii duræ illæ aduerſus Scipionem orationes: & reliqua obiecta ſunt impedimenta: vnde & fuerit illi neceſſe, per priuatas aut ſuas, aut amicorum opes plurima adminiſtrare. Hic vir, hic eſt, qui & fortunam virtute vicit, & traxit ad ſuos.[y] Aſpice puerum, aſpice *dum genitor nati parma protectus abiret*, cum eſſet annorum vix ſeptemdecim, & pro patris defenſione ſeptem & viginti vulnera tulerit. Aſpice poſt Cãnenſem diem, vt ſiſtit adoleſcẽs fugam maiorum, & deſertionem Italiæ. Aſpice in Hiſpania iuuenem, vt cladem noſtrorũ exercituum, & patrui, & patris, obuerſus fortunæ abluit ſanguine hoſtium: & fortunam ipſam rapiat illic, & ſiſtat nobis ſtabilem, atq; ſecuram.[z] Hic vir, hic eſt, quem, veluti in philoſophis, Socratem, in poetis Homerum, imitandum in ducibus, ait Hieronymus. Apage cum

x *Liu.* 28.29. *Plut. Ca. Ce.*

y *Seru.* 10. *Æn.*

z *Hierony. ep.* 13.

ge cum iudicio contrario Nigri, lenti hominis, inertis, ſupini, leuis, contemptibilis. [a] vt ſic narrant, atque oſtendunt de Nigro hiſtoriæ. Quid vero nunc tibi ſpei ſupereſt pro Alexandri victoria? Vincimus nos ducibus, militibus, viris, armis, re alia omni. Vincimur temporibus, & coniurationibus noſtrorum? *Egregiam vero laudem, & ſpolia ampla refertis, Tuq; puerq; tuus*: qui per iſtam calamitatem noſtram, non per vllam virtutem ſuam, nos vicerit. Sed & calamitatem illam *credimus? an, qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt*? Falleris. Pœni nos iuuare contra Pyrrhum voluere. Pœni iuuare valide potuiſſent: qui tenebant principatum Africæ, & Hiſpaniæ: &, te modo iudice, vincere nos, & orbem reliquum valuiſſent. [b] Quid Tyriorum obiectas calamitatem? Vrbs illa, & vetus, & noua, credita penitus inexpugnabilis. Scis, Babyloniũ regem vix potitum poſt tredecim annorũ obſidionem. Scis, irriſui fuiſſe Alexandrum diu. Sed audi; feſtinaſſent magis in noſtrum auxilium Pœni; qui & magis vicini eramus. Neſcis imperii leges. Iuuaſſet nos Italia, iuuaſſet contra communem hoſtem. Dixi dilectus, dum externa vis ingruere timebatur. Vnit communis metus etiam aduerſiſſima. [c] Scit Alexander tuus, Oxydracas, Malloſque, alias bellare inter ſe ſolitos, periculi ſocietate inter ſe iunctos. Sane tamen ſi ſic vinci tantum

a *Herodian.* 2.

b *Tremell. Iſa.* 23.

c *Curt.* 9.

Digitized by Google

potuimus, quum deſerti vndique, & oppugnati vndique fuiſſemus, neq; velim ego *hic* vincere: at cedo, manum do, herbam præbeo. Aut etiam nos in calamitate aliqua Alexandri ſpem perditam retinemus? Quæ autem hominis maior calamitas propriis vitiis eſſe poteſt? O quantam hic Alexandri calamitatem! Nec ſolum eius temporis, quum *victa* Aſia, extremoque Oriente ſubacto, quumq; illum deducit ad nos Picenus, & quum *nihil* in illo ſani, nihil ſinceri fingere ingenium valet, ſed temporis vſque ſub Ariſtotele præceptore, ſub Philippo patre imperatore, ô quã-tam Alexandri calamitatem! Laudas diſcipulum Ariſtotelis? [d] Vnde tamen viri crudeles, & inquinatiſſimi, niſi ex ludo Philoſophorum, & Philoſophorũ Dei, Socratis? Quid mihi longũ diſputatis accuſatores Socratis? Is iuuẽtutẽ corrupit. ecce, qui de ſua ꝓdeũt ſchola, corruptiſſimi ſunt. [e] Noſter audit Seneca in re morali præſtãtiſſimus ſupraq; reliquos Græcos, ſupraque Socratem. [f] At Nero vnde manauit? [g] An tu putas, iis vixiſſe philoſophos moribus, qui picti in ipſorum libris apparẽt? [h] Nam, quanta fuerit vitæ Ariſtotelis improbitas, habent plurium monumenta. ingratiſſimus, impudiciſſimus, audax, procax, vorax, ebrioſus, veneficus hic traditur Alexãdri magiſter. Et igitur diſcipulus iiſdem attaminatus ecce hic vitiis. Tu libidinem Alexandri excuſaue-

d *Athen.* 5.

e *Petr. ep. ad Sene.*

f *Auſ. paneg. Gra.*

g *Card.* 5. *de ſap.*

h *Patr.* 1. *diſc perip.*

excuſaueris, accuſator? [i] Sed infamis eius notiſſimus: quemadmodum & præceptor, quare & à voluptatibus tum conceſſis fuerit alienior. Sic & philoſophus voluit aliquando cõceſſas capere, ne ſolas amare inconceſſas, odiſſe conceſſas videretur. Hæc noſtris illis ducibus nec per ſuſpicionem dicētur. Iuuat hîc, quod veriſſimè fiet, Scytharum laudes ſupra Græcos ad Romanos meos transferre: [k] *Prorſus vt admirabile videatur, hoc Romanis dediſſe naturam, quod Græci longa ſapientium doctrina, præceptisq; Philoſophorum conſequi nequierunt. Tanto plus in Romanis profecit vitiorum ignoratio, quàm in Græcis cognitio virtutis.* Et de Romanis ſanè Polybius ita, Salluſtius, quis non? Quid tu captiuam Scipioni obiicis, & ancillam, & iuuentutem ſolutiorem? Eum aut non auſum videre captiuam, cõſcium ſuæ incontinentiæ? aut verius retinuiſſe captiuã, in delitiis habuiſſe, iniuſtum? Ceterùm laudare in primo prudentiam decuit Scipionis, qui periculum vitare tantum, quàm (in quo nec vtilitas, nec neceſſitas) facere maluit. [l] Et ſic Cyrum Plutarchus laudat. [m] *Licèt quidam putent, maioris eſſe virtutis, præſentem contemnere voluptatem: tamen ego arbitror, ſecurioris continentiæ eſſe neſcire, quod quæras:* Sic Hieronymus. [n] Et Syracides, *Auerte oculum à muliere formoſa. nam à pulcritudine mulieris tamquam ignis amor accenditur, &c. Vtiq; vi-*

i Cur. 7.
k Iuſt. 2.
l Plut. de aud. poe.
m Hier. ep. 7.
n Eccl. 9.

Digitized by Google

dendo fœmina. Cum ſexcẽtis id genus aliis veriſſimis. Etiam prætorem decet non ſolùm manus, ſed & oculos abſtinentes habere: vt Sophocli Pericles reſpondit. Dux noſter cõtinentiſſimus, qui ne oculis quidem libare quidquam virgini cum iniuria voluit. [o] Etiam in iure humano adulter & is quadam eſt ſignificatione ex animi propoſitione ſola, qui eius eſt mẽtis, vt occaſione data alienam matremf. ſit corrupturus. Et iniuriam fieri ſibi cenſent honeſtæ mulieres, quæ non honeſtè aſpiciantur. Quod iuſtum iudicium eſt: Nam inhoneſtum aliquid fingunt in eo homines, quod aſpiciunt non honeſtè: vt honeſtas honeſtatem prouocat, inhoneſtas inhoneſtatẽ, & quidlibet ſimile ſui. Nunc retentam puellam à Scipione contendas. Quo tamen teſte? [p] Narrat Plutarchus, quod, quum adduxiſſent milites quidam Scipioni virginem formoſiſſimam, reſponderit illis Scipio, gratiſſimum ſibi futurum munus priuato, ſed eo nõ vſurum ſe eo tempore imperatorem. *Verè, an falſo, incertum. fama tamen, cum eſſet adoleſcens, haud ſincera fuiſſet.* Sic Gellius. Addit, *Verſibus quibusdam Næuii adductum videri ſibi Valerium Antiatem aduerſus ceteros omnes ſcriptores de Scipionis moribus ſenſiſſe: & eam puellam captiuam non redditam, ſed retentam, atque in deliciis, & amoribus ab eo vſurpatam.* Sic ſemel teſtimonia proferas integra, ſic. Notes verò,

o *l. 225. de V. S.*

p *Plut. apopht. reg.*

verò peccatum adoleſcentiæ, incertũ. q Notes, à Næuio, Campano, homine maledico manaſſe narrationem. Notes, ſcripſiſſe Antiatem, Volſcum hominem, tantoque ſuſpectiorem, quanto temporibus illis coniunctiorem. Notes, aduerſus ceteros omnes ſcriptores dici hæc de moribus Scipionis. Valerius autem Maximus nec ſibi contradicit, nec quidquam dicit contra ducem noſtrum. Etenim ſuſpicio illa videtur de ancilla. r & ita, *ne domitorem orbis Africani vxor impotentia reum ageret:* id eſt, ne is, qui potens tot hoſtium fuit, parum potuiſſe in ſe coercendo videretur. Sed & magnũ ſanè flagitium, ſiue captiuam in delitiis habuerit, ſiue aliam amauerit mulierculam. Magnum eo tempore flagitium. & Alexandri flagitio infando conferendum. Nugas iſtas defendimus? Siccine tu defendis flagitia Alexandri: quod & peccatum alicubi à noſtris eſt? s Immo noſter Cõmodus non ſic inſanus & deteſtabilis eſt viſus. Auderes ad Camilli, Curii, Fabritii, aliorum, quos hîc tibi Liuius nominat, virtutem tuum admouere Alexandrum? Attingam eius virtutes bellicas, & diſciplinam paternæ militiæ. Reliqua ille lucretur in præſentia, quæ de Ariſtotele, præceptore altero, imbibit, ebrietatem, crudelitatem, alia, alia. Sobrius non peccarit: vt ſic Plutarchus ait in declamatione ſecunda: dum peccauerit ebrius

q *Gell.* 5. *c.* 8.

r *Lipſ. ad Valer.*

s *Athen.* lib. 12.

t Car. 3. de ſap. ſæpe.[t] Et tamen ſumma ingratitudo, & ſumma crudelitas in Parmenionem, & filios, alia, alia deteſtanda non iam ebrii, ſed ſobrii Alexandri vincuntur. Sed lucretur notas iſtas.[u]

u Cur. 4. Crudelitas Alexandri fuit, & ſæuitia immanis erga virum fortiſſimum Betim. cuius capti, peiq́ue ſpirantis talos traiici lora voluit: & iuſtum hoſtem, fortiſſimum, vt dico, virum religari ad currum, trahiq́: gloriatus, Achillem imitari ſe, à quo genus deduceret.[x] Im-

x Cur. 8. manis crudelitas contra Branchidas: abominata ſcriptoribus. vrbs diruta à fundamentis: ſacri luci exſciſi: etiam ſupplices cæſi. Quæ iſta feritas? Quia maiores iſtorum Miletum Xerxi prodiderunt.[y] Immanitas abominata

y Arria. 3. ſimilis in Perſas.[z] Quid, quod gentem Coſ-

z Plut. Alex. ſeorum per venationis ludibrium deleuit ad Hephæſtionis inferias?[a] Fato ille functus, *do-*

a Iuſti. 12. *tibus* ille *forma, pueritiaq́; percarus.*[b] Quid,

b Cur. 9. Polyb. 4. quod ad terrorem voluit, parci aliquando nemini?[c] Quid quum pollicitus tutum præſidiariis ex vrbe abitum, eos progreſſos aliquátulum viæ occidere fecit? Quid alia? Quid alia, quæ audiuimus antea? Quæ eius iuſtitia

c Diod. 17. mouendi bellũ aut Scythis, aut Indis?[d] Scy-

d Cur. 8. tha illi, *Tu, qui te gloriaris ad latrones perſequendos venire, omnium gentium, quas adiſti, latro es.* Nam quid intereſt, nauibus pluribus, an myoparone vno infeſtes maria? Quæ audita eidem vox: & à multis laudata. Tuus iſte

Alexan-

Digitized by Google

Alexander latro ipſe maximus, & latronum fautor, & ſcelerum remunerator. Latro vſque ad inſaniam hic fuit. Aut quid doluit, nihil ſibi ſuperfuturum, quod ageret, poſt victorias patris? [c] Neq; enim minus eſt negotium regere, & conſeruare, vt ad iſtum gemitum ſic reſpondere conſueuerat Auguſtus. Et reſpõſum Plutarcho laudatur. [f] Difficilius, res cõſeruare, quàm parare. Sed quid hæc cogitaſſet ille, qui etiam, dum plures credidit veſanus mundos, nihil victoriis patris, nihil ſuis aut effectum conquerebatur, per quas necdum vnus quæſitus mundus fuiſſet? Fautor iſte latronum. [g] Neſcis, donaſſe Babylonis ſatrapeam Mazeo transfugæ? Armeniam Mythreni, alteri proditori? [h] Cum filio Darii feciſſe de proditione parentis? Plura hæc: quæ de Philippo patre didicit Alexander; & præceptorem ſuperauit. [i] *virtute, & vitiis patre maior*: vt inquit Trogus. Nos tamen vitia tantum vidimus. Cedite Graii. cedite nobis Macedones. Tu, Picene, ægrè ne feras, ſi Alexandro tuo par fiat noſter Germanicus: niſi iam incipis reſipiſcere, & videre, quemadmodũ cedere Alexander & Germanico, & aliis noſtris omnibus habet. Ne addideris te mancipio Tyberiano: qui eam ignauiæ notam aſperſit optimo Germanico, adulatus ſæuo patruo. [k] Id tibi contra Tyberium, & Velleium notarunt ante me alii. Fortis Germanicus

c *Plut. apoph. reg.*

f *Dio. 44.*

g *Cur. 6.*

h *Plut. cõp. G. & Ro.*

i *Iuſti. 9.*

k *Tac. 1. ann. Caſa. 4. Suet. Ald. Lipſ. Vell.*

Digitized by Google

probuſque: vt etiam Druſus pater. Nam neque illa diſtinctio recipienda eſt magiſtri (vt vocant) ab Etruria: [l] vt priores noſtri duces & fortes quidem fuerint, & boni, poſteriores fortes tantùm. Ecce tibi forteſq́;, bonosq́ue omnes, & ſeruantes (quod quærimus) bellici iuris. Neque enim relictus vllus eſt indefenſus, & illaudatus. niſi alicubi fortè defuimus Pompeio tantulum in re illa ampliſſima Mithridatica: cùm oppreſſiſſe dicitur Albanos ſub fide pacti, & Phraatem. Et tamẽ, ampliſſima quia fuit illa res, veluti diluuio quodam ferri multa, neceſſe fuerit. [m] Nam de Antiocho quid eſt? Victo Tigrane rex Syriæ iſte Antiochus à Lucullo appellatur, non à ciuitate. Pompeius regnum ademit: indignum (vt erat) iudicans, dari regem hominem Syriæ recuſanti: quique annos octodecim, quibus Tigranes Syriam tenuit, in angulo Ciliciæ latuerit: nunc vero ad alieni operis præmia venerit. In re Mamertinorum non fuit neceſſe pro Pompeio aliquid dicere: quæ immixta erat bellis ciuilibus: quorũ natura alia, nec noſtræ contentionis eſt. Ita nec Pompeius relictus indefenſus eſt. Ita Magnũ nos, meritò magnum, habemus: immeritò habent Græci ſuum. Magnum quæſiuit imperium Alexander. Certè. Sed, vt dixi, in Aſia. [n] Vbi regna pauca, & præſtantes viri pauciores. vt honor ſcilicet, artium nutricula, non virtuti

l *Macch. 1. de ar. be.*

m *Iuſtin. 40.*

n *Mach. 2. de ar. be.*

virtuti deferri ſub regibus ſolet.[o] Sed aduerſus Darium ille egit, hominem nouum, Codomānum quendam, non de Cyri, aut Xerxis genere. Sed tum ille mouit in Perſas, quum inſtituta Cyri, & Perſarum vetera collapſa erant. Hæc fortuna Alexandri multiplex. Mei in Italia, per Africam, & Europam egerunt. vbi reſpublicæ plurimæ genteſq; liberæ, obſtinatiſſimæ in libertate tuenda, viris virtute virentibus inſtructiſſimæ. Quid mihi diuturnos loqueris labores noſtros? quid Alexandri breuiſſima tempora? Regnum regno fuit conferendum, non regnum geſtis vnius regis. Regnum erat Alexandri Macedonicum ante Alexandrum natum. Illius regni viribus magnis aggreſſus eſt Orientem. Noſtri à caſis (vt tu dicis) ad imperium prodiere. De quibus ſi prodiiſſet Alexander, tum laudares, quod annis decem plus egiſſet, quàm egerint noſtri centies decem. Alioqui ſic diſputas tu, plus multo te in iure tuo ciuili (do tibi exemplum, quod videas facilè, & amplectaris libenter) quærere nunc menſe vno, quàm faciat puer in menſibus centum, atque centum: itaque puero te eſſe præſtantiorem. Agnoſcis ridiculam, atq; pudendam orationem? Aut hoc dicis, plus quæſiiſſe imperii Alexandrum annis decem, quàm nos fecerimus vmquam, etiam viribus Macedoniæ pares? Sed neque nobis id ſolum agebatur, vt imperium quæ-

[o] *Card. 3. de ſap. Iuſti. 10.*

Digitized by Google

reremus, ſed etiam vt quæreremus innocenter per cauſſas iuſtas: vt audiſti. Alexandro hæc iuſtitiæ cura nulla. Dic mihi bellorum Alexandri cauſſas? Cauſſæ bellorum non ſemper, non vbique ſunt, ſed offerunt ſe per tempora. Et itaque tempora nobis effluxerunt, per quæ imperium comparauimus. p Imperium ſi fortè nō ita latum, vt tu dicis, Alexandri, at certè multo validius, ex tuis illis fortibus Italis, duris Germanis, bellicoſis Gallis, indomitis Hiſpanis, inuictis Britannis, nobilibus Græcis, domitoribus gentium Macedonibus, columinibus Africæ Pœnis perfectiſſimis, & regnis pluribus magnæ Aſiæ potentiſſimis: id eſt, terris his omnibus ſub vtroque ſole optimis, atq; pulcherrimis. *Hæc* eſt amplitudo imperii, vis eius, & *firmitas*. Quid enim, quid eſt imperium hodie Hiſpanicum? q etſi decuplo latius, & eo amplius poſt Luſitaniæ regna adiecta, hodierno Turcico imperio eſt? Romano olim quadruplo? Atq; ſic habes, Picene, Alexandri tui, & Romanorum meorum comparationem. Nunc ad iudicem adeamus. Nam aliquem dum exſpecto Æacum, aut Catonem per tua illa ampullata, *virum ſapientem, loquentem decenter non indulgentem affectibus*, & non video niſi litteratorem quendam, atq; declamatorem, ſic fugio indigni ſententiam iudicis, & ad maius tribunal prouoco, vbi cauſſæ iſtæ maiores cognoſci

p *Card. d.* 3.

q *Bod.* 2. *de rep.* 2. *& lib.* 3. *c.* 1.

Digitized by Google

cognoſci ſolent. Age, agnoſce, quantum ſit fiduciæ in cauſſa bona: te, te acerbiſſimum accuſatorem noſtrum, facio iudicem. Si ab ineunte ætate, ſub improbo præceptore, ſub improbiore parente, ad imaginem furioſi iuuenis nō eſt educatus Alexander: & tota hæc educatio nihil poteſt. ſi ficta, ſi mentita plurima in adulationem Alexandri non ſunt. ſi ille fuit imperator ſapiens. ſi viros, arma, militiam habuit meliora noſtris, ſi cum viris ei res fuit eximiis. ſi res tractauit bellicas per iuſtitiam. ſi ornatius noſtro quæſiuit imperium. age, ad te nunc adeo, iudica pro Alexandro. Sed ſi his contraria omnia demonſtrata ſunt tibi: ſi hæc omnia, ſi plura Romanorum decora perpetua oſtenſa ſunt tibi, quin ipſe tu pro Romanis nō iudices, cauſſam nullam habes. In collatione autem fortunæ, & virtutis Alexandri quid potes aliud, ſi collegeris ſupradicta, quàm cōſtituere cū Curtio,[r] quod, etſi virtuti debuerit Alexander plurimum, plus tamen fortunæ debuit: cuius beneficio ſæpius, quàm virtutis magna illa gloria ipſi contigerit. At de fortuna, & virtute noſtrorum: [s] *Populus Romanus tot laboribus, periculisq; iactatus eſt, vt ad conſtituendum eius imperium contendiſſe virtus & fortuna viderentur.* Sic & Plutarchus: *Virtute duce, comite fortuna.*[t] Sic alius, *Virtus hic conuenit, & fortuna, plerumq; diſſidentes.*

[r] *Cur.* 9. 12.

[s] *Flor. prin.*

[t] *Amm.* 14.

Fortuna imperii Romani, CAP. XIII.

NOs nõ pudet, poſt virtutẽ ciuitatis noſtrę fortunam admittere: quæ fortunatum ſimul imperium, & feliciſſima ſecula orbis confecit. [a] Non fuit primo illi magiſtro Alexandri. Homero nota, aut nominata fortuna: quam Latinus Homerus facit etiam omnipotentem. [b] Attamen illa intelligitur diuina ſors, & voluntas ſuperior quædam arcana: eo olim nomine nuncupata, quum cauſſæ, rationesque incognitæ euentuum eſſent. Cui quidem voluntati & templa fuerant erigenda multo quàm virtuti iuſtius. vis enim mortalium virtus eſt. Atque tu mihi diſceptationem iſtam refer religionum ad tempora ſua: quum illi forent dii, deæque venerandi, quos ciuitas, & terrarum orbis vniuerſus colebat. Mittenda hîc ſunt omnia, quæ veræ religionis ſint. Neque enim de ſapientia diuina, aut etiam propria naturæ humanæ incorruptæ, ſed de humana, quæ in natura iſthac reperiri corrupta poteſt. Hanc fuiſſe in Romanis excellentem defendi. [c] quemadmodũ & theologi ipſi faciunt, & diſtinguunt rectè. Mittenda itaq; & de diis propudioſis, & de templis, & cetera huius generis: quæ extra oleas longè lateque poſita ſunt. Quid tamen de templo pacis, ac fidei affers? [d] Imò enim vſque à Numa harum apud nos exſtitit templum: ſi Clementis Alexandrini teſtimonium eualere tuo

a *Virg. 8. Æn. Macr. 5. ſat. 16.*

b *Cic. Phil. 3. Ariſt. 2. phyſ. Boeth. top.*

c *Aug. 5. de ciu. Dei. Bell. 5. con. 3. c. 4.*

d *Cl. A. Str. 5.*

Digitized by Google

re tuo debet. Quid de templo Quietis, poſt tot ſæcula, perditis illarum religionum monumentis, interpretaris? [e] Martis templum pacifici in opido fuit. Quod eſſent aliqua extra opidum, non ea poteſt fuiſſe ratio, quia illorum abſentiam Deorũ amarit ciuitas. [f] curatoris enim valetudinis, propulſatoris incendiorum templa, Æſculapii, atq; Vulcani erant extra opidum templa. Hæc mittamus. & de iuſtitia, & de reliqua virtute politica orationẽ peragamus. In fine accuſationis memoras malas noſtras retinendi imperii artes, & malas exercendi: adeoque infelicem orbis condicionem, nobiſcum hoſtibus, nobiſcum victoribus, nobiſcum rerum dominis, nobiſcũ ſemper exſtitiſſe. Aſpice, inquis, vicina vrbi loca. Romanos agnoſces veros Sueuos. Imò, inquam ego, etiam aſpice, & agnoſces veros parentes humanitatis: ipſis humaniſſimis Athenienſibus humaniores. nam vt illi ex amicis pagis pluribus compoſuerint vrbem: noſtri adhuc ex hoſtib. in ciues allectis illud fecere. De Sabinis audiſti, Albanis, aliis. Felix imperium, ſub quo vincentium, & victorum condicio eadem prorſus eſt. Aſpice, inquis, remotiora, aſpice Capuam. [g] Aſpice, inquam ego quoque, & videbis ſtantem vrbem, quæ multo maximè merita dirui à fundamentis. multo magis id merita, quam vlla alia, quam Carthago ipſa. [h] Etiam, in defectione illa fœ

e *Mart. Cap. lib.* 1.

f *Plut probl. Ro. Seru. Æn.* 6.

g *Cic. agr.* 2.

h *Liu.* 23.

Digitized by Google

diſſima, Romanos, dominos, balneis includunt, vbi æſtu anima interclusa fœdũ in modum expirarent. Et locus ipſe, à natura factus ad ſuperbiam, arrogantiam, ferociam, hortari ſic noſtros potuit, cur vrbem illam exſcinderent. Verùm cùm effeciſſent, vt nihil eſſet, cur Capuam timeremus, ſublatâ illinc (vt tu hoc vnum concludis) omni imagine reipublicæ, vrbem ipſam pulcherrimam non ſuſtulerunt. Ecce, Capuam aſpicimus, laudes illic noſtras inuenimus, æquitatem, moderationem, prudentiam. inuenimus fortunam eius vrbis, quæ maleficio ciuium cecidiſſet, niſi hoſtium manibus ſuſtentata fuiſſet. Aſpiceremus Macedoniam, & Illyrium? [i] Aſpicimus regna nõ ſemel rebellia. & ſic relicta tamen, vt libera iugo regio per nos, neque nobis tamen ſubiecta eſſent, iuſſi ſuis legib. viuere, & libera eſſe. ingentibus liberata vectigalibus. dimidio exonerata tributi, quod pẽdebant ſub regibus ſuis. Quæ illarum regionum felicitas? vt victæ melius duplo, imò incomparabiliter melius (ſi res eſt libertas inæſtimabilis) ſub hoſte fuerint, quam ſub ciuibus ſuis. Quæ laus munificentiæ Romanæ, benificentiæ, liberalitatis, ſplendoris, magnanimitatis incomparabilis. Romanos tu auaros audeas? [k] Sic & Ægypto poſtea, ſic aliis regnis remiſſius ſemper ſub Romanis fuit, quam fuiſſet ſub regibus. [l] Sed Siciliæ ciuitates

i *Liu.* 45.
k *Str.* 7. *vlt.*
l *Cic. Verr.* 4.

tes ſic in amicitiam, fidemque recepimus, vt eodem iure eſſent, quo fuiſſent, quæ bello ſubactæ, earum ager, cùm eſſet publicus populi Romani factus, tamen illis eſt redditus. [m] Apage os latum, quod audes, ex minoribus decumis, & portoriis, & paſtoribus illic colligere triplo amplius, quàm ex decumis frumenti maioribus: quæ quarta millionis erát. Apage, qui à quantitate terræ Siciliæ argumentaris ad prouincias alias. cùm Siciliæ qualitas prouinciis multo amplioribus eam æqualem efficiat, aut etiam ſuperiorem. Apage cum tuis illis ſummis Ægypti, & Galliæ. Quid enim cauſſæ eſt, vt Suetonii, & Eutropii veteres libri mendam numeri habeát potius, quàm Strabonis, & Diodori? Illi millionem ex Gallia capiunt. Iſti ex Ægypto, Strabo ſeptem milliones, & ſemiſſem, Diodorus circiter quatuor, capiunt tempore regum. adeoque plus multo capere nos ſolitos poſtea: & plus adhuc ex Gallia; de qua & plus caperetur, quàm ex Ægypto. Audin', multo abire Diodorum à Strabone? Strabo notat talenta duodecim millia, & quingenta: Diodorus tantum ſupra ſex millia. Atque vt hæc Diodori ſint Ægyptia, id eſt, maiora Romanis Strabonis: [n] tamen ſic eſt Romanum librarum ſeptuaginta, Ægyptiũ autem octuaginta: abeatque nimis ſumma à ſumma. Et ergo nec libro Strabonis credatur, nec Diodori li-

m *Lipſ. 2. de ma. Ro. 2. 3.*

n *Seru. 5. Æn.*

bro, tam variis. Scis, variis teſtibus non credi, & diſcordantibus. Nam cur lubet credere Ciceroni, de quo Strabo accepit, quàm ipſis quæſtoribus Ægypti, de quibus accepit Diodorus? [o] Scis, credi his magis, qui magis cognouiſſe valent. Viden', quô tibi abeant centum illi, & quinquaginta milliones? Etiã fac magis contrarios Strabonem, & Diodorum; & imminue adhuc de ſumma. nam ſcriptores, qui talenti meminerint, ſolent omnes ad talentum Atticum ſexaginta librarum reſpicere. Et itaque de eodem dixerit & Strabo, & Diodorus, & Cicero: aut cur Cicero, & Strabo retraxerint rem ad Romanam, Diodorus Ægyptiam rationem tenuerit? Audi ab ore anguſto, ſed certè veriori: non quindecim milliones erant in reditib. his populi *noſtri.* [p] Ecce, ſcribit Cicero, populum Romanum ex tantis vectigalibus exercitum alere vix potuiſſe. Et exercitũ numerat ſex legiones, magna equitum, ac peditum auxilia. In quæ tamen omnia non duo milliones inſumebantur. [q] Adi ad tuum iſtum magiſtrum: qui legiones, equites, auxilia numerat, & ſtipendia partitur. nec patitur, te aut eam ſummam attingere. *ô noſtri reges*, exclamat, *quanto plus impenditis in legiunculas incompoſitas veſtras?* Neque tamen dico, non multo ſupra duos milliones nobis fuiſſe. Sed reliqua inſumebantur in alia: vt vix iſta ſupereſſent in exercitus.

[o] c. 2. 35. q. 6.

[p] Cic. parad. 6.

[q] Lipſ. de mi. Ro. lib. 2. c. 5. 6. 7. lib. 5. c. 16.

citus. & tamen plura incommenſurabiliter ſuperfuiſſent, ſi, non dico centum quinquaginta, ſed ſi quindecim fuiſſent milliones.[r] Etiam, ſexcentos milliones nobis conditos in vſum belli, credam dicenti Panigarolæ? Vt augeriſte aurum nobis immenſum, & immēſum malè: ita imminuit reliqua malè, quæ tamen admiranda ſimul cum auro cupit oſtendere. Rem bellicam noſtram ſtetiſſe peditum ducētis millibus. equitum quadraginta, curruum falcatorum tribus, nauium duobus, triremium mille quingentis, quinqueremibus octuaginta, paratu duplici in armamentariis, elephantis trecentis. [s] Amplius, amplius. In claſſibus erant centum millia militum, remigumque. alibi ſupra quingenta. Sed cum auro maneam. Poſt Pompeii de Mithridate victoriam, octo nobis milliones & ſemiſſem fuiſſe, Budæus, & alii hactenus docti crediderunt. Quid contra dicitur? Ego vt dem, ex vna Aſia milliones duos relatos; non dederim tamen, ſupra ſex, & ſemiſſem captos ex reliquo. [t] Nam ceterarum prouinciarum vectigalia ita erant tenuia, vt ad ipſas prouincias tutandas vix ſatis eſſent. Aſia verò tam opima erat, & fertilis, vt & vbertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine paſtionis, & multitudine earum rerum, quæ exportantur, facilè omnibus terris antecelleret. Hæ ſunt ſolidæ rationes. Illæ leuiſſimæ ſunt in

r *Panig. &c. extr. in Pentec.*

s *Lipſ. de ma. Ro. lib. 1. c. 4. 5.*

t *Cic. pro le. Ma.*

numeris,qui tam facilè, & tam variè corrumpuntur: quique per leuiſſimam variationem notæ minutulæ, litterulæq; ſummas im̄manè variant. Illæ ſunt declamationes, *O clementiam imperii Romani*,&c. Et verè tamen ô clementiam. [u] Integra tum Gallia non tertiam præſtabat partem eius,quod Galliæ pars regibus præſtitit poſtea; vt Alciatus, ecce, ſcripſit veriſſimè:nō vigeſimam eius, quod nunc præſtat;vt vidēt omnes.Felix ſeculum illud. Fortè autem nec ditius erat multo, nec multo plus poterat dominis erogare. [x] Non ſunt diuitiæ ſuccedentium temporum ætati illi, verè aureæ, veteris imperii Romani conferendæ.quod idem Alciatus te docet. Aut numquid tu putas,nouum iſtum orbem, ſiue nouam potius iſtam nauigationē Columbi attuliſſe hucad nos plus auri, & diuitiarum, quàm & Troglodytica, & Indica, quæ erat olim negotiatio? Si ad tempora ſpectas auorum, & miſera illa poſt direptum toties imperium noſtrum, fortaſſis putes bene: [y] Sed certè nihil iſta ſunt, ſi reſpectes imperium noſtrum. Dic,portio quota fuit imperii noſtri regnum Iudææ,& Salomonis? [z] Iſte quatuor milliones ex re vna accipiebat: vt in ſacris libris eſt, teſtibus illis incorruptiſſimis. Felix ergo ſeculum, felix imperium: quum erogabatur in dominos minimum, & ſubditi erant multo ditiſſimi. Tu non laudes ſeculorum

u *Alc. l. 27. de V.S.*

x *Al. 3 diſp. 9.*

y *Lipſ. 3. de ma. Ro.*

z *1. reg. 10.*

rum felicitatem? Tu Romanos inmites audeas?[a] qui victo Antiocho nihil ad condiciones illas addidere pacis, quas ante victoriam dixere, niſi elogium hoc veriſſimum, *Neque Romanos, ſi vincantur, animos minui, neque, ſi vincant, ſecundis rebus inſoleſcere.* qui captas ciuitates in eo bello diuiſerunt inter ſocios: ipſi gloria ſola contenti. In eo bello, in Philippico, in Punico, in aliis. [b] Quæ gaudia, quę vociferationes vniuerſæ Græcię in eo Philippico, cũ vetus à nobis reſtitutus illic eſt ſtatus, & auitą libertas? Qui plauſus in ſacro, ſolenni, ampliſſimo conuentu editi? Quid florũ in homines noſtros profuſum: quid laudũ? An tanta terrarum hilaritas ſeculi felicitas non fuit maxima? Tu in tanta communi lætitia gemis, diſtracta regna fremis. At ſecuritati noſtræ conſulere nos etiam decuit. At quieti illorũ populorũ inquietæ proſpicere eo modo oportuit. Sic & fortunati, qui ſic poſiti, vt inquietari vix poſſent. Sic, ſic *O fortunatos nimium, ſua ſi bona norint.* Aſpiceremus nunc ipſum regem Perſea, filios, reliquam Macedoniæ nobilitatem? Aſpicimus, quod prima ſpecie ſæuum, mox apparuit multitudini pro libertate ſua eſſe factum: nam regis amici, imperare aſſueti, non æquę libertatis patientes. Sic Liuius quod nos dicimus. Aſpicimus hos viuentes omnes: qui peſſimo ſuo merito interfici debuiſſent. qui per inſtituta gentium, & reli-

a *Iuſti.* 31.

b *Flor.* 2.

giones manibus noſtrorum debebantur, qui illo Macedonico bello cecidiſſent. Vixit Perſeus. Vixit: hoc certũ. funere honoratus: certum & hoc. ſed illud incertum, quomodo mortuus. [c] nã & eſt traditum, ſibi ipſum manum intuliſſe. Scilicet didicit tandem homo ignauiſſimus, in ſua fuiſſe poſitum manu, nec teneri in cuſtodia, nec duci antea in triumphum. [d] vt, hoc cùm deprecaretur, ſic audiuit ab Æmilio, eius eſſe in poteſtate ſitum, & catenis, & ſpectaculo formidato ſe ſubducere. Homo ignauiſſimus, & abiectiſſimus: [e] cuius ipſum victorem puduerit. Quid ſi etiam enectus vigiliis eſt: ſed à militibus cuſtodibus (id ſiles, Picene) pertæſis cuſtodiam longiorem? Quid? etiã credimus Mithridati: cuius illla recitas apud Salluſtium verba de nece *Perſei?* Nunc tu audi, quis iſte Perſeus. [f] Subdititius Philippi filius ex ignobili fęmina: [g] à Philippo exheredatus. & itaque non natiuitate, nõ hereditate verus rex. Geſtione autem regni tanto minus dignus, cui vllus capto tribueretur regius honor, quanto ipſe nullo nobiſcum egerat regio more, at per omnia clandeſtina ſcelera, perque veneficia graſſatus eſt. Huic vllum ius patrocinatur in re vlla? Negant ſcriptores de iure belli. Et nunc igitur tu iudica ſi clementia ſingularis noſtra non fuit, qui vitã immerenti, honorem indigno aliquem habuit aut hoc tantùm nomine, quod nomen ille

c *Zonara.*

d *Plut. apoph. re.*

e *Liu.* 45. *Plut. Æm.*

f *Plut. Ara.*

g *Liu.* 40.

ille regium tulerit. Mihi ſanè videtur mei voluiſſe rebus omnibus aliquid beatitatis dare, qui vanis etiam tantum attribuere hominibus. Beata tempora. [h] Iubæ captiuitatem fortunatā: qui per eam ex barbaris Numidis inter eruditiſſimos hiſtoricos cenſeatur. vt ſic Plutarchus ſcribit. Beata illius imperii tempora: quum & calamitates beatitatem calamitoſis afferrent: & ab acri prodiret dulce. Quod ſi filii Perſei tales à natura non exſtitiſſent, vt ſerui potius, quam reges eſſent: an nō ipſi quoque, quod Iuba, digniorem viuendi condicionem adquiſiſſent? Sed Iuba paſſus etiam in ciuilibus bellis calamitatem: de quibus hoc non eſſe iudicium, conuenit. [i] Sed Iubę regnum populi Romani donum, adeoque nec indignus ille cōtumelia, ſeruus ingratus. *Namque memor generis Carthaginis impia proles Imminet Heſperiæ*: vt de hoc Lucanus dixerat. Sanè tranſierunt per longa ſecula in hos minores, quæ odia, & inimicitiæ fuere maiorum. & ſic notaui antea. [k] & ſic de Samnitibus in bello ciuili Marſano: ſic generaliter de ſubditis noſtris aliis in pugna Pharſalica notant alii: quemadmodum ſub ſpecie partium agerent magna contentione, & Pyrrho, & Annibale atrocius, aduerſus nos, vt ſe ſuosque priſcos illos vlciſcerentur. itaque nō Afrum Arnobium, non Hiſpanum Oroſium, non ſimilem alium decet obiicere nobis: & Britannos

h *Plut. Cæſ.*

i *Tac. 4. ann.*

k *Dio. 42.*
Flor. 3.

illos tanto minus, qui nec minus linguam habuere promptam in nos illo tempore, quam manum. Et iura tamen non nego populi Romani in delectu, in tributo, in metallis, in aliis, quæ memorat accuſator. Reſpondēt de metallis interpretes ſui iuris. Reſpōdit de tributis, & delectibus Cerialis: *Nos iure victoriæ id ſolum victis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium ſine armis, neque arma ſine ſtipendiis, neque ſtipendia ſine tributis haberi queunt. Cetera in communi ſita. Ipſi victi legionibus plerumque impoſiti præſides, prouinciarum rectores. Nihil ſeparatum, aut clauſum.* Sic prouinciarum ſanguine prouinciæ victæ. Et ſic tamen republicâ euersâ: cum antea Romano milite, & ſocio Latino, Italicove prouinciæ domarentur. Et de remigibus tamen, quod hodie ſæuũ videtur, illud nec fuit olim aliud, quam militia maritima, & ſociorum naualium itidē delectus. Ne tu tibi ſomnies adfixos hos noſtros remo vel captiuos miſeros, vel turbes maleficos. Vaſtati, ſpoliati, deleti ſunt multi? Se accuſent: qui in ſe prouocauerint arma Romana. [l] *Quæritur belli exitus, non cauſa*, ſane inepte. Nec enim vlla eſt legum culpa, ſi ſontes afflicti ſint, atq; perempti. Ad cauſas ego te factorum retraxi: & illic vaniſſimus es deprehenſus. Felices tamen & iſtos dices afflictos ſemper: [m] quia & pœnas luere delictorum ſit ſemper melius, quam impune in deli-

l *Sen. Her. fu.* 2.

m *Pla. Gorg.*

ctis

ctis vitam tranſigere. vt veriſſimæ ſunt philoſophorum traditiones. Feliciſſimos dixeris, nobis victoribus, dominisque, per quos victis nihil, præter facultatem malefaciendi, ablatũ eſt.[n] *Nam quantum ferro, tantum pietate potentes Stamus. victrices temperat ira manus.* Amicos, ſocios, ciues voluimus noſtros hoſtes. [o] ecce paulatim ciuitas data omnib⁹, qui in orbe Romano exſtiterint. ecce Roma communis patria. O immenſam ciuitatis Romanæ laudem! [p] *Hæc eſt, in gremium victos quæ ſola recepit: Humanumque genus communi nomine fouet, Matris, non dominæ, ritu: ciuesq; vocauit, Quos domuit: nexuque pio longinqua reuinxit. Huius pacificis debemus moribus omnes, Quod veluti patriis regionibus vtitur hoſpes: Quod cuncti gens vna ſumus.* [q] *Viuitur omnigenis in partibus haud ſecus, ac ſi Ciues congenitos concludat mœnibus vnis Vrbs patria, atque omnes lare concilientur auito.* Hæc ſunt teſtimonia quæ cum ipſis conſentiunt rerum experimentis. Hæc ſunt teſtimonia fortunati imperii Romani, & Romanæ virtutis. O mirificam virtutem, quæ & amat, & fouet hoſtes! [r] *Cum duobus ducibus de imperio in Italia decertatum eſt, Pyrrho, & Annibale. ab altero propter probitatem eius, non alienos animos habemus: alterum propter crudelitatem eius, ſemper hæc ciuitas oderit.* Semper oderit Roma Annibalis crudelitatem: Sed virtutem Annibalis amarit ſemper:[s] cui ſtatu-

n Prop 3. eleg. 21.
o Mag. 4. miſc. 5.
p Claud. 3. Stilic.
q Prud. 2. Symm.
r Cic. Læl.
s Iou. icon. & lib. 27. Herodia. 4. Pli. 34. c. 6.

asque in medio opido plures habuit. O mirificam fortunam orbis in tanta domini charitate, & cura! Ciues voluit Roma omnes.[t] voluit de barbaris mites. Adnotabo tantum de Hiſpania.[u] Populus ille barbarus, ac ferus: cui propiora feris, quam hominibus fuiſſe dicuntur ingenia: cui in tanta ſeculorum ſerie nullus dicitur dux magnus, præter vnum illum à latrocinio (hæc virtus Hiſpana) Viriatum, ille populus legibus noſtris ad cultiorem vitæ vſum traductus eſt: & militia noſtra iam inſtructus triumphatores nationum, imperatores orbis dedit, Balbos, Traianos, Theodoſios. Populos fortunatos noſtros omnes: qui in imperio noſtro non acceperunt ſolum, ſed etiam dederunt imperatores, ipſi etiam Afri, & Syri, & Thraces, & Britanni vltimi.[x] Vicimus nos coniurationes vicinorum mortales, flammas Gallicas, Pyrrhi elephantos, opes Antiochi, Siphacis amẽtiam, Mithridatis pertinaciam, Annibalis dolos, Punicã perfidiam, Ligurum difficultates, Samniticam rabiem, Etruſcum robur, Campanam ſuperbiam, Hiſpanorum rebelliones, Cimbrorum immanitatem, Macedonum minas, paludes Germanorum, æſtuaria Britannorum, deſerta Africę, culta Aſiæ. Omnia virtuti Romanæ pernia patuerunt, & dederunt victa manus. Sed ſic victa ſunt omnia, vt victa eſſe profuerit, vt ſceptro hoc noſtro regerẽtur.[y] Audi martyris ad deum

t *Stra. 2.*

u *Iuſti. vlt. Seru. 3. Geor. Cuia. de abig.*

x *Petr. ep. ad Carol. 4. Prop. 2. el. 1. & 3. el. 10.*

y *Prud. Laur.*

deum verba, *Quiſceptra Romæ in vertice rerum locaſti, ſanciens, mundum Quirinali togæ ſeruire, & armis cedere: vt diſcrepantum gentium mores, & obſeruantiam, linguaſque, & ingenia, & ſacra vnis domares legibus.* Fortuna orbis, virtus vrbis.[z] Non fortuna vniuerſale nobis imperium peperit, ſed virtus, diſciplina, apta ad tantam rem omnia. quod Polybius contra Græcos quoſdam ſuos & dicit audenter, & docet potenter. [a] Bonus, qui rebus interfuit, miles: bonus, qui rebus præfuit, ductor: bonus, qui ſummis imperatoribus adfuit, arbiter. [b] Hunc lege de republica noſtra, lege de re militari: & cernes infra ciuitatem noſtram omnia, veluti lenta viburna infra aerias cupreſſos. Sed hæc virtus noſtra non inhumana, non ſuperba erat; quæ beneuolentiam omnem, & bonitatem diffundere liberaliſſime in omnes noller.[c] *Armorum, legumque parens, quæ fundit in omnes Imperium: primique dedit cunabula iuris.* Hoc illud eſt ius ciuitatis noſtræ, quod de floribus libatum Græcię, refictum de arte Romana, exſtincto imperio noſtro durat adhuc, & in omnes penetrat orbis terrarum partes, etiam in eas, ad quas Romana arma non pertigerunt. Habes orbis deſiderium, Picene: habes orbis delicium. qui deſtitutus fortuna illa beata imperii noſtri: retinet tamen mordicus, & rapit ſitię Romanas leges: cum quibus & memoriam dulcem ſibi renouet veteris

z *Polyb.* 1.

a *Polyb.* 3. 4. 12. *Plut. apoph. reg.*

b *Polyb.* 1. 2. 3. 6.

c *Clau.* 3. *Stilic.*

ſub imperio Romano felicitatis,&horum té-porum triſtitiam parte aliqua admixta temperet voluptatis. Illis artib. Roma creuit. Iſtis artibus Roma ſtetit. Sile mihi, Picene, arcana tua; quibus illi vtuntur, aut imbelles domini, aut impotentes tyranni: quorum nec leonina ſatis vbiq; pellis,& vulpina eſt longe propria. Iſta non decent Æneadas magnos. Heu,& ingentem Æneam, & magnanimum heroem defendemus? Etiam defendemus contra Picenum: quemadmodum & ſe defendit Æneas ipſe contra Picenos.[d] Scimus, hos pro Turno ſtetiſſe. iſte noſter Picenus, ecce, antiquum ſapit. Dardanium Æneam, Hetruria oriundũ, dixeris peregrinum? Cognato auxilia tuliſſe Hetruſcos non pateris? *Hinc Dardanus ortus: genus à quo principe noſtrum. Dardanidæ duri, quæ vos à ſtirpe parentum Prima tulit tellus, eadem vos vbere læto Accipiet reduces: antiquam exquirite matrem.* Dardanium Æneã ſane: nec Dardanum parricidam, ſi imo defendi ſæpius iſta cædes, etiam & laudari poteſt: adeoque nec damnata ilico ſit, atq; accuſata eſt. Audiſti de cæde Remi. explicant de aliis Iuriſconſulti. Laomedontium ſane, ſed heroem. & nec de ſanguine tamen ſatum Laomedõtis, at cognatum tantum. Etiã ne fictitia placent Daretis fictitii ſcripta? etiam ne Phriſingenſis, neſcis cuius, chartas ineptiſſimas laudas? Seruius ibi explicat poſtea, quæ fuerit Æneæ necromantia

[d] *Seru.* 7. 8. 9. *Ænei.* *Meſſ. de orig. gen. Rom.*

mantia. perge eodem commentario legere. Sciomantiam videbis innocentem. Æneam autem proditoré [d] ? Et Dionyſius non auditur, tantæ diligentiæ, tantæ fidei auctor? Dionyſius ait, refugiſſe Æneam in arcem: illinc infirmiores, & theſauros miſiſſe: illum ibi reſtitiſſe Græcis diu, abiiſſe Græcis inuitis incolumem. Huius viri aduentum in Italiam doles? [e] & neſciebas, Aborigines, genus hominum agreſte, ſine lege, ſolutum cum Troianis ſic conueniſſe, & coaluiſſe, vt inuidiæ fuerint vicinis mox, & incomparabilis imperii fortunatiſſimi iecerint fundamenta. Etiam minę fortunatæ, de quibus tanto auguſtius Ilion conſurrexerit. iraſceris agreſtibus illis tamen: & perfugas indignaris receptos. Quid? & hoc igitur tibi ius eſt, vndique exterminare, quos irreparabilis calamitas alicunde diſpulerit? Pium certe, humanum, & æquum hoc ius eſt tuum. Nam quanta illa fuerit menſura agri, & qualis is ager fuerit, qui tribut[9] Troianis fuit, pudet dicere. [f] Iugera duri, atque aſperrimi agri ſeptingenta. Sed & hæc felix paupertas. [g] Paupertas, & parſimonia, & honor his habitus extulere imperium noſtrum, & vrbem noſtram rem pulcherrimá effecerunt. [h] Illic Poplicolæ, Curii, Fabritii, Scipiones, Scauri, Menenii, Attilii, reliqui: qui diuites honorū, pauperes opum aliarum vixerunt. Diuitiæ, & luxuria, & honor his habitus imperiū noſtrum perdiderunt. [i] Otium, & diuitiæ ingruentes

d *Dionyſ.* 1.
e *Salluſt. Catil.*
f *Seru.* 11. *Æn.*
g *Liu. prin.*
h *Val.* 4. *c.* 4. *Liu.* 46.
i *Salluſt. Catil. pr.*

miſeriæ fuere: & ex iuſtiſſimo, atque optimo imperium meorum crudele, intolerandumq; reddiderunt. Sic tempora diſtingues cum auctoribus omnibus. & voluptates, & laſciuitates deſines Curibus obiectare ſeueris. Antonii deſines obiectare crudeles voces: reliqua temporum ſuccedentiũ: quæ nec laudat quiſquam: nec ipſe defendere velim, in defenſione ego moderatior tanto, qui nec iure vtor conceſſo defendendi etiam nocentes, atque nefarios, quam tu, qui per damnatum omnibus immane nefas, tẽpora iuſtiſſima variis, & iniuſtiſſimis omnibus modis accuſaſti. Imperium accuſaſti præſtantiorum. quibus per omnem iuſtitiã, per vniuerſalem, ac ſempiternam legem naturæ parere habent inferiores. [i] vt ſic Philoſophi generaliter docent: Dionyſius in hac cauſa noſtra reſpondet. [k] Iuſtum Romanum imperium Auguſtino, Ambroſio, Hieronymo, Thomæ, aliis ſanctis patribus, & magnis doctoribus viſum eſt. [l] Ioſephus, Polybius, alii & hoc dicunt, docentque, imperiũ factum virtute. Virtute retentum imperium eſt. Scilicet & ſeruatur res eo modo, quo quæritur. [m] Armis iuſtis quæſitum, legibus iuſtis cõſeruatum. vt de noſtro ſic imperio Gothus. [n] Tanta maiorum noſtrorum virtus, vt etiam vitia potuerit poſterorum ſuſtentare. quod inquit Seneca. & quod eſt virtutis ſignũ pluſquam

i *Pla. 4. delegi. Dionyſ. 1.*
k *Cou. reg. peccatum. p. 2. §. 10. Vict. relect. Da. ad Bell. 5. con 3. c. 6.*
l *Ioſeph. 3. be. Polyb. 1.*
m *Ior. de re. ſu.*
n *Sene. de co. ad ma.*

quam humanæ. neque enim fulcrum vllum eſt, quod ſuſtentare rem poſſit, quæ præcipiti ruina deuoluatur. At illaudata tibi, laudata omnibus virtus maiorum illas ipſas ruinas vitiorum conſecutorum, & præcipites in ruinam poſteriores, & perire feſtinantes ſuſtentat. o Hi noſtri maiores, *hi tantum parient Latio per vulnera regnum, quod luxu, & multum mutata mente nepotes, non tamen euertiſſe queant.* Sed euerſum tandem eſt imperium: & cum reliquis omnibus mortalibus habuit finem ſuũ. p Sed, quod prædictum tãto antea fuit à viris ſapientibus, ecce pulſis Romanis: Romanos dico? & hos intelligo poſtumos, colluuiem nationum, moribus exſtinctis antiquis, deleta omni etiam imagine veteris populi? q *Nil patrium, niſi nomen, habet Romanus alumnus.* Sed ecce hoc quoque nomine depulſo, hac larua, vmbraque per barbaros triumphata, ecce bella omnium, omnium inter ſe gentiũ, *vicinæ ruptis inter ſe legibus vrbes Arma ferunt, ſæuit toto Mars impius orbe. Vt cum carceribus ſeſe effudere quadrigæ. Addunt ſe in ſpacia, nec quiſquam retinacula tendit: Fertur equis currus, nec quiſquam regit habenas.* Et hîc rides Picene, orbis ridet? &, diſcrepare gentes moribus, legibus, linguis, ſacris, animis, etiã rides? Sed, ſi quid mihi orbis facies, & omnium mortaliũ

o *Sil. 3.*

p *Sall. or. 2. ad Cæſ. Tac. 4. hiſt. Lact. de di. pro. c. 15. Plut. de for. Ro.*

q *Prop. 4. eleg. 1.*

ora ſignificant, contra vicimus: & vnitatem ſciſſam animorum deplorāt omnes: pietatē, liberalitatem, fidem, magñanimitatem, pacē, ſecuritatem, æquanimitatem Romanam ſuſpirant, & imperium Romanum: cui iuſto, æquo, bono ſubductos ſe lamentantur.

FINIS.

Digitized by Google